Nezavisna Država Hrvatska

Dr. JULIJE GOLIK

C. IULLII CAESARIS
COMMENTARII

DE BELLO GALLICO

ZAGREB 1941

C. IULLII CAESARIS

COMMENTARII

DE BELLO GALLICO

PRIREDIO:

Dr. JULIJE GOLIK

Treće izdanje

PRIREDIO PROFESOR JOSIP BURIĆ

OVA JE KNJIGA ODOBRENA KAO PRIVREMENA ŠKOLSKA KNJIGA ODLUKOM MINISTARSTVA NASTAVE NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE BR. 32318-1941. OD 20. KOLOVOZA 1941.

ZAGREB 1941

IZDANJE NAKLADNOG ODJELA HRVATSKE DRŽAVNE TISKARE

PREDGOVOR

Osme knjige u ovom izdanju nema, jer nije Cezarova, a i jezično i stvarno zaostaje za ostalim knjigama. Kako su knjigama o galskom ratu glavni sadržaj ratovi, bilo je potrebno ukratko prikazati vojsku za Cezarova vremena. Taj kratki pregled podaje učeniku, što je najnužnije, pa će, nadam se, podupirati razumijevanje štiva. U bilješkama se nalazi samo ono, što je najpotrebnije, da ukloni učeniku poteškoće u pripravi. Na stvarno tumačenje nisam se obazirao, to je u prvom redu posao škole. Nema sumnje, da će i slike znatno pripomoći, da obuka bude zornija i shvatljivija. U ovom izdanju bila mi je prva briga, da dotjeram tekst prema Meuselovu kritičnom i školskom izdanju, a nisam mimoišao ni onu kritičku građu, koja se nalazi u osobitim raspravama i knjigama. Priređujući II. izdanje upotrijebio sam ona pomagala, što sam ih spomenuo u predgovoru I. izdanja, ali nisam mimoišao ni druga novija izdanja, kao Girijevo i Mengeovo.

Dr. J. G.

GAJ JULIJE CEZAR

Gaj Julije Cezar rodio se u Rimu mjeseca quintilisa* g. 100. prije Isusa. Cezar je bio potomak plemenite i znamenite porodice Julijâ, koji su po predaji potjecali od Jula (Askanija), sina Enejina. Kad mu je bilo šesnaest godina, izgubio je oca Gaja Julija Cezara (84. god.). Majka njegova Aurelija, duhovita i uzorna žena, prione svom brigom, da što bolje uzgoji darovito dijete. Za višu naobrazbu mladoga Cezara starao se gramatik i filozof Antonije Gnif, koji ga je učio grčkoj i latinskoj književnosti.

Priroda je obdarila Cezara darovima, koji su potrebni, da čovjek postane velik; obasula ga duševnim i tjelesnim vrlinama. Rasta je bio visoka, crnih očiju, pronicava pogleda, pravilna i dosta velika nosa, široka čela i blijeda lica. U svemu vladanju njegovom vidjelo se nekud dostojanstvo i mir. Velikom je brigom čuvao zdravlje i njegovao tijelo, koje mu je urednim životom, radom i tjelesnim vježbama otvrdnulo, te je bio sposoban podnositi i najveće napore. Mašte nije bilo u njega mnogo, ali je taj nedostatak obilno nadoknađivala divna bistrina i jasnoća duha pa vanredno jako pamćenje. Čudi bijaše blage, rado je popuštao i opraštao. Dobrota srca združena s prirodnom iskrenošću i ljubaznošću prisvojila mu je ljubav naroda. Za častima je silno čeznuo, a vladanjem svojim pokazivao, da je od prirode rođen za vladara. To nam pokazuju znamenite riječi, što ih je izrekao, kad je kao propretor išao

* Kasnije je njemu u čast nazvan julijem.

u provinciju Hispaniju: »Volim u selu u Alpama biti prvi, nego u Rimu drugi«. Željeznom je ustrajnošću išao za svojim ciljem, pa se nije dao od njega odvratiti nikakvim zaprekama ni pogiblima. Srčan i hrabar, ni u kojoj zgodi ne poznaje straha, a i u najtežim prilikama ne ostavlja ga razboritost i mir.

Djetinjstvo Cezarovo pada u doba unutrašnjih borba u republici. Vidio je krvavu borbu italskih saveznika, što se bore protiv Rima za građansko pravo (marzički rat 91—88); vidio je potoke nedužne krvi u građanskim ratovima između Marija i Sule (88—82 god.). Premda su članovi Julijeve porodice po-najviše pristajali uz optimate, prione on uz pučku stranku, a može biti da ga je na to potaknulo rodbinstvo s Marijem, koji je imao za ženu očevu sestru Juliju. Kad je Marije svladao protivnike, učini Cezara, kojemu bijaše tada tek 13 godina (87. god.), svećenikom Jupiterovim (flamen Dialis). U sedamnaestoj godini oženi se kćerju marijevca L. Kornelija Cine, a to ga sveže još čvršće s pučkom strankom i povuče u vrtlog strašnih stranačkih borbi. Kad se Sula dokopao diktature, zatražio je od Cezara, da ostavi ženu. Cezar se ne pokori silnikovoj volji, nego pobježe iz grada bojeći se za svoj život. Neki odlični ljudi stanu moliti Sulu, da pomiluje Cezara i s teškom mukom namole silnoga diktatora. Tom zgodom opomene Sula optimate, neka se čuvaju mladića s pojasom (kojim je sapinjao togu): »Znajte, u ovom se mladiću krije više nego jedan Marije«.

Da se ukloni mržnji Sulinoj, otide Cezar iz Italije. Borio se junački pod zidovima grada Mitilene u pratnji propretora M. Minucija Terma, te je dobio »coronam civicam«, što je spasio život nekom rimskomu građaninu. Malo zatim služio je pod zapovjedništvom P. Servilija Izaurika u ratu s gusarima.

Poslije smrti Suline (78. god.) vrati se Cezar u Rim, te se svom dušom dade na to, da potkopa i poruši ugled i moć optimata i pridobije ljubav naroda. To mu i pođe za rukom parnicom, što ju je podigao protiv Kn. Dolabele, prijatelja Sulina, kao i nekim drugim parnicama, kojima je pokazao, da je

vrstan govornik, valjan pravnik i velik prijatelj narodu. Svojim je govorima svratio pozornost na sebe i podjario još veće nezadovoljstvo pučke stranke protiv Suline stranke.

Da bi se još bolje usavršio u govorništvu, zaputi se Cezar 76. g. na otok Rod, gdje je tada učiteljevao glasoviti učitelj govorništva (retor) Molon. Na putu ga uhvate gusari. Njegovo dostojanstveno i srčano vladanje među njima pobudi u Rimu udivljenje i čuđenje, a sve iznenadi brzina, kojom je navalio na gusare. Kad se oslobodio, pribio ih je na križ, kako im je prije u šali prijetio. Zatim provede godinu dana na Rodu, tadašnjemu središtu umne obrazovanosti. Kad se pronijela vijest o ratu s Mitridatom, krene Cezar u Malu Aziju, skupi četu dobrovoljaca i na svoju je ruku s uspjehom vodio rat.

Dok je Cezar boravio u Aziji, učine ga u Rimu pontifikom, a kad se vratio u Rim, izabere ga narod vojničkim tribunom, ali u rat nije pošao nikamo. Kad se Pompej 72. g. vratio kao pobjednik iz Hispanije i bio 70. g. zajedno s Krasom konzul, sprijatelji se Cezar s njim i uzme raditi, kako bi sebi na korist uspirio u optimata nepovjerenje prema Pompeju. Kako su ovi konzuli ukinuli mnoge odredbe Suline i vratili staru vlast pučkim tribunima, planu Sulina stranka mržnjom na Pompeja.

Godine 68. steče Cezar kvesturu, najnižu čast, koja mu je otvarala vrata u senat. Kad mu je iste godine umrla žena Kornelija i tetka Julija, držao je na foru nadgrobno slovo, u kojem je na veliku radost narodu obnovio uspomenu na Marija i Cinu, glave pučke stranke. Iste je godine kao kvestor pratio pretora Antistija Veta u Hispaniju, gdje je vršio službu obzirno i vješto.

Kad je 65. g. bio kurulskim edilom, desila mu se lijepa prilika, da uđe narodu još više u volju. Darivao ga žitom, dizao krasne gradnje, priređivao sjajne igre i po tome postao ljubimac naroda. Oslanjajući se na odanost naroda i znajući, da će narodu ugoditi, postavi natrag na Kapitolij kipove i spomenike, što ih je prije 17 godina odanle maknuo Sula, a prikazivali su Marijevu pobjedu nad Jugurtom, Cimbrima i Teutonima. Ogorčenje optimata i mržnja njihova na Cezara pretvo-

rila se u strah od ovoga značajnoga čovjeka, koji je jasno znao, što hoće, i išao postojano za svojim ciljem ne mijenjajući osnova.

Godine 63. pribavi mu ljubav i privrženost naroda vrhovni pontifikat (pontifex maximus). Kad je otkrivena Katilinina urota, držao je u senatu govor, koji nam je od prilike Salustije sačuvao, i zagovarao blaži postupak s urotnicima, pa je zaradi toga pao u sumnju, da je i sam upleten u urotu.

God. 62. služio je kao pretor i podupirao prijedlog pučkoga tribuna Kv. Metela Nepota, da se Pompej s vojskom pozove iz Azije u Italiju, da bi uredio državu. Zaradi toga svrgne senat Cezara sa časti. Sva sila svijeta nagrne pred kuću Cezarovu i izjavi, da će uraditi, štogod on zapovijedi. Cezar nije htio da silom što uradi, nego nagovori narod, da se mirno raziđe, a neprijatelji njegovi baš tim razaberu, koliku ima moć i ugled. Kad su se dijelile provincije za 61. godinu, zapadne ga kao propretora onostrana Hispanija. U provinciji je stekao sebi velikih zasluga, što je popravio sudstvo i proširio rimsku vlast nad Luzitancima i Galekima. Pun slave i novca vratio se u Italiju i zatražio od senata, da mu dopusti triumf, a ujedno je zamolio, neka mu mimo zakon dopusti, da se natječe za konzulat za 59. godinu.* Senat mu ne dopusti, da se odsutan natječe za konzulat, nadajući se, da će se Cezar za volju triumfu odreći konzulata. Da ovaj posljednji zadobije, odreče se protiv očekivanja svojih protivnika triumfa, ma da je već bio za nj mnogo potrošio, položi zapovjedništvo i uniđe u grad, da se kao običan čovjek natječe. Budući da je senat neprijateljski postupao i s Cezarom i Pompejem, združe se oni 60. g. s Krasom u tajni savez (prvi triumvirat, »savez pameti, slave i bogatstva«), zavjere se, da će jedan drugoga podupirati u njihovim ciljevima i osnovama. Nije nikakvo čudo, da je Cezar, umni začetnik saveza, umio odatle ubrati za sebe najveću korist.

---

* Nijedan zapovjednik ne smije ući u grad, dok ili ne položi čast ili ne slavi triumfa. Zakon je zahtijevao, da se svatko mora sam glavom natjecati za čast, a u to vrijeme ne smije izbivati iz grada.

Kad je Cezar 59. g. nastupio konzulat, ugodi narodu, što je iznio poljski zakon (lex agraria), da se veterancima (20.000 na broj) i siromašnim građanima dade zemljišta; pridobije za sebe vitezove, što je predložio, da im se kao zakupnicima državnih zemljišta oprosti trećina zakupnine; Pompeju, koji mu je pomogao do konzulata, oduži se tim, što je protiv volje senata predložio narodu, da se potvrde odredbe Pompejeve u Aziji. I drugi prijedlozi njegovi bijahu izravno napereni protiv moći i ugleda senata. Rad druga njegova u konzulatu optimata M. Kalpurnija Bibula bijaše tako neznatan i jalov, da se šaljivo govorilo u Rimu: »Imamo dva konzula — Julija i Cezara.«

Premda je po zakonu imao senat vlast dijeliti provincije, ipak se u takvim prilikama nije usudio opirati, kad je pučki tribun Vatinije predložio narodu, neka se Cezaru dade namjesništvo u ovostranoj Galiji i u Iliriku na pet godina i vojska od tri legije, štoviše, u strahu od njega, doda mu sam od svoje volje još onostranu Galiju i jednu legiju. U Galiji je Cezar pokazao svoje sposobnosti kao vojskovođa, a ujedno se stao spremati, da položi temelje za buduću samodržavnu vlast u Rimu, a sam postane samodršcem. U osamgodišnjim ljutim borbama pokori Kelte, steče ime prvoga vojskovođe rimskoga i stvori sebi uvježbanu i odanu vojsku, s kojom je sebi izvojevao samodržavnu vlast potukavši Pompeja kod Farzala (48. god.), a pristaše njegove kod Tapsa (46. god.) i kod Munde (45. god.). Nato bude imenovan diktatorom, ali kad je snovao velike osnove za novo državno uređenje i za rat protiv Parta, padne 15. ožujka 44. godine od urotničke ruke.

Rimljani su došli vrlo rano u neprijateljski doticaj s Galima. Hrabra četa keltskih Insubra bila je prešla Grajske Alpe već za Tarkvinija Priska, te se nastanila u nizini Pada (osnutak Mediolana). Za njom su došli drugi narodi kao: Boji, Lingoni, Senoni. Ovi posljednji prodru u srednju Italiju i nasele se između Ravene i Ankone (osnutak Sene Galike). God. 390. sukobe se oni u krvavoj bitci na rječici Aliji s Rimljanima, pa stanu opsjedati Kapitolij. Poslije dugih i žestokih bojeva nadvladao ih je 283. god. konzul Dolabela i gotovo sasvim uništio.

Insubri i Boji budu upokoreni tek 222. g. u krvavoj bitci kod Klastidija, gdje je Marko Klaudije Marcel svojom rukom pogubio vođu Insubrâ Viridomara. Zemlju njihovu učine Rimljani provincijom (Gallia cisalpina). Da ovu provinciju osiguraju, osnuju dvije naseobine, Placenciju i Kremonu.

S vremenom se pružila Rimljanima zgoda, da prijeđu i u pravu Galiju s one strane Alpa i tako stvore vezu između Italije i Hispanije, za kojom su tako silno čeznuli. Više ih je puta zvala u pomoć Masilija, s kojom ih je vezao savez, da ili nju samu obrane ili priteku u pomoć naseobinama njezinim Niceji (Nizza) i Antipolisu protiv susjednih osvajačkih plemena.

God. 122. osnuju Rimljani naseobinu Aquae Sextiae, i to je bio zametak provinciji Galiji. Ova je provincija uspješnim ratovima s Arvernjanima, Rutenima i Alobrožanima segnula do srednjega tijeka Rodana i do Lemanskog jezera, a malo zatim proširio je konzul Kv. Marcije Reks granice njezine prema zapadu i utemeljio naseobinu Narbo Marcius (kasnije Gallia Narbonensis).

Galskim provincijama zaprijeti domala strašna pogibao od četa Cimbara i Teutona. Združeni s helvetskim Tigurincima unište 107. g. vojsku konzula L. Kasija Longina, a i on sam padne na bojištu. Marije spase provincije sjajnim pobjedama: Teutone porazi 102. g. kod Aquae Sextiae, a Cimbre 101. g. kod Vercela. Tako su Galije ostale rimske provincije, ali kako su ih rimski magistrati nemilice tlačili i globili, porodi se veliko nezadovoljstvo u Gala. Kad nisu mogli u Rimu naći pomoći od zlodjela magistrata, dignu se 61. g. Alobrožani, a s teškom ih mukom upokori pretor Pomptin.

Kao što su Gali morali u gornjoj Italiji uzmaknuti pred Rimljanima, tako su ih potiskivali Germani s desne obale Rajne, pa su se nastanjivali na njihovim dotadašnjim naseljima. Kad su se Heduanci, najznamenitije pleme galsko, otimali za prvenstvo u Galiji i pobijedili Sekvance i Arvernjane, pozovu ovi sami Germane, da im dođu preko Rajne u pomoć. Poglavica Sueba Ariovist rado se odazove pozivu i potuče Heduance kod Magetobrige. Odsele su Heduanci morali priznavati prvenstvo

Sekvancima i dati im taoce, ali Ariovist ostane u njihovoj zemlji i stane ih tlačiti tako kao i pokorene Heduance i dovoditi preko Rajne sve više svojih zemljaka. U toj nevolji obrate se Heduanci rimskomu senatu za pomoć. Senat ili nije htio ili nije poradi Katilinine urote u onaj mah mogao oružjem posredovati, dapače je 59. god. na prijedlog Cezarov dao germanskom osvajaču častan naziv: kralj i prijatelj rimskoga naroda. Ali i mimo to bili su Germani u ovakvoj blizini velika pogibao za provinciju, a i za Rim, a potlačena plemena stala se sve jače tužiti, što je Ariovist tražio sve više zemlje za sebe i za svoje čete.

Ali provinciji je prijetila opasnost i od hrabrih Helvećana. Ovi namisle 61. g., da se iz svoje zemlje isele u jugozapadni dio Galije. Seliti su se stali u proljeće 58. godine. Kad je prokonzul Cezar čuo, da Helvećani kane udariti putem kroz provinciju, požuri se početkom mjeseca travnja onamo, ma da i nije imao stalnih naloga od senata.

Cezar je proboravio u Galiji od g. 58.—50., pokorio je za to vrijeme Gale i pokazao, da mu među vojskovođama rimskim nema premca. Bistrim i pronicavim umom razabrao je Cezar, što mu valja činiti. Najprije je trebalo obraniti provinciju od Helvećana, a onda natrag otjerati Germane, što su bili prešli preko Rajne. Kako je Cezar riješio tu zadaću, kako proveo svoje osnove, da pokori čitavu Galiju, kako je po njemu sjaj rimskoga oružja dopro u Germaniju i Britaniju, to je sadržaj njegovih zapisaka o galskom ratu.

Za Cezara bijaše sreća, što je došao kao namjesnik u Galiju. Imao je doduše vrlo tešku zadaću, ali joj je Cezar bio dorastao, a i s velikom je voljom pregnuo, da je riješi u korist države, ali i u korist svoju. Državi je trebalo sačuvati jednu od najljepših provincija, stati za vremena na put provalama sjevernih naroda u Italiju i proširiti vlast rimsku. Za Cezara bijaše probitačno, što je imao provinciju, iz koje je mogao bez velikih poteškoća pratiti događaje u Rimu; a što se mogao boriti s neprijateljem, kojega su se u Rimu silno bojali, to mu je povećalo slavu, kad je pobijedio. Ali od najveće znamenitosti

bijaše to, što mu je ratovanje u Galiji dalo prilike, da stvori sebi odanu i spremnu vojsku. S vojnicima je Cezar lijepo postupao, brinuo se za njih kao otac, pa nije čudo, da su začarani njegovom dobrotom, osvojeni plijenom, pobjedama i slavom, bili spremni za nj i život žrtvovati. Dobro je znao Cezar, da uza svu ljubav naroda ne može bez vojske biti prvi u Rimu. Ali koliko je god ova zadaća bila zahvalna, ipak je bila spojena s takvim poteškoćama, te je iziskivala umna vojskovođu, kakav je Cezar bio, i vrsne vojnike, kakvi su bili rimski legionari. Gala je bilo na broj više, ali su zaostajali za Rimljanima vojničkom spremom i vještinom. Bili su hrabar narod, borili se pješke, na konju i na kolima, ali nijesu bili ustrajni. Konjaništvo njihovo bijaše veoma vrsno. Pogubno bijaše za Gale, što nijesu poznavali državne zajednice. Galija se sastojala od više manjih ili većih plemena. Na čelu općinama stajali su ili knezovi ili odlične porodice pojedinih plemena, koje su dokinule kneževsku čast i same ugrabile svu vlast. Narod ne bijaše slobodan: svi su kmetovi plemića i teško potlačeni. Zavidno je plemstvo pazilo, da ne sluša ljude sebi ravne; pa se vrlo često i prodavalo Rimu, samo da se domogne najviše vlasti. Moćni i ugledni bijahu keltski svećenici, druidi, kojima su se vjernici slijepo pokoravali, a bili su i suci, tumači zakonâ i liječnici. Oni su donekle podržavali zajednicu Gala, sklapali saveze među državicama, ali do jedinstva narodnoga nije nikada došlo. Kako je svako pleme htjelo biti prvo, nastajala su među njima teška trvenja, koja su Rimljani znali lukavo upotrijebiti, da nad svima zavladaju. Ma da se Cezar više puta desio u teškim neprilikama, znao se ipak svagdje snaći i odabrati pravi put, da postigne svoju svrhu.

Ali Cezar nije bio samo velik vojskovođa i dobar državnik, nego i izvrstan književnik. U mladosti je pjevao pjesme, koje nijesu mnogo vrijedile. Bio je jedan od najboljih govornika svojega vremena. Pisao je o gramatici (de analogia), o zvijezdama (de astris). Ovaj je posljednji spis bio u svezi s popravljanjem kalendara. Još se spominju mladenačka djela njegova: tragedija Edip, zbirka duhovitih misli i dosjetki (dicta collectanea). U zrelijim godinama napisao je u okolu kod Munde (45. g.) i politički spis »Anticato« u 2 knjige. Ciceron je naime po smrti Katonovoj napisao panegirik o Katonu, u kojem je veličao republiku. Ovaj je spis Ciceronov svratio na sebe veliku pažnju. Nato je Cezar napisao spomenuti spis i upravio ga na Cicerona, pa u njemu nastoji oslabiti hvalu Ciceronovu. Ciceronu se protivi finim načinom, ali je to žešće navalio na Katona. Ali glavna su djela Cezarova:

1. Commentarii de bello Gallico u sedam knjiga, kojima je Cezarov legat i prijatelj Aul Hircije dodao osmu knjigu;

2. Commentarii de bello civili u tri knjige, u kojima kazuje povijest građanskoga rata do aleksandrijskoga rata (godine 49. i 48.).

U galskom ratu pripovijeda Cezar događaje svoje od 58. do 52. god. Građa je tako razdijeljena, da je za događaje svake godine određena jedna knjiga. Obično se drži, da je Cezar najedamput napisao zapiske o galskom ratu poslije sedme godine vojevanja (zimi 52./51. god.). To mišljenje nije vjerojatno, jer znatni razlozi i jezični i stvarni govore zato, da je svaka knjiga napisana na kraju one godine, koje se događaji u njoj prikazuju. Ali ako je Cezar i pisao pojedine knjige u različno vrijeme, nije ih izdao svaku za sebe nego sve najedamput, i to po svoj prilici skoro poslije 52. godine. Nije teško pokazati razloge, zašto je Cezar baš tada izdao to djelo. Prije svega je htio, da svoja djela u Galiji, koja su protivnici njegovi zlobno napali i osumnjičili, pred narodom opravda, da prije, nego plane građanski rat, pokaže narodu, što je učinio za veličinu rimske države, kako je sjajno riješio vrlo tešku zadaću, te je spreman još i teže riješiti. Znao je Cezar, da će tim svoj položaj u Rimu učvrstiti, a Pompejevu vojnu slavu umanjiti.

U zapiscima o galskom ratu osvaja te jasnoća, jedrina i jednostavnost prikazivanja. Ugodno te se doima objektivnost, kojom Cezar tako reći kao strani promatrač pripovijeda o događajima. Živim pripovijedanjem ne umara te nikada, nego te sili, da ga napeto i pozorno pratiš. Jezik mu je čist, kloni se

svih neobičnih izraza, ne brine se za ukras govora, nego je i u tom jedar i jednostavan.

Kad stanemo prosuđivati vjerodostojnost događaja, što ih Cezar pripovijeda, treba imati na umu, da Cezar ne ide za književnim ciljevima, nego za političkim; stoga je morao štošta prešutjeti, štošta poljepšati, ali mimo to moramo se diviti njegovoj objektivnosti.

Događaje posljednjih dviju godina nije Cezar poradi političkih prilika imao kad napisati, nego ih je ispripovijedio legat Aul Hircije u osmoj knjizi.

CEZAROVA VOJSKA

Jezgru rimske vojske sačinjavale su pješačke pukovnije (legiones), u koje su se novačili (conscribere) rimski građani. Novačenju (dilectus) bijahu podvrgnuti svi mladi ljudi od 17.—46. godine (iuniores), ali su se za Cezarovih vremena imućniji rado otimali vojnoj dužnosti (militia), a neimućni nijesu polazili u vojsku samo poradi građanske dužnosti, nego da od plaće, darova i plijena žive. Tko je imao duševnih ili tjelesnih mana ili je vršio kakvu čast, bio bi oprošten od vojne službe. Novačenje je određivao senat, a novačio je vojskovođa, njegovi legati ili posebni činovnici (conquisitores). Cezar je novačio i bez odredbe senatove. Novaci bi prisizali (sacramentum) na ime vojskovođino ovako: po jedan momak od svake legije govorio bi formulu prisege (verba praeire), a ostali bi ponovili riječima: idem in me. Zatim bi novake uvježbali u hodanju, skakanju, mačevanju, plivanju i t. d.. Da se uzdrži vojnički zapt (disciplina militaris), bijahu određene kazne, kadšto vrlo oštre.

P l a ć e (stipendium) dobivao je običan vojnik na godinu 225 denara iz državne blagajne (aerarium, pecunia publica), centurion dvostruko, a pomoćne čete manje. Kad je buknuo građanski rat, podvostručio je Cezar stare plaće. Od plaće oduzelo bi se vojniku za hranu, odjeću i oružje. Pored plaće dobivali su vojnici Cezarovi bogate darove i dio plijena, da mu budu odaniji. Kad bi vojnik svršio svoju službu — a trajala je 16—20 godina — dobio bi ili neku svotu novca ili zemljišta. Odlikovanja, što su tada za osobitu hrabrost bila u običaju,

davao je jamačno i Cezar svojim vojnicima, premda nam o tom ništa ne kazuje. Dobivali bi ogrlice (torques), narukvice (armillae), medalje (phalerae), počasne vijence (coronae). Medalje su pločice urešene slikama iz životinjstva ili mitologije, a nosili su ih sprijeda na oklopu. Medalje su davali i čitavim odjelima (manipuli), a onda bi ih pričvrstili na bojni znak (signa). Od vijenaca je vrijedno spomenuti: 1. građanski vijenac (cor. civica) za onoga, koji spase život rimskomu građaninu; 2. nasipni vijenac (cor. vallaris) za onoga, koji se prvi popne na neprijateljski nasip; 3. zidni vijenac (cor. muralis) za onoga, koji se prvi popne na neprijateljske zidine; 4. morski vijenac (cor. navalis) za onoga, koji prvi stupi na neprijateljski brod; 5. triumfalni vijenac (cor. triumphalis) od zlata, što ga nosi pobjedonosni vojskovođa kod triumfa.

O d j e ć a se vojnička sastojala od vunene tunike bez rukava, što se nosi pod oklopom, i od vunene kabanice (sagum, sagulum), što se nosi preko oklopa i zatvara kopčom (fibula) na desnom ramenu. Vojskovođa ima grimiznu kabanicu. Da se zaštite od nevremena, nose vojnici i grubu, tijesnu opravu s kukuljicom (paenula). Pored toga imaju Cezarovi vojnici u Galiji kratke hlače (braccae). Na nogama imadu čavlićima potkovane cipele (caligae).

Za o p s k r b u vojnika Cezar se mnogo brinuo. Vojnici dobivaju svakih 14 ili 16 dana od prilike 18 litara pšenice, pa je moraju sami samljeti i prirediti kruh. Meso nijesu rado jeli, a druge plodine samo od nevolje. U neprijateljskoj zemlji nabavljali su vojnici sebi hranu bezobzirce prema onoj: bellum se ipse alat! *Pabulari* znači kupiti zelenu krmu, *frumentari* kupiti suhe plodove. Kupili su momci, koji prate prtljagu, u pratnji vojnih odjela.

B r e m e (sarcinae) nosi vojnik, kad je na putu, na kolcu (furca) na desnom ramenu, te ga može lako skinuti *(sarcinas conferre)*. Breme se sastojalo od žita za više dana, suđa za kuhanje, oruđa za rad (lopata, sjekira, pila) i od nekoliko kolaca za opkope. Težilo je s oružjem do 30 kg.

O r u ž j e ima vojnik dvojako: za obranu i za navalu.

Najobičnije je oružje za obranu (arma) 1. š t i t (scutum) četverouglat, ¾ m širok, a 1 m visok; zavinut je poput žlijeba, napravljen od mekog drva i preobučen telećom kožom. Na rubovima je bio okovan, a u sredini je imao željeznu kvrgu (umbo). Na putu nose vojnici štit na leđima u toku, koji se skidao prije bitke. Budući da su štit držali u lijevoj ruci, to se desna strana (bok) zove otvorena, nezaštićena *(latus apertum)*. Konjanici i lake čete imaju malene okrugle štitove (parma). 2. k a c i g a. Cezar ih spominje dvije vrste: galea u legionaraca i cassis u konjanika. Na putu visi vojnicima niz prsa, a kod rada je odlažu kao i drugo oružje. 3. o k l o p, što su ga nosili legionarci, bio je od kože (lorica), i pokriven kovnim pločicama ili ljuskama. Časnici su nosili kićenije oklope.

U oružje za navalu (tela) brojilo se:

1. k o p l j e (pilum), dugačko najmanje 1½ m, sastojalo se od drvenog drška i šiljka od mekanog željeza. Bacalo se do 30 m daleko. Kad bi se koplje zabolo u štit ili u oklop neprijateljski, svinuo bi se šiljak, pa ga ne bi neprijatelj mogao izvaditi, i tako mu je bilo neprilično u kretanju, da je morao obično baciti svoj štit. 2. l a k o k o p l j e (tragula) ima na dršku remenčiće (amentum), u koje bi se upleli prsti, da se može dalje baciti i stalnije gađati (do 80 m). Nosili su ga konjanici. 3. m a č (gladius) ima drveni držak i oštricu na obadvije strane, a i šiljat je. Bio je u drvenim koricama, okovanim kovinom, a visio je o desnom bedru na remenu (balteus). Ovim se mačem i bolo i sjeklo. Časnici su ga mogli nositi i na lijevoj strani, jer nemaju štita. Konjanici su imali dulji mač. Galske pješačke čete imale su pored mača lako koplje (tragula) ili koplja drukčijega oblika (matara, verutum, gaesum). Balearski praćari bacali su svojim kožnim praćama olovne komadiće, koji su se po svojem obliku zvali glandes (žir).

Cezar je imao znatno t o p n i š t v o (tormenta, b a c a l a). Razlikuju se teška bacala (ballistae, v. T. I. sl. 3.) i laka (catapultae. v. T. I. sl. 2.). Obadva ova imena ne spominju se u galskom ratu, ali za posljednju vrstu nalazimo naziv *scorpio*. Baliste bacaju kamenje (librilia sc. saxa), grede (sudes) i

zidna koplja (pila muralia) do 700 m daleko u kutu od 45⁰, a katapulte bacaju strijele i olovne kugle do 600 m gotovo u vodoravnom smjeru.

Čitava se vojska sastoji od legija i pomoćnih četa. Pod prvima razumijevali se teško oboružani vojnici (milites gravis armaturae, legionarii), koji bijahu jezgra vojske. Obično je legija imala 6000 momaka, ali Cezarove legije* nijesu bile nikada potpune, te su jedno s drugim brojile od prilike do 4000 momaka. Legija je imala 10 bataljuna (cohortes), svaka kohorta po tri satnije (manipuli), svaki manipul po dva voda (centuriae, kadšto i ordines). Prema tomu osjekom:

Legija (pukovnija)	kohorata (bataljuna)	manipula (satnija)	centurija (vodova)
1 (4000)	= 10	= 30	= 60
	1 (400)	= 3	= 6
		1 (133)	= 2
			1 (66)

Taktična je jedinica danas satnija, a u Rimljana bijaše kohorta, koja nije imala ni posebnoga zapovjednika ni znaka.

Zapovjednici ovih četa bijahu viši i niži. Niži zapovjednici (danas podčasnici) bijahu: 1. zapovjednik vojničke dekurije (decurio), koji nije bio Rimljanin. 2. centurioni (centuriones), koji su u vojsci imali najvažniju ulogu, jer do njihove ratne vještine i iskustva stoji i vrsnoća i spremnost vojnika. Postajali su od prostih vojnika, koji su se odlikovali hrabrošću, revnošću i vojničkim znanjem. Vojskovođa ih imenuje zapovjednicima centurija, pa ih prema tomu ima u legiji 60. Cezar ih često spominje pohvalno. Najugledniji je centurion prve centurije u legiji i zove se primipilus ili primus pilus, a u boju bi čuvao legijskog orla. Razlikovati valja više centurione

* Cezar je imao isprva 6 legija (7., 8., 9., 10., 11. i 12.), god. 57. osam (još 13. i 14.), god. 54. osam legija i 5 kohorta (izgubio je 14. leg. i 5 kohorta), god. 53. deset (nove su 1., 14. i 15.), god. 52. jedanaest (nova 6.).

(centuriones superioris ordinis ili kraće superiores ordines) i niže (c. inferioris ordinis) prema tome, služe li u prvim ili zadnjim kohortama u legiji. Oni prvi su ugledniji, dolaze u ratno vijeće (consilium), u koje se ostali centurioni pozivaju samo iznimno. Viši su centurioni u svakoj kohorti centurion 1. centurije 1. manipula, ima ih dakle u legiji 10. Centurioni vježbaju i vode svoje centurije, nastoje, da se uzdrži zapt (zato imaju batine od vinove loze, vitis), brinu se, da nađu zgodno mjesto za okol, da ga izmjere i skupe plijen. Između centuriona i prostih vojnika stoji aquilifer (orlonoša) legije i signiferi manipula.

Viši su časnici: 1. vojnički tribuni (tribuni militum) viteškoga ili senatorskoga staleža. Isprva su tribuni bili zapovjednici legija, ali je Cezar ovo zapovjedništvo predao višim časnicima legatima, a tribuni su imali vršiti zapovijedi vojskovođe i legata, nadzirati dobavu hrane, određivati i nadgledati straže, a kadšto su i prisustvovali u ratnom vijeću. Njih ili bira narod ili ih imenuje vojskovođa. Redovno su vrlo mladi i nemaju iskustva u ratnim stvarima, a ima ih kod svake legije 6. Od svojih tribuna ističe Cezar K. Voluzena. 2. kvestor (quaestor) je obično senatorskog staleža. Birao ga narod na godinu dana, a upravljao je ratnom blagajnom, isplaćivao vojnicima plaću, brinuo se za opskrbu i opremu vojnika, a kadšto i zapovijedao vojsci. 3. legati (legati) su najviši časnici i pripadaju senatorskomu staležu. Bira ih senat na prijedlog vojskovođe. Labijen, najvredniji Cezarov legat, imao je naslov legatus pro praetore t. j. imao je pravo biti i samostalan zapovjednik. Legati su zapovjednici jedne ili više legija i osobitih četa, odijeljenih od glavne vojske, a mimo to nadziru gradnju brodova, nabavljaju žito i krmu, novače, upravljaju predajom osvojenih gradovâ. Od Cezarovih legata ističu se M. Antonije, L. Aurunkulej Kota, K. Fabije, D. Junije Brut, T. Labijen, P. Licinije Kras, Kv. Tulije Ciceron. 4. vojskovođa (dux, a kad bi stekao pobjedu, prozvali bi ga vojnici imperator) imao je 12 liktora (lictores), a tim se označivalo, da imade vlast nad životom i smrću. Pobjede bi se njegove slavile: a) tim, da bi ga prozvali imperatorom; b) svečanom zahvalnicom (supplicatio); c) malim triumfom (ovatio); d) triumfom (triumphus).

Pratnji vojskovodinoj pripadaju i mlađani odlični Rimljani, koji mu se pridruže, da se pod njegovim zapovjedništvom upute u vojnu službu, pa uhode (speculatores), pisari (scribae) i t. d.

Tjelesne straže (cohors praetoria) Cezar nije imao, samo jednom reče, da će mu 10. legija biti cohors praetoria. Čini se, da su službu tjelesne straže vršili dobrovoljci (evocati). To su bili legionarci, koji su već zadovoljili vojnoj dužnosti, pa su na poziv vojskovođin opet došli k vojsci. Imali su veću plaću od ostalih prostih vojnika. Njima je zapovijedao sam vojskovođa, a bili su oslobođeni od straže i rada kod utvrda.

Pomoćne su čete (auxilia) pješačke i konjaničke. Pješačke pomoćne čete zovu se alarii (jer su stajale na krilima legija). Pod auxilia razumijeva Cezar ili pomoćne čete uopće ili samo pješačke. Kod Cezara su pomoćne čete odijeljene od legija, a vrstaju se u kohorte. Ove su se čete ili novačile u provincijama ili se najmile u stranim krajevima ili su ih davali prijatelji knezovi i države. Među ovim četama imao je Cezar strijelaca iz Krete, praćara balearskih i lakih vojnika numidskih. Ovi su vojnici oboružani svojim narodnim oružjem, pa se za razliku od teško oboružanih legionaraca i zovu milites levis armaturae ili kraće levis armatura. Njima zapovijedaju ili Rimljani ili domaći njihovi knezovi, a zovu se prefekti (praefecti).

Rimskoga konjaništva nema više za Cezarovih vremena. Cezar je najmio konjanike u Germaniji, Hispaniji i Numidiji. Po 200 do 300 momaka dodijelio bi svakoj legiji i ovo je konjaništvo ostajalo kod legija i zimi i ljeti. Pored ovoga stalnoga konjaništva kod legija imao je Cezar više konjanika, što su mu ih po ugovoru davale pojedine galske države. Ovo se konjaništvo vraćalo na zimu kući. Najbolji su bili germanski konjanici. Konjaništvo se dijelilo u turmae i decuriae. Zapovjednici konjaništva zvali se praefecti equitum, a ponajviše su domaći knezovi. Ako je čitavo konjaništvo bilo na okupu, stajalo je pod zapovjedništvom legata.

Cezar nije imao osobitih tehničkih četa (pionira), jer su legionarci sami obavljali sve potrebne radnje. Oni su išli po

krmu, po vodu, po drva, gradili su daščare, utvrđivali okol, gradili utvrde, lađe i mostove. Razumije se, da su se zanatlije (fabri) među njima osobito isticali.

Prtljaga (impedimenta) sastojala se od šatora, ratnih sprava, robe, hrane, ručnih mlinova i t. d. Prtljaga se ili vozila na kolima, ili ju je nosila tegleća marva (iumenta, muli). Cezar je brzo putovao, pa nije htio da ima uza se veliku prtljagu (impedimenta = zapreke), a kadšto ju je ostavljao u okolu. Vojnici kod prtljage bijahu robovi.

Vojsku su pratili i sluge časnika (calones) i trgovci (mercatores). Trgovci bi razapeli svoje šatore izvan tabora (kod porta decumana).

Među bojnim znakovima (signa) — a u Rimljana bilo ih je više nego danas — valja razlikovati: 1. znak manipula (signum manipuli). Na dugačkom prutu nalazi se ruka, koju okružuje vijenac, ispod nje više kovnih pločica (phalerae), slike životinja ili bogova i t. d. Riječju signa označuju se često manipuli. 2. znak legije (signum legionis) bijaše orao (aquila) od mjedi, srebra ili zlata, a sjedio je pruživši krila na prutu. Orao se nalazi kod 1. kohorte, a na nj pazi prvi centurion. 3. zastavica (vexillum). To je komad platna različne boje na prečki, koja je pričvršćena na prutu. Ovu su zastavicu imali konjanici i odjeli, koje vojskovođa šalje kamo s osobitom zadaćom. Vojskovođa ima crvenu zastavicu.

Znakovi se u vojsci daju: a) trubljom (tuba), kad treba dati prvi znak za navalu ili za uzmak; b) rogom (cornu), kad treba krenuti; c) rogom (lituus) za konjaništvo. Znak za uzbunu (classicum) davao se prije boja, a davali ga svirači.

Ratni brodovi rimski zovu se naves longae. Za teret su teži i širi brodovi (naves onerariae). Ratni su brodovi imali djelomice palubu (constratae), a bili su ili troveslice ili peteroveslice. Sprijeda imaju jak kljun (rostrum), kojim su bušili neprijateljske lađe. Na krmi imaju dva velika vesla za kormilo. Imaju jedan jarbol (malus) i jedan križak (antemna), na kojem bi se podizalo jedro (velum). Veneti su upotrebljavali lanac za sidro, Rimljani samo užeta (funes). Za boj su lađe imale

kuke (capulae), drvene tornjeve, srpove (falces) i bacala. Za doglašivanje imali su manje i lakše lađe (navigium speculatorium). Brodovi se gradili od jelovine, samo bi za dno upotrijebili hrastovinu. Kad lađa nijesu trebali, povukli bi ih na suho i nasipom ih opkolili, da ne gnjiju i budu sigurnije od neprijatelja.

Za vojnike je bio najteži posao put (hod, *iter*), jer su morali nositi teško breme, te su doista bili impediti. Vojska je Cezarova za čudo brzo putovala, te se po tomu mogu lakše razumjeti vanredni uspjesi njegovi. Običan hod (iter iustum) do 30 km trajao je oko 7 sati, pospješan hod (iter magnum) do 37 km oko 8—9 sati, a brzi hod (iter maximum) bio je još veći. Kod brzih i velikih hodova idu legije bez bremena. Red na putu bijaše ovaj: najprije su išle prednje čete (agmen primum), redovno konjanici i laki pješaci. Ove čete imaju zadatak, da istraže putove i razvide, gdje je neprijatelj. Odio, što ide pred prednjom četom, zove se antecursores ili exploratores, a ovi šalju opet naprijed pojedine uhode (speculatores). Za prednjim četama ide jezgra vojske i to tako, da ili za svakom legijom ide njezina prtljaga, ili ako je neprijatelj blizu, uzmu prtljagu u sredinu vojske, te bi do $^2/_3$ vojske išlo pred njom, a $^1/_3$ za njom. Za čitavom vojskom idu stražnje čete (zapleće, novissimum agmen), obično konjanici. Ovakva se vojska zove *expeditus* (spremna na boj). Od ovakvoga hoda treba razlikovati hod u bojnom redu (acies). Tada vojnik skine svoje breme i ima oružje spremno (expedire arma). Poslije svakoga dnevnoga hoda gradili bi čvrsti okol, pa se hodovi često i zovu po broju okola. Vojska bi kretala na put redovno zorom (prima luce), kadšto i ranije. Zapreke na putu nadvladavala je vojska odlučno i brzo. Rijeke bi pregazili na plitkim mjestima (vada), — kadšto je voda ljudima i do vrata —, a ako su bile duboke, gradili bi mostove na stupovima ili na splavima i čamcima.

Okol (castra v. T. I. sl. 1.) su gradili to čvršći, što je vojska imala u njem dulje ostati. Stalni okol pozna Cezar samo za zimu (c. hiberna), a ovomu su nalik okoli podignuti u vojnama, kad treba dulje vremena podsjedati koji grad. Običan

mu je oblik četvorina, ali se ponešto mijenja prema zemljištu. Kad su birali mjesto za okol, pazilo se, da se može lako braniti, da ima u blizini krme, drva i vode. Rado su gradili na obroncima tako, da je porta decumana bila na najvišem mjestu. Vojskovođa bi naprijed poslao uhode i centurione, da nađu mjesto zgodno za tabor. Kad bi ga našli, onda bi ga odmjerili (castra metari) i povukli dvije crte, jednu na drugu okomito. Na krajevima ovih crta bila su vrata: porta praetoria prema neprijatelju, porta decumana njoj nasuprot, postrance su: porta principalis dextra i porta principalis sinistra. Pored ovih izlaza moglo je biti i drugih užih. Vrata su bila spojena širokim cestama: via praetoria vodi od porta praetoria do porta decumana, a nešto uža via principalis od p. princ. dextra do p. princ. sinistra. Najvažnije mjesto u okolu bijaše vojvodin šator (praetorium, 1) pa bi za nj najprije odredili mjesto u stražnjem dijelu okola. Ispred njega je prostran prazan prostor (forum, 8), kamo bi se vojnici skupljali, kad bi im vojskovođa s povisoka mjesta (suggestus) htio govoriti. S obadvije strane vojvodina šatora, — koji je nešto uzdignut, da se okol može pregledati —, određeno je mjesto za časnike i dobrovoljce, i to za legate (2), kvestora (3), tribune (4), prefekte (5), za pratnju i dobrovoljce (6), za pomoćne čete (7). Vojnici su u šatorima (tabernaculum) od kože (pa se kadšto i zovu pelles); u zimovnicima imali su daščare pokrite slamom.

Kad bi bilo određeno mjesto za okol, učvrstili bi ga jarkom (fossa), što bi ga iskopali, a od iskopane zemlje načinili bi nasip (vallum). Ovaj se posao zove castra munire ili communire. Više puta spominju se i dvostruki jarci. Jarak je obično dva puta toliko širok, koliko dubok, a prema dnu je sve uži. Nasip je visok do 4 m., a bar toliko i širok, da mogu na njem stajati vojnici i po njemu se pomicati kule i bacala. Nasip bi pojačavali busenima (caespites) i prsobranima (loricae). Prsobrani su načinjeni od pleternih zaslona (plutei, v. T. I. sl. 6. i 8.) i kruništa (pinnae, vidi dolje sliku: nasip s tornjevima, prsobranima, kruništima, jarcima i t. d.). Krunište je zaštićivalo čitava čovjeka, a plutei su sezali do prsiju. Kule (pomič-

ni tornjevi, v. T. II. sl. 15.) imale su po više spratova (tabulata). Vidi T. II. sl. 13. Vrata su bila utvrđena malim šancevima (claviculae), da neprijatelj ne može tako lako prodrijeti u okol. Iz okola popinjali se vojnici na nasip malim stepenicama.

Na svakim vratima okola stražila je kohorta (cohors in statione); po noći, osobito ako je neprijatelj blizu, straže i jači odjeli (excubare). Manje straže zovu se vigiliae i custodiae.

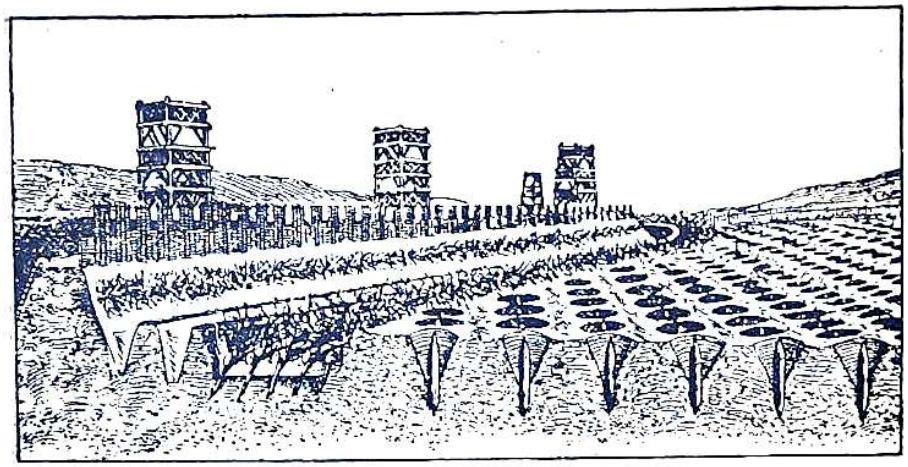

VII. 72.—74.

Noć se dijelila u 4 straže (vigiliae), dvije prije ponoći, dvije poslije ponoći, počinju sa zapadom sunca, a prestaju ishodom. U razno godišnje doba traju različno. Straže se izmjenjivale na znak roga, a nadzirali ih tribuni, koji paze i na red u okolu. Vojska bi ulazila u okol na porta decumana, a izlazila na porta praetoria. Kad bi na putu trebalo utvrditi tabor, išao je posao brzo od ruke, jer su svi vojnici radili. Ujutru bi brzo ostavili tabor; na prvi znak skinuli bi šatore, na drugi natovarili prtljagu, a na treći kretali su na put.

U bojnom redu postave se vojnici u kohorti tako, da manipuli stoje jedan do drugoga, a centurije njihove jedna za drugom. Kohorta ima 6, 8 ili 10 vrsta u dubljinu. Razmak od čovjeka do čovjeka u vrsti iznosi 1½ rimske stope, a od vrste do vrste 3 stope. Tako je imao vojnik prostora, da može bez

zapreke upotrebljavati štit i mač, a i stražnje su vrste mogle bacati koplje. U nuždi mogla je 2. vrsta lako stupiti u razmake prve vrste, da nadoknadi gubitke. Kad bi navala neprijateljska bila žestoka, mogli su razmake i umanjiti *(signa in unum locum conferre,* v. T. II. sl. 10.). To su činili i onda, kad su htjeli, da s većom snagom navale ili se odupru, pa bi stali ili u krug (orbem facere, in orbem consistere) ili u klin (cuneum facere) ili bi napravili kornjaču (testudo). U ovom posljednjem slučaju momci bi izvana držali štitove ili ispred sebe ili postrance, a oni iznutra držali bi ih iznad sebe. Kornjaču bi napravili onda, kad je trebalo primaknuti se gradskim zidinama. Propisani razmak opet uzeti zove Cezar *manipulos laxare.*

Legija se redovno postavljala u tri bojne vrste (acies triplex). U prvoj su stajale 4 kohorte, a u drugoj i trećoj po 3. Tri kohorte druge vrste stajale su iza razmaka kohorata u prvoj vrsti, a kako su bile bliže prvoj bojnoj vrsti nego trećoj, mogle su svaki čas doći u razmak prve vrste i stvoriti jednu bojnu vrstu. Treća bojna vrsta redovno je pričuva (subsidium). Rjeđe se legija postavljala u dvije bojne vrste (acies duplex) u svakoj po 5 kohorata.

1. položaj: sprema na boj.

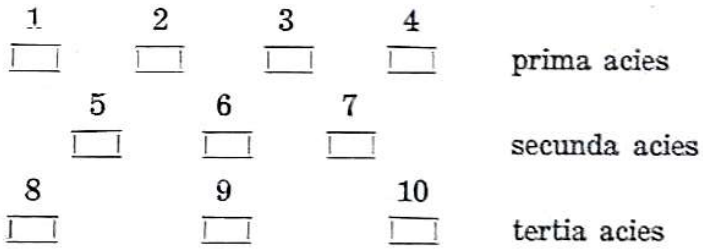

2. položaj: bojni red.

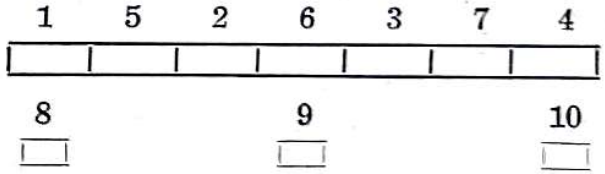

Pojedine legije stajale su jedna do druge u malim razmacima, a veći je razmak bio između prvoga bojnoga reda (acies) i krila, koja su redovno sačinjavale pomoćne čete. Ako je koje krilo bilo u nevolji ili bi na nj navalio neprijatelj s boka, išla bi mu pričuva u pomoć.

Konjaništvo stoji ponajviše na krilima bojnoga reda, ali u samom boju nema osobite vrijednosti, nego bi, kad bi neprijatelj udario u bijeg, išlo za njim u potjeru.

Navalu (impetus) započele bi obično lake čete (eminus pugnare), koje se onda natrag povuku kroz razmake kohorata.

Cezar je gotovo uvijek bio na desnom krilu, ondje je stajala i najhrabrija njegova deseta legija. Kad bi vojska stala u bojni red (aciem instruere, constituere, derigere), pošao bi vojskovođa od legije do legije i s nekoliko riječi ohrabrio vojnike. Znakovi rogova i trublja pa bojna vika oduševljavala bi vojnike, a neprijatelje plašila. Vrste stupaju običnim korakom, koji se doskora pretvori u trčanje, i navale na neprijatelja. Pazilo se, da svaki vojnik ostane u svojoj vrsti i na svom mjestu (ordines servare). Najprije bi bacili koplja. Kad bi kopljima prorijedili neprijateljske redove, pograbili bi mačeve (comminus pugnare) i nastojali, da neprijatelja potisnu. Sukob neprijateljskih vojska zove se concursus. Cezar je volio napadati neprijatelja nego se braniti od navale, jer je dobro poznavao moralnu znamenitost navale.

Tvrđave (oppida) zauzimao je Cezar trojako: 1. j u r i š e m (oppugnatio repentina, opp. ex itinere, expugnatio). Juriš bi napravili bez osobitih priprava. Vojnici bi u brzom trku ispunili jarke prućem ili zemljom, napravili kornjaču i popeli se ljestvama na zidine ili bi probili vrata; 2. ili o p k o l j a v a n j e m, b l o k a d o m (obsidio, obsessio), čim bi zapriječili dovoz hrane i glađu prisilili posadu na predaju; 3. o p s a d o m (oppugnatio), kad bi s pomoću sprava za opsjedanje (opera) navaljivali na zidove. Ako se moglo lako doći do neprijateljskoga grada, jer je zemljište bilo ravno, a utvrde oko grada slabe, podigli bi nasip (agger) uporedo sa zidom do polovice njegove visine i nastojali, da braniče protjeraju sa zidina,

dok bi drugi u to vrijeme bez zapreke kidali zidove. Ako nije bilo lako doći do zidina, trebalo je tlo poravnati. Nato bi podigli nasip 60 stopa širok od greda, kamenja i zemlje i vodili ga do jarka tvrđave. Radnici kod ovih utvrda zaštićivali se pletenim zaslonima (plutei, v. T. I. 6. i 8.) i kolibama (vineae, v. T. II. sl. 14). To su bile drvene daščare, a imale su odozdo kotače, da se mogu pomicati. Zatim bi podigli pomične kule (tornjeve, turres) od jakih greda u više spratova, da iz njih mogu bacalima odapinjati na neprijateljske zidove. I kula je imala kotače, te se pomicala po nasipu. Da je očuvaju od neprijateljskih hitaca, vješali bi po njoj mokre kože, a tako i po drugim spravama, koje se lako zapale. Kad bi se približili gradu, sakrili bi se napadači u jače rovke (testudo ili musculus, v. T. I. sl. 7.), koje su stajale s obadvije strane kule. Zidine su kidali velikim željeznim srpovima (falces murales, v. T. II. sl. 11.), a najprije su kušali strgati sa zida najgornje vrste kamenja. Upotrebljavali su i ovnove (arietes, v. T. II. sl. 17.), da njima probijaju zid. Ovan se sastoji od dugačke grede, koja na kraju ima ovnovu željeznu glavu. Ova greda visi o lancu ili užetu na donjem spratu kule ili u jakim kolibama. Vojnici je zanjišu i što većom silom udaraju njom o zid. I lagume (cuniculi) su znali praviti, da potkopaju zidine, da ih poruše.

Posada u tvrdom gradu branila se od napadača: bacala bi kamenje, goruće strijele, usijana zrna (v. T. I. sl. 9.) ili vruću smolu; kušala bi zapaliti neprijateljski nasip, provaljivala bi iz grada i pravila lagume protiv neprijateljskih laguma.

Kad bi grad pao, snašla bi ga teška nevolja: neprijatelj bi ga poharao i spalio, građane poubijao, osakatio ili u ropstvo prodao.

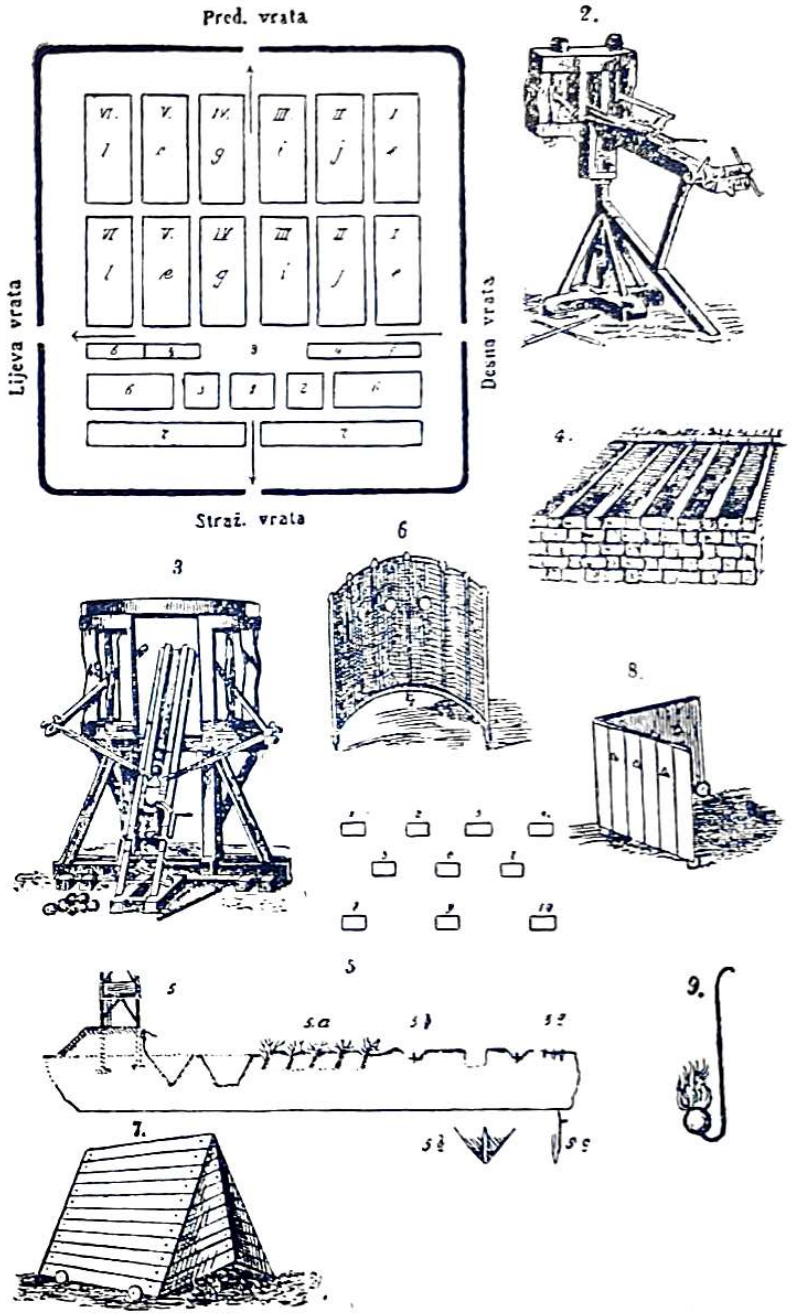

1. Oko za šest legija.
2. Katapulta.
3. Balista.
4. Zid galskoga grada (VII. 23).
5. Prorez utvrda kod Alezije (VII. 70 i 73): a) šilj, b) lijer, c) badalj.
6. i 8. Zasloni
7. Rovka.
9. Goruće zrno (V. 43).

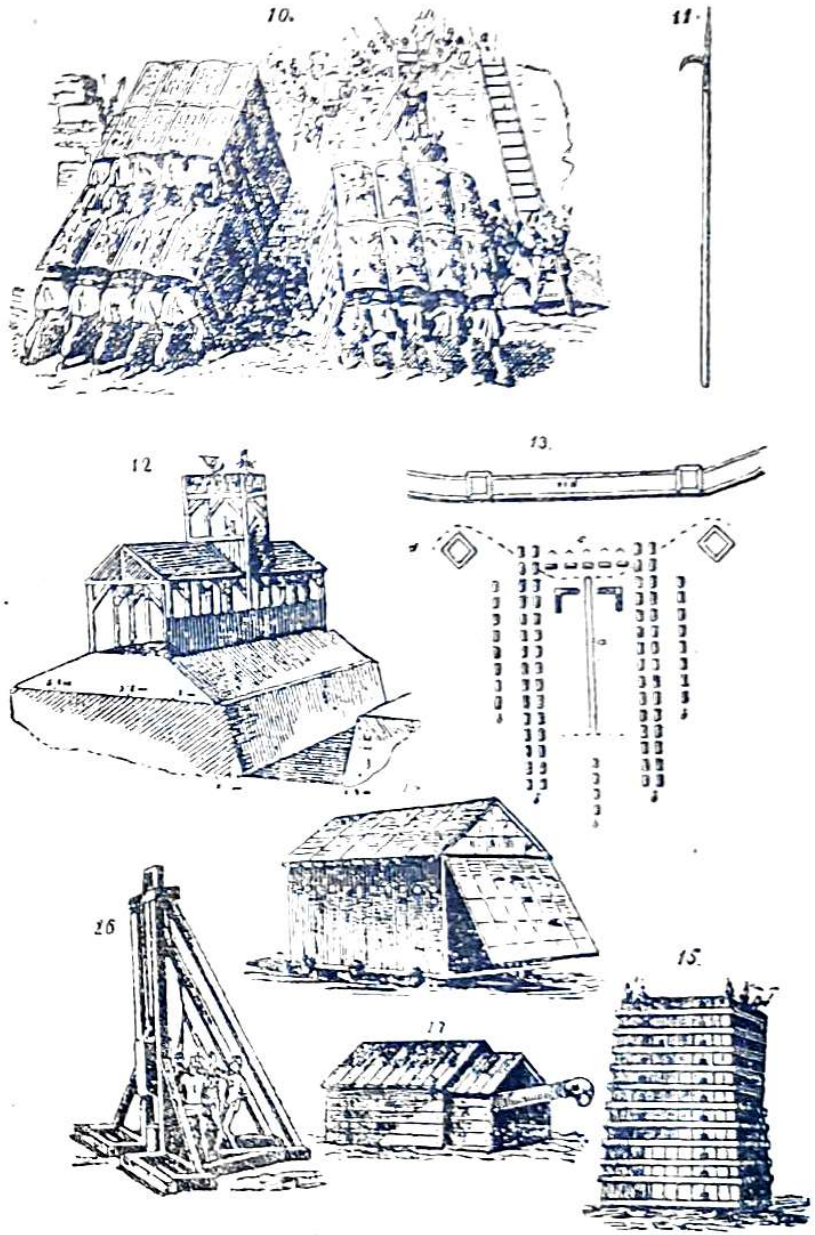

10. Kornjača.
11. Srp zidni.
12. Nasip s jarkom, ogradom, hodnikom i kulom (V. 40).
13. Nasip za juriš (VII. 24) a) nasip, b) bojne kolibe, c) zasloni, d) pomične kule.
14. Bojna koliba.
15. Pomična kula.
16. Bat.
17. Ovan.

Tabla III

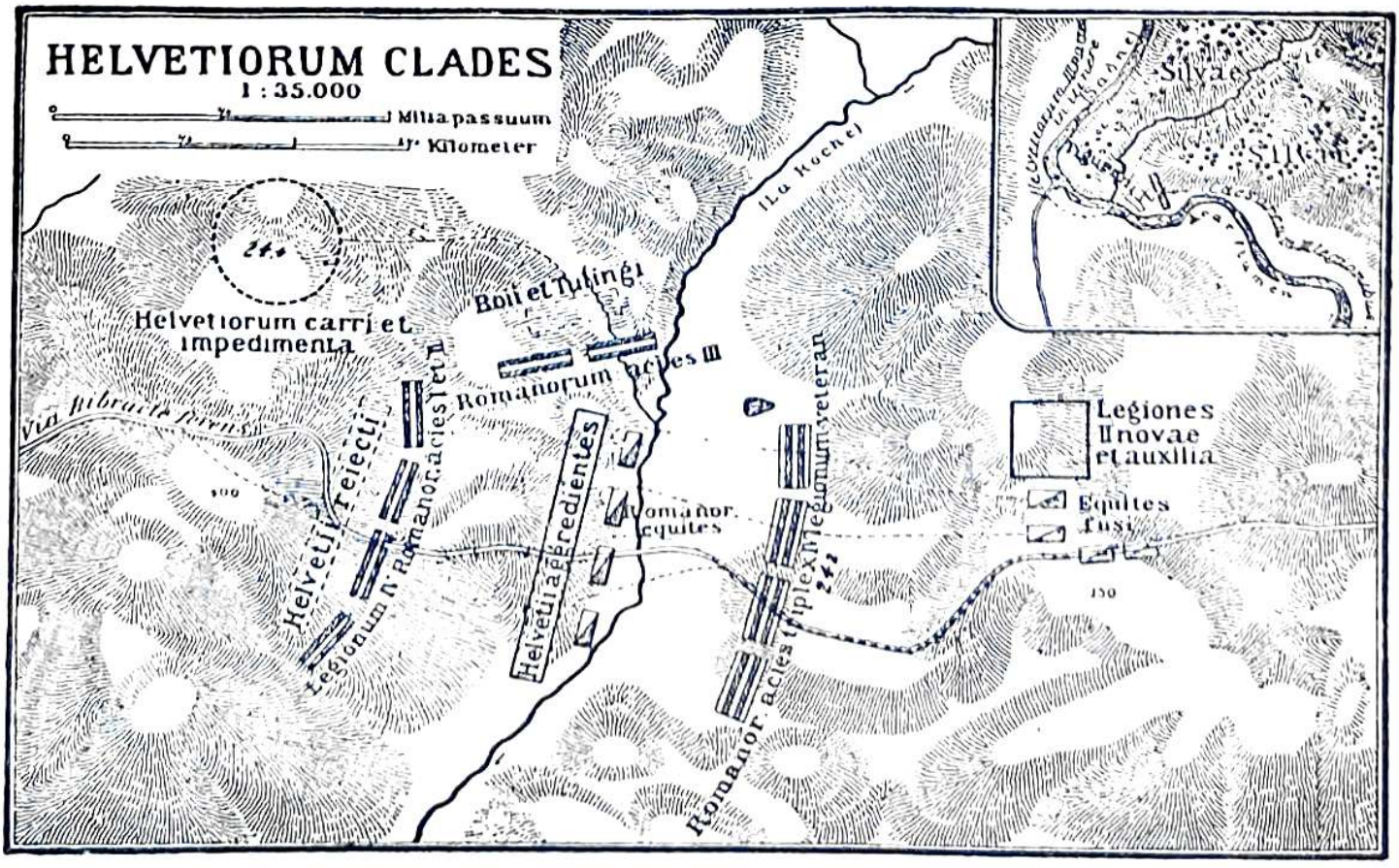

I. 12. i 23—26.

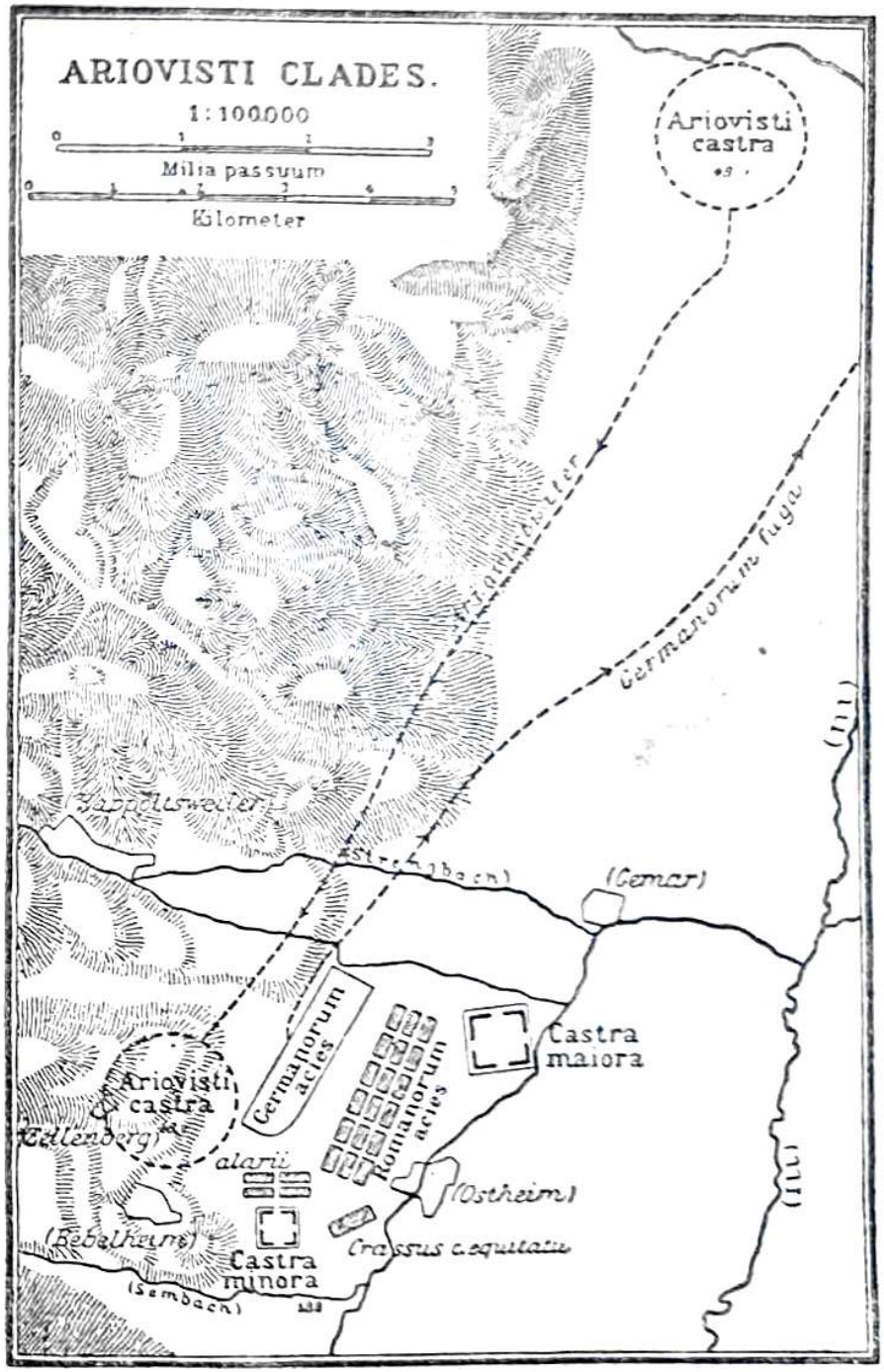
ARIOVISTI CLADES.
1:100.000
Milia passuum
Kilometer
Ariovisti castra
Germanorum fuga
(Gemar)
Castra maiora
Germanorum acies
Romanorum acies
Ariovisti castra
alarii
(Ostheim)
Crassus c. equitatu
Castra minora
(Sembach)

I. 48.—53.

Tabla V.

Most (IV. 17.).

Tabla VI.

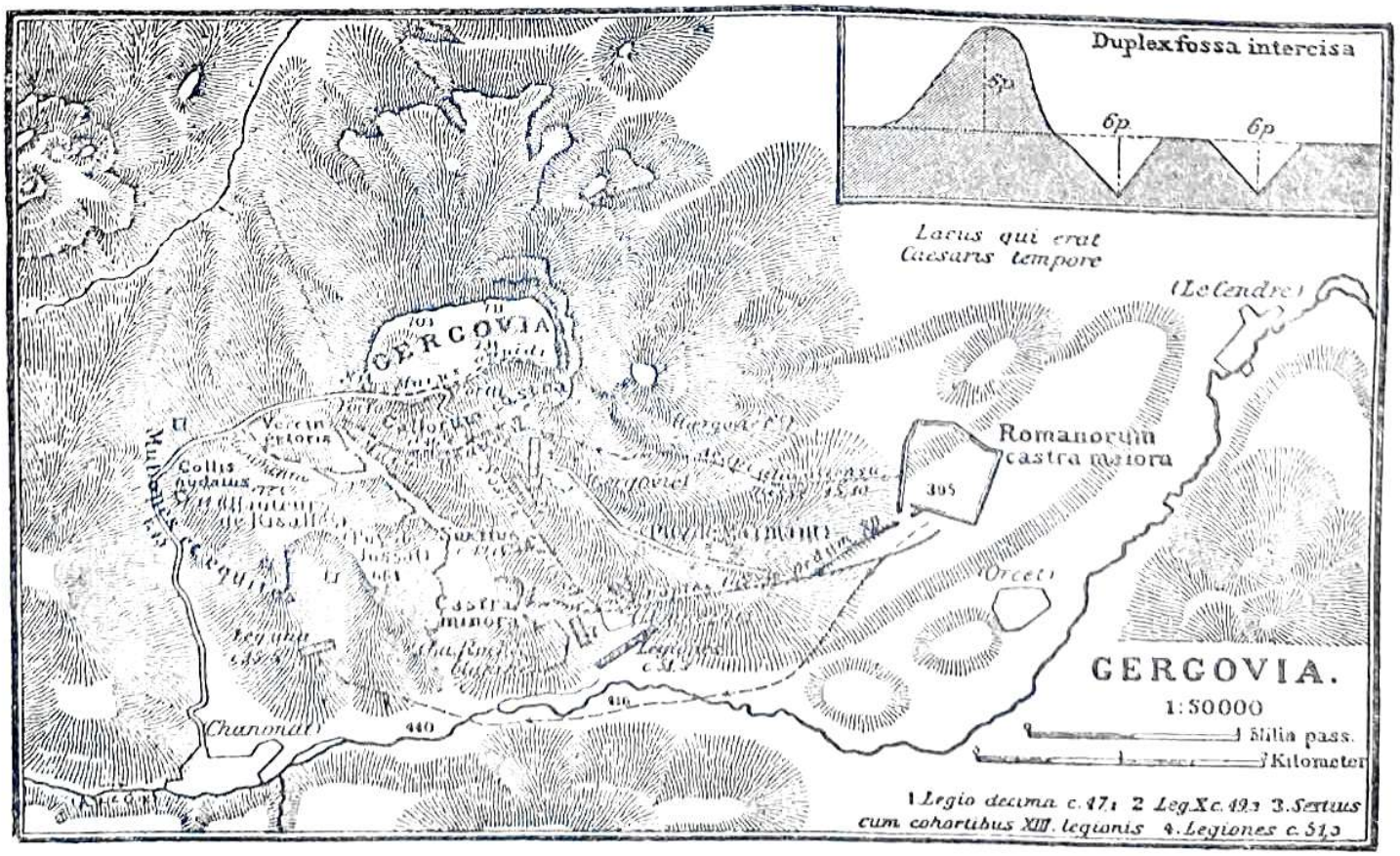

VII. 36.—53.

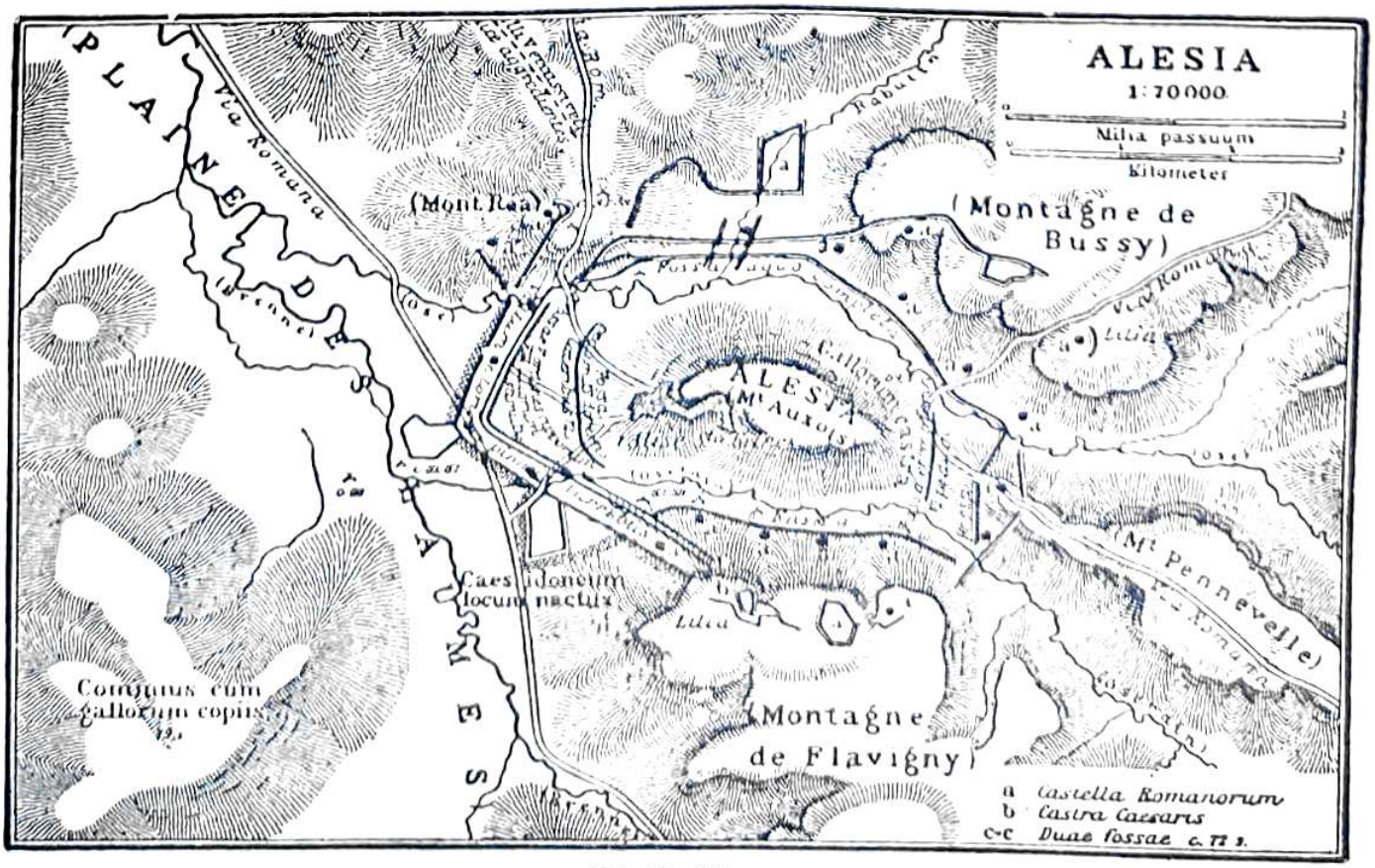
ALESIA
1:70000
Milia passuum
Kilometer
PLAINE DES LAUMES
Via Romana
(Mont Rea)
(Montagne de Bussy)
ALESIA
(Mt Auxois)
Caesar idoneum locum nactus
Commius cum Gallorum copiis
(Montagne de Flavigny)
(Mt Pennevelle)
a Castella Romanorum
b Castra Caesaris
c-c Duae fossae

VII. 68.—90.

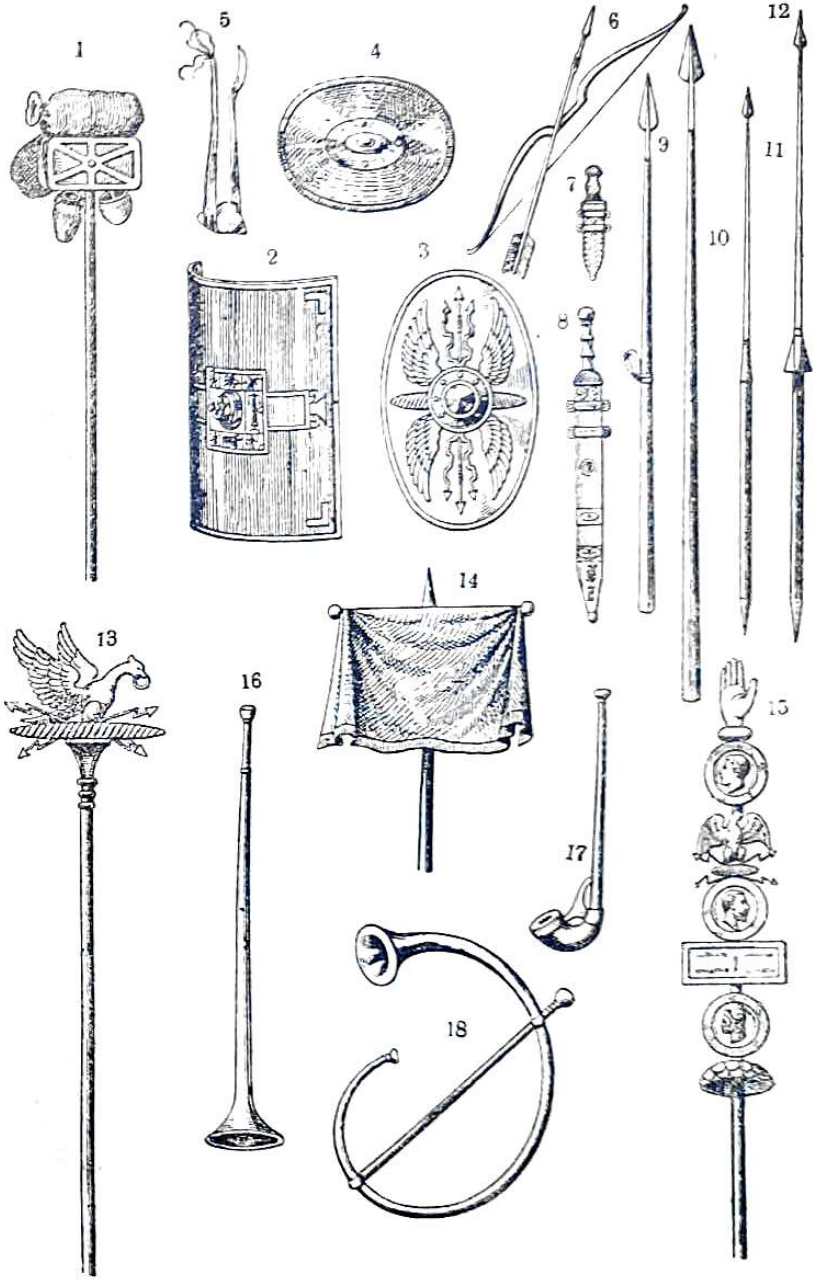

1. sarcinae. 2. i 3. scuta. 4. parma. 5. funda. 6. arcus. 7. pugio. 8. gladius. 9. tragula (hasta amentata). 10. hasta. 11. i 12. pila. 13. aquila. 14. vexillum. 15. signum manipuli. 16. tuba. 17. lituus. 18. cornu.

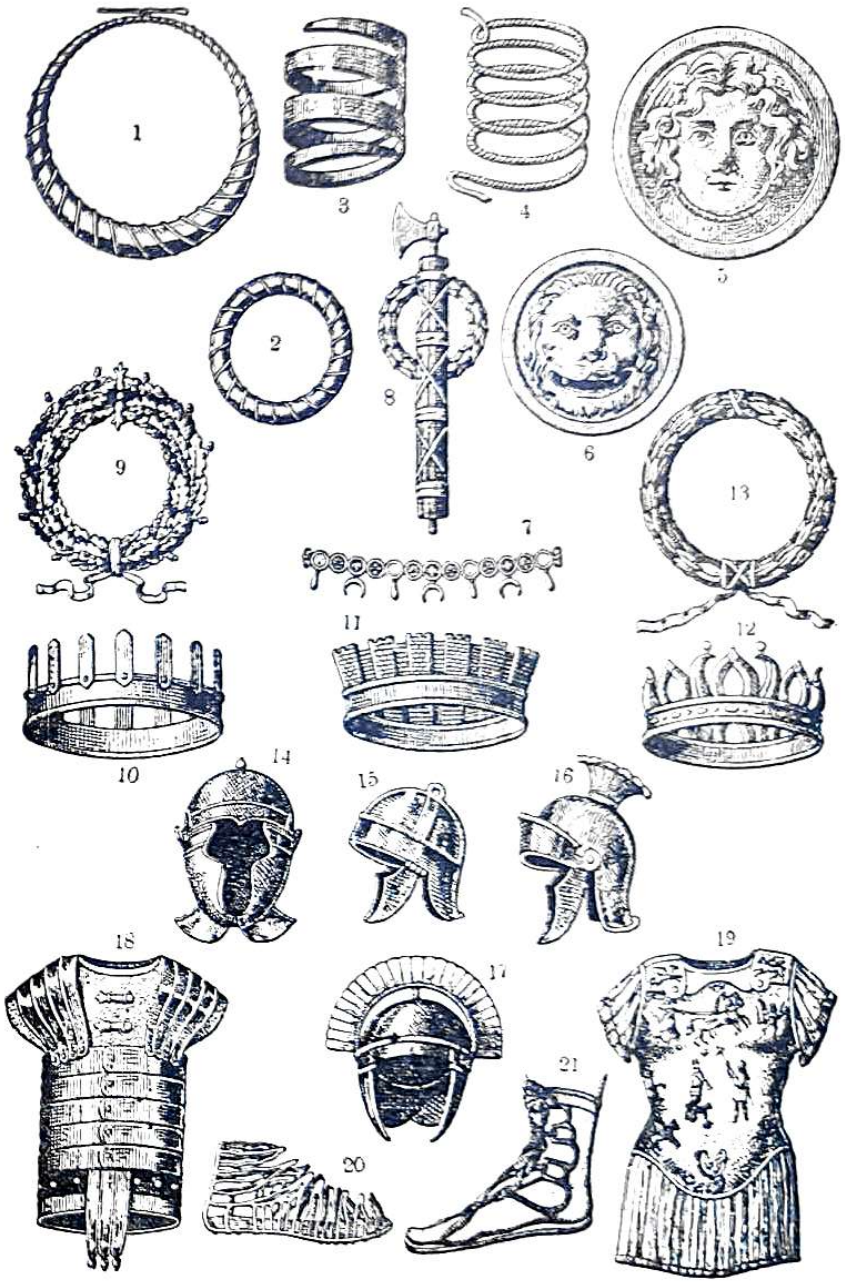

1. torquis maior. 2. torquis minor. 3. i 4. armillae. 5. phalera maior. 6. phalera minor. 7. phalerae equinae. 8. fasces. 9. corona civica. 10. corona vallaris. 11. corona muralis. 12. corona navalis. 13. corona triumphalis. 14. cassis. 15. i 16. galeae. 17. cassis centurionis. 18. lorica segmentata. 19. thorax. 20. caliga. 21. calceus.

C. IULII CAESARIS

DE BELLO GALLICO

COMMENTARIUS PRIMUS (GOD. 58.)

---

1. Gallia est omnis divisa in partes tres; quarum unam 1
incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua
Celtae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis, 2
legibus inter se differunt. Gallos ab Aquitanis Garumna flu-
men, a Belgis Matrŏna et Sequăna dividit. Horum omnium
fortissimi sunt Belgae, propterea quod a cultu atque humani- 3
tate provinciae longissime absunt, minimeque ad eos mercato-
res saepe commeant atque ea, quae ad effeminandos animos
pertinent, important, proximique sunt Germanis, qui trans
Rhenum incolunt, quibuscum continenter bellum gerunt. Qua 4
de causa Helvetii quoque reliquos Gallos virtute praecedunt,
quod fere cotidanis proeliis cum Germanis contendunt, cum
aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum

---

C. 1. 1. *omnis*, rastavljeno od imenice naglašenim *est* i tim istaknuto: čitava. Misli se slobodna Galija između Rajne, Alpa i Oceana. — *quarum unam ... aliam ... tertiam*: kad se nabrajaju česti, stoji uz *unus* genit. partit., inače *ex* ili *de*. — *qui* = *ii, qui*. — 2. *lingua* ablat., opreka: *nostra*. — *ab Aquitanis* narod mjesto zemlje: od Akvitanije. U nas je obrnuto zemlja mjesto naroda: Engleska je navijestila rat. — 3. *cultu atque humanitate*: život i obrazovanost. — *provinciæ* t. j. *Narbonensis*. — *minime sæpe* = *rarissime*. — *ea*, stvari, roba. — *animos* se na hrv. ne prevodi = *eos*. — *pertinere ad* = moći. — 4. *qua de causa* sc. što ratuju. — *præcedere* = *superare*. — *cotidianis* u hrv. adverbijal.: svaki dan — *cum* s indikat. onda, kad, dok.

gerunt. Eorum una pars, quam Gallos obtinere dictum est, initium capit a flumine Rhodano; continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum; attingit etiam ab Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum; vergit ad septentriones. Belgae ab extremis Galliae finibus oriuntur; pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni; spectant in septentrionem et orientem solem. Aquitania a Garumna flumine ad Pyrenaeos montes et eam partem Oceani, quae est ad Hispaniam, pertinet; spectat inter occasum solis et septentriones.

2. Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus Orgetorix. Is M. Messala M. Pisone consulibus regni cupiditate inductus coniurationem nobilitatis fecit et civitati persuasit, ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent: perfacile esse, cum virtute omnibus praestarent, totius Galliae imperio potiri. Id hoc facilius iis persuasit, quod undique loci natura Helvetii continentur: una ex parte flumine Rheno, latissimo atque altissimo, qui agrum Helvetium a Germanis dividit; altera ex parte monte Iura altissimo, qui est inter Sequanos et Helvetios; tertia lacu Lemanno et flumine Rhodano, qui provinciam nostram ab Helvetiis dividit. His rebus fiebat, ut et minus late vagarentur et minus facile finitimis bellum inferre possent, qua ex parte

---

5. *eorum = horum omnium. — quam Gallos obtinere dictum est.* Relativ. rečenica zavisna o *dictum est*, ali je *dictum est* postao glagolom relativ. rečenici. Ovo premještanje često se upotrebljava u lat. jeziku. Na hrv. se prevodi ponajviše tako, da se glagol *dictum est* učini uklopljenom rečenicom, a relativna se rečenica izrazi, kao da nije u akuz. s inf.: koji, kako je rečeno, nastavaju. — *ab Sequanis et Helv.* od Sekvanaca amo, t. j. onamo prema Sekv. i Helv. — *vergit ad = spectat in.* — 6. *septentriones*, ako gledaš iz provincije. — *Belgæ*, Belgija. — 7. *ad Hispaniam*, do Hispanije, uz H. — *spectat inter = spectat in eam partem, quæ est inter*, t. j. sjeverozapad.

C. 2. 1. *longe* pojačava superlativ: kud i kamo. — *M. Messala M. Pisone cons.* 61. g. pr. Kr. — *regni* genit. obiect.: kraljevska čast. — *inductus.* Uz abl. causæ stoji u lat. vrlo često particip perf. pas., koji se u hrvatskom ponajviše ne prevodi. — *coniuratio* tajni savez. — *civitati* zbirno: zemljaci, sugrađani, stoga je glagol po smislu u plur.: *exirent = demigrareni.* — 2. *cum omnibus copiis* = listom. — *perfacile esse* prelazi u neupravni govor: reče, kaže, stoga accus. c. inf. — *præstare = præcedere.* — 3. *Id = ut exirent. — hoc = eo. — loci natura*, prirodan položaj. — *continere*, zatvarati. — *agrum*, kraj. — 4. *His rebus fiebat ut*, zaradi toga su i. — *vagari*, širiti se. — *dolore affici*, ljutiti se, boljeti.

homines bellandi cupidi magno dolore afficiebantur; pro multitudine autem hominum et pro gloria belli atque fortitudinis angustos se fines habere arbitrabantur, qui in longitudinem milia passuum CCXL, in latitudinem CLXXX patebant.

3. His rebus adducti et auctoritate Orgetorīgis permoti constituerunt ea, quae ad proficiscendum pertinerent, comparare, iumentorum et carrorum quam maximum numerum coëmere, sementes quam maximas facere, ut in itinere copia frumenti suppeteret, cum proximis civitatibus pacem et amicitiam confirmare. Ad eas res conficiendas biennium sibi satis esse duxerunt: in tertium annum profectionem lege confirmant. Orgetorix dux deligitur. Is sibi legationem ad civitates suscepit. In eo itinere persuadet Castico, Catamantaloedis filio, Sequăno, cuius pater regnum in Sequănis multos annos obtinuerat et a senatu populi Romani amicus appellatus erat, ut regnum in civitate sua occuparet, quod pater ante habuerat; itemque Dumnorīgi Haeduo, fratri Diviciăci, qui eo tempore principatum in civitate obtinebat ac maxime plebi acceptus erat, ut ĭdem conaretur, persuadet eique filiam suam in matrimonium dat. Perfacile factu esse illis probat conata perficere, propterea quod ipse suae civitatis imperium obtenturus esset: non esse

---

5. *pro* prema. — *belli atque fortitudinis = bellicæ fortitudinis. — angustos* uz *pro* = preuzak, pretijesan. — *milia passuum: mille passus* je okruglo 1½ km.

C. 3. 1. *His rebus adducti = quibus de causis. — pertinere ad*, potrebno je za; konjunkt. *pertinerent*, jer je to samo njihova misao, a ne piščeva: što je po njihovu mišljenju potrebno. — *sementes facere*, posijati, posaditi. — *confirmare*, utvrditi. — 2. *ducere = arbitrari. — lege confirmant = profectionem in* (za) *tertium annum* (god. 58.) *constituunt et id lege confirmant* (uglave). — 3. *sibi*, jer je druge poslove povjerio drugima. — 4. *In eo itinere*, na putu k susjednim državama. — *regnum* nije nasljedno kraljevstvo, nego neograničena vlast silnih poglavica. — *in Sequănis*, narod mjesto zemlje: u Sekvaniji. — *amicus*, častan naslov „prijatelj", koji je senat davao stranim knezovima za osobite zasluge ili da ih pridobije za Rim. — *ut occuparet* je zahtjev zavisan o *persuadet*. — 5. *qui* se proteže na Dumnoriksa. — *acceptus*, mio. — Poredaj: *Item Dumnorigi persuadet, ut idem conaretur*, t. j. *regnum in civitate sua occuparet. — principatum obtinere*, prvi biti. — *maxime* složi s *plebi*, jer se Divicijak oslanjao na narod, a Dumnoriks na plemstvo. — *filiam in matrimonium dare:* dati kćer za ženu. — 6. *factu* supin II. nije potrebno prevesti. — *illis* t. j. *Castico et Dumnorigi. — probat = demonstrat. — non est dubium, quin* = zacijelo, doista. — *totius Galliæ*, genit. partitivni.

7 dubium, quin totius Galliae plurimum Helvetii possent; se suis copiis suoque exercitu illis regna conciliaturum confirmat. Hac 8 oratione adducti inter se fidem et ius iurandum dant et regno occupato per tres potentissimos ac firmissimos populos totius Galliae sese potiri posse sperant.

1 **4.** Ea res est Helvetiis per indicium enuntiata. Moribus suis Orgetorigem ex vinculis causam dicere coëgerunt. Damnatum poenam sequi oportebat, ut igni cremaretur. Die constituta 2 causae dictionis Orgetorix ad iudicium omnem suam familiam, ad hominum milia decem, undique coëgit et omnes clientes obaeratosque suos, quorum magnum numerum habebat, eodem conduxit: per eos, ne causam diceret, se eripuit. Cum civitas 3 ob eam rem incitata armis ius suum exsequi conaretur multitudinemque hominum ex agris magistratus cogerent, Orgetorix mortuus est; neque abest suspicio, ut Helvetii arbitrantur, quin ipse sibi mortem consciverit.

1 **5.** Post eius mortem nihilo minus Helvetii id, quod constituerant, facere conantur, ut e finibus suis exeant. Ubi iam se ad eam rem paratos esse arbitrati sunt, oppida sua omnia, 2 numero ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua privata

---

7. *plurimum possent* = *potentissimi essent*. — *copiis* = *opibus*. — *conciliare*, pribaviti. — *confirmare*, uvjeravati, ovdje zaradi infinit. fut.: obećati. — 8. *fidem et ius iurandum dant*, uhvate vjeru i zakunu se, *dant* se proteže na obadvije imenice. — *regno occupato* prevedi zavisnom rečenicom: kad, kao da je rečeno: *cum regnum occupaverint*. — *potens*, moćan, silan prema vanjštini, *firmus* jak u unutrašnjosti. — *posse* mj. infinit. fut. = *potituros esse*.

C. 4. 1. *Ea res* = *to*. — *per indicium* = *per indices* (uhoda), *indicio*. — *moribus suis* abl. modi: po svojem običaju. — *ex vinculis* u okovima. Rimljani nijesu poznavali istražnoga zatvora. — *causam dicere* = braniti se. — *damnatum* = *si damnatus esset, eum ... sequi*, stići. — *ut cremaretur* tumači kaznu; *ut explicativum*. — *igni cremari* pleonazam: biti spaljen. — 2. *die constituta* abl. temporis. — *causæ dictio* rasprava. — *iudicium* sud (mjesto). — *familia* sluge i kmetovi. — *ad* do, od prilike. — *cliens* štićenik. — *obæratus* dužnik. — *eodem* = *in eundem locum*, t. j. *iudicium*. — *ne causam diceret, se eripuit* po njima se ote sudbenoj raspravi, t. j. odgovornosti. — 3 *incitatus* ogorčen. — *armis* = *vi*. — *exsequi* održati. — *ut Hel. arbitrantur* proteže se na *quin ipse sibi* i t. d.

C. 5. 1. *Nihilo minus*, ipak, jednako (abl. mensuræ). — 2. *numero* abl. limitationis: na broj.

aedificia incendunt, frumentum omne, praeter quod secum portaturi erant, comburunt, ut domum reditionis spe sublata 3 paratiores ad omnia pericula subeunda essent, trium mensium molita cibaria sibi quemque domo efferre iubent. Persuadent 4 Raurăcis et Tulingis et Latobrīgis finitimis, uti eodem usi consilio, oppidis suis vicisque exustis, una cum iis proficiscantur, Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant et in agrum Noricum transierant Noreiamque oppugnabant, receptos ad se socios sibi adsciscunt.

6. Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo exire 1 possent: unum per Sequanos, angustum et difficile, inter montem Iuram et flumen Rhodanum, vix qua singuli carri ducerentur; mons autem altissimus impendebat, ut facile perpauci prohibere possent: alterum per provinciam nostram, multo facilius atque expeditius, propterea quod inter fines Helvetiorum 2 et Allobrōgum, qui nuper pacati erant, Rhodanus fluit isque nonnullis locis vado transītur. Extremum oppidum Allobrogum 3 est, proximumque Helvetiorum finibus Genăva. Ex eo oppido pons ad Helvetios pertinet. Allobrogibus sese vel persuasuros, quod nondum bono animo in populum Romanum viderentur, existimabant, vel vi coacturos, ut per suos fines eos ire paterentur. Omnibus rebus ad profectionem comparatis diem dicunt, 4

---

3. *domum reditionis* = *domum redeundi*. — *spem tollere* oduzeti nadu, u pas.: nestă nade. — *paratiores ad subeunda* ... spremniji izvrći se, podnositi. — *molita cibaria* brašno. — *trium mensium* = *in* (za) *tres menses*. — 4. *persuadent* asindetski, da se pokaže žurba, stoga i prez. histor. — *uti* = *ut*. — *usi consilio et exustis* prevedi usporedno s *proficiscantur: utantur cons., exurant et proficiscantur*. — *receptos ad se* = *recipiunt ad se et*. — *socios* predikativno.

C. 6. 1. *Quibus itineribus* imenica se ponavlja u relativ. rečenici, osobina Cezarova stila, u hrv. se ne prevodi. — *possent* bi mogli (misao njihova). — *per Sequanos* = *per agrum Sequanorum*. — *duci* voziti se. — *qua ducerentur* konjunktiv kao i *possent*: kuda bi se. — *impendere* dizati se. — *prohibere* apsolutno: zaustaviti, zakrčiti put. — 2. *expeditus* ugodan, dobar. — *nuper* 61. god. — *pacati* umireni, upokoreni (eufemizam). — *vado transitur* može se pregaziti. — 3. *extremum* naime od provincije: najsjeverniji. — *pertinet* ide, vodi. — *bono animo* odān. — *coacturos ut* ... *paterentur* poslije *cogere* ne stoji ovdje infinitiv, jer se izriče želja. — 4. *diem dicunt* ureći, odrediti dan. — qua die, v. 1., *quibus itineribus*. — *a. d. V. K. April.* = *ante diem quintum Kalendas Apriles* = 28. ožujka. — *L. Pisone A. Gabinio cons.* 58. god.

qua die ad ripam Rhodani omnes conveniant. Is dies erat a. d. V. Kal. Apr. L. Pisone A. Gabinio consulibus.

1 **7.** Caesari cum id nuntiatum esset eos per provinciam nostram iter facere conari, maturat ab urbe proficisci et quam maximis potest itineribus in Galliam ulteriorem contendit et ad 2 Genavam pervēnit. Provinciae toti quam maximum potest militum numerum imperat (erat omnino in Gallia ulteriore legio una), pontem, qui erat ad Genavam, iubet rescindi. Ubi de eius adventu Helvetii certiores facti sunt, legatos ad eum mittunt 3 nobilissimos civitatis, cuius legationis Nammeius et Verucloetius principem locum obtinebant, qui dicerent sibi esse in animo sine ullo maleficio iter per provinciam facere, propterea quod 4 aliud iter haberent nullum: rogare, ut eius voluntate id sibi facere liceat. Caesar, quod memoriā tenebat L. Cassium consulem occisum exercitumque eius ab Helvetiis pulsum et sub iugum 5 missum, concedendum non putabat; neque homines inimico animo data facultate per provinciam itineris faciendi tempera- 6 turos ab iniuria et maleficio existimabat. Tamen, ut spatium intercedere posset, dum milites, quos imperaverat, convenirent, legatis respondit diem se ad deliberandum sumpturum: si quid vellent, ad Id. April. reverterentur.

C. 7. 1. *Maturat* subj. Cezar. — *ab urbe* iz Rima. — *quam maximis potest itineribus* što je brže mogao. - *contendere* pohitjeti, požuriti se. - *ad Genavam* u blizinu, okolicu, stoga i stoji prijedlog. - 2. *provinciæ (Narbonensi).* — *potest* t. j. prema snazi provincije. — *imperare* zapovjediti, da što dade, zaiskati. — *una* t. j. 10. legija. — *rescindi* u hrv. aktiv. — 3. *nobilissimos* je objekt, a *legatos* njegov predikat. — *cuius* započni u hrv. novu rečenicu. — *principem locum obtinere* biti na čelu, — *qui* t. j. *legati* (konjunktiv, jer je zapovijed: neka kažu). — *in animo mihi est* kanim. — 4. *rogare* sc. *se.* — *eius* Cezarovom. — *memoria tenere* sjećati se. — *sub iugum* pod jaram: načinjen od tri koplja; dva zabodena u zemlju, a treće odozgo spaja ova dva. Pobijeđena bi vojska bez oružja morala proći kroz jaram na veliku svoju sramotu. — *concedendum non putabat* = *putabat id non esse concedendum:* da ne s m i j e dopustiti. — 5. *inimico animo* abl. svojstva: neprijateljskoga srca (ćudi). — *data facultate* prevedi hipotetski. — *temperare ab* = *abstinere.* — 6. *ut spat. intercedere posset* da dobije vremena. — *dum convenirent* namjerno. — *diem* vrijeme, rok. — *si quid vellent* budu li što htjeli, ako ih volja. — o *respondit* zavisne su tri rečenice neupravnoga govora: izrična u accus. c. inf., zavisna u konjunktivu i zahtjevna u konjunktivu. — ad Idus Apriles = 13. travnja.

8. Interea ea legione, quam secum habebat, militibusque, 1 qui ex provincia convenerant, a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodanum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, milia passuum XVIIII murum in altitudinem pedum sedecim fossamque perducit. Eo opere perfecto praesidia 2 disponit, castella communit, quo facilius, si se invīto transire conentur, prohibere possit. Ubi ea dies, quam constituerat cum 3 legatis, venit, et legati ad eum reverterunt, negat se more et exemplo populi Romani posse iter ulli per provinciam dare et, si vim facere conentur, prohibiturum ostendit. Helvetii ea spe 4 deiecti navibus iunctis ratibusque compluribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnumquam interdiu, saepius noctu, si perrumpere possent, conati, operis munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu destiterunt.

9. Relinquebatur una per Sequănos via, qua Sequănis invi- 1 tis propter angustias ire non poterant. His cum sua sponte 2 persuadere non possent, legatos ad Dumnorīgem Haeduum mittunt, ut eo deprecatore a Sequanis impetrarent. Dumnorix gratia et largitione apud Sequănos plurimum poterat et Hel- 3

C. 8. 1. *Ea legione* t. j. desetom. — *influit* otječe. — *milia* XVIIII na pitanje: kako daleko? — *in altitudinem* = *altum pedes* XVIIII; *19 milia passuum* = 19 + 9½ kilometara = 28½ km. Ali nasip *(murus)* nije bio uz svu ovu dužinu, nego samo ondje, gdje je obala rijeke bila niska, te se lako mogla prijeći. — *perducit* povuče. — 2. *opere* posao t. j. nasip i graba. — *præsidia disponere* porazmjestiti straže (da motre). — *castella* nasipi — *quo* = *ut eo.* — *se invito* protiv njegove volje t. j. silom. — 3. *constituere cum* uglaviti, odrediti. — *negat se posse dare* = *dicit se non posse dare.* — *more et exemplo* po običnom postupku. — *iter* prolaz. — *vim facere* = *vi.* — *prohibiturum (se esse).* — 4. *ea spe deiecti* = *privati* lišeni, prevareni. — *Helvetii ... deiecti ... conati ... repulsi ... destiterunt.* Period rastavi tako, da *conati* bude glavni glagol = *conati sunt sed ...* — *Helvetii ... alii* Helvećani (jezgra glavna) ... drugi (manji odjeli). — *factis* = *quas fecerant.* — *qua (parte)* gdje. — *munitio operis* jakost, čvrstoća utvrde. — *concursus* navala izbliza, *telis* izdaleka.

C. 9. 1. *Relinquebatur* stoji na prvom mjestu, jer izražava posljedicu onoga, što je rečeno: tako preostajaše. — *una* samo jedan. — *qua* ali njim. — 2. *sua sponte* = *per se,* sami. — *eo deprecatore* abl. abs. s nominalnim predikatom: po njegovu zagovoru. — *impetrare* postići, dobiti dopuštenje. — 3. *gratia* u g l e d. — *ex ea* = *ex eorum civitate filiam in matrimonium duxerat* uzeti kćer za ženu, oženiti se kćeriu. — *regni,* v. 3. 4. — *adductus* se ne prevodi, v. 2. 1. — *novis rebus studere* raditi oko prevrata. — *beneficio* usluga, dobrota. — *obstrictum habere* jače nego *obstrinxisse* i pokazuje trajno stanje.

vetiis erat amicus, quod ex ea civitate Orgetorīgis filiam in matrimonium duxerat, et cupiditate regni adductus novis rebus studebat et quam plurimas civitates suo beneficio habere
4 obstrictas volebat. Itaque rem suscipit et a Sequanis impĕtrat, ut per fines suos Helvetios ire patiantur, obsidesque uti inter sese dent, perficit: Sequani, ne itinere Helvetios prohibeant; Helvetii, ut sine maleficio et iniuria transeant.

1 **10.** Caesari nuntiatur Helvetiis esse in animo per agrum Sequanorum et Haeduorum iter in Santŏnum fines facere, qui non longe a Tolosatium finibus absunt, quae civitas est in
2 provincia. Id si fieret, intellegebat magno cum periculo provinciae futurum, ut homines bellicosos, populi Romani inimicos, locis patentibus maximeque frumentariis finitimos haberet. Ob eas causas ei munitioni, quam fecerat, T. Labienum legatum
3 praeficit; ipse in Italiam magnis itineribus contendit duasque ibi legiones conscribit et tres, quae circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit et, qua proximum iter in ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quinque legionibus ire conten-
4 dit. Ibi Ceutrŏnes et Graiocĕli et Caturīges locis superioribus occupatis itinere exercitum prohibere conantur. Compluribus
5 his proeliis pulsis ab Ocĕlo, quod est oppidum citerioris provin-

— 4. *rem* nalog. — *impetrat, ut patiantur et perficit ... uti obsides inter sese dent.* — *inter se dare* izmijeniti. Taoci su jamčili, da će se ugovor poštivati, stoga su za taoce birali odlične ljude.

C. 10. 1. *Helvetiis esse in animo*, v. 7. 3. — *quæ civitas* a taj narod ... — 2. *Intellegebat, si id fieret, futurum esse magno cum periculo provinciæ, ut haberet (provincia) = magno cum periculo provinciam homines habituram.* — *magno cum periculo alicuius fit, ut* bit će velika pogibao za ..., ako ... — *locis patentibus* otvorena mjesta, koja ne zaštićuju ni gore ni utvrde. — *frumentariis* žitorodan. — 3. *præficit* učini zapovjednikom čemu. — *ipse* s prezentom hist. pokazuje žurbu Cezarovu. — *in Italiam: Galliam Cisalpinam.* — *magnis itineribus*, v. 7. 1. — *conscribit* izraz za novačenje. — Tri legije kod Akvileje zvale su se: 7., 8., 9., a legije novakâ 11. i 12. — *iter est* vodi put. — *ire contendit* žurno krene. — 4. *loca superiora* visine. — *occupatis conantur = occupant et conantur.* — *itinere aliquem prohibere* zakrčiti komu put. — 5. *His* spoji s *pulsis*, a *compl. proeliis* je abl. instrum. — *extremum* posljednji, najzapadniji. — *extra provinciam*, t. j. prešao je granice provincije, a to nije smio učiniti bez dopuštenja senata, kao što nije smio ni novačiti.

ciae extremum, in fines Vocontiorum ulterioris provinciae die septimo pervĕnit; inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in Segusiāvos exercitum ducit. Hi sunt extra provinciam trans Rhodanum primi.

11. Helvetii iam per angustias et fines Sequanorum suas 1
copias traduxerant et in Haeduorum fines pervenerant eorumque agros populabantur. Haedui, cum se suaque ab iis defen- 2
dere non possent, legatos ad Caesarem mittunt rogatum auxi- 3
lium: ita se omni tempore de populo Romano meritos esse, ut paene in conspectu exercitus nostri agri vastari, liberi eorum in servitutem abduci, oppida expugnari non debuerint. Eodem 4
tempore Ambarri, necessarii et consanguinei Haeduorum, Caesarem certiorem faciunt sese depopulatis agris non facile ab oppidis vim hostium prohibere. Item Allobroges, qui trans Rhodanum vicos possessionesque habebant, fuga se ad Caesa- 5
rem recipiunt et demonstrant sibi praeter agri sŏlum nihil esse reliqui. Quibus rebus adductus Caesar non exspectandum sibi statuit, dum omnibus fortunis sociorum consumptis in Santo- 6
nos Helvetii pervenirent.

12. Flumen est Arar, quod per fines Haeduorum et Sequa- 1
norum in Rhodanum influit, incredibili lenitate, ita ut oculis, in utram partem fluat, iudicari non possit. Id Helvetii ratibus ac lintribus iunctis transibant. Ubi per exploratores Caesar certior 2
factus est tres iam partes copiarum Helvetios id flumen traduxisse, quartam fere partem citra flumen Arărim reliquam esse, de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris profectus

C. 11. 1. *Per angustias (Iuræ montis).* — 2. *cum* kauzalno. — *rogatum* supin; moliti, da mole. — 3. Neupravni je govor zavisan od *rogatum*, dodaj: *qui dicerent.* — *ita meritos esse de* toliko su zasluga stekli za. — *in conspectu* na očigled. — 4. *debuerint* ne bi smjela. — *depopulatis* pasivno: razriješi: da su im polja poharana pa da ... — *non facile* teško, mukom. — *prohibere = arcere.* — 5. *solum agri* gruda zemlje. — *mihi nihil est reliqui* (genit. partit.) nemam ništa više. — 6. *statuit = putavit.* — *fortunæ* imovina. — *consumptis fortunis = dum fortunas consumerent et pervenirent.*

C. 12. 1. *Quod* spoji s *flumen.* — *per fines = confinia* po granici. — *incredibili lenitate* jer nije tlo nagnuto. — *partem* strana. — 2. *exploratores* izaslane čete, da obiđu koji kraj i pretraže ga: izvidnica. — *tres partes = ¾, pars* zamjenjuje nazivnik, kad je za 1 veći od brojnika. — *reliquam esse* zaostala je, još je. — *de tertia vigilia* za treće straže, koja se počinje o po-

ad eam partem pervēnit, quae nondum flumen transierat. Eos
3 impeditos et inopinantes aggressus magnam partem eorum concīdit; reliqui se fugae mandarunt atque in proximas silvas abdi-
4 derunt. Is pagus appellabatur Tigurinus: nam omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa est. Hic pagus unus, cum
5 domo exisset, patrum nostrorum memoriā L. Cassium consulem interfecerat et eius exercitum sub iugum miserat. Ita sive casu
6 sive consilio deorum immortalium, quae pars civitatis Helvetiae insignem calamitatem populo Romano intulerat, ea princeps
7 poenas persolvit. Qua in re Caesar non solum publicas, sed etiam privatas iniurias ultus est, quod eius soceri L. Pisonis avum, L. Pisonem legatum, Tigurini eodem proelio, quo Cassium, interfecerant.

1 **13.** Hoc proelio facto reliquas copias Helvetiorum ut consequi posset, pontem in Arari faciendum curat atque ita exer-
2 citum traducit. Helvetii repentīno eius adventu commoti, cum id, quod ipsi diebus XX aegerrime confecerant, ut flumen transirent, illum uno die fecisse intellegerent, legatos ad eum mittunt, cuius legationis Divīco princeps fuit, qui bello Cassiano dux
3 Helvetiorum fuerat. Is ita cum Caesare egit: si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar constituisset atque esse
4 voluisset; sin bello persĕqui perseveraret, reminisceretur et

---

noći. Rimljani su dijelili noć u četiri straže, dvije od zapada sunca do ponoći, dvije od ponoći do ishoda sunca. Stoga su ljetne straže kraće nego zimske, ovdje u lipnju od 12—2 sata. — 3. *impeditus* nespreman, nepripravan (jer su bili opterećeni bremenom). — *et inopinantes* prevedi prilogom; iznenada. — *fugæ se mandare* dati se u bijeg. — 4. *pagus* općina, župa. — 5. *memoria* (pamćenje) za vremena. — 6. *consilio* voljom. — *quæ pars = ea pars quæ ...* — *calamitatem inferre alicui* zadati komu udarac, nanijeti poraz. — *princeps = prima.* — *pœnas persolvere* pretrpjeti kazan, *pas.* za punire. — 7. *Qua in re* tim. — *publicas* nanesene državi. — *privatas* svoj. — *eius (Cæsaris)* zavisno o *soceri.* Cezar je godinu dana prije uzeo za ženu kćerku L. Kalpurnija Pizona.

C. 13. 1. *Hoc proelio facto* poslije te bitke. — *curat* s gerundivom = dade načiniti. — *ita* = tako *(ponte facto).* — 2. *commoti* iznenadeni, uplašeni. — Poredaj: *cum intellegerent illum uno die fecisse id, quod. — ut flumen transirent* tumači *id, quod perfecerant.* — *diebus XX* za koje vrijeme? — *princeps* glava. — 3. *agere cum* govoriti s kim. — *constituere* smjestiti, naseliti. — *esse* ostati, biti. — 4. *sin* a ako. — *perseverare b. persequi:* i dalje dizati vojsku; *perseverare* kao i *solere* prevodi se uz infinitiv našim prilogom. — *reminisce-*

veteris incommodi populi Romani et pristĭnae virtutis Helvetiorum. Quod improviso unum pagum adortus esset, cum ii, 5
qui flumen transīssent, suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magnopere virtuti tribueret aut ipsos despi- 6
ceret. Se ita a patribus maioribusque suis didicisse, ut magis virtute contenderent, quam dolo aut insidiis interentur. Quare ne committeret, ut is locus, ubi constitissent, ex calamitate po- 7
puli Romani et internecione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet.

14. His Caesar ita respondit: eo sibi minus dubitationis 1
dari, quod eas res, quas legati Helvetii commemorāssent, memoriā teneret, atque eo gravius ferre, quo minus merito populi Romani accidissent: qui si alicuius iniuriae sibi conscius fuisset, 2
non fuisse difficile cavere; sed eo deceptum, quod neque commissum a se intellegeret, quare timeret, neque sine causa timendum putaret. Quod si veteris contumeliae oblivisci vellet, 3
num etiam recentium iniuriarum, quod eo invito iter per provinciam per vim temptassent, quod Haeduos, quod Ambarros, quod Allobrogas vexassent, memoriam deponere posse? Quod 4
sua victoria tam insolenter gloriarentur quodque tam diu se impune iniurias intulisse admirarentur, eodem pertinere. Con- 5
suesse enim deos immortales, quo gravius homines ex commu-

---

retur bio bi u upravnom govoru imperativ. — *incommodum* nesreća, poraz, misli na *bellum Cassianum.* — 5. *quod* to, što. — *cum* je temporalno: onda, kad, dok. — *ipsos = Helvetios.* — *magnopere tribuere alicui* uvelike što cijeniti. — 7. *committere* dotle tjerati. — *constiti = sto.* — *nomen capere ex* dobiti ime po. — *calamitas* poraz. — *memoriam prodere:* pronositi spomen. K tomu pomisli genit. objektivne: *calamitatis et internecionis.*

C. 14. 1. *His = legatis.* — *eo minus quo minus* to manje što manje, abl. mensuræ. — *dubitatio mihi datur* mogu, smijem se predomišljati. — *graviter (se* dodati iz *sibi) ferre* boli ga jako. — *merito* krivnjom. — *qui si* jer kad, da. — 2. *conscius sum alicuius rei* znam za što. — *difficile fuit* bilo bi teško. — *committere* skriviti. — *quare = propter quod* ili *cur.* — *neque putaret* ni držao, da mu se valja. — 3. *quod si* relativna sveza s prijašnjom rečenicom, hrv. se ponajviše ne prevodi. — *num deponere posse* retorično pitanje u 1. licu stoji u neupravnom govoru u akuzativu s inf. Odgovor: ne, stoga *num.* — *iniuriæ* su nabrojene s *quod ... quod ...* što ... što ... — *eo invito* t. j. *populo Romano* preko volje njegove. — *vexare* napastovati, plijeniti. — *memoriam deponere* zaboraviti. — 4. *quod sua ...* je subjekt za *eodem pertinere.* — *eodem pertinet* upravo amo ide, t. j. da ih kazni. 5. *consuesse = solere.* Poredaj: *consuesse deos his, quos ulcisci velint, ... concedere, quo (ut eo) gra-*

tatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci velint, his secundiores interdum res et diuturniorem impunitatem concedere. Cum ea ita sint, tamen, si obsides ab iis sibi dentur, uti ea, quae polliceantur, facturos intellegat, et si Haeduis de iniuriis, quas ipsis sociisque eorum intulerint, item si Allobrogibus satisfaciant, sese cum iis pacem esse facturum. Divico respondit: Ita Helvetios a maioribus suis institutos esse, uti obsides accipere, non dare consuerint: eius rei populum Romanum esse testem. Hoc responso dato discessit.

15. Postero die castra ex eo loco movent. Idem facit Caesar equitatumque omnem, ad numerum quattuor milium, quem ex omni provincia et Haeduis atque eorum sociis coactum habebat, praemittit, qui videant, quas in partes hostes iter faciant. Qui cupidius novissimum agmen insecuti alieno loco cum equitatu Helvetiorum proelium committunt; et pauci de nostris cadunt. Quo proelio sublati Helvetii, quod quingentis equitibus tantam multitudinem equitum propulerant, audacius subsistere nonnumquam et novissimo agmine proelio nostros lacessere coeperunt. Caesar suos a proelio continebat ac satis habebat in praesentia hostem rapīnis pabulationibusque prohibere. Ita dies circiter XV iter fecerunt,ut inter novissimum hostium agmen et nostrum primum non amplius quinis aut senis milibus passuum interesset.

---

vius. — *ulcisci aliquem* kazniti, pokarati. — *res secundæ* sreća, a prema tomu treba prevesti komp. *secundiores.* — *graviter doleo ex* jako me boli što. — 6. *cum — tamen.* Kakav je dakle *cum?* — *satisfacere de* dati zadovoljštinu za.

C. 15. 1. *castra movere* krenuti, dignuti se. Otišli su mimo sve prijetnje Cezarove, i to sjeverozapadno. — *ad numerum* na broj. — *coactum habebat* = *cœgerat et habebat.* — *qui videant* po smislu složeno s *equitatus,* konjunkt., jer je namjera. — 2. *qui* ali ovi. — *cupidius* apsolutno: odveć žestoko. — *novissimum agmen* stražnja četa. — *alienus* nezgodan (opreka *suus).* — 3. *sublatus* uzoholivši se. — *subsistere* zaustavljati se. — *proelio lacessere* izazivati na boj. — 4. *continere* = *retinere.* — *satis habebat* biti zadovoljan. — *in præsentia* u onaj mah. — 5. *primum agmen* prednja četa. — *non interest amplius* nije veća udaljenost, nije više od. — *quinis* distributivno, jer je tako svaki dan bivalo.

16. Interim cotidie Caesar Haeduos frumentum, quod essent publice polliciti, flagitare. Nam propter frigora non modo frumenta in agris matura non erant, sed ne pabuli quidem satis magna copia suppetebat; eo autem frumento, quod flumine Arari navibus subvexerat, propterea uti minus poterat, quod iter ab Arari Helvetii averterant, a quibus discedere nolebat. Diem ex die ducere Haedui: conferri, supportari, adesse dicere. Ubi se diutius duci intellexit et diem instare, quo die frumentum militibus metiri oporteret, convocatis eorum principibus, quorum magnam copiam in castris habebat, in his Diviciāco et Lisco, qui summo magistratui praeerat, — quem vergobrētum appellant Haedui, qui creatur annuus et vitae necisque in suos habet potestatem —, graviter eos accusat, quod cum neque emi neque ex agris sumi posset, tam necessario tempore, tam propinquis hostibus ab iis non sublevetur, praesertim cum magna ex parte eorum precibus adductus bellum susceperit; multo etiam gravius, quod sit destitutus, queritur.

17. Tum demum Liscus oratione Caesaris adductus, quod antea tacuerat, proponit: esse nonnullos, quorum auctoritas apud plebem plurimum valeat, qui privatim plus possint quam ipsi magitratus. Hos seditiosa atque improba oratione multitudinem deterrere, ne frumentum conferant, quod debeant; praestare, si iam principatum Galliae obtinere non possint, Gallorum quam Romanorum imperia perferre; neque dubitare,

---

C. 16. 1. *flagitare* infin. historički. — *publice* u ime države. — 2. *frigora* plur. zaradi trajanja i jakosti. — *frumentum* žito, *frumenta* žito još na polju. — *flumine Arari* abl. puta: po rijeci. — 3. *a quibus* = *et ab iis (Cæsar).* — 4. *diem ex die* od dana do dana. — *ducere* otezati; v. 1. — *conferre* kupiti (od pojedinaca), *comportare* snositi (u skladišta), *adesse* na putu je. — 5. *se duci* varati, zaludivati - *instat dies* blizu je - *metiri* odmjeriti. — *copia* = *numerus.* — *in his* među njima. — *vergobretus* keltska riječ „sudac". — *annuus* = *quotannis.* — 6. *accuso* potuži se na. — U hrv. više rečenica: 1. *convocavit principes, in his . . .* 2. *is præerat . . .* 3. *graviter eos accusat.* — *emi (frumentum).* — *tam necessario tempore* u tako teškom vremenu. — *tam propinquis hostibus* u takvoj blizini neprijatelja. — *magna ex parte* najviše.

C. 17. 1. *tacere* ovdje tranzitivno: šutjeti o čem. — *proponere* razložiti, otkriti. — *nonnullos* vode narodne stranke, osobito Dumnoriks. — *auctoritas* ugled. — *privatim* = *privati* i ako nijesu u službi. — 2. *Hos* subjekt od *deterrere.* — 3. *præstare* = *melius esse.* — *principatus* prvenstvo — 4. *dubitare (se)* t. j. *nonnulli* u § 3. — *una cum* kao i.

quin, si Helvetios superaverint Romani, una cum reliqua Gallia
5 Haeduis libertatem sint erepturi. Ab īsdem nostra consilia quaeque in castris gerantur, hostibus enuntiari: hos a se coërceri
6 non posse. Quin etiam, quod necessariam rem coactus Caesari nuntiarit, intellegere sese, quanto id cum periculo fecerit, et ob eam causam, quam diu potuerit, tacuisse.

1 **18.** Caesar hac oratione Lisci Dumnorīgem, Diviciāci fratrem, designari sentiebat, sed, quod pluribus praesentibus eas res iactari nolebat, celeriter concilium dimittit, Liscum re-
2 tinet. Quaerit ex solo ea, quae in conventu dixerat. Dicit liberius atque audacius. Eădem secreto ab aliis quaerit; reperit
3 esse vera: ipsum esse Dumnorīgem summā audaciā, magnā apud plebem propter liberalitatem gratiā, cupidum rerum novarum. Complures annos portoria reliquaque omnia Haedorum vectigalia parvo pretio redempta habere, propterea quod illo
4 licente contra liceri audeat nemo. His rebus et suam rem familiarem auxisse et facultates ad largiendum magnas comparāsse;
5 magnum numerum equitatus suo sumptu semper alere et circum se habere, neque solum domi, sed etiam apud finitimas civitates
6 largiter posse atque huius potentiae causa matrem in Biturigibus homini illic nobilissimo ac potentissimo collocasse; ipsum
7 ex Helvetiis uxorem habere, sororem ex matre et propinquas
8 suas nuptum in alias civitates collocasse. Favere et cupere Helvetiis propter eam affinitatem, odisse etiam suo nomine Caesarem et Romanos, quod eorum adventu potentia eius deminuta et Diviciacus frater in antiquum locum gratiae atque

---

5. *nostra* = *Romanorum*. — *quæque* = *et ea, quæ*. — *geri* događati se, zbivati se. — 6. *coactus* t. j. *oratione Cæsaris adductus*. — *enuntiari* odati.

C. 18. 1. *designare* šibati na. — *plur. praesentibus* abl. abs. u prisutnosti više njih. — *iactare* pretresati, raspravljati. — 2. *ex solo* nasamo, u četiri oka. — *ab aliis* = *ex aliis*. — 3. *ipsum esse Dum.* da je to upravo D. *(quem designari sentiebat)*. — ispred *summa audacia*, abl. qualit. metni: čovjek. — *redempta habere* imati u zakupu. — *contra liceri* više ponuditi. — 4. *suam* svoju (vlastitu). — *facultas* sredstvo. — 5. *suo sumptu* na svoj trošak. — 6. *largiter* = *multum*. — *causa* zaradi. — *collocare* = *in matrimonium dare*. v. 3. 5. — 7. *soror ex matre* sestra po majci. — *nuptum collocare* = *nuptum dare* udati. — 8. *favere et cupere* veoma je sklon (hendiadyoin). — *suo nomine* iz ličnih *razloga*, s a m. — *antiquus stari*, prijašnji. — *locus gratiæ atque honoris* = ugled i čast. — *restitui* in vratiti se.

honoris sit restitutus. Si quid accīdat Romanis, summam in 9
spem per Helvetios regni obtinendi venire; imperio populi Romani non modo de regno, sed etiam de ea, quam habeat, gratia desperare. Reperiebat etiam in quaerendo Caesar, quod 10
proelium equestre adversum paucis ante diebus esset factum, initium eius fugae factum a Dumnorige atque eius equitibus (nam equitatui, quem auxilio Caesari Haedui miserant, Dumnorix praeerat): eorum fugā reliquum esse equitatum perterritum.

19. Quibus rebus cognitis, cum ad has suspiciones certissi- 1
mae res accederent, quod per fines Sequanorum Helvetios traduxisset, quod obsides inter eos dandos curasset, quod ea omnia non modo iniussu suo et civitatis, sed etiam inscientibus ipsis fecisset, quod a magistratu Haeduorum accusaretur, satis esse causae arbitrabatur, quare in eum aut ipse animadverteret, aut civitatem animadvertere iuberet. His omnibus rebus unum 2
repugnabat, quod Diviciaci fratris summum in populum Romanum studium, summam in se voluntatem, egregiam fidem, iustitiam, temperantiam cognoverat; nam, ne eius supplicio Diviciaci animum offenderet, verebatur. Itaque prius, quam quidquam conaretur, Diviciacum ad se vocari iubet et cotidianis 3
interpretibus remotis per C. Valerium Troucillum, principem Galliae provinciae, familiarem suum, cui summam omnium rerum fidem habebat, cum eo colloquitur; simul commonefacit, quae ipso praesente in concilio Gallorum de Dumnorīge sint 4
dicta, et ostendit, quae separatim quisque de eo apud se dixerit.

---

9. *Si quid accidat* (eufemizam) ako zadesi kakvo zlo. — *in summam spem venire* (sc. *eum*) sviće mu najljepša nada. — *imperio pop. Romani* abl. abs. pod vlašću. — *desperare* de gubiti nadu. — 10. *in quærendo* = *cum quæreret*. Poredaj: *reperiebat factum esse initium fugæ a D.* — *adversus* nesrećan.

C. 19. 1. *certissimæ res* činjenice. — *accedere ad* pridoći. — *iniussu suo (Cæsaris) et civitatis (Hæduorum), inscientibus ipsis (Caesare et Haeduis)* bez njihova znanja. — *magistratu Hæduorum* = vergobret Lisko. — *quare* = *cur*. — *animadvertere in aliquem* kazniti koga. — 2. *unum* jedino to, što — *repugnare* protiviti se. — *studium* privrženost, *voluntas* odanost. — *animus Diviciaci* = *Diviciacus, animus* se često puta ne prevodi. — *offendere* rastužiti. — 3. *quidquam* ne *aliquid*, jer je mjesto negativne namjerne rečenice: *ne quid prius...* — *cotidianus* običan. — *omnium rerum* u svemu. — 4. *ipso præsen-*

Petit atque hortatur, ut sine eius offensione animi vel ipse de eo causa cognita statuat, vel civitatem statuere iubeat.

1 **20.** Diviciacus multis cum lacrimis Caesarem complexus obsecrare coepit, ne quid gravius in fratrem statueret: scire se 2 illa esse vera, nec quemquam ex eo plus quam se doloris capere, propterea quod, cum ipse gratia plurimum domi atque in reliqua Gallia, ille minimum propter adulescentiam posset, per se crevisset; quibus opibus ac nervis non solum ad minuendam gratiam, sed paene ad perniciem suam uteretur. Sese tamen et 3 amore fraterno et existimatione vulgi commoveri. Quod si quid 4 ei a Caesare gravius accidisset, cum ipse eum locum amicitiae 5 apud eum teneret, neminem existimaturum non sua voluntate factum; qua ex re futurum, uti totius Galliae animi a se averterentur. Haec cum pluribus verbis flens a Caesare peteret, Caesar eius dextram prendit; consolatus rogat, finem orandi faciat; tanti eius apud se gratiam esse ostendit, uti et rei publicae iniuriam et suum dolorem eius voluntati ac precibus 6 condonet. Dumnorīgem ad se vocat, fratrem adhibet; quae in eo reprehendat, ostendit; quae ipse intellegat, quae civitas queratur, proponit; monet, ut in reliquum tempus omnes suspiciones vitet; praeterita se Diviciaco fratri condonare dicit. Dumnorīgi custodes ponit, ut, quae agat, quibuscum loquatur, scire possit.

---

te (Diviciaco) u prisutnosti njegovoj. — *separatim* = *secreto* nasamo. — 5. *petere atque hortari* (hendiadyoin) silno moliti. — *sine offensione eius* da ga ne uvrijedi (Divicijaka). — *ipse (Cæsar)* — *causa cognita* ispitavši, istraživši stvar. — *statuere de* suditi koga, izreći osudu komu. — *iubere* dati.

C. 20. *1. Complexus* razriješi u rečenicu. — *gravius* = *durius* preoštro — *statuere* = *animadvertere*, v. 19. I. — 2. *illa* t. j. *suspiciones* i *certissimæ res* — *ex eo* = *ex fratre*. — *dolorem capere ex* ljutiti se na. Poredaj: *propterea quod ille per se crevisset, cum ipse... ille posset; cum* temporalno. — *quibus opibus* = *et quod iis opibus; opes et nervi* ugled i moć posljedice su *crevisset*. — *gratiam (Diviciaci)* — 3. *existimatio vulgi* javno mnijenje, — *commoveri* doimati se. — 4. *cum* adverzativno. — *eum* = *talem*. — *locus amicitiæ* prijateljski položaj. — *nemo non* svatko. — *factum (id esse)*. — *qua ex re futurum esse ut* = a potom će... — 5. *animi totius Galliæ* = *omnes Galli*. — *pluribus verbis* s više riječi (nego što su navedene). — *rogat, faciat.* Zahtjevne rečenice počinju i bez *ut*. — *tanti esse* toliko vrijedi, gen. *pretii*. — *rei publicæ (rimske)* genit. obiect. — *condonare aliquid alicui* oprostiti što po čem ili komu za volju. — 6. *adhibere* prizvati. — *intellegat* = *sciat*. — *in reliq. tempus* unaprijed. — *suspiciones* djela, što ga čine sumnjivim.

21. Eodem die ab exploratoribus certior factus hostes sub 1 monte consedisse milia passuum ab ipsius castris octo, qualis esset natura montis et qualis in circuitu ascensus, qui cognoscerent, misit. Renuntiatum est facilem esse. De tertia vigilia 2 T. Labienum, legatum pro praetore, cum duabus legionibus et iis ducibus, qui iter cognoverant, summum iugum montis ascendere iubet; quid sui consilii sit, ostendit. Ipse de quarta vigilia eodem itinere, quo hostes ierant, ad eos contendit equitatumque 3 omnem ante se mittit. P. Considius, qui rei militaris peritissimus habebatur et in exercitu L. Sullae et postea in M. Crassi fuerat, cum exploratoribus praemittitur.

22. Prima luce, cum summus mons a Labieno teneretur, 1 ipse ab hostium castris non longius mille et quingentis passibus abesset, neque, ut postea ex captivis compĕrit, aut ipsius adventus aut Labieni cognitus esset, Considius equo admisso ad 2 eum accurrit, dicit montem, quem a Labieno occupari voluerit, ab hostibus teneri: id se a Gallicis armis atque insignibus cognovisse. Caesar suas copias in proximum collem subducit, aciem instruit. Labienus, ut erat ei praeceptum a Caesare, ne proelium committeret, nisi ipsius copiae prope hostium castra 3 visae essent, ut undique uno tempore in hostes impetus fieret, monte occupato nostros exspectabat proelioque abstinebat. Multo denique die per exploratores Caesar cognovit et montem 4 a suis teneri et Helvetios castra movisse et Considium timore perterritum, quod non vidisset, pro viso sibi renuntiasse. Eo die,

---

C. 21. 1. *sub monte* na podnožju brda. — Poredaj: *certior factus... consedisse misit, qui cognoscerent, qualis esset.* — *in circuitu* naokolo. — *qualis natura m. et qualis ascensus:* kakvo je brdo i kako bi se dalo popeti na nj. — *qui cognoscerent* namjerno: da razvide, pred *qui* dodaj: ljude. — 2. *facilem esse (ascensum).* — de *tertia vigilia* v. 12. 2. — *pro prætore* u Cezarovoj odsutnosti zamjenjivao ga je Labijen, a Cezar mu je ostavio naslov i onda, kad je sam zapovijedao. — *summum iugum* vrhunac hrpta. — *quid s. consilii sit* što je njegova osnova. Labijen je imao zauzeti vrhunac brda i tako neprijatelju zaći iza leđa, a Cezar ga je htio napasti sprijeda. — 3. *ad* protiv, prema.

C. 22. 1. *Prima luce* u zoru. — *tenere* u rukama imati. — *non longius* = *non amplius*. — 2. *equo admisso accurrit* skokom dojaše. — *cognoscere* a prepoznati po. — *insignia* znakovi. — 3. *ne committeret* zavisno od *præceptum erat*. — *visæ essent* lat. pasiv prevedi hrv. aktivom. — *undique* sprijeda i straga. — *uno tempore* najedamput. — *prœlio abstinere* ne upuštati se u boj. — 4. *multo denique die* kad je sunce poodskočilo. — *castra movere*

quo consuerat intervallo, hostes sequitur et milia passuum tria ab eorum castris castra ponit.

23. Postridie eius diei, quod omnino biduum supererat, cum exercitui frumentum metiri oporteret, et quod a Bibracte, oppido Haeduorum longe maximo et copiosissimo, non amplius milibus passuum XVIII aberat, rei frumentariae prospiciendum existimavit; iter ab Helvetiis avertit ac Bibracte ire contendit. Ea res per fugitivos L. Aemilii, decurionis equitum Gallorum, hostibus nuntiatur. Helvetii, seu quod timore perterritos Romanos discedere a se existimarent, eo magis, quod pridie superioribus locis occupatis proelium non commisissent, sive eo, quod re frumentaria intercludi posse confiderent, commutato consilio atque itinere converso nostros a novissimo agmine insequi ac lacessere coeperunt.

24. Postquam id animadvertit, copias suas Caesar in proximum collem subduxit equitatumque, qui sustineret hostium impetum, misit. Ipse interim in colle medio triplicem aciem instruxit legionum quattuor veteranarum; in summo iugo duas legiones, quas in Gallia citeriore proxime conscripserat, et omnia auxilia collocari, [ac totum montem hominibus compleri et interea] sarcinas in unum locum conferri et eum ab iis, qui in superiore acie constiterant, muniri iussit. Helvetii cum omnibus suis carris secuti impedimenta in unum locum contulerunt; ipsi

---

v. 15. 1. — *visum* imenički = *quasi vidisset.* — 5. *quo consuerat intervallo* = *interv., quo consuerat* u običnoj udaljenosti. — *tria*, dakle bliže nego u 15. 5.

C. 23. 1. *postridie eius diei* pleonazam, da se odredi dan, od kojega se broji. — *cum* do onda, kad. — *longe* pojačava superlativ, v. 2. 1. — *aberat (Caesar).* — *prospicere* poskrbiti se za. — *ire contendit* v. 10. 3. — 2. *fugitivi* su pobjegli robovi. — *decurio* zapovjednik dekurije (od prilike 30 ljudi). — 3. *seu quod ... sive eo* = *quod sive ... sive.* — *perterritus* se ne prevodi. — *eo magis.* = *idque* (i to) *eo magis* — *super. locis occupatis* koncesivno: ma da su ...; *superiora loca*, v. 10. 4. — *iter convertere* okrenuti se. — *novissimum agmen*, stražnja četa. — *lacessere* v. 15. 3.

C. 24. 1. *Caesar* spoji s *animadvertit.* — *qui sustineret* namjerno. — 2. *in colle medio* predikativno: na sredini brežuljka (naime na pola visine brežuljka). — *triplicem veteranarum* od 4 stare legije učini bojni red u 3 vrste. v. Predgovor Str. XIX. — *3. in summo iugo*, v. 21. 2. — *proxime* = *paulo ante*, v. 10. 3. — *ac* i tako. — *sarcinas in unum locum conferre* breme (što ga svaki vojnik nosi) donijeti na jedno mjesto (da se vojnici mogu lakše boriti). — *constiterant in super. acie* stajali su u gornjem bojnom redu. — 4. *ipsi* = borci. — *reicere* suzbiti. — *succedere* primaknuti se; *sub*, jer idu ozdo gore.

confertissima acie reiecto nostro equitatu phalange facta sub primam nostram aciem successerunt.

25. Caesar primum suo, deinde omnium ex conspectu remotis equis, ut aequato omnium periculo spem fugae tolleret, cohortatus suos proelium commisit. Milites e loco superiore pilis missis facile hostium phalangem perfregerunt. Ea disiecta gladiis destrictis in eos impetum fecerunt. Gallis magno ad pugnam erat impedimento, quod pluribus eorum scutis uno ictu pilorum transfixis et colligatis, cum ferrum se inflexisset, neque evellere neque sinistra impedita satis commode pugnare poterant, multi ut diu iactato brachio praeoptarent scutum manu emittere et nudo corpore pugnare. Tandem vulneribus defessi et pedem referre et, quod mons suberat circiter mille passuum spatio, eo se recipere coeperunt. Capto monte et succedentibus nostris Boii et Tulingi, qui hominum milibus circiter XV agmen hostium claudebant et novissimis praesidio erant, ex itinere nostros ab latere aperto aggressi circumvenire, et id conspicati Helvetii, qui in montem sese receperant, rursus instare et proelium redintegrare coeperunt. Romani conversa signa bipertito intulerunt: prima et secunda acies, ut victis ac summotis resisteret, tertia, ut venientes sustineret.

26. Ita ancipiti proelio diu atque acriter pugnatum est. Diutius cum sustinere nostrorum impetus non possent, alteri se,

---

C. 25. 1. *suo (equo).* — *omnium* ali ne konjanika, nego samo časnika. — *remotis* dade ukloniti. — *æquato om. periculo* abl. aps. prevedi rečenicom usporednom s *tolleret.* — 2. *mittere* baciti. — *facile*, jer su na visini. — *ea disiecta* probivši je. — *destrictis* gladiis abl. instr. golim (trgnutim) mačevima. — 3. *magno impedimento* dat. finalni: na veliku nepriliku ili velika zapreka. — *ad pugnam* za boj, u boju. — *inflexisset*, jer je šiljak željezni bio tanak i dugačak, a držak težak. — *sinistra*, jer se štit nosio na lijevoj ruci. — 4. *multi ut* = *ut multi.* — *iactato* trzati se, tresti: poslije duga trzanja rukom. — *praeoptare* = *malle.* — *nudus* odgaljen, nezaštićen (štitom). — 5. *pedem referre* uzmicati. — *subesse* blizu biti. — *spatio* u udaljenosti, abl. mens. — *se recipere* povući se. — 6. *capere* dohvatiti. — *milibus* abl. instr. — *agmen claudere* biti stražnja četa. — *novissimi* zadnji. — *ex itinere* odmah s puta. — *a latere aperto* s otvorena boka (koji nije bio zaštićen). — *circumvenire*, i s tim spoji *cœperunt.* — *instare* navaljivati. — *convertere signa* okrenuti (desno), *sig. inferre* navaliti. — 7. *bipertito* okrenuti na dvije strane. — *summovere* potisnuti. — *sustinere* zaustavljati, suzbijati.

C. 26. 1. *anceps* na dvije strane (sprijeda i straga). — *impetus* navala. 2. *hoc toto prœlio* abl. temp. — *cum* koncesivno. — *ab hora septima*

ut coeperant, in montem receperunt, alteri ad impedimenta et
2 carros suos se contulerunt. Nam hoc toto proelio, cum ab hora
septima ad vesperum pugnatum sit, aversum hostem videre
3 nemo potuit. Ad multam noctem etiam ad impedimenta pugna-
4 tum est, propterea quod pro vallo carros obiecerant et e loco
superiore in nostros venientes tela coniciebant, et nonnulli inter
carros rotasque matăras ac tragulas subiciebant nostrosque
vulnerabant. Diu cum esset pugnatum, impedimentis castrisque
nostri potiti sunt. Ibi Orgetorīgis filia atque unus e filiis captus
5 est. Ex eo proelio circiter hominum milia CXXX superfuerunt
eaque tota nocte continenter ierunt [nullam partem noctis
itinere intermisso]; in fines Lingŏnum die quarto pervenerunt,
cum et propter vulnera militum et propter sepulturam occiso-
rum nostri triduum morati eos sequi non potuissent. Caesar ad
6 Lingŏnes litteras nuntiosque misit, ne eos frumento neve alia
re iuvarent: qui si iuvissent, se eodem loco, quo Helvetios, ha-
biturum. Ipse triduo intermisso cum omnibus copiis eos sequi
coepit.

1 **27.** Helvetii omnium rerum inopia adducti legatos de dedi-
2 tione ad eum miserunt. Qui cum eum in itinere convenissent
seque ad pedes proiecissent suppliciterque locuti flentes pacem
petissent, atque eos in eo loco, quo tum essent, suum adventum
exspectare iussisset, paruerunt. Eo postquam Caesar pervēnit,
3 obsides, arma, servos, qui ad eos perfugissent, poposcit. Dum
4 ea conquiruntur et conferuntur, nocte intermissa circiter ho-
minum milia VI eius pagi, qui Verbigĕnus appellatur, sive ti-

počinje o podne. — *aversum* = *fugientem*. — 3. *ad mul. noctem* još u kasnu noć. — *pro vallo* mjesto nasipa. — *e loco sup.* s višega mjesta. — 5. *ex eo proelio* iza, u. — *pars* dio, čas accus. temporis: kako dugo? — *cum* kauzalno. — *vulnera militum* = *vulnerati*, ranjenici. — *morari propter* zadržati se zaradi. — 6. *litteras nuntiosque* = *nuntios cum litteris*, pomisli: da ih opomenu, a onda: *ne . . . neve* — *qui si iuvissent* može se i kraće kazati: drukčije, inače. — *eodem loco habere* držati za isto. — *triduo intermisso* (pustiti da mine): nakon tri dana.

C. 27. 1. *omnium rerum inopia* nestašica svega (velika). — *de* zaradi. — 2. *in itinere* na putu. — *convenire* naći, sresti. — *proiecissent ad pedes* mi dodajemo i pred koga. — *suppliciter locuti* smjerno, ponizno govoreći. — *flentes* = *cum lacrimis*. — *atque* a on im (Helvećanima). — 3. *qui perfugissent* misao Cezarova. — 4. *ea to*, u sred. rodu, jer se odnosi na različite rodove. — *conquiruntur (obsides, servi), conferuntur (arma)*. — *nocte intermissa* u noći, koja je nastala. — *supplicio afficere* kazniti, ubiti. — *in* pri, kod (kau-

more perterriti, ne armis traditis supplicio afficerentur, sive spe salutis inducti, quod in tanta multitudine dediticiorum suam fugam aut occultari aut omnino ignorari posse existimarent, prima nocte e castris Helvetiorum egressi ad Rhenum finesque Germanorum contenderunt.

28. Quod ubi Caesar resciit, quorum per fines ierant, his, 1
uti conquirerent et reducerent, si sibi purgati esse vellent. im-
peravit: reductos in hostium numero habuit; reliquos omnes 2
obsidibus, armis, perfugis traditis in deditionem accepit. Hel-
vetios, Tulingos, Latobrīgos in fines suos, unde erant profecti,
reverti iussit, et quod omnibus frugibus amissis domi nihil erat, 3
quo famem tolerarent, Allobrogibus imperavit, ut iis frumenti
copiam facerent: ipsos oppida vicosque, quos incenderant, resti-
tuere iussit. Id ea maxime ratione fecit, quod noluit eum locum, 4
unde Helvetii discesserant, vacare, ne propter bonitatem agro-
rum Germani, qui trans Rhenum incolunt, e suis finibus in
Helvetiorum fines transirent et finitimi Galliae provinciae Allo-
brogibusque essent. Boios petentibus Haeduis, quod egregia 5
virtute erant cogniti, ut in finibus suis collocarent, concessit;
quibus illi agros dederunt quosque postea in parem iuris liber-
tatisque condicionem, atque ipsi erant, receperunt.

29. In castris Helvetiorum tabulae repertae sunt litteris 1
Graecis confectae et ad Caesarem relatae, quibus in tabulis

zalno = *cum tanta esset magnitudo*). — *occultare* prikriti, *ignorare* ne znati. — *prima nocte* odmah s večera. — *egredi* umaknuti. — *contendere* pohitjeti, požuriti se k.

C. 28. 1. Poredaj: *imperavit his, quorum per . . . ierant, uti conquirerent.* — *purgare* opravdati, oprati. — *sibi* pred njim (Cezarom), u njegovim očima. — 2. *in numero habere* držati za (dao ih je pogubiti). — *in deditionem accipere* primiti kao podanike. — 3. *frugibus amissis*, v. 5. 3. — *famem tolerare* stišati glad. — *copiam alicuius rei facere* pribaviti komu što. — *quos incenderant: quos* se udešava po najbližoj imenici, ali se proteže i na *oppida*. — 4. *ea ratione* = *propterea*. — *vacare* biti prazan, pust, nenaseljen. — *locus* = *regio* kraj. — *ager* tlo, polje. — 5. Poredaj: *Hæduis petentibus* (dativ) *concessit, ut Boios, quod erant cogniti, . . . collocarent.* — *petentibus* na molbu — *cognoscor egreg. virtute* poznaju me kao čovjeka osobite hrabrosti, na glasu sam radi . . . — *quibus*. Relativom nadovezuje se na prijašnju rečenicu: njima. — *condicio* odnos, stanje, ne treba prevesti, nego *par* složiti s *ius et libertatem*. — *atque* = *in qua* (što su i sami imali).

C. 29. 1. *tabulae* popis. — *Graecis litt.* na grčkom pismu, što su ga primili iz Masilije. — *ratio confecta erat* bijaše izračunano. — *separatim* napose (u drugom popisu).

nominatim ratio confecta erat, qui numerus domo exisset eorum,
2 qui arma ferre possent, et item separatim pueri, senes mulieresque. Summa erat capitum: Helvetiorum milia CCLXIII, Tulingorum milia XXXVI, Latobrīgorum XIIII, Rauracorum XXIII, Boiorum XXXII; ex his, qui arma ferre possent, ad milia nonaginta duo. Summa omnium fuerunt ad milia CCCLXVIII. Eorum,
3 qui domum redierunt, censu habito, ut Caesar imperaverat, repertus est numerus milium C et X.

1 **30.** Bello Helvetiorum confecto totius fere Galliae legati, principes civitatum, ad Caesarem gratulatum convenerunt: in-
2 tellegere sese, tametsi pro veteribus Helvetiorum iniuriis populi Romani ab his poenas bello repetisset, tamen eam rem non
3 minus ex usu terrae Galliae quam populi Romani accidisse, propterea quod eo consilio florentissimis rebus domos suas Helvetii reliquissent, uti toti Galliae bellum inferrent imperioque potirentur locumque domicilio ex magna copia deligerent, quem ex omni Gallia opportunissimum ac fructuosissimum iudicassent, reliquasque civitates stipendiarias haberent. Petierunt,
4 uti sibi concilium totius Galliae in diem certam indicere idque Caesaris voluntate facere liceret: sese habere quasdam res, quas ex communi consensu ab eo petere vellent. Ea re permissa diem concilio constituerunt et iure iurando, ne quis enuntiaret, nisi quibus communi consilio mandatum esset, inter se sanxerunt.

---

3. *censu habito* abl. aps.: kad su prebrojili one, koji..., našlo ih se na broj.

C. 30. 1. *bello Helv.* protiv Helv. — *gratulatum supin,* od njega zavisan neupravni govor. — 2. Poredaj: *sese intellegere... eam rem... accidisse, propterea quod... Helvetii domos reliquissent eo consilio, uti... inferrent et potirentur et deligerent et haberent.* — *poenas repetere ab aliquo* kazniti koga. — *Helvetiorum* gen. subiect., *populi Romani* gen. obiect., ovaj stoji svagda iza imenice. — *bello* abl. instrum. — 3. *ex usu accidit* na korist. — *florentissimis rebus* koncesivno: ma da im je dobro bilo. — *imperio potiri* zavladati čim. — *domicilio* dat. svrhe: za. — *quem (esse) iudicassent* koje bi po njihovu mišljenju bilo. — *ex magna copia (locorum).* — *opportunus* zgodan (za njihovu vlast). — *aliquem stipendiarium habeo* plaća mi danak. — 4. *concilium* sabor. — *idque Caes. voluntate* i to s voljom Cezarovom, v. 7. 3. Tim su htjeli izbjeći sumnji Cezarovoj. — *ex com. consensu* po zajedničkom sporazumu, dogovoru (na saboru). — *concilio* dat. svrhe. — *et sanxerunt* (na saboru, koji su već imali). — *iure iurando inter se sancire* pod zakletvu se zavjeriti. — *ne quis,* jer je u zakletvi zabrana. — *enuntiare* odati, objekt su zaključci sabora. — *nisi (ii) quibus* do onih, kojima. — *communi consilio* po zajedničkoj odluci.

31. Eo concilio dimisso idem principes civitatum, qui ante 1
fuerant, ad Caesarem reverterunt petieruntque, ut sibi secreto de sua omniumque salute cum eo agere liceret. Ea re impetrata sese omnes flentes Caesari ad pedes proiecerunt: non minus 2
se id contendere et laborare, ne ea, quae dixissent, enuntiarentur, quam uti ea, quae vellent, impetrarent, propterea quod, si enuntiatum esset, summum in cruciatum se venturos viderent. Locutus est pro his Diviciacus Haeduus: Galliae totius factiones
esse duas; harum alterius principatum tenere Haeduos, alterius 3
Arvernos. Hi cum tantopere de potentatu inter se multos annos 4
contenderent, factum esse, uti ab Arvernis Sequanisque Germani mercede arcesserentur. Horum primo circiter milia XV Rhenum transisse; posteaquam agros et cultum et copias Gallorum ho- 5
mines feri ac barbari adamassent, traductos plures; nunc esse in Gallia ad centum et viginti milium numerum. Cum his Haeduos eorumque clientes semel atque iterum armis contendisse; 6
magnam calamitatem pulsos accepisse, omnem nobilitatem, omnem senatum, omnem equitatum amisisse. Quibus proeliis cala- 7
mitatibusque fractos, qui et sua virtute et populi Romani hospitio atque amicitia plurimum ante in Gallia potuissent, coactos esse Sequanis obsides dare nobilissimos civitatis et iure iurando civitatem obstringere sese neque obsides repetituros neque auxilium a populo Romano imploraturos neque recusaturos, quominus perpetuo sub illorum dicione atque imperio essent.

C. 31. 1. *fuerant* sc. *apud Cæsarem.* — *secreto* nasamo, bez svjedoka. — *sua* svoj, vlastit, *omnium* čitavoga naroda. — *agere cum aliquo,* v. 13. 3. — 2. *proiecerunt* dodaj: govoreći. — *contendere et laborare* hendiadyoin: živo nastojati. — *enuntiari* izaći na javu. — *non minus... quam* upravo tako.. kao. — 3. *principatum tenere* biti na čelu. — 4. *tantopere* tako silno. — *potentatus* prvenstvo. — *factum est ut* dotle je došlo, da. — 5. *cultus* život, vidi 1. 3. — *copias* bogatstvo, blagostanje. — *ad numerum* na broj (ne treba prevesti). — 6. *clientes* štićenici, manje državice pod njihovom zaštitom — *semel atque iterum* opetovano, nekoliko puta. — *armis contendere* pobiti se. — *calamitas* poraz. — *pellere* nadbiti, nadvladati. — 7. *quibus* = *his.* — *qui* koncesivno. — *hospitium* gostinstvo, pravni odnošaj između dvije nezavisne države, kojim se jamčilo međusobno lijepo i gostoljubivo primanje. — *plurimum posse* v. 3. 7.; 9. 3.; 18. 6. — *obsides* akuz. predikata. — *iure iurando obstringere* zakletvom obvezati. — *auxilium implorare ab aliquo* u koga tražiti pomoć. — *dicione et imperio* vlast i gospodstvo.

8 Unum se esse ex omni civitate Haeduorum, qui adduci non potuerit, ut iuraret aut liberos suos obsides daret. Ob eam rem se ex civitate profugisse et Romam ad senatum venisse auxilium 9 postulatum, quod solus neque iure iurando neque obsidibus 10 teneretur. Sed peius victoribus Sequanis quam Haeduis victis accidisse, propterea, quod Ariovistus, rex Germanorum, in eorum finibus consedisset tertiamque partem agri Sequani, qui esset optimus totius Galliae, occupavisset et nunc de altera parte tertia Sequanos decedere iuberet, propterea quod paucis mensibus ante Harudum milia hominum XXIIII ad eum ve- 11 nissent, quibus locus ac sedes pararentur. Futurum esse paucis annis, uti omnes ex Galliae finibus pellerentur, atque omnes Germani Rhenum transirent: neque enim conferendum esse Gallicum cum Germanorum agro, neque hanc consuetudinem victus 12 cum illa comparandam. Ariovistum autem, ut semel Gallorum copias proelio vicerit, quod proelium factum sit ad Magetobrĭgam, superbe et crudeliter imperare, obsides nobilissimi cuiusque liberos poscere et in eos omnia exempla cruciatusque edere, si qua res non ad nutum aut ad voluntatem eius facta sit. Hominem esse barbarum, iracundum, temerarium; non posse eius 13 imperia diutius sustineri. Nisi quid in Caesare populoque Romano 14 sit auxilii, omnibus Gallis idem esse faciendum, quod Helvetii fecerint, ut domo emĭgrent, aliud domicilium, alias sedes, remotas a Germanis, petant fortunamque, quaecumque accidat, ex- 15 periantur. Haec si enuntiata Ariovisto sint, non dubitare, quin de omnibus obsidibus, qui apud eum sint, gravissimum supplicium sumat. Caesarem vel auctoritate sua atque exercitus vel

---

8. *unum se esse* on je jedini. — *ex* u. — *qui adduci non potuerit* nije se dao sklonuti. — 9. *postulatum* (supin) tražiti, da traži ... — *teneor aliqua re* veže me što. — 10. *peius alicui accidit* veće zlo zadesi koga. — *altera pars tertia* druga trećina. — *locus ac sedes* mjesta za naselje. — 11. *paucis annis* za koje vrijeme? — *futurum esse uti* (kao 20. 4.) opisuje futur: za malo će godina ... — *conferre, comparare* su sinonima: mjeriti, usporediti. — *hanc — illa* = germanski — galski. — 12. *ut* otkako. — *nobilissimi cuiusque* baš najuglednijih. — *omnia exempla cruciatusque edere in aliquem* svakojako kažnjavati za primjer (na strah drugima) i na muke davati. — 13. *imperia* vlada, gospodstvo. — 14. *in me est aliquid auxilii* od mene ima kakve pomoći. — *ut domo emigrent* tumači *idem*. — *fortunam experiri* pokušati sreću. — 15. *enuntiata sint* mjesto fut. II. — *non dubito quin* ne sumnjam, da; zacijelo će. — *gravissimum supplicium sumere de* najgroznijom kaznom kazniti koga. — 16. *maior* dodaj: još.

recenti victoria vel nomine populi Romani deterrere posse, ne maior multitudo Germanorum Rhenum traducatur, Galliamque 16 omnem ab Ariovisti iniuria posse defendere.

32. Hac oratione ab Diviciaco habita omnes, qui aderant, 1 magno fletu auxilium a Caesare petere coeperunt. Animadvertit Caesar unos ex omnibus Sequanos nihil earum rerum facere, quas ceteri facerent, sed tristes capite demisso terram intueri. 2 Eius rei quae causa esset, miratus ex ipsis quaesiit. Nihil Se- 3 quani respondere, sed in eadem tristitia taciti permanere. Cum ab his saepius quaereret neque ullam omnino vocem exprimere 4 posset, īdem Diviciacus Haeduus respondit: hoc esse miseriorem et graviorem fortunam Sequanorum quam reliquorum, quod soli ne in occulto quidem queri neque auxilium implorare auderent absentisque Ariovisti crudelitatem, velut si coram adesset, horrerent, propterea quod reliquis tamen fugae facultas daretur, 5 Sequanis vero, qui intra fines suos Ariovistum recepissent, quorum oppida omnia in potestate eius essent, omnes cruciatus essent perferendi.

33. His rebus cognitis Caesar Gallorum animos verbis con- 1 firmavit pollicitusque est sibi eam rem curae futuram: magnam se habere spem et beneficio suo et auctoritate adductum Ariovistum finem iniuriis facturum. Hac oratione habita concilium dimisit. Secundum ea multae res eum hortabantur, quare sibi 2 eam rem cogitandam et suscipiendam putaret, imprimis quod Haeduos, fratres consanguineosque saepenumero a senatu appellatos, in servitute atque in dicione videbat Germanorum teneri eorumque obsides esse apud Ariovistum ac Sequanos intellegebat; quod in tanto imperio populi Romani turpissimum sibi et rei publicae esse arbitrabatur. Paulatim autem Germanos con-

---

C. 32. 1. *Hac orat. habita* poslije ovoga govora. — 2. *demittere caput* oboriti glavu. — 3. *eius rei* (njihovu vladanju). — 4. *omnino* baš. — *idem* isti, onda: opet. — *horrere aliquid* strepiti od. — *velut si* baš kao da. — *coram* glavom. — 5. *tamen* bar. — *datur facultas mihi* imam priliku. — *Sequanis* spoji s *perferendi sunt*. — *qui* i *quorum* kauzalno.

C. 33. 1. *Gallorum animos* = *Gallos*. — *verbis confirmare* osokoliti. — *mihi curæ est* na brizi mi je. — *magnam spem habere* uvelike se nadati. — *adductus* uz abl. causæ ne prevodi se: zbog. — 2. *secundum ea* osim toga (što je čuo). — *res* razlozi. — *quare* = *ut*. — *suscipere* prihvatiti se čega. — *quod*, a to. — *in tanto imperio* kod tolike vlasti. — *sibi temperaturos* zadržati

suescere Rhenum transire et in Galliam magnam eorum multi-
3 tudinem venire populo Romano periculosum videbat, neque sibi homines feros ac barbaros temperaturos existimabat, quin, cum omnem Galliam occupavissent, ut ante Cimbri Teutonique fecissent, in provinciam exirent atque inde in Italiam contenderent, praesertim cum Sequanos a provincia nostra Rhodanus
4 divideret; quibus rebus quam maturrime occurrendum puta-
5 bat. Ipse autem Ariovistus tantos sibi spiritus, tantam arrogantiam sumpserat, ut ferendus non videretur.

1 **34.** Quamobrem placuit ei, ut ad Ariovistum legatos mitteret, qui ab eo postularent, uti aliquem locum medium utriusque colloquio deligeret: velle sese de re publica et summis
2 utriusque rebus cum eo agere. Ei legationi Ariovistus respondit: si quid ipsi a Caesare opus esset, sese ad eum venturum fuisse;
3 si quid ille se velit, illum ad se venire oportere. Praeterea se neque sine exercitu in eas partes Galliae venire audere, quas Caesar possideret, neque exercitum sine magno commeatu atque
4 molimento in unum locum contrahere posse. Sibi autem mirum videri, quid in sua Gallia, quam bello vicisset, aut Caesari aut omnino populo Romano negotii esset.

1 **35.** His responsis ad Caesarem relatis iterum ad eum Caesar legatos cum his mandatis mittit: quoniam tanto suo
2 populique Romani beneficio affectus, cum in consulatu suo rex atque amicus a senatu appellatus esset, hanc sibi populoque Romano gratiam referret, ut in colloquium venire invitatus gravaretur neque de communi re dicendum sibi et cognoscendum

---

se, obuzdati se. — 3. Poredaj: *videbat autem periculosum (esse) paulatim consuescere.* — 4. *occurrere* predusresti, zapriječiti. — 5. *spiritus* dah, u pl. oholost; *mihi spir. sumo* uzoholiti se, *mihi sumo arrogantiam* uzobijestiti se. — *ferendus non videretur:* te se činilo, da se više ne može podnositi.

C. 34. 1. *placuit ei ut = statuit, censuit.* — *qui postularent* namjerno. — *medium utriusque* medu njima dvojicom po srijedi. — *summis utriusque rebus* pitanja veoma važna za obojicu. — *te* (akuz.) *volo aliquid* želim što od tebe. — 3. *molimentum* napor, neprilika. — 4. *negotii* spoji s *quid*, pa prevedi prema: *quid tibi negotii est* kakvoga posla imaš.

C. 35. 1. *referre* donijeti. — *beneficio affectus* koncesivno: za toliku milost, a to se tumači s *cum ... esset.* — 2 *in consulatu suo (Cæsaris)* 59. god. — *hanc gratiam referre* ovakvu ljubav vraćati. — *hanc* se tumači rečenicom s *ut*, što slijedi. — *gravari* kratiti se. — *communi = utriusque*, v. 34. 1. —

putaret, haec esse, quae ab eo postularet: primum, ne quam 3
multitudinem hominum amplius trans Rhenum in Galliam traduceret; deinde obsides, quos haberet ab Haeduis, redderet Sequanisque permitteret, ut, quos illi haberent, voluntate eius reddere illis liceret; neve Haeduos iniuria lacesseret, neve his sociisque eorum bellum inferret. Si id ita fecisset, sibi populoque Romano perpetuam gratiam atque amicitiam cum eo 4
futuram: si non impetraret, sese, quoniam M. Messala M. Pisone consulibus senatus censuisset, uti, quicumque Galliam provinciam obtineret, quod commodo rei publicae facere posset, Haeduos ceterosque amicos populi Romani defenderet, se Haeduorum iniurias non neglecturum.

36. Ad haec Ariovistus respondit: ius esse belli, ut, qui vi- 1
cissent, iis, quos vicissent, quemadmodum vellent, imperarent: item populum Romanum victis non ad alterius praescriptum, sed ad suum arbitrium imperare consuesse. Si ipse populo Romano non praescriberet, quemadmodum suo iure uteretur, non 2
oportere se a populo Romano in suo iure impediri. Haeduos sibi, quoniam belli fortunam temptassent et armis congressi ac su- 3
perati essent, stipendiarios esse factos. Magnam Caesarem iniuriam facere, qui suo adventu vectigalia sibi deteriora fa- 4
ceret. Haeduis se obsides redditurum non esse, neque his neque 5
eorum sociis iniuria bellum illaturum, si in eo manerent, quod convenisset, stipendiumque quotannis penderent; si id non fe-

---

cognoscendum obavijestiti se. — *neque putaret = et putaret non.* — *hæc sunt, quæ a te postulo* ovo zahtijevam od tebe. — 3. *ne quam* (neka nikakovi). — *amplius* više. — *voluntate eius* njegovom voljom (Ariovistovom). — *licere* smjeti. — *iniuria lacessere* nasiljem napastovati, dražiti. — 4. *mihi tecum est gratia* živim s tobom u ljubavi, miru. — Poredaj: *sese ... se Hæduorum iniurias non neglecturum,* budući da je umetnuta rečenica dugačka, ponavlja se *se.* — *censere = decernere.* — *quicumque G. obtineret* tkogod bude upravljao, svaki namjesnik (prokonzul) Galije. — *quod = quantum.* — *commodo* abl. modi. s koristću = bez štete — *neglegere* ne kazniti, ne osvetiti, a *non neglegere* kazniti, osvetiti.

C. 36. 1. *qui vicissent* pobjednici. — *iis quos vicissent = victis.* — *item.* isto tako t. j. kao on po ratnom pravu. — *ad præscriptum alterius* po tuđoj naredbi. — 2. *iure* vršiti pravo. — 3. *belli fortunam temptare* okušati bojnu sreću. — *armis congredi* ogledati se oružjem. — *stipendiarius* v. 30. 3. — 4. *deteriora facere = minuere* umanjivati. — 5. *neque — neque* — ali ni — ni. — *in eo ... quod convenisset* kod onoga, što su utanačili. — *longe abesse* daleko, udaljen biti, „slabo koristiti". — *fraternum nomen* pobratimstvo.

cissent, longe iis fraternum nomen populi Romani afuturum.
6 Quod sibi Caesar denuntiaret se Haeduorum iniurias non neglecturum, neminem secum sine sua pernicie contendisse. Cum
7 vellet, congrederetur: intellecturum, quid invicti Germani, exercitatissimi in armis, qui inter annos XIIII tectum non subissent, virtute possent.

1 **37.** Haec eodem tempore Caesari mandata referebantur, et legati ab Haeduis et a Trevĕris veniebant: Haedui questum, quod Harūdes, qui nuper in Galliam transportati essent, fines
2 eorum popularentur: sese ne obsidibus quidem datis pacem
3 Ariovisti redimere potuisse; Treveri autem, pagos centum Sueborum ad ripas Rheni consedisse, qui Rhenum transire conarentur; his praeesse Nasuam et Cimberium fratres. Quibus
4 rebus Caesar vehementer commotus maturandum sibi existimavit, ne, si nova manus Sueborum cum veteribus copiis Ariovisti sese coniunxisset, minus facile resisti posset. Itaque re frumen-
5 taria, quam celerrime potuit, comparata magnis itineribus ad Ariovistum contendit.

1 **38.** Cum tridui viam processisset, nuntiatum est ei Ariovistum cum suis omnibus copiis ad occupandum Vesontionem, quod est oppidum maximum Sequanorum, contendere. Id ne
2 accideret, magnopere sibi praecavendum Caesar existimabat.
3 Namque omnium rerum, quae ad bellum usui erant, summa
4 erat in eo oppido facultas, idemque naturā loci sic muniebatur,

---

6. *sibi*, t. j. Ariovistu, *se t. j.* Cezar. — *neminem:* pred tim treba u misli dodati: neka zna. — *secum* tiče se Ariovista, a *sine sua* odnosi se na *neminem*. — 7. *exercitatissimi* apsolutno. — *inter annos* = *per*, u. — *tectum subire* zaći pod kućni krov.

C. 37. 1. *eodem tempore ... et* (mj. *quo* kad) — *mandatum* poruka. — *Hædui* t. j. *veniebant*, a od toga zavisi *questum* supin. — 2. *popularentur* konjunk., jer je njihova misao. — *sese ... potuisse* zavisno od *questum* kao glagola *dicendi*. — *redimere* kupiti. — *Ariovisti* od Ariovista. — 3. *Treveri* autem pomisli: *veniebant questum*. — *ad ripas* misli se samo desna obala, ali na različnim mjestima, stoga plural. — 4. *commotus* to uznemiri te ... — *resisti* pas. bezlično, u hrv. protegnuti na glavni subjekt. — 5. *magnis itineribus* s velikom hitnjom. — *ad Ar. contendit* v. 21, 3 : na Ar.

C. 38. 1. *quod est* u hrv. ne treba prevesti. — *contendere* krenuti. — 2. *Id ne accideret* = *occuparet* = *ne Vesontio occuparetur*, objekt je glagolu *præcavendum:* biti na oprezu. — 3. *usui* dat. final.: od potrebe. — *facultas* = *copia*. — 4. *natura loci* prirodan položaj. — *facult. dare* dati zgodu, *magnam* dosta, lijep. — *ducere* zatezati.

ut magnam ad ducendum bellum daret facultatem, propterea quod flumen Dubis ut circĭno circumductum paene totum oppidum cingit; reliquum spatium, quod est non amplius pedum sescentorum, qua flumen intermittit, mons continet magna alti- 5
tudine, ita, ut radices montis ex utraque parte ripae fluminis contingant. Hunc murus circumdătus arcem efficit et cum 6
oppido coniungit. Huc Caesar magnis nocturnis diurnisque 7
itineribus contendit occupatoque oppido ibi praesidium collocat.

39. Dum paucos dies ad Vesontionem rei frumentariae 1
commeatusque causa moratur, ex percontatione mercatorum vocibusque Gallorum, qui ingenti magnitudine corporum Germanos, incredibili virtute atque exercitatione in armis esse praedicabant (saepenumero sese cum iis congressos ne vultum quidem atque aciem oculorum dicebant ferre potuisse), tantus subito timor omnem exercitum occupavit, ut non mediocriter omnium mentes animosque pertubaret. Hic primum ortus est 2
a tribunis militum, praefectis reliquisque, qui ex urbe amicitiae causa Caesarem secuti non magnum in re militari usum habebant: quorum alius aliā causā illata, quam sibi ad proficiscen- 3
dum necessariam esse diceret, petebat, ut eius voluntate discedere liceret; nonnulli pudore adducti, ut timoris suspicionem vitarent, remanebant. Hi neque vultum fingere neque interdum 4
lacrimas tenere poterant; abditi in tabernaculis aut suum fatum querebantur, aut cum familiaribus suis commune periculum

---

5. *intermittere* prekidati, ovdje: ne teći. — *continere* zapremati. — *radices* objekt, *ripæ* subjekt. — 6. *circumdatus (ei)* oko njega podignut. — 7. *nocturnis diurnisque* obnoć i obdan. — *ibi* = *in eo*, mi u hrv. kamo?

C. 39. 1. *commeatusque* i (ostale) hrane. — Poredaj: *timor occupavit exercitum ex percontatione* (propitkivanje) ... *vocibus* (kazivanje). — *exercitatio* vještina, spretnost. — *prædicare* tvrditi. — *congressos* razriješi usporednom rečenicom. — *non mediocriter (vehementissime)* nemalo. — *mentes animosque* pamet i srce. — 2. *Hic (timor)*. — *a tribunis* to su bili ljudi plemenita roda, koji nijesu nikada služili kao prosti vojnici. — *præfectis* zapovjednici pomoćnih četa. — *qui secuti* (poći s kim) = *contubernales*. — *amicitiæ causa* da ili zadrže i učvrste prijateljstvo Cezarovo ili ga steku. — 3. *alius alia caus.* ill. ovaj navede ovu, onaj onu stvar. — *quam ... diceret*. Glagol dicendi primio je način, u kom bi imao biti inf. *esse (attractio modi)*; očekivali bismo: *quam esse dicebat* ili *quæ esset*, koja, kaže, iziskuje, da ide na put. — *voluntate* dopuštenjem. — *licere* sc. *iis* bi smjeli. — *adducti* se ne prevodi. — *pudor* stid, častoljublje. — 4. *Hi* t. j. *nonnulli*. — *vultum fingere* načiniti lice kao da se boje = *timorem vultu dissimulare* kriti licem strah. — *tenere* = *retinere*

miserabantur. Vulgo totis castris testamenta obsignabantur. Horum vocibus ac timore paulatim etiam ii, qui magnum in castris usum habebant, milites centurionesque quique equitatui praecerant, perturbabantur. Qui se ex his minus timidos existimari volebant, non se hostem vereri, sed angustias itineris, et magnitudinem silvarum, quae intercederent inter ipsos atque Ariovistum, aut rem frumentariam, ut satis commode supportari posset, timere dicebant. Nonnulli etiam Caesari nuntiabant, cum castra moveri ac signa ferri iussisset, non fore dicto audientes milites neque propter timorem signa laturos.

40. Haec cum animadvertisset, convocato consilio omniumque ordinum ad id consilium adhibitis centurionibus, vehementer eos incusavit: primum quod, aut quam in partem aut quo consilio ducerentur, sibi quaerendum aut cogitandum putarent. Ariovistum se consule cupidissime populi Romani amicitiam appetisse: cur hunc tam temere quisquam ab officio discessurum iudicaret? Sibi quidem persuaderi, cognitis suis postulatis atque aequitate condicionum perspecta, eum neque suam neque populi Romani gratiam repudiaturum. Quod si furore atque amentia impulsus bellum intulisset, quid tandem vererentur: aut cur de sua virtute aut de ipsius diligentia desperarent? Factum eius hostis periculum patrum nostrorum

---

ustaviti. — *se abdere* zavući se. — 5. *vulgo* svuda. — *milites* prosti vojnici. — *qui præerant* zapovjednici, časnici. — 6. *existimari = haberi* da ga drže. — *timidus* kukavica. — Poredaj: *dicebant se non hostem vereri, sed (se)timere rem frumentariam* biti u brizi poradi. — *ut posset* želi da se može, stoga *ut*. — *etiam* pače. — *castra movere* v. 15. 1. dignuti se, *signa ferre* (nositi znakove protiv neprijatelja) krenuti. — *dicto audientem esse* poslušati riječ t. j. zapovijed.

C. 40. 1. *convocato consilio* prevedi glavnom rečenicom. — *adhibere* pozvati. — *ordo = centuria*, 60 ih je u legiji. — *eos* se ne proteže u prvom redu na centurione, nego na tribune i prefekte, koji su se pokazali kukavice (v. 39. 5). — *incusare* prekoriti. — *quam in partem* kamo; *quo consilio* s kojom osnovom, zašto. — *sibi* naglašeno, jer to pripada vojskovođi, ne njima. — 2. *temere* ludo. — *cur iudicaret* je retoričko pitanje, pa je ipak u konjunktivu, jer bi konjunktiv bio i u upravnom govoru — *quisquam*, jer rečenica ima negativno značenje: *nemo iudicet*. — *ab officio discedere* odstupiti od zahvalnosti: pogaziti zahvalnost. — 3. *quidem* bar. — *mihi persuadetur* uvjeren sam. — *cognitis ... perspecta* aktivno: kad ...; *perspicere* spoznati, *æquitas* pravednost, *condicio* prijedlog. — *gratia* milost. — 4. *desperare = diffidere* ne uzdati. se. — *sua* na gramatički subjekt, *ipsius* na logički (koji govori). — *diligentia* opreznost. — 5. *facere periculum alicuius* ogledati se s kim. — *memoria*

memoriā, cum, Cimbris et Teutŏnis a C. Mario pulsis, non minorem laudem exercitus quam ipse imperator meritus videretur: factum etiam nuper in Italia servili tumultu, quos tamen aliquid usus ac disciplina, quae a nobis accepissent, sublevarint. Ex quo iudicari posse, quantum haberet in se boni constantia, propterea quod, quos aliquamdiu inermes sine causa timuissent, hos postea armatos ac victores superassent. Denique hos esse eosdem Germanos, quibuscum saepenumero Helvetii congressi non solum in suis, sed etiam in illorum finibus plerumque superarint, qui tamen pares esse nostro exercitui non potuerint. Si quos adversum proelium et fuga Gallorum commoveret, hos, si quaererent, reperire posse diuturnitate belli defatigatis Gallis Ariovistum, cum multos menses castris se ac paludibus tenuisset neque sui potestatem fecisset, desperantes iam de pugna et dispersos subito adortum magis ratione et consilio quam virtute vicisse. Cui rationi contra homines barbaros atque imperītos locus fuisset, hac ne ipsum quidem sperare nostros exercitus capi posse. Qui suum timorem in rei frumentariae simulationem angustiasque itineris conferrent, facere arroganter, cum aut de officio imperatoris desperare aut

---

kako pamte oci naši, v. i 12. 5. — *videretur* kao grčki φαίνοιτο : očito. — *factum* sc. *periculum esse*. — *servili tumultu* za ustanka robova. Velik dio robova i gladijatora, koji su se bili digli pod Spartakom (73.—71. god.), bili su germanski zarobljenici. — *quos*, jer *servili = servorum*. — *aliquid* nešto, adverb. akuzativ. — *usus ac disciplina* iskustvo i stega. — *accipere* poprimiti, naučiti. — 6. *ex quo = ex ea re*. — *hos* metni pred *quos*. — *inermis* slabo naoružan. — *victores*, jer je Spartak isprva pobio više četa. — 7. *quibuscum congressi ... superarint, qui tamen = quos, cum iis congressi, ... superarint*. Relativna zamjenica slaže se s participom, a objekt glavnomu glagolu iz nje u misli dodaj. Ova je pojava u lat. jeziku česta, v. 26. 6. — *qui tamen (Helvetii)* a ovi ipak. — *parem esse alicui* biti komu ravan, odoljeti. — 8. *adversus* nesrećan, v. 31. 12. — *castris se tenere* abl. instrum. — *potestatem sui* (gen. objekt.) *facere* dati priliku da ga napadnu t. j. upuštati se, izaći u boj. — *despero de* ne nadati se boju. — Poredaj: *defatigatis Gallis ... desperantes ... dispersos* kao i 16. 6. = *defatigatos Gallos ... desperantes ... dispersos vicisse*. — *ratio* razborito računanje, razbor; *consilium* promišljena osnova. lukavština. — 9. *cui rationi ... hac = (sed) ea ratione, cui ... — locus est alicui rei* nešto je zgodno. — *ipsum* Ariovist. — *capere* uhvatiti. — 10. *conferre in rem* bacati na, svaljivati na. — *simulatio rei frumentariæ* skrivaju svoj strah zaradi žita. — *desperare de officio* sumnjati o dužnosti, t. j. vrši li dužnost. — *præscribere* davati naloge.

praescribere auderent. Haec sibi esse curae: frumentum Sequanos, Leucos, Lingŏnes subministrare, iamque esse in agris frumenta matura; de itinere ipsos brevi tempore iudicaturos. Quod non fore dicto audientes neque signa laturi dicantur, nihil se ea re commoveri: scire enim, quibuscumque exercitus dicto audiens non fuerit, aut male re gesta fortunam defuisse, aut aliquo facinore comperto avaritiam esse convictam: suam innocentiam perpetua vita, felicitatem Helvetiorum bello esse perspectam. Itaque se, quod in longiorem diem collaturus fuisset, repraesentaturum et proxima nocte de quarta vigilia castra moturum, ut quam primum intellegere posset, utrum apud eos pudor atque officium, an timor plus valeret. Quod si praeterea nemo sequatur, tamen se cum sola decima legione iturum, de qua non dubitet, sibique eam praetoriam cohortem futuram. Huic legioni Caesar et indulserat praecipue et propter virtutem confidebat maxime.

41. Hac oratione habita mirum in modum conversae sunt omnium mentes, summaque alacritas et cupiditas belli gerendi innata est, princepsque decima legio per tribunos militum ei gratias egit, quod de se optimum iudicum fecisset, seque esse ad bellum gerendum paratissimam confirmavit. Deinde reliquae legiones cum tribunis militum et primorum ordinum centurionibus egerunt, uti Caesari satisfacerent: se neque umquam dubitasse neque timuisse neque de summa belli suum iudicium, sed

---

11. *mihi curæ est* moja je briga. — *subministrare* namicati. — 12. *signa ferre* v. 39. potkraj. — *commovere* smućivati. — *scire (se).* — iz *quibuscumque (ducibus)* treba pred *aut* dodati: *iis defuisse.* — *male re gesta* abl. abs. zlo proći u boju. — *comperire* saznati, otkriti. — *convincere* dokazati. — 13. *innocentia* (poštenje) je u opreci s *avaritia*, a *felicitas* s *male re gesta*. Riječi stoje unakrst (poput grč. slova X, hijazam). — 14. *collaturus* = *dilaturus* bio bi odgodio. — *in longiorem diem* na kasniji rok, vrijeme. — *repræsentare* sada učiniti, uskoriti. — *de quarta vigilia* v. 12. 2. — *pudor* v. 39. 3. — 15. *prætoria cohors* tjelesna straža, u kojoj su bili najhrabriji ljudi u vojsci. — *indulgere alicui* milovati koga.

C. 41. 1. *Hac oratione habita*, v. 32. 1. — *mirum in modum* = *mire*. — *converti* refleksivno, promijeniti se. — *mentes omnium* = *omnes*. — *belli gerendi* = *pugnandi*. — 2. *innata est* (porodilo se u njih), nastalo je u njih silno oduševljenje i želja za ratom. — *bon. iudicium facere* lijepo suditi. — *paratissimam absol.*: sasvim spreman. — *confirmare* uvjeriti. — 3. *primorum ordinum cent.* v. 40. 1. — *egerunt cum tribunis, uti* dogovoriti se o..., da. — *satisfacere* opravdati se. — *dubitasse oklijevati.* — *summa belli* vođenje rata. —

imperatoris esse existimavisse. Eorum satisfactione accepta et itinere exquisito per Diviciacum, quod ex Gallis ei maximam fidem habebat, ut milium amplius quinquaginta circuitu locis apertis exercitum duceret, de quarta vigilia, ut dixerat, profectus est. Septimo die, cum iter non intermitteret, ab exploratoribus certior factus est, Ariovisti copias a nostris milibus passuum IIII et XX abesse.

42. Cognito Caesaris adventu Ariovistus legatos ad eum mittit: quod antea de colloquio postulasset, id per se fieri licere quoniam propius accessisset seque id sine periculo facere posse existimaret. Non respuit condicionem Caesar iamque eum ad sanitatem reverti arbitrabatur, cum id, quod antea petenti denegasset, ultro polliceretur, magnamque in spem veniebat pro suis tantis populique Romani in eum beneficiis, cognitis suis postulatis fore, uti pertinaciā desisteret. Dies colloquio dictus est ex eo die quintus. Interim cum legati saepe ultro citroque inter eos mitterentur, Ariovistus postulavit, ne quem peditem ad colloquium Caesar adduceret: vereri se, ne per insidias ab eo circumveniretur; uterque cum equitatu veniret: alia ratione sese non esse venturum. Caesar, quod neque colloquium interposita causa tolli volebat neque salutem suam Gallorum equitatui committere audebat, commodissimum esse statuit, omnibus equis Gallis equitibus detractis eo legionarios milites legionis decimae, cui quam maxime confidebat, imponere, ut praesi-

---

meum non est iudicium sed imperatoris meni nije suditi nego vojskovodi. — 4. *per Div.* = *auxilio, opera Diviciaci.* — *ut* zavisno od *exquisito*: tako da... — *circuitu* abl. puta. — 5. *cum non intermitteret*, jer nije prekidao.

C. 42. 1. *mittit* treba pomisliti kakav glag. *dicendi*. — *per se* što se njega tiče, što je do njega. — *quoniam accessisset (Cæsar)*. — Ariovist navodi 2 razloga, zašto se ne krati doći na dogovor: 1) jer je C. ispunio njegov uvjet v. 34. 2. *si quid oportere*... 2) jer sad nema za nj (Ar.) pogibli (34 3 *non audere*). — *id facere* t. j. *in colloquium venire*. — 2. *respuere* = *repudiare* odbiti, *condicio* ponuda. — *sanitas (mentis)* pamet, *reverti ad san.* opametiti se. — 3. *ultro* = *sua sponte* sam od sebe. — *in spem venire* v. 18. 9. — *cognitis postulatis* abl. abs. — *fore uti desisteret* mj. inf. fut.: da će se odreći. — *ex eo die* od onoga dana. — 4. *ultro citro* ovamo onamo. — *inter eos* jedan drugomu. — *peditem* = *peditatum*. — *per insidias* mj. abl. modi. — *alia ratione* = *alias* drukčije, inače. — 5. *interposita causa* s kakvoga razloga. — *tollere* ukinuti, razvrći. — *salus* sigurnost, život, glava. — *statuit* = *putavit*. — *equis detractis* abl. abs. razriješi usporednom rečenicom. — *eo* = *in eos (equos)*. — *amicus odan, pouzdan.* — *facto* ne treba prevesti.

dium quam amicissimum, si quid opus facto esset, haberet. Quod cum fieret, non irridicule quidam ex militibus decimae
6 legionis dixit: plus, quam pollicitus esset, Caesarem facere: pollicitum se in cohortis praetoriae loco decimam legionem habiturum, ad equum rescribere.

1 **43.** Planities erat magna et in ea tumulus terrēnus satis grandis. Hic locus aequum fere spatium a castris Ariovisti et Caesaris aberat. Eo, ut erat dictum, ad colloquium venerunt.
2 Legionem Caesar, quam equis devexerat, passibus ducentis ab
3 eo tumulo constituit. Item equites Ariovisti pari intervallo constiterunt. Ariovistus, ex equis ut colloquerentur et praeter se denos ad colloquium adducerent, postulavit. Ubi eo ventum est, Caesar initio orationis sua senatusque in eum beneficia com-
4 memoravit, quod rex appellatus esset a senatu, quod amicus, quod munera amplissime missa; quam rem et paucis contigisse et pro magnis hominum officiis consuesse tribui docebat; illum,
5 cum neque aditum neque causam postulandi iustam haberet, beneficio ac liberalitate sua ac senatus ea praemia consecutum.
6 Docebat etiam, quam veteres quamque iustae causae necessitudinis ipsis cum Haeduis intercederent; quae senatus consulta
7 quotiens quamque honorifica in eos facta essent, ut omni tempore totius Galliae principatum Haedui tenuissent, prius etiam,
8 quam nostram amicitiam appetissent. Populi Romani hanc esse consuetudinem, ut socios atque amicos non modo sui nihil deperdere, sed gratia, dignitate, honore auctiores vellet esse: quod vero ad amicitiam populi Romani attulissent, id iis erĭpi quis

---

6. *pollicitum koncesivno:* premda je obećao. — *rescribere* uvrstiti; *ad equum = equites.* Šala leži u dvojakom značenju riječi *eques:* konjanik i vitez.

C. **43.** 1. *tumulus terrenus* brežuljak od zemlje. — *æquum spatium* jednaka udaljenost, razmak. — *dictum = constitutum.* — 2. *deveho* povesti. — 3. *intervallo* u daljini. — *consistere* = stati. — 4. *quod ... quod ... quod* epanafora veznika, da pojedinosti odjelito istakne. — *amplissime* veoma obilato, bogato, prev. pridjevski. — *missa* (sc. *ei essent*) — *quam rem* ova čast = *id.* — *officiis* zasluge. — *hominum* ne treba prevesti. — *consuesse* priložno: obično. — *docebat* razlagati. — 5. *aditus* pristup, pravo. — *cum* koncesivno. — *præmium* odlikovanje. — 6. *etiam još,* nadalje. — *necessitudo* uska veza; *intercedo* stupiti među, v e z a t i koga s kim. — *ipsis (Romanis).* — *in eos* za njih. — 8. *gratia* ugled; *auctiores esse* biti veći. — Poredaj: *quis vero pati posset id iis eripi, quod attulissent; vero* pogotovu; *ad-ferre* sa sobom donijeti.

pati posset? Postulavit deinde eadem, quae legatis in mandatis 9
dederat, ne aut Haeduis aut eorum sociis bellum inferret; obsides redderet: si nullam partem Germanorum domum remittere posset, at ne quos amplius Rhenum transire pateretur.

44. Ariovistus ad postulata Caesaris pauca respondit, de 1
suis virtutibus multa praedicavit: transisse Rhenum sese non sua sponte, sed rogatum et arcessītum a Gallis; non sine magna 2
spe magnisque praemiis domum propinquosque reliquisse; sedes habere in Gallia ab ipsis concessas, obsides ipsorum voluntate datos; stipendium capere iure belli, quod victores victis imponere consuerint. Non sese Gallis, sed Gallos sibi bellum intulisse; omnes Galliae civitates ad se oppugnandum venisse ac contra se castra habuisse; eas omnes copias a se uno proelio 3
pulsas ac superatas esse. Si iterum experiri velint, se iterum 4
paratum esse decertare; si pace uti velint, iniquum esse de stipendio recusare, quod sua voluntate ad id tempus pependerint. Amicitiam populi Romani sibi ornamento et praesidio, non de- 5
trimento esse oportere, atque se hac spe petisse. Si per populum Romanum stipendium remittatur et dediticii subtrahantur, non minus libenter sese recusaturum populi Romani amicitiam, quam appetierit. Quod multitudinem Germanorum in Galliam traducat, id se sui muniendi, non Galliae oppugnandae causa 6
facere: eius rei testimonium esse, quod nisi rogatus non vene- 7
rit et quod bellum non intulerit, sed defenderit. Se prius in Galliam venisse quam populum Romanum. Numquam ante hoc tempus exercitum populi Romani Galliae provinciae finibus egressum. Quid sibi vellet? Cur in suas possessiones veniret? 8

---

9. *in mandatis* kao poruke = *mandaverat.* — *at* a ono bar, *amplius* (više) spoji s *pateretur.*

C. **44.** 1. *prædicavit* isticati. — 2. *magna spe mag. præmiis = mag. spe magnorum præmiorum.* — *habere (se).* — *ab ipsis (Gallis).* — *capere* primati, pobirati. — *quod* spoji sa *stipendium* (danak). — 3. *castra habere* ratovati. — *pulsas ac superatas* hametom potući. — 4. *experiri* ogledati se. — *pace uti* mirno živjeti. — *de stip. recusare* uskratiti što. — *ad id tempus* do tada, do onoga časa. — 5. *ornamento* dat. finalni: na čast. — *remittere (sc. Gallis)* oprostiti, — *per* preko, po (sredstvo). — *non minus ... quam* isto tako kao što. — *recusare* odreći se. — 6. *munire = tueri* braniti. — *nisi — non* samo. — 8. *quid sibi vellet* pomisli *Cæsar* ili *exercitus pop. Romani — sibi* dat. commodi. — *interpellare* prekidati, smetati.

*

Provinciam suam hanc esse Galliam, sicut illam nostram. Ut ipsi concedi non oporteret, si in nostros fines impetum faceret, sic item nos esse iniquos, quod in suo iure se interpellaremus. Quod fratres a senatu Haeduos appellatos diceret, non se tam
9 barbarum neque tam imperitum esse rerum, ut non sciret neque bello Allobrŏgum proximo Haeduos Romanis auxilium tulisse neque ipsos in his contentionibus, quas Haedui secum et cum Sequanis habuissent, auxilio populi Romani usos esse.
10 Debere se suspicari simulata Caesarem amicitia, quod exerci-
11 tum in Gallia habeat, sui opprimendi causa habere., Qui nisi decedat atque exercitum deducat ex his regionibus, sese illum non pro amico, sed pro hoste habiturum. Quod si eum interfe-
12 cerit, multis sese nobilibus principibusque populi Romani gratum esse facturum; id se ab ipsis per eorum nuntios compertum habere, quorum omnium gratiam atque amicitiam eius morte redimere posset. Quod si decessisset et liberam possessio-
13 nem Galliae sibi tradidisset, magno se illum praemio remuneraturum et, quaecumque bella geri vellet, sine ullo eius labore et periculo confecturum.

1 **45.** Multa a Caesare in eam sententiam dicta sunt, quare negotio desistere non posset: neque suam neque populi Romani consuetudinem pati, uti optime merentes socios desereret, neque se iudicare Galliam potius esse Ariovisti quam populi Romani. Bello superatos esse Arvernos et Rutēnos a Q. Fabio
2 Maximo, quibus populus Romanus ignovisset neque in pro-
3 vinciam redegisset neque stipendium imposuisset. Quod si an-

9. *imperitus rerum* nevješt u povjesnici. — *bello* abl. temporis. — *ipsos (Hæduos).* — *auxilio uti* imati pomoć od. — 10. Poredaj: *Cæsarem simulata amicitia eum exercitum, quem in Gallia habeat, sui (Ariovisti) opprimendi causa habere.* — *sim. amicitia* gradeći se prijateljem. — 11. *habere pro* držati za. — 12. *gratum facere* ugoditi. — *ab ipsis* t. j. od protivnika Cezarovih. — *compertum habere* doznati. — *gratia* zahvalnost. — 13. *tradere* prepustiti; *remunerare* naplatiti; *quæcumque bella = omnia b., quæ.* — *geri vellet (Cæsar).* — *eius (Cæsaris).*

C. 45. 1. *in eam sententiam* u tom smislu. — *negotium* preduzeće, nakana. — *merentes = meritos* zaslužan. — *neque se = et se existimare non esse.* — *esse* pripadati. — 2. *neque redegisset neque imposuisset* lica se lako dopune iz *quibus; redigere in provinciam* učiniti provincijom. — 3. *antiquissimum quodque tempus* (kod jednoga i drugoga gledati na najdavnije vrijeme) gledati svaki put na starinu. — *quam = cum eam* kauzalno. — *victam — etsi b. victa esset; suis legibus uti* živjeti po svojim zakonima.

tiquissimum quodque tempus spectari oporteret, populi Romani iustissimum esse in Gallia imperium; si iudicium senatus observari oporteret, liberam debere esse Galliam, quam bello victam suis legibus uti voluisset.

46. Dum haec in colloquio geruntur, Caesari nuntiatum est 1
equites Ariovisti propius tumulum accedere et ad nostros adequitare, lapides telaque in nostros conicere. Caesar loquendi 2
finem facit seque ad suos recepit suisque imperavit, ne quod omnino telum in hostes reicerent. Nam etsi sine ullo periculo 3
legionis delectae cum equitatu proelium fore videbat, tamen committendum non putabat, ut pulsis hostibus dici posset eos 4
ab se per fidem in colloquio circumventos. Posteaquam in vulgus militum elatum est, qua arrogantia in colloquio Ariovistus usus omni Gallia Romanis interdixisset, impetumque in nostros eius equites fecissent, eaque res colloquium ut diremisset, multo maior alacritas studiumque pugnandi exercitui iniectum est. 1

47. Biduo post Ariovistus ad Caesarem legatos mittit: velle se de iis rebus, quae inter eos agi coeptae neque perfectae essent, agere cum eo; uti aut iterum colloquio diem constitueret aut, si id minus vellet, ex suis legatum aliquem ad se mitteret. Colloquendi Caesari causa visa non est, et eo magis, quod 2
pridie eius diei Germani retineri non potuerant, quin in nostros tela conicerent. Legatum ex suis sese magno cum periculo ad 3
eum missurum et hominibus feris obiecturum existimabat. Commodissimum visum est C. Valerium Procillum, C. Valeri 4

C. 46. 1. *geruntur = aguntur* raspravljati. — *ad nostros* kazuje se samo pravac. — 2. *loquendi finem facere* prekinuti razgovor. — *ne ... omnino* uopće, nikako. — 3. *committere ut* v. 13. 7. — *per fidem* na vjeri (što je ne drži) = *cum perfidia.* — 4. *in vulgus militum = vulgo* (posvuda) *in milites.* — *elatum est* razglasilo se. — *qua arrogantiā usus = quam arroganter.* — *interdicere alicui aliqua re* (abl. separationis) = kratiti, odbijati. — *alacritas* oduševljenje. — *iniecta est alicui aliqua res* osvoji koga što.

C. 47. 1. *biduo = postridie*, jer Rimljanin računa i dan na početku i na kraju. — *coeptae.* Uz pasiv stoji i *coepi* u pasivu. — *minus* manje — *non.* — *ex suis* od svojih ljudi: *legatum* je predikativno. — 2. *causa* povod, razlog; *Cæsari causa visa non est = Cæsar causam non vidit* (nije vidio, imao. — 3. *magno cum periculo sese missurum = periculosissimum fore, si mitteret.* — *obicere* predati. — 4. *summa virtute et humanitate* prevedi pridjevima: veoma hrabar i obrazovan. — *fides* pouzdanje. — *consuetudine* sc. *cum Gallis,* abl. causæ (družење). — *utebatur* okretno govoriti. — *peccare in* ogriješiti se o koga; *hospitio uti* biti gost.

Cabūri filium, summa virtute et humanitate adulescentem, cuius pater a C. Valerio Flacco civitate donatus erat, et propter fidem et propter linguae Gallicae scientiam, qua multa iam Ariovistus longinqua consuetudine utebatur, et quod in eo peccandi Germanis causa non esset, ad eum mittere et una M. Metium, qui hospitio Ariovisti utebatur. His mandavit, ut quae diceret Ariovistus, cognoscerent et ad se referrent. Quos cum apud se in castris Ariovistus conspexisset, exercitu suo praesente conclamavit: quid ad se venirent? an speculandi causa? Conantes dicere prohibuit et in catēnas coniecit.

48. Eodem die castra promovit et milibus passuum sex a Caesaris castris sub monte consedit. Postridie eius diei praeter castra Caesaris suas copias traduxit et milibus passuum duobus ultra eum castra fecit eo consilio, uti frumento commeatuque, qui ex Sequanis et Haeduis supportaretur, Caesarem intercluderet. Ex eo die dies continuos quinque Caesar pro castris suas copias produxit et aciem instructam habuit, ut, si vellet Ariovistus proelio contendere, ei potestas non deesset. Ariovistus his omnibus diebus exercitum castris continuit, equestri proelio cotidie contendit. Genus hoc erat pugnae, quo se Germani exercuerant. Equitum milia erant sex, totidem numero pedites velocissimi ac fortissimi, quos ex omni copia singuli singulos suae salutis causa delegerant: cum his in proeliis versabantur, ad eos se equites recipiebant: hi, si quid erat durius, concurrebant, si qui graviore vulnere accepto equo deciderat, circumsistebant; si quo erat longius prodeundum aut celerius recipiendum, tanta

---

6. *conantes (eos) razriješi* rečenicom s: kad. — *dicere* zavisno od *conantes*, ali ga treba dodati i k *prohibuit*.

C. 48. 1. *castra promovit* = *processit*, krene dalje. — *sub monte* v. 21. 1. — 2. *præter* pokraj, mimo. — *ultra eum* dalje preko njega t. j. dalje od njega. — *intercludere* presjeći dovoz žita. — *frumento commeatuque* v. 39. 1. — 3. *continuos* neprekidno, redom. — *ut* . . . u hrv. se običnije premjesti ime u prvu rečenicu: da bi Ariovist imao zgode pobili se, ako bi htio. — *exercitus* ovdje, kao i drugdje, u opreci prema *equites*, za pješadiju. — 5. *copia* = *exercitus, singuli (equites) singulos* svaki po jednoga. — *salus* obrana, zaštita. — *versor* desili se. — 6. *si quid erat durius* kad bi došlo do kruta, do živa. — *circumsistebant* stali bi oko njega (na obranu). — *si qui* = *quis*. — *iubis sublevati* uhvativši se za grivu. — *cursum adæquare* uporedo trčati.

erat horum exercitatione celeritas, ut iubis sublevati equorum cursum adaequarent.

49. Ubi eum castris se tenere Caesar intellexit, ne diutius commeatu prohiberetur, ultra eum locum, quo in loco Germani consederant, circiter passus sescentos ab his, castris idoneum locum delegit acieque triplici instructa ad eum locum vēnit. Primam et secundam aciem in armis esse, tertiam castra munire iussit. Hic locus ab hoste circiter passus sescentos, uti dictum est, aberat. Eo circiter hominum sedecim milia expedita cum omni equitatu Ariovistus misit, quae copiae nostros terrerent et munitione prohiberent, Nihilo setius Caesar, ut ante constituerat, duas acies hostem propulsare, tertiam opus perficere iussit. Munitis castris duas ibi legiones reliquit et partem auxiliorum; quattuor reliquas in castra maiora reduxit.

50. Proximo die instituto suo Caesar e castris utrisque copias suas eduxit paulumque a maioribus castris progressus aciem instruxit, hostibus pugnandi potestatem fecit. Ubi ne tum quidem eos prodire intellexit, circiter meridiem exercitum in castra reduxit. Tum demum Ariovistus partem suarum copiarum, quae castra minora oppugnaret, misit. Acriter utrimque usque ad vesperum pugnatum est. Solis occasu suas copias Ariovistus multis et illatis et acceptis vulneribus in castra reduxit. Cum ex captivis quaereret Caesar, quamobrem Ariovistus proelio non decertaret, hanc reperiebat causam, quod apud Germanos ea consuetudo esset, ut matres familiae eorum sortibus et vaticinationibus declararent, utrum proelium com-

---

C. 49. 1. Poredaj: *Cæsar ubi intellexit, delegit locum . . ., ne prohiberetur* (da mu ne bi branili . . .) — *ultra eum locum* dalje od . . . — 2. *in armis* pod oružjem. — 3. *expeditus* lak, spreman na boj. — *quæ* namjerno. — *opus* = *munitio* — *nihilo setius* = *nihilo minus* = ipak, jednako.

C. 50. 1. *Proximo die* sutradan. — *instituto suo* = *more suo* po običaju svojem. — *pugnandi potestatem facere* dati komu priliku za boj. — 2. *oppugnaret* namjerno. — 3. *solis occasu* abl. temporis: kad je zapalo sunce. — *multis illatis et acceptis vuln.* a zadalo se i zadobilo mnogo rana. — 4. *proelio decertare* biti odlučnu bitku. — *reperire* saznati. — *ea consuetudo ut* kao 43. 8. — *matres familiæ* žene. — *vaticinatio* gatanje, vračanje. — *declarare* odlučiti. — *ex usu* v. 30. 3.

mitti ex usu esset, necne; eas ita dicere: non esse fas Germanos superare, si ante novam lunam proelio contendissent.

1 **51.** Postridie eius diei Caesar praesidio utrisque castris, quod satis esse visum est, reliquit, alarios omnes in conspectu hostium pro castris minoribus constituit, quod minus multitudine militum legionariorum pro hostium numero valebat, ut ad speciem alariis uteret; ipse triplici instructa acie usque ad 2 castra hostium accessit. Tum demum necessario Germani suas copias castris eduxerunt generatimque constituerunt paribus intervallis, Harūdes, Marcomanos, Tribŏcos, Vangiŏnes, Nemĕtes, Sedusios, Suebos, omnemque aciem suam raedis et carris circumdederunt, ne qua spes in fuga relinqueretur. Eo mulieres 3 imposuerunt, quae in proelium proficiscentes passis manĭbus flentes implorabant, ne se in servitutem Romanis traderent.

1 **52.** Caesar singulis legionibus singulos legatos et quaestorem praefecit, uti eos testes suae quisque virtutis haberet; ipse 2 a dextro cornu, quod eam partem minime firmam hostium esse animadverterat, proelium commisit. Ita nostri acriter in hostes 3 signo dato impetum fecerunt, itaque hostes repente celeriterque procurrerunt, ut spatium pila in hostes coniciendi non daretur. 4 Reiectis pilis commĭnus gladiis pugnatum est. At Germani celeriter ex consuetudine sua phalange facta impetus gladiorum 5 exceperunt. Reperti sunt complures nostri milites, qui in phalangem insilirent et scuta manibus revellerent et desuper vulne- 6 rarent. Cum hostium acies a sinistro cornu pulsa atque in fugam coniecta esset, a dextro cornu vehementer multitudine

---

5. *non esse fas* nije sudeno. — *nova luna* mjesec mlad. — *proelio contendere* pobiti se (prava velika bitka).

C. 51. 1. *alarii* = *auxilia*, jer su u prijašnja vremena stajali na krilima bojnoga reda. — *minus valere* biti slabiji. — *pro* prema. — *ad speciem* na oko t. j. da Ariovist drži *alarios* za legionarce i misli, da je Cezar jači nego što je doista bio. — 2. *necessario* od nevolje. — *generatim* po plemenima. — *raedis et carris* v. 26. 3. — *relinqui* ostati. — 3. *proficiscentes* na polasku. — *passis* (od *pandere*) raskriliti; *se* t. j. žene.

C. 52. 1. *testes* predikativno: za svjedoke — 2. *dextro cornu* rimsko desno, neprijateljsko lijevo krilo. — 3. *signo dato* na dani znak. — *spatium* = *tempus non datur* nema vremena. — 4. *reicere* baciti od sebe. — *celeriter* spoji s *iacta*. — *excipere* dočekati. — 6. *a sinistro cornu* (neprijatelja). — *multitudo* premoć. — *premere* potiskivati.

suorum nostram aciem premebant. Id cum animadvertisset P. Crassus adulescens, qui equitatui praeerat, quod expeditior 7 erat quam ii, qui inter aciem versabantur, tertiam aciem laborantibus nostris subsidio misit.

53. Ita proelium restitutum est, atque omnes hostes terga 1 verterunt neque prius fugere destiterunt, quam ad flumen Rhenum pervenerunt. Ibi perpauci aut viribus confisi tranare con- 2 tenderunt aut lintribus inventis sibi salutem reppererunt. In his fuit Ariovistus, qui naviculam deligatam ad ripam nactus eā 3 profugit; reliquos omnes consecuti equites nostri interfecerunt. Duae fuerunt Ariovisti uxores, una Sueba natione, quam domo secum eduxerat, altera Norica, regis Voccionis soror, quam in 4 Gallia duxerat a fratre missam: utrăque in ea fuga periit; duae filiae: harum altera occisa, altera capta est. C. Valerius Procillus cum a custodibus in fuga trinis catenis vinctus traheretur, in ipsum Caesarem hostes equitatu persequentem incidit. 5 Quae quidem res Caesari non minorem quam ipsa victoria vo- 6 luptatem attulit, quod hominem honestissimum provinciae Galliae, suum familiarem et hospitem, ereptum e manibus hostium sibi restitutum videbat, neque eius calamitate de tanta voluptate et gratulatione quicquam fortuna deminuerat. Is se 7 praesente de se ter sortibus consultum dicebat, utrum igni statim necaretur, an in aliud tempus reservaretur: sortium be- 8 neficio se esse incolumem. Item M. Metius repertus et ad eum reductus est.

54. Hoc proelio trans Rhenum nuntiato Suebi, qui ad ripas 1 Rheni venerant, domum reverti coeperunt; quos Ubii, qui pro-

---

7. *expeditior* (jer još nije bio u boju) manje zabavljen = *minus impeditus*. — *laborantibus* biti u stisci, u nevolji.

C. 53. 2. *contendere* udariti. — *tranare* plivati preko. — *salutem reperire* spasti se, iznijeti živu glavu. — *nactus*, bolje: *nanctus* od *nanciscor* = naći. — 3. *eā* na njoj. — *consequi* stići. — 4. *duxerat* sc. *in matrimonium* oženio se. — 5. *incidere* namjeriti se. — 6. *voluptatem afferre alicui* razveseliti koga. — *honestus* poštovan. — *restitutum* = *redditum esse*. — *neque quicquam* = *et quod nihil*. — *calamitate* = *morte*. — *gratulatio* čestitanje (ne drugih nego vlastito) = radost. — *deminuere de re* otkinuti od..., umanjiti što. — 7. *is (Procillus)*; *se praesente* u prisutnosti njegovoj. — *sortibus consultum de* ždrebati za, radi. — *beneficio sortium* s pomoću ždrijeba. — *incolumem esse* živ, na životu ostati, izbaviti se.

C. 54. 1. *nuntiare* u pas. glas o čem dopire. — *quos* = *eos*. — *Rhenum* zavisno od *proximi*, ne od *incolunt*. — *insequi* progoniti.

ximi Rhenum incolunt, perterritos insecuti magnum ex his numerum occiderunt. Caesar una aestate duobus maximis bellis
2 confectis maturius paulo, quam tempus anni postulabat, in hiberna in Sequanos exercitum deduxit; hibernis Labienum praeposuit; ipse in citeriorem Galliam ad conventus agendos profectus est.

---

2. *confectis bellis* prevedi usporednom rečenicom. — *præposuit* = *præfecit*. — *ad conventus agendos* da drži sud.

C. IULII CAESARIS

DE BELLO GALLICO

COMMENTARIUS SECUNDUS (GOD. 57.)

---

1. Cum esset Caesar in citeriore Gallia, ita uti supra de- 1
monstravimus, crebri ad eum rumores afferebantur, litterisque item Labieni certior fiebat omnes Belgas, quam tertiam esse Galliae partem dixeramus, contra populum Romanum coniurare obsidesque inter se dare. Coniurandi has esse causas: primum, 2
quod vererentur, ne omni pacata Gallia ad eos exercitus noster adduceretur; deinde, quod ab nonnullis Gallis sollicitarentur, 3
partim qui, ut Germanos diutius in Gallia versari noluerant, ita populi Romani exercitum hiemare atque inveterascere in Gallia moleste ferebant, partim qui mobilitate et levitate animi novis imperiis studebant; ab nonnullis etiam, quod in Gallia a poten- 4
tioribus atque iis, qui ad conducendos homines facultates habebant, vulgo regna occupabantur, qui minus facile eam rem imperio nostro consequi poterant.

C. 1. 1. *ita uti* = *ut*. — *supra* I. 54. 2. — *rumor affertur ad aliquem* stiže komu glas. — *quam ... dixeramus* a to je, rekosmo v. I. 1. 3. — *coniurare* rotiti se. — 2. *coniurandi* u hrv. imenica: zaviera. — 3. *sollicitare* buniti. — *partim ... partim* u jednu ruku — u drugu ruku; *partim ab iis, qui*. — *versari* boraviti. — *inveterascere* (zastarjeti), ugnijezditi se. — *moleste ferо* = *graviter ferо* I. 14. 1. — *mobilitate (animi) et levitate animi* abl. causæ; u nestalnosti i lakoumnosti svojoj. — *novis imperiis studere* (oblicima vlade): za novom vladom čeznuti. — 4. *ab nonnullis etiam (sollicitabantur)*. — *conducere* najmiti. — *facultas* sredstvo. — *vulgo* posvuda. — *occupabantur* imperf. de conatu; prevedi aktivno: nastojali su dokopati se ... — *qui minus facile ...* sadržava uzrok; prevedi: a ovi su ... — *eam rem* svoj cilj. — *minus facile* teže. — *imperio nostro* pod našom vlašću.

1 **2.** His nuntiis litterisque commotus Caesar duas legiones in citeriore Gallia novas conscripsit et, inita aestate, in interiorem Galliam qui deduceret, Q. Pedium legatum misit. Ipse, cum 2 primum pabuli copia esse inciperet, ad exercitum venit. Dat 3 negotium Senonibus reliquisque Gallis, qui finitimi Belgis erant, uti ea, quae apud eos gerantur, cognoscant seque de his rebus 4 certiorem faciant. Hi constanter omnes nuntiaverunt manus 5 cogi, exercitum in unum locum conduci. Tum vero dubitandum 6 non existimavit, quin ad eos proficisceretur. Re frumentaria comparata castra movet diebusque circiter quindecim ad fines Belgarum pervenit.

1 **3.** Eo cum de improviso celeriusque omnium opinione venisset, Remi, qui proximi Galliae ex Belgis sunt, ad eum legatos 2 Iccium et Andebrogium, primos civitatis, miserunt, qui dicerent se suaque omnia in fidem atque in potestatem populi Romani permittere, neque se cum reliquis Belgis consensisse neque contra populum Romanum coniurasse, paratosque esse et ob- 3 sides dare et imperata facere et oppidis recipere et frumento ceterisque rebus iuvare; reliquos omnes Belgas in armis esse, Germanosque, qui cis Rhenum incolant, sese cum his coniun- 4 xisse, tantumque esse eorum omnium furorem, ut ne Suessio- 5 nes quidem, fratres consanguineosque suos, qui eodem iure et

C. 2. 1. *duas novas* 13. i 14. legiju. — *inita aestate* abl. abs. početkom ljeta. — *qui deduceret* namjerno, ovu rečenicu metni iza glavne: *misit*. — 2. *ut primum* čim s konjunktivom, jer je u rečenici sadržan i uzrok: i ovu rečenicu metni iza glavne. — *copia* obilje, izobilje. — 3. *negotium* nalog. — *quæ gerantur* konjunktiv, jer je samo pomišljeno, a nije faktično; *geri* događati se, zbivati se. — *apud eos (Belgas)*. — *cognoscere* nastojati saznati. — 4. *constanter* složno. — *cogere* kupili. — *exercitus*, koji se sastoji od pojedinih *manus*. — *conducere* sabirati. — 5. *dubitare* predomišljati se. Konjunktiv stoji poslije negativnih sastavljenih oblika glagola *dubitare*, i ako znači predomišljati se. — 6. *re frum. comparata* dobavivši žita.

C. 3. 1. *de improviso* iznenada. *celerius omnium opinione* (abl. komp.) brže, nego bi itko i mislio. — *Galliae* dativ. — *ex Belgis* = *Belgarum* ili *inter Belgas*, spoji s *qui*. — *legatus* predikativno. — *primos* = *principes*. — 2. *qui dicerent* v. I. 7. 3. — *se suaque* kao I. 11. 2., subjekt *se* je ispušten. — *in fidem atque potestatem alicuius se permittere* predati se komu na milost i nemilost. — *neque - neque* te ni - ni. — *consentire cum aliquo* složiti se s kim. — *paratosque* nego su... — *imperata facere* vršiti zapovijedi. — 3. *oppidis recipere (Romanos)* — *rebus* potreba — 4. *furor* bijes, ogorčenje. — 5. *utor* držati se čega, živjeti po čem. — *imperium* odnosi se na rat, *magistratus* na mir. — *cum ipsis* s njima, Remima. — *deterrere potuerint (Remi)*, *quin*, nijesu mogli odvratiti, da se ne slože.

iisdem legibus utantur, unum imperium unumque magistratum cum ipsis habeant, deterrere potuerint, quin cum his consentirent.

4. Cum ab his quaereret, quae civitates quantaeque in armis 1 essent et quid in bello possent, sic reperiebat: plerosque Belgas esse ortos ab Germanis Rhenumque antiquitus traductos propter loci fertilitatem ibi consedisse Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse solosque esse, qui patrum nostrorum memoria 2 omni Gallia vexata Teutŏnos Cimbrosque intra fines suos ingredi prohibuerint; qua ex re fieri, uti earum rerum memoriā 3 magnam sibi auctoritatem magnosque spiritus in re militari 4 sumerent. De numero eorum omnia se habere explorata Remi dicebant, propterea quod propinquitatibus affinitatibusque coniuncti, quantam quisque multitudinem in communi Belgarum concilio ad id bellum pollicitus sit, cognoverint. Plurimum inter eos Bellovăcos et virtute et auctoritate et hominum numero valere; hos posse conficere armata milia centum, pollicitos 5 ex eo numero electa milia sexaginta, totiusque belli imperium sibi postulare. Suessiones suos esse finitimos; fines latissimos 6 feracissimosque agros possidere. Apud eos fuisse regem nostra etiam memoria Diviciacum, totius Galliae potentissimum, qui 7 cum magnae partis harum regionum, tum etiam Britanniae imperium obtinuerit; nunc esse regem Galbam: ad hunc propter iustitiam prudentiamque summam totius belli omnium voluntate deferri; oppida habere numero XII, polliceri milia armata

C. 4. 1. *quid* = *quantum; quid in bello possent* kolika je njihova ratna sila. — *sic reperiebat* = *haec rep.* (doznati). — *ortum esse ab* potjecati. — *traductos* = *transisse*. — *ibi* je *trans Rhenum*. — *considere* naseliti se. — 2. *solos* jedino oni. — *patrum memoria* kao I. 12. 5. — *Gallia vexata* abl. abs. prevedi vremenskom rečenicom; *vexare* opustošiti. — *intra* = *in*. — 3. *qua ex re fieri ut* = zato. — *memoria (abl. causale)* opominjući se toga. — *sumere sibi aliquid (magnam auctoritatem)* silno se graditi, *(spiritus)* oholiti se čim. — 4. *de numero* odgovara na pitanje: *quid in bello possent*. — *exploratum habeo* dobro znam. — *quantam quisque* zavisno od *cognoverint*. — 5. *conficere* smoći. — *armata* = *armatorum*. — *pollicitos (eos esse)*. — *electa* = *electorum hominum*. — 6. *suos* t. j. Rema. — *ferax* = *fertilis*. — 7. *etiam* još; *nostra memoria* naše vrijeme. — *cum — tum etiam* i — i osobito. — *deferre ad aliquem summam totius belli* nuditi, povjeriti vrhovno zapovjedništvo u čitavom ratu. — *omnium voluntate* svi s voljom, svi složno. — *habere (Suessiones)*. — *numero* na broj. — *maxime feri habeantur* drže se za najdivlje. — 8. *inter ipsos* spoji s *habeantur*. — *longissime absint* obitavaju najdalje.

8 quinquaginta; totĭdem Nervios, qui maxime feri inter ipsos habeantur longissimeque absint; quindecim milia Atrebātes, Ambiānos decem milia, Morĭnos XXV milia, Menapios VII milia, Calētos X milia, Veliocasses et Viromanduos totidem, Atuatŭcos XVIIII milia; Condrūsos, Eburōnes, Caerōsos, Paemānos, 9 qui uno nomine Germani appellantur, arbitrari ad XL milia.

1 **5.** Caesar Remos cohortatus liberaliterque oratione prosecutus omnem senatum ad se convenire principumque liberos obsides ad se adduci iussit. Quae omnia ab his diligenter ad diem 2 facta sunt. Ipse Diviciacum Haeduum magnopere cohortatus docet, quantopere rei publicae communisque salutis intersit manus hostium distineri, ne cum tanta multitudine uno tem- 3 pore confligendum sit. Id fieri posse, si suas copias Haedui in fines Bellovacorum introduxerint et eorum agros populari coe- 4 perint. His mandatis eum a se dimittit. Postquam omnes Belgarum copias in unum locum coactas ad se venire vidit neque iam longe abesse ab iis, quos miserat, exploratoribus et ab Remis cognovit, flumen Axŏnam, quod est in extremis Remorum finibus, exercitum traducere maturavit atque ibi castra 5 posuit. Quae res et latus unum castrorum ripis fluminis muniebat et, post eum quae erant, tuta ab hostibus reddebat et, commeatus ab Remis reliquisque civitatibus ut sine periculo ad eum portari possent, efficiebat. In eo flumine pons erat. Ibi praesidium ponit et in altera parte fluminis Q. Titurium Sabinum legatum cum sex cohortibus relinquit; castra in altitudinem pedum XII vallo fossaque duodeviginti pedum muniri iubet.

---

9. *arbitrari* (t. j. *se, Remos) Condrusos* i t. d. *conficere posse.*

C. 5. 1. *cohortatus* t. j. *ut in fide manerent.* — *liberaliter oratione prosequi* prijazno koga riječima ispratiti, lijepu riječ reći. — *diligenter* točno, brižno. — *ad diem* = *ad certam diem* do odredenoga dana. — 2. *magnopere* živo. — *docere* putiti. — *rei publicæ* sc. *Romanæ* — *communisque salutis* sc. *Romanorum atque Haeduorum.* — *distinere* pocijepati. — 3. *Id* sc. *distineri manus hostium.* — 4. *dimittere* otpustiti. — *ad* na, protiv. — *ab iis* zavisno o *cognovit.* — *neque abesse* negacija pripada k *abesse.* — *in extremis finibus* na granici zemlje. — *maturavit* prevedi prilogom: žurno. — *traducere* s dva akuzativa. — 5. *res* položaj. — *munire* štititi. — *quae erant post eum* zaleđe, leđa. — *reddere tutum ab* osigurati od. — *efficere ut* ne treba prevesti, nego učini zavisnu rečenicu samostalnom.

C. 6. 1. *ex initere* v. I. 25. 6. — *sustentare* apsol. održati se.

6. Ab his castris oppidum Remorum nomine Bibrax aberat 1 milia passuum VIII. Id ex itinere magno impetu Belgae oppugnare coeperunt. Aegre eo die sustentatum est. Gallorum eădem 2 atque Belgarum oppugnatio est haec. Ubi circumiecta multitudine hominum totis moenibus undique in murum lapides iaci coepti sunt murusque defensoribus nudatus est, testudine facta portas succedunt murumque subruunt. Quod tum facile fiebat. Nam cum tanta multitudo lapides ac tela conicerent, in muro 3 consistendi potestas erat nulli. Cum finem oppugnandi nox fecisset, Iccius Remus, summa nobilitate et gratia inter suos, 4 qui tum oppido praeerat, unus ex iis, qui legati de pace ad Caesarem venerant, nuntios ad eum mittit: nisi subsidium sibi submittatur, sese diutius sustinere non posse.

7. Eo de media nocte Caesar isdem ducibus usus, qui 1 nuntii ab Iccio venerant. Numĭdas et Cretas sagittarios et funditores Baleāres subsidio oppidanis mittit; quorum adventu et 2 Remis cum spe defensionis studium propugnandi accessit, et hostibus eādem de causa spes potiendi oppidi discessit. Itaque paulisper apud oppidum morati agrosque Remorum depopulati 3 omnibus vicis aedificiisque, quo adire potuerant, incensis ad castra Caesaris omnibus copiis contenderunt et ab milibus passuum minus duobus castra posuerunt; quae castra, ut fumo atque ignibus significabatur, amplius milibus passuum VIII in 4 latitudinem patebant.

---

2. *eadem atque* kao i. — *ubi ... cœpti sunt:* učini najprije abl. aps. *circumiecta multitudine* glavnom rečenicom: mnoštvo ljudi opkoli sav grad, onda nastavi s *ubi:* i čim. — *nudare* s abl. separat. lišiti. — *testudine facta* načine kornjaču, t. j. pod krovom od štitova. — *succedere* primaknuti se. — *subruere* potkapati. — 3. *cum* kauzalno. — *cum multitudo ... conicerent* složeno po smislu. — *mihi potestas non est* ne mogu. — *consistere* stajati. — *nulli* je dativ od *nemo.* — 4. *summa nobil. et gratia* abl. qualit. bez apelativa *vir:* čovjek veoma odličan i ugledan. — *legati* predikativno. — *de* zaradi. — *sustinere* = *sustentare.*

C. 7. 1. *eo,* t. j. u Bibraks. — *de m. nocte* odmah poslije ponoći. — *ducibus* i *nuntii* predikativno. — *usus* učini usporednom rečenicom s *mittit.* — 2. *adventu* abl. causæ. — *cum spe* = *et spes.* — *accessit* = *auctum est.* — *discessit* (otići) ostaviti koga. — 3. *morati* sc. *hostes.* — *quo* = *ad quae.* — *ab* ispred broja znači udaljenost od mjesta, koje se ne navodi. — *minus* dodaj *quam,* u hrv. »nepunih«. — 4. *significatur re* razabire se po. — *amplius milibus* = *amplius quam milia.*

C. 8. 1. *opinio* = *fama* glas o čem. — *supersedere re* ne upuštati se, okaniti se. — 2. *quid auderent* kolika je odvažnost. — *periclitari* kušati. — 3.

1 **8.** Caesar primo et propter multitudinem hostium et propter eximiam opinionem virtutis proelio supersedere statuit; cotidie tamen equestribus proeliis, quid hostis virtute posset et quid 2 nostri auderent, periclitabatur. Ubi nostros non esse inferiores 3 intellexit, loco pro castris ad aciem instruendam natūrā opportuno atque idoneo, (quod is collis, ubi castra posita erant, paulum ex planitie editus tantum adversus in latitudinem patebat, quantum loci acies instructa occupare poterat, atque ex utraque parte lateris deiectūs habebat et in fronte leniter fastigatus paulatim ad planitiem redibat), ab utroque latere eius collis transversam fossam obduxit circiter passuum quadrin- 4 gentorum, et ad extremas fossas castella constituit ibique tormenta collocavit, ne, cum aciem instruxisset, hostes, quod tantum multitudine poterant, ab lateribus pugnantes suos circumvenire possent. Hoc facto duabus legionibus, quas proxime 5 conscripserat, in castris relictis, ut, si quo opus esset, subsidio duci possent, reliquas sex legiones pro castris in acie constituit. Hostes item suas copias ex castris eductas instruxerunt.

1 **9.** Palus erat non magna inter nostrum atque hostium exercitum. Hanc si nostri transirent, hostes exspectabant; nostri autem, si ab illis initium transeundi fieret, ut impeditos 2 aggrederentur, parati in armis erant. Interim proelio equestri inter duas acies contendebatur. Ubi neutri transeundi initium faciunt, secundiore equitum proelio nostris, Caesar suos in castra reduxit. Hostes protĭnus ex eo loco ad flumen Axonam 3 contenderunt, quod esse post nostra castra demonstratum est. Ibi vadis repertis partem suarum copiarum traducere conati

---

non inferiores = *pares*. — Period rastavi u tri glavne rečenice: 1. *intellexit* (bez *ubi*), 2. *locus erat . . . redibat*, 3. *ab utroque latere*. — *quod* ima tri glagola: *patebat . . . atque . . . habebat et . . . redibat*. — *ex planitie editus* iznad ravnice se uzdigao. — *adversus* sprijeda. — *occupare* zapremiti. — *lateris deiectus habebat* imati strme bočine. — *ex utraque parte* s desna i s lijeva. — *in fronte* sprijeda. — *leniter fastigatus* spuštajući se polako. — *redire ad pl.* opet prelaziti u. — *transversam* poprijeko. — 4. *ad extremas fossas* na kraju jaraka. — — *poterant* jak biti. — 5. *quo* — *aliquo*. — *eductas* — *eduxerunt et*.

C. 9. 1. *hostium* u hrv. pridjev. — *exspectare si* čekati, hoće li. — Poredaj: *nostri autem parati erant in armis, ut illos imp. aggrederentur, si . . .* — *initium facere* započeti što. — 2. *inter* mjesno: između. — *secundiore prœlio* abl. aps. u uzročnom značenju; *nostris* dativ zavisan od *secundiore*. — 3. *demonstrandum est* umetni u: *quod post castra erat*.

sunt eo consilio, ut, si possent, castellum, cui praeerat Q. Tiurius legatus, expugnarent pontemque interscinderent; si minus 4 potuissent, agros Remorum popularentur, qui magno nobis usui ad bellum gerendum erant, commeatuque nostros prohiberent.

1 **10.** Caesar certior factus ab Tiurio omnem equitatum et levis armaturae Numidas, funditores sagittariosque pontem traducit atque ad eos contendit. Acriter in eo loco pugnatum est. Hostes impeditos nostri in flumine aggressi magnum eorum 2 numerum occiderunt; per eorum corpora reliquos audacissime transire conantes multitudine telorum reppulerunt; primos, qui 3 transierant, equitatu circumventos interfecerunt. Hostes ubi 4 et de expugnando oppido et de flumine transeundo spem se fefellisse intellexerunt neque nostros in locum iniquiorem progredi pugnandi causa viderunt, atque ipsos res frumentaria deficere coepit, consilio convocato constituerunt optimum esse domum suam quemque reverti et, quorum in fines primum Romani exercitum introduxissent, ad eos defendendos undique convenire, ut potius in suis quam in alienis finibus decertarent et domesticis copiis rei frumentariae uterentur. Ad eam sententiam cum reliquis causis haec quoque ratio eos deduxit, quod 5 Diviciacum atque Haeduos finibus Bellovacorum appropinquare cognoverant. His persuaderi, ut diutius morarentur neque suis auxilium ferrent, non poterat.

---

4. *minus* = *non*. — *popularentur* zavisno o *eo consilio ut*. — *gerendum* ne treba prevesti. — *magno usui est* od velike je koristi.

C. 10. 1. *levis armaturæ* u hrv. pridjev; kao da je: *leviter armatos*. — 2. *impeditos* prelaženjem preko rijeke. — *per* po. — 3. *conantes* prevedi relativ. rečenicom. — *circumventos* prevedi usporednom rečenicom: *circumvenerunt et*. — 4. Poredaj: *ubi hostes . . . intellexerunt et nostros . . . non progredi . . . viderunt atque . . . cœpit: constituerunt optimum esse . . . reverti et . . . convenire ad eos defendendos, quorum in fines Romani . . . introduxissent, ut* (namjerno) *. . . decertarent et . . . uterentur*. — *spes me fallit de* iznevjerila me nada, da ću . . . — *neque*: negacija pripada k *progredi*. — *in locum iniquiorem* na nezgodnije mjesto t. j. u močvaru. — *res frumentaria* = *frumentum*. — *deficit me* ponestaje mi. — *consilio convocato* = *consilium convocaverunt et*. — *introduxissent* konj. mj. fut. II. — *utor* koristiti se. — *copia* zaliha. — 5. *cum* pored. — *ratio* obzir = to. — *his* = *Bellovacis*. — *persuadere* nagovoriti. — *morari* ostati. — *neque* i da ne.

C. 11. 1. *ea re constituta* ugovorivši to. — *egressi* prevedi glavnom rečenicom. — *nullo certo ordine neque imperio* bez ikakvoga stalnoga reda i

1 **11.** Ea re constituta secunda vigilia magno cum strepitu ac tumultu castris egressi nullo certo ordine neque imperio, cum sibi quisque primum itineris locum peteret et domum pervenire properaret, fecerunt, ut consimilis fugae profectio videretur. 2 Hac re statim Caesar per speculatores cognita insidias veritus, quod, qua de causa discederent, nondum perspexerat, exercitum 3 equitatumque castris continuit. Prima luce confirmata re ab exploratoribus omnem equitatum, qui novissimum agmen moraretur, praemisit. Ei Q. Pedium et L. Aurunculeium Cottam legatos praefecit; T. Labienum legatum cum legionibus tribus subsequi iussit. Hi novissimos adorti et multa milia passuum 4 prosecuti magnam multitudinem eorum fugientium conciderunt, cum ab extremo agmine, ad quos ventum erat, consisterent fortiterque impetum nostrorum militum sustinerent, priores, 5 quod abesse a periculo viderentur neque ulla necessitate neque imperio continerentur, exaudito clamore perturbatis ordinibus omnes in fuga sibi praesidium ponerent. Ita sine ullo periculo 6 tantam eorum multitudinem nostri interfecerunt, quantum fuit diei spatium, sub occasumque solis destiterunt seque in castra, ut erat imperatum, receperunt.

1 **12.** Postridie eius diei Caesar, priusquam se hostes ex terrore ac fuga reciperent, in fines Suessionum, qui proximi Remis erant, exercitum duxit et magno itinere confecto ad oppidum Noviodūnum contendit. Id ex itinere oppugnare conatus, quod 2 vacuum ab defensoribus esse audiebat, propter latitudinem fossae murique altitudinem paucis defendentibus expugnare 3 non potuit. Castris munitis vineas agere, quaeque ad oppugnandum usui erant, comparare coepit. Interim omnis ex fuga Suessionum multitudo in oppidum proxima nocte convenit. Celeriter 4 vineis ad oppidum actis, aggere iacto turribusque constitutis 5 magnitudine operum, quae neque viderant ante Galli neque audierant, et celeritate Romanorum permoti legatos ad Caesarem de deditione mittunt et petentibus Remis, ut conservarentur, impĕtrant.

13. Caesar obsidibus acceptis primis civitatis atque ipsius 1 Galbae regis duobus filiis armisque omnibus ex oppido traditis in deditionem Suessiones accepit exercitumque in Bellovacos ducit. Qui cum se suaque omnia in oppidum Bratuspantium 2 contulissent, atque ab eo oppido Caesar cum exercitu circiter milia passuum quinque abesset, omnes maiores natu ex oppido egressi manus ad Caesarem tendere et voce significare coeperunt, sese in eius fidem ac potestatem venire neque contra populum Romanum armis contendere. Item, cum ad oppidum accessisset castraque ibi poneret, pueri mulieresque ex muro passis 3 manibus suo more pacem ab Romanis petierunt.

14. Pro his Diviciacus (nam post discessum Belgarum di- 1 missis Haeduorum copiis ad eum reverterat) facit verba: Bellovacos omni tempore in fide atque amicitia civitatis Haeduae 2 fuisse; impulsos ab suis principibus, qui dicerent Haeduos a Caesare in servitutem redactos omnes indignitates contume- 3

---

zapovijedi. — *cum ... peteret ... fecerunt ut*, a kako (budući da) je svaki htio da bude prvi na putu ... to se polazak njihov činio ...

2. *confirmare* potvrditi. — *speculatores* uhode, pojedini ljudi, *exploratores* straže uhodnice, izvidnice. — *qui* (namjerno)... *moraretur* tranzitivno: ustavljati. — *ei* t. j. konjaništvu. — 4. *hi* konjaništvo i legije. — *novissimos* = *novissimum agmen*. — *prosequi* progoniti. — *fugientium* adverb. na bijegu. — *cum* kauzalno. — *ad quos ... quos* se odnosi na *milites*, koje treba popuniti iz *ab extremo agmine*. — 5. *abesse a peric.* biti izvan pogibli. — *priores omnes ponerent sibi praesidium in fuga perturb. ordinibus* (u potpunom neredu) *exaudito* (čim su čuli viku). — *praesidium ponere in* tražiti spas u. — 6. *quantum fuit diei spatium* dok je bilo dana. — *desistere* prestati.

C. 12. 1. *se recipere ex* oporaviti se od. — *priusquam se reciperent*, konj., jer je to misao Cezarova. — *m. itinere confecto* prevaliti velik put (najmanje 45 km). — *ex itinere* odmah s puta. — 2. *vacuus ab* bez. — *paucis defendentibus* razriješi koncesivno. — 3. *vineas agere* primicati bojne kolibe. — *usui est* v. 9. 5. i I. 38. 3.

4. *ex fuga* s bijega. — *convenire in* zgrnuti se u. — 5. *aggerem iacere* nasip nasuti. — Tri abl. abs. učini u hrv. trima glavnim rečenicama, a s *magnitudine* započni novu rečenicu. — *operum* opsadnih radnja. — *quae* kakvih. — *audire aliquid* čuti za što. — *de* zaradi. — *petentibus Remis* na molbu Remâ. — *ut conservarentur* zavisno od *petentibus*. — *conservare aliquem* poštediti koga, pomilovati.

C. 13. 1. *obsidibus* je predikativ riječi *primis* (= *principibus*). — *in deditionem accipere* v. I. 28. 2. — *in Bellovacos* narod mjesto zemlje, v. I. 1. 2. — 2. *se suaque omnia* (kao 3. 2.): *se conferre* zakloniti se, a *quæ* prevedi kao *cum*: sa svom imovinom svojom. — *maiores natu* starji. — *voce significare* glasom odavati. — *in fid. ac potest. venire* (3. 2. *permittere*) predati se na milost i nemilost. — 3. *ex muro* sa zida. — *passis manibus* v. I. 51. 3.

C. 14. 1. *ad eum* t. j. *Caesarem*. — *facere verba pro* uzeti riječ za — 2. *in fide atque amicitia* u vjernom prijateljstvu. — 3. *in servitutem redigere* učiniti robljem. — *omnes* svakojake. — *indignitas* pogrda. — *perferre* trpjeti. Poredaj: *et ab Hæduis defecisse et populo ... intulisse impulsos ab suis principibus, qui ... perferre.*

liasque perferre, et ab Haeduis defecisse et populo Romano
4 bellum intulisse. Qui eius consilii principes fuissent, quod intellegerent, quantam calamitatem civitati intulissent, in Britanniam profugisse. Petere non solum Bellovacos, sed etiam
5 pro his Haeduos, ut sua clementia ac mansuetudine in eos uta-
6 tur. Quod si fecerit, Haeduorum auctoritatem apud omnes Belgas amplificaturum; quorum auxiliis atque opibus, si qua bella inciderint, sustentare consuerint.

1 **15.** Caesar honoris Diviciaci atque Haeduorum causa sese eos in fidem recepturum et conservaturum dixit; et quod erat civitas magnā inter Belgas auctoritate atque hominum multitudine praestabat, sescentos obsides poposcit. His traditis omnibusque armis ex oppido collatis ab eo loco in fines Ambianorum
2 pervenit, qui se suaque omnia sine mora dedidērunt. Eorum fines Nervii attingebant; quorum de natura moribusque Caesar
3 cum quaereret, sic reperiebat: nullum aditum esse ad eos mer-
4 catoribus; nihil pati vini reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium inferri, quod his rebus relanguescere animos et
5 remitti virtutem existimarent; esse homines feros magnaeque virtutis; increpitare atque incusare reliquos Belgas, qui se populo Romano dedidissent patriamque virtutem proiecissent; confirmare sese neque legatos missuros neque ullam condicionem pacis accepturos.

1 **16.** Cum per eorum fines triduum iter fecisset, inveniebat ex captivis Sabim flumen ab castris suis non amplius milia pas-

---

4. *principes: auctores* začetnik, glava. — Poredaj: *qui ... fuissent, (eos) profugisse in Br., quod intellegerent, quantam intulissent.* — *calamitatem alicui inferre* navaliti nesreću na. — 5. *sua* istaknuto: po svojoj (poznatoj). — *clementia ac mansuetudo* blagost i milosrđe. — *uti in* postupati s kim. — 6. *fecerit* i *inciderint* nastalo od fut. II. upravnoga govora. — *si qua (= aliqua).* — *bellum incidit* nahrupi rat. — *consuerint = soleant* prevedi adverb. obično. — *sustentare* sc. *bella*, subjekt: *Hædui.*

C. 15. 1. *honoris causa* na čast, „za volju". — *in fidem recipere* uzeti pod okrilje. — *conservare* v. 12. 5. — 2. *sine mora* bez otezanja, odmah. — 3. *quærere de* pitati za. — *reperire čuti*, v. 4. 1. — 4. *nullus aditus est alicui* nitko ne smije pristupiti k — *nihil* spoji s *vini reliquarumque rerum.* — *pati (eos); nihil pati = non pati quicquam.* — *inferre = importare.* — *relanguescere* mlitavjeti. — *remitti* popuštati, slabiti. — 5. *esse* sc. *eos.* — *magnae virtutis* gen. qual. mjesto pridjeva. — *increpitare* (intenzivno od *crepare*) silno psovati, *accusare* prekoravati. — *qui = cum ii.* — *proicere* odreći se. — *confirmare* v. I. 41. 2.

C. 16. 1. *invenire = cognoscere.*

suum X abesse: trans id flumen omnes Nervios consedisse ad-
ventumque ibi Romanorum exspectare una cum Atrebatibus et 2
Veromanduis, finitimis suis (nam his utrisque persuaserant, uti eandem belli fortunam experirentur); exspectari etiam ab his 3
Atuatucorum copias atque esse in itinere; mulieres, quique per 4
aetatem ad pugnam inutiles viderentur, in eum locum coniecisse, quo propter paludes exercitui aditus non esset.

17. His rebus cognitis exploratores centurionesque prae- 1
mittit, qui locum castris idoneum deligant. Cum ex dediticiis Belgis reliquisque Gallis complures Caesarem secuti una iter 2
facerent, quidam ex his, ut postea ex captivis cognitum est, eorum dierum consuetudine itineris nostri exercitus perspecta, nocte ad Nervios pervenērunt atque his demonstrarunt inter singulas legiones impedimentorum magnum numerum intercedere, neque esse quicquam negotii, cum prima legio in castra venisset, reliquaeque legiones magnum spatium abessent, hanc sub sarcĭnis adoriri; qua pulsa impedimentisque direptis futu- 3
rum, ut reliquae contra consistere non auderent. Adiuvabat etiam eorum consilium, qui rem deferebant, quod Nervii anti- 4
quitus, cum equitatu nihil possent (neque enim ad hoc tempus ei rei student, sed, quidquid possunt, pedestribus valent copiis),

---

2. *una = simul.* — *eandem = secum.* — *fortunam experiri* pokušati sreću. — 3. *ab his* na subjekt rečenice u § 2. — 4. *mulieres* je objekt, subjekt treba popuniti: *hos (Nervios).* — *quique = et eos, qui.* — *per aetatem* godinama (misli djecu i starce). — *conicere* vrći. — *quo = ad quem* kamo. — *exercitui* neodređeno: vojska uopće. — *aditus mihi est* mogu dospjeti kamo.

C. 17. 1. *qui ... deligant* (namjerno); *castris* dat. final. spoji s *deligant.* — 2. *dediticius* podanik. — *secuti Caes.* pošlo je s Cezarom. — *quidam = nonnulli.* — Poredaj: *perspecta consuetudine* (prevedi aktivnom relativnom rečenicom s *quidam*) *itineris exercitus nostri eorum dierum* (onih dana) t. j. promotre red hoda (stupanja) naše vojske onih dana, t. j. kojim je redom naša vojska one dane išla. — *demonstrare = exponere.* — *numerus* sila. — *intercedere* ide između. — *negotii est* mučno je, o njemu zavisi *adoriri.* — *sub sarcinis:* vojnici su nosili breme na ramenu. — 3. *qua pulsa ... direptis* razriješi pogodbenim rečenicama. — *futurum, ut ... auderent = ausuras esse.* — *rem* glas. — 4. *quod Nervii* je subjekt predikatu *adiuvabat* (išlo je na ruku). — *nihil posse* slab biti. — *ad hoc tempus* do danas. — *posse* vrijediti. — *valere* vrijediti. — *impedire = sustinere.* — *teneris arboribus incisis atque inflexis* učini usporednom rečenicom: *quod teneras arbores inciderant* (zasjeći) *atque inflexerant* (svinuti), abl. aps.: *enatis* i *interiectis* prevedi novom rečenicom: a tim, što su grane na široko porasle, a oni među njih natrpali kupinja i trnja, učinili su, da ... — *instar* poput. — *præbere = esse.* — *quo = in quod.*

quo facilius finitimorum equitatum, si praedandi causa ad eos venisset, impedirent, teněris arboribus incisis atque inflexis crebrisque in latitudinem ramis enatis et rubis sentibusque interiectis effecerant, ut instar muri hae saepes munimentum praebērent, quo non modo non intrari, sed ne perspĭci quidem posset. His rebus cum iter agminis nostri impediretur, non omittendum sibi consilium Nervii existimaverunt.

1 **18.** Loci natura erat haec, quem locum nostri castris delegerant. Collis ab summo aequaliter declivis ad flumen Sabim, 2 quod supra nominavimus, vergebat. Ab eo flumine pari acclivitate collis nascebatur adversus huic et contrarius, passus circiter ducentos infimus apertus, ab superiore parte silvestris, ut non facile introrsus perspici posset. Intra eas silvas hostes in 3 occulto sese continebant; in aperto loco secundum flumen paucae stationes equitum videbantur. Fluminis erat altitudo pedum circiter trium.

1 **19.** Caesar equitatu praemisso subsequebatur omnibus copiis; sed ratio ordoque agminis aliter se habebat, ac Belgae ad Nervios detulerant. Nam quod hostibus appropinquabat, 2 consuetudine sua Caesar sex legiones expeditas ducebat; post 3 eas totius exercitus impedimenta collocarat; inde duae legiones, 4 quae proxime conscriptae erant, totum agmen claudebant praesidioque impedimentis erant. Equites nostri cum funditoribus sagittariisque flumen transgressi cum hostium equitatu proe- 5 lium commisērunt. Cum se illi identidem in silvas ad suos reciperent ac rursus ex silva in nostros impetum facerent, neque nostri longius, quam quem ad finem porrecta loca aperta per-

— 5. *omittere* propustiti.

C. 18. 1. Poredaj: *natura loci, quem nostri... delegerant, hæc erat — ab summo (colle)* od vrhunca. — 2. *pari acclivitate nascebatur* jednako se dizao. — *adversus et contrarius* nasuprot njemu, na drugoj strani. — *infimus* odozdo. — *apertus* gol, čist. — *ab superiore parte* odozgo. — 3. *secundum* uz, uzduž. — *statio* straža. — *altitudo* dubina, prevedi pridjevom.

C. 19. 1. *ratio ordoque* red stupanja. — *aliter se habere ac* drukčiji biti nego što. — 2. *expeditus* bez prtljage. — 3. *inde = deinde*. — *proxime* nedavno — 5. *identidem* po više puta. — *neque nostri* adverzativno: a naši. — *insequi* ići u potjeru za kim. — *cedentes* prevedi adverb.: na uzmaku. — *quem ad finem:* dokle. — *porrecta loca aperta:* čistina, v. 18. 3., prevedi: dokle se pružala i sezala čistina. — *primae* prevedi adverbijalno. — *opus dimetiri* izmjeriti prostor za okol (*opus* djelo, što se ima sagraditi: nasip, jarak, čime se zaštićivao rimski tabor).

tinebant, cedentes insequi audĕrent, interim legiones sex, quae primae venerant, opere dimenso castra munire coepērunt. Ubi prima impedimenta nostri exercitus ab iis, qui in silvis abditi 6 latebant, visa sunt, quod tempus inter eos committendi proelii convenerat, ut intra silvas aciem ordinesque constituerant atque ipsi se confirmaverant, subito omnibus copiis provolaverunt impetumque in nostros equites fecerunt. His facile pulsis 7 ac proturbatis incredibili celeritate ad flumen decucurrerunt, ut paene uno tempore et ad silvas et in flumine et iam in manibus nostris viderentur. Eadem autem celeritate adverso colle ad nostra castra atque eos, qui in opere occupati erant, conten- 8 derunt.

20. Caesari omnia uno tempore erant agenda: vexillum pro- 1 ponendum, signum tuba dandum, ab opere revocandi milites, qui paulo longius aggeris petendi causa processerant, arcessendi, acies instruenda, milites cohortandi, signum dandum. Qua- 2 rum rerum magnam partem temporis brevitas et incursus hostium impediebat. His difficultatibus duae res erant subsidio, 3 scientia atque usus militum, quod superioribus proeliis exercitati, quid fieri oporteret, non minus commode ipsi sibi praescribere, quam ab aliis doceri poterant, et quod ab opere singulisque legionibus singulos legatos Caesar discedere nisi munitis castris 4 vetuerat. Hi propter propinquitatem et celeritatem hostium nihil iam Caesaris imperium exspectabant sed per se, quae videbantur, administrabant.

6. *abditi latebant* pleonastično: zavukli se i krili. — *quod tempus* (čas) prevedi glavnom rečenicom u parentezi. — *provolaverunt* metni pred *ut . . . constituerant atque . . . confirmaverant.* — *acies* se proteže na čitavu vojsku, *ordines* na pojedine vrste. — se *confirmare* ohrabriti se. — 7. *viderentur* prevedi aktivno. — *in manibus nostris* na dohvatu nama. — 8. *adverso colle* abl. puta: uzbrdo (kao *adverso flumine* uz rijeku). — *opere occupati* gradnjom (okola) zabavljeni.

C. 20. 1. *omnia* t. j. što odmah spominje. — *vexillum proponendum (erat):* istaknuti zastavu (crvenu na šatoru vojvodinu — *praetorium* —, kojom se davao znak za boj); *signum tuba dandum:* trubljači (tubicines) davali su trubljom vojnicima znak, da se postave u bojne vrste. — *agger* građa za nasip. — *qui . . . processerant* je subjekt za *arcessendi (erant).* — *signum dandum* t. j. za navalu, tu se ne spominje oruđe, jer su kod navale svirali u cornua i tubae. — 2. *quarum rerum magnam partem* mnogo toga. — *brevitas* prevedi pridjevom. — 3. *his difficultatibus duæ res erant subsidio:* u toj neprilici dvoje bijaše od pomoći. — *quod* prvi je uzročan, drugi faktičan. — *exercitati* naučili su. — *non minus commode quam* baš tako dobro . . . kao. — *doceri* da ih tko drugi puti. —

1 **21.** Caesar necessariis rebus imperatis ad cohortandos milites, quam in partem fors obtulit, decucurrit et ad legionem
2 decimam devēnit. Milites non longiore oratione cohortatus, quam uti suae pristĭnae virtutis memoriam retinerent neu perturbarentur animo hostiumque impetum fortiter sustinerent, quod non longius hostes aberant, quam quo telum adĭgi posset,
3 proelii committendi signum dedit. Atque in alteram partem item
4 cohortandi causa profectus pugnantibus occurrit. Temporis
5 tanta fuit exiguitas hostiumque tam paratus ad dimicandum animus, ut non modo ad insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas scutisque tegimenta detrahenda tempus de-
6 fuerit. Quam quisque ab opere in partem casu devenit quaeque prima signa conspexit, ad haec constitit, ne in quaerendis suis pugnandi tempus dimitteret.

1 **22.** Instructo exercitu, magis ut loci natura deiectusque collis et necessitas temporis, quam ut rei militaris ratio atque ordo postulabat, cum diversae legiones aliae alia in parte hostibus resisterent, saepibusque densissimis, ut ante demonstravimus, interiectis, prospectus impediretur, neque certa subsidia collocari neque, quid in quaque parte opus esset, provideri neque

---

singulis ... singulos = *legatis præceperat, ne quis eorum ab opere suaque legione prius discederet, quam castra munita essent.* — 4. *per* sami od sebe — *administrare* odredivati. — *videbantur* činilo se (zgodno).

C. 21. 1. *necessariis reb. imperatis* = *imperavit, quæ necessaria erant.* — *cohortandos milites, quam* = *ad cohortandam eam partem militum, quam fors obtulit.* — 2. *non cohortatus longiore or. quam* ohrabrio je s malo riječi. — *memoriam retinere* = *memores esse.* — *perturbari animo* uplašiti se. — *hostiumque* nego suzbijaju . . . — 3. *dedit* metni pred *quod . . . aberant.* — *quam quo telum adigi posset* nego što se moglo koplje baciti. — 4. *profectus* a kad je pohitio . . . — *pugnantibus* (dodaj: već) *occurrit:* nade ih, gdje se već biju. — 5. *exiguitas* = *brevitas,* prevedi: *tempus erat tam breve.* — *hostium animus* = *hostes.* — *tempus mihi deest* nemam kad. — *ad insignia accommodanda* metnuti na se službene znakove (kojih nijesu za hoda nosili). — *galeas induendas* pokriti se kacigama (na putu nosili su ih prikopčane na prsima ili na ledima). — *tegimenta* navlake od kože, kojima su se štitovi pokrivali na putu zaradi čistoće. — 6. Poredaj: *(unus) quisque constitit* (postaviti se) *ab ea parte, in quam casu devenit, et ad ea signa, quæ prima conspexit.* — *in quærendis suis* tražeći svoje t. j. ljude istoga manipula. — *dimittere* gubiti.

C. 22. 1. Period se raspada u tri dijela: 1) *instructo exercitu ... postulabat,* 2) *cum diversæ ... impediretur,* 3) glavna rečenica: *neque ... neque ... neque poterant.* — *instructo exercitu* učini glavnom rečenicom: vojska bijaše razvrstana više onako, kako . . . — *deiectus* obronak. — *necessitas temporis* nužda. — *ratio* pravilo. S *cum* počni novu rečenicu. — *diversæ* rastavljene, razdaleko. — *interiectis* adverb. po srijedi. — *prospectus* pogled. —

ab uno omnia imperia administrari poterant. Itaque in tanta 2
rerum iniquitate fortunae quoque eventus varii sequebantur.

23. Legionis nonae et decimae milites, ut in sinistra parte 1
aciei constiterant, pilis emissis cursu ac lassitudine exanimatos vulneribusque confectos Atrebates (nam his ea pars obvenerat) celeriter ex loco superiore in flumen compulerunt et transire conantes insecuti gladiis magnam partem eorum imperitam interfecerunt. Ipsi transire flumen non dubitaverunt et in locum 2
iniquum progressi rursus resistentes hostes redintegrato proelio in fugam coniecerunt. Item alia in parte diversae duae legiones, 3
undecima et octava, profligatis Veromanduis, quibuscum erant congressae, ex loco superiore in ipsis fluminis ripis proeliabantur. At totis fere castris a fronte et a sinistra parte nudatis, 4
cum in dextro cornu legio duodecima et non magno ab ea intervallo septima constitisset, omnes Nervii confertissimo agmine duce Boduognato, qui summam imperii tenebat, ad eum locum contenderunt; quorum pars ab aperto latere legiones circum- 5
venire, pars summum castrorum locum petere coepit.

24. Eodem tempore equites nostri levisque armaturae 1
pedites, qui cum iis una fuerant, quos primo hostium impetu pulsos dixeram, cum se in castra reciperent, adversis hostibus occurrebant ac rursus aliam in partem fugam petebant, et ca- 2
lones, qui ab decumana porta ac summo iugo collis nostros

---

subsidium pričuva. — *providere* postarati se. — *imperia administrare* zapovijedi davati. — 2. *in tanta rerum iniquitate* kod ovako nepovoljnih prilika. —*fortunæ eventus (belli)* bojna sreća.

C. 23. 1. *cursu ac lassitudine exanimati* iznemogli od trke i umora. — *impeditam* v. I. 12. 3. — 2. *transire non dubitaverunt* bez otezanja prijeđu. — *iniquus* nezgodan. — *redintegrato prælio* prevedi aktivnom relativ. rečenicom, usporednom s *resistentes.* — 3. *diversæ* v. 22. 1 — 4. *nudatis* (sc. *defensoribus*) nezaštićen; abl. abs. razriješi u rečenicu s *cum,* a slijedeću spoji s njom s *et.* — *intervallum* razmak. — 5. *quorum pars ... pars* od njih jedni - drugi. — *summus castrorum locus* visina, na kojoj je bio okol.

C. 24. 1. *levis armaturæ* v. 10. 1. — *una fuerant* v. 19. 4-5. — *adversis occurrebant* dolazili su upravo ususret. — 2. *et* isto tako; započni novu rečenicu. — *decumana.* Rimski okol, koji je bio obično četverokut, imao je 4 vrata, na svakoj stranici jedna. Prednja glavna vrata, *porta prætoria,* bijahu spram neprijatelja i na njih se išlo na neprijatelja; *porta decumana* stražnja vrata bijahu na protivnoj strani. Vrata postrance zvala se *porta principalis dextra* i *sinistra.* — *a summo iugo* s vrha. — *egressi* nadoveži na *conspexerant* s *et.* — *versari* nije potrebno prevesti. — *præceps* na vrat na nos. — *mandare se fugæ* dati se u bijeg.

victores flumen transisse conspexerant, praedandi causa egressi, cum respexissent et hostes in nostris castris versari vidissent, praecipites fugae sese mandabant. Simul eorum, qui
3 cum impedimentis veniebant, clamor fremitusque oriebatur,
4 aliique aliam in partem perterriti ferebantur. Quibus omnibus rebus permoti equites Treveri, quorum inter Gallos virtutis opinio est singularis, qui auxilii causa a civitate missi ad Caesarem venerant, cum multitudine hostium castra compleri, nostras legiones premi et paene circumventas teneri, calones, equites, funditores, Numidas diversos dissipatosque in omnes partes fugere vidissent, desperatis nostris rebus domum con-
5 tenderunt; Romanos pulsos superatosque, castris impedimentisque eorum hostes potitos civitati renuntiaverunt.

1 **25.** Caesar ab decimae legionis cohortatione ad dextrum cornu profectus, ubi suos urgeri signisque in unum locum collatis duodecimae legionis confertos milites sibi ipsos ad pugnam esse impedimento vidit, quartae cohortis omnibus centurionibus occisis signiferoque interfecto, signo amisso, reliquarum cohortium omnibus fere centurionibus aut vulneratis aut occisis, in his primipilo P. Sextio Baculo, fortissimo viro, multis gravibusque vulneribus confecto, ut iam se sustinere non posset, reliquos esse tardiores et nonnullos ab novissimis

---

3. *ferri* srtati. — *alii aliam in partem* jedni ovamo, drugi onamo. — 4. *quibus permoti* prevedi aktivno: *hæc omnia permoverunt*. — *quorum opinio est* koji su na glasu. — *contenderunt domum* prevedi usporedo s *permoverunt* i spoji s *et*. — *cum ... vidissent* prevedi iza *desperatis nostris rebus*: ne vjerujući u naš spas, kad su vidjeli ... *teneri circumventas* jače nego *esse (haberi) circumventas*. — *diversos dissipatosque* raspršeni kojekuda. — 5. *civitati* = *suis* svojim zemljacima.

C. 25. 1. U § 1. je prednjak perioda, u § 2. zadnjak, a počinje se sa *scuto*. U hrv. razriješi prednjak u glavne rečenice: 1) *Cæsar ... profectus est*; 2) *ubi vidit suos urgeri ... impedimento*; 3) *occisi erant ... interfectus erat ... amissum erat ... aut vulnerati aut occisi erant*; 4) *reliqui erant tardiores et nonnulli ... excedebant ac tela vitabant*; 5) *hostes (autem) neque ... intermittebant et... instabant*; 6) *res erat in angusto (vidit* ne treba prevesti) *neque... erat subsidium*. — *ab cohortatione ...* = *ab decima legione, quam cohortatus erat*. — *signa in unum locum collata sunt* bojni se znakovi zbili na jedno mjesto. — *primipilus* prvi centurion. — *multis gravibusque*, u hrv. *que* ispada. — *confecto* iznemogao. — *iam* više. — *tardiores esse* smalaksati. — *ab novissimis* u posljednjim vrstama. — *defessos prœlio excedere* iznemogli ostavljali boj. — *tela vitare* povući se iz dosega strijela. — *non intermittunt subeuntes* neprekidno odozdo dolaziti. — *in angusto res est* biti u škripcu. — *subsidium* v. 22. 1.

defessos proelio excedere ac tela vitare, hostes neque a fronte ex inferiore loco subeuntes intermittere et ab utroque latere instare, et rem esse in angusto vidit neque ullum esse subsidium, quod submitti posset: scuto ab novissimis militi detracto, quod ipse eo sine scūto venerat, in primam aciem processit centurionibusque nominatim appellatis reliquos cohortatus milites signa inferre et manipulos laxare iussit, quo facilius gladiis 2
uti possent. Cuius adventu spe illata militibus ac redintegrato 3
animo, cum pro se quisque in conspectu imperatoris etiam in extremis suis rebus operam navare cuperet, paulum hostium impetus tardatus est.

26. Caesar, cum septimam legionem, quae iuxta constiterat, 1
item urgeri ab hoste vidisset, tribunos militum monuit, ut paulatim sese legiones coniungerent et conversa signa in hostes inferrent. Quo facto cum aliis alii subsidium ferrent, neque timerent, ne aversi ab hoste circumvenirentur, audacius resi- 2
stere ac fortius pugnare coeperunt. Interim milites legionum duarum, quae in novissimo agmine praesidio impedimentis fuerant, proelio nuntiato cursu incitato in summo colle ab ho- 3
stibus conspiciebantur, et [T.] Labienus castris hostium potitus 4
et ex loco superiore, quae res in nostris castris gererentur, conspicatus decimam legionem subsidio nostris misit. Qui, cum ex equitum et calonum fuga, quo in loco res esset quantoque 5
in periculo et castra et legiones et imperator versaretur, cognovissent, nihil ad celeritatem sibi reliqui fecerunt.

27. Horum adventu tanta rerum commutatio est facta, ut 1
nostri, etiam qui vulneribus confecti procubuissent scutis

---

2. *signa inferre* navaliti. — *manipulos laxare* razmaknuti manipule. — 3. *cuius adventu spe illata* = *cuius adventus spem intulit ... et redintegravit animum*. — *in conspectu* = *in oculis*. — *in extrem. suis rebus* u najvećoj opasnosti. — *operam navare* (obavljati posao) junački se držati.

C. 26. 1. *iuxta* blizu. — *item* naime kao i 12. legija. — *conversa signa inferre* okrenuti se i navaliti (t. j. da se legije primaknu jedna drugoj, 7. se postavi straga 12., pa da 12. navali na neprijatelja naprijed, 7. straga; okrene se samo 7., koja tim zaštićuje leđa 12. legiji). — 2. *aversi* = *ab tergo*. — *cursu incitato* razriješi: dodu trkom. — 5. *ex fuga* po. — *quo in loco res est* kako je. — *in periculo versari* nalaziti se u pogibli. — *nihil reliqui ad ... fecerunt* pohite, što su igda mogli.

C. 27. 1. *etiam qui* = *et ii, qui*. — *inniti re* ili *rei* poduprijeti se o što. — *calones* subjekt.

innixi, proelium redintegrarent, calones perterritos hostes conspicati etiam inermes armatis occurrerent, equites vero, ut turpitudinem fugae virtute delerent, omnibus in locis pugnandi
2 studio se legionariis militibus praeferrent. At hostes etiam in
3 extrema spe salutis tantam virtutem praestiterunt, ut, cum primi eorum cecidissent, proximi iacentibus insisterent atque
4 ex eorum corporibus pugnarent; his deiectis ac coacervatis cadaveribus, qui superessent, ut ex tumulo tela in nostros
5 conicerent et pila intercepta remitterent: ut non nequīquam tantae virtutis homines iudicari deberet ausos esse transire latissimum flumen, ascendere altissimas ripas, subire iniquissimum locum; quae facilia ex difficillimis animi magnitudo redegerat.

1 **28.** Hoc proelio facto et prope ad internecionem gente ac nomine Nerviorum redacto maiores natu, quos una cum pueris mulieribusque in aestuaria ac paludes coniectos dixeramus, hac pugna nuntiata, cum victoribus nihil impeditum, victis nihil tutum arbitrarentur, omnium, qui supererant, consensu legatos
2 ad Caesarem miserunt seque ei dediderunt et in commemoranda civitatis calamitate ex sescentis ad tres senatores, ex hominum milibus LX vix ad quingentos, qui arma ferre possent, sese redactos esse dixerunt. Quos Caesar, ut in miseros ac supplices
3 usus misericordia videretur, diligentissime conservavit suisque finibus atque oppidis uti iussit, et finitimis imperavit, ut ab iniuria et maleficio se suosque prohiberent.

---

2. *se præferre alicui* istaknuti se pred. — 3. *in extrema spe salutis* (koncesivno) u vrlo slaboj nadi na spas. — *cum* = *ubi* kad. — *iacentes* pali. — *insistere alicui* stati na koga. — 4. *deicere* oboriti. — *qui* (= *li qui*) *superessent* je subjekt glag. *conicerent* i *remitterent*. — *ut* ispred *ex tumulo* nastavlja *ut* poslije *præstiterunt*, ne treba ga prevesti. — *intercipere* loviti, *remittere* natrag bacati. — 5. Poredaj: *ut deberet iudicari non nequiquam ausos esse homines tantæ virtutis* (gen. qual.) *transire*. — *non nequiquam* s punim pravom. — *subire* doći k, na. — *ex difficillimis* = *cum per se difficillima essent*. — *redigere* = *reddere* učiniti.

C. 28. 1. *facto et* ne treba prevesti. — *redacto* tempor. zavisna rečenica. — *ad internecionem redigere* zatrti. — Ispred *maiores natu* metni *miserunt*. — *impeditum* i *tutum* prevedi imenicom i dodaj *esse*: nema zapreke i sigurnosti. — *consensu omnium, qui supererant*. — *in commemoranda cal.* spominjući nevolju. — *ex* ... *ad* od ... na. — 3. *redigi* = *reduci* spasti. — *usus mis. videor* pokazujem se milosrdan. — *conservare* v. 12. 5. — *uti* živjeti u (v. I. 45. 3). — *se suosque prohibere* kaniti se sa svojima.

29. Atuatuci, de quibus supra scripsimus, cum omnibus co- 1
piis auxilio Nerviis venirent, hac pugna nuntiata ex itinere 2
domum reverterunt; cunctis oppidis castellisque desertis sua omnia in unum oppidum egregie natura munitum contulerunt. Quod cum ex omnibus in circuitu partibus altissimas rupes 3
deiectusque haberet, una ex parte leniter acclivis aditus in latitudinem non amplius ducentorum pedum relinquebatur; quem locum duplici altissimo muro munierant: tum magni ponderis saxa et praeacutas trabes in muro collocabant. Ipsi erant ex Cimbris Teutonisque prognati, qui, cum iter in provin- 4
ciam nostram atque Italiam facerent, iis impedimentis, quae secum agere ac portare non poterant, citra flumen Rhenum depositis custodiae ex suis ac praesidio sex milia hominum una reliquerant. Hi post eorum obitum multos annos a finitimis 5
exagitati, cum alias bellum inferrent, alias illatum defenderent, consensu eorum omnium pace facta hunc sibi domicilio locum delegerant.

30. Ac primo adventu exercitus nostri crebras ex oppido 1
excursiones faciebant parvulisque proeliis cum nostris contendebant; postea vallo pedum XII, in circuitu quindecim milium, 2
crebrisque castellis circummuniti oppido sese continebant. Ubi 3
vineis actis aggere exstructo turrim procul constitui viderunt, primum irridere ex muro atque increpitare vocibus, quod tanta machinatio a tanto spatio institueretur: quibusnam manibus

---

C. 29. 1. *supra* t. j. 16. 3. — *ex itinere* s puta. — 3. *cum* adverzativno: dok. — *in circuitu* naokolo. — *deiectus* vrlet — *non amplius ducent. pedum in lat.* spoji s *aditus*. — *leniter acclivis* v. 8. 3. *leniter fastigatus*. — *relinquitur* ostaje. — *magni ponderis* = *gravia*. — 4. *prognatus sum ex* potjecati od. — *agere* goniti, voditi. — *iis impedim. depositis* učini rečenicom usporednom s *qui* ... *reliquerant*. — *una* (*cum impedimentis*). — 5. *obitus* = *internecio* propast. — *exagitati* = *vexati*. — *cum* kauzalno. — *alias* ... *alias* sad - sad. — za *bellum inferre* i *b. (illatum* u hrv. ne treba prevesti) *defendere* v. I. 44. 6. — *consensu eorum omnium* spoji s *delegerunt*. — *pace facta* a kad su ... — *eorum (finitimorum)*.

C. 30. 1. *primo* = *initio*, izbliže odredeno abl. temp. *adventu*. — 2. *pedum* XII t. j. *in altitudinem*. — XV *milium (passuum)* spoji s *in circuitu*. — *se oppido continere* ostajati u gradu. — 3. *vineas agere* kao 12. 3. — *aggerem exstruere* v. 12. 5. — abl. apsolutne prevedi usporedno s *ubi viderunt*. — *procul (ab oppido)*. — *constitui* graditi se (*in aggere*). — *irridere, increpitare* infinitivi histor. — *vocibus increpitare* glasno se rugati. — *machinatio* naprava. — *a tanto spatio* u tolikoj daljini.

4 aut quibus viribus praesertim homines tantulae staturae (nam plerumque hominibus Gallis prae magnitudine corporum suorum brevitas nostra contemptui est) tanti oneris turrim in muro sese collocare posse confiderent?

1 **31.** Ubi vero moveri et appropinquare moenibus viderunt, nova atque inusitata specie commoti legatos ad Caesarem de 2 pace miserunt, qui ad hunc modum locuti: non se existimare Romanos sine ope divina bellum gerere, qui tantae altitudinis 3 machinationes tanta celeritate promovere possent; se suaque omnia eorum potestati permittere dixerunt. Unum petere ac 4 deprecari: si forte pro sua clementia ac mansuetudine, quam ipsi ab aliis audirent, statuisset Atuatucos esse conservandos, ne se armis despoliaret. Sibi omnes fere finitimos esse inimicos 5 ac suae virtuti invidere; a quibus se defendere traditis armis 6 non possent. Sibi praestare, si in eum casum deducerentur, quamvis fortunam a populo Romano pati, quam ab his per cruciatum interfici, inter quos dominari consuessent.

1 **32.** Ad haec Caesar respondit: se magis consuetudine sua quam merito eorum civitatem conservaturum, si prius, quam 2 murum aries attigisset, se dedidissent; sed deditionis nullam esse condicionem nisi armis traditis. Se id, quod in Nerviis fecisset, facturum finitimisque imperaturum, ne quam dediticiis 3 populi Romani iniuriam inferrent. Re nuntiata ad suos illi se,

---

4. *præsertim* pa još. — *homines tantulæ stat.* ovolišna rasta. — *hominibus* u hrv. ne treba prevesti. — *præ* prema. — *corporum suorum* = *eorum.* — *contemptui sum* = *contemnor,* prevedi aktivno. — *brevitas (corporis)* nizak stas. — *tanti oneris* tako težak.

C. 31. 1. *vero* doista. — *commoti* prestrašeni. — *species* prizor. — 2. *non* spoji s *gerere.* — *qui possent* kad, uzročno. — *tantæ altitudinis* tako visok. — 3. *promovere* pomicati. — *se:* subjekt se je izostavljen, da ne bude dva puta. — *potestas* slično 3. 2. — *(se) petere ac deprecari* mole ponizno. — 4. *si forte* ako možda. — *pro* prema. — *clement. ac mansuet.* v. 14. 5. — *audirent* o kojem slušaju. — s *ne... despoliaret* razjašnjuje se *unum.* — 5. *invideo tuæ virtuti* zavidim ti zbog junaštva. — *traditis armis* hipotetski: ako predadu oružje. — 6. *præstare* bolje je. — *in eum casum deducor* zadesi me takav udes. — *quamvis* = *omnem.* — *per cruciatum* = *cum cruciatu.*

C. 32. 1. *aries* ovan, sprava, kojom su se zidine probijale i rušile. — *nulla est condicio deditionis nisi* o predaji nema govora, ako ne. — 3. *re nuntiata* kada su tu odluku javili svojima. — *dixerunt facere, quæ imperarentur* (što im se nalaže); poslije glagola, što znače obećati *(dixerunt),* Cezar upotrebljava kadšto inf. prez. *(facere)* mjesto inf. fut. *(facturos esse).*

quae imperarentur, facere dixerunt. Armorum magna multitu- 4 dine de muro in fossam, quae erat ante oppidum, iacta, sic ut prope summam muri aggerisque altitudinem acervi armorum adaequarent, et tamen circiter parte tertia, ut postea perspectum est, celatā atque in oppido retentā, portis patefactis, eo die pace sunt usi.

33. Sub vesperum Caesar portas claudi militesque ex oppido 1 exire iussit, ne quam noctu oppidani a militibus iniuriam acciperent. Illi ante inīto, ut intellectum est, consilio, quod deditione 2 facta nostros praesidia deducturos aut denique indiligentius servaturos crediderant, partim cum iis, quae retinuerant et celaverant, armis, partim scutis ex cortice factis aut viminibus contextis, quae subito, ut temporis exiguitas postulabat, pellibus induxerant, tertiā vigiliā, qua minime arduus ad nostras munitiones ascensus videbatur, omnibus copiis repente ex oppido eruptionem fecerunt. Celeriter, ut ante Caesar imperaverat, ignibus significatione facta ex proximis castellis eo concursum 3 est, pugnatumque ab hostibus ita acriter est, ut a viris fortibus 4 in extrema spe salutis iniquo loco contra eos, qui ex vallo turribusque tela iacerent, pugnari debuit, cum in una virtute omnis spes salutis consisteret. Occisis ad hominum milibus quattuor 5 reliqui in oppidum reiecti sunt. Postridie eius diei refractis 6 portis, cum iam defenderet nemo, atque intromissis militibus nostris sectionem eius oppidi universam Caesar vendidit. Ab iis,

---

4. Poredaj: *multitudine... iacta... et tamen celata atque retenta.* — *summam altitudinem* do na vrh. — *adæquare* sezati do. — *pace uti* (I. 44. 4.) sprovesti u miru *(eo die* učini objektom).

C. 33. 1. *accipere iniuriam ab aliquo* stradati od čijega nasilja. — 2. *illi* nijesu vojnici. — *ante* već prije, spoji s *inito consilio.* — *ut (postea) intell. est.* — *deditione facta* poslije predaje njihove. — *deducere (ex castellis)* maknuti. — *denique* bar. — *servare* stražiti, čuvati. — ispred *scutis* metni *cum.* — *factis* ne treba prevesti. — *viminibus contextis* t. j. *scutis,* tako je *vim. cont.* abl. instr.: od pletena pruća. — *subito* = *celerrime.* — *exiguitas temporis* kratko vrijeme. — *inducere* prevući. — *qua (parte)* v. I. 6. 1. — *ascensus* uzlaz. — 3. *ignibus significatione facta* znak dan vatrom; razriješi abl. aps. — 4. *ut* kako, u svezi je s *pugnari debuit.* — *in extrema spe salutis* v. 27. 3. — *cum* kauzalno. — *in una virtute* jedino u hrabrosti. — 5. *ad* do, v. I. 4. 2. — 6. *refringo* razvaliti. — *defenderet (portas).* — *sectio* plijen. — *ii qui emerant* kupci. — *capitum* duša. — *ad eum relatus est* javljen mu je. Kupci obznane Cezaru, da je prodano 53.000 duša.

qui emerant, capitum numerus ad eum relatus est milium quinquaginta trium.

1 **34.** Eodem tempore a P. Crasso, quem cum legione VII. miserat ad Venĕtos, Venellos, Osismos, Coriosolĭtas, Esuvios, Aulercos, Redŏnes, quae sunt maritimae civitates Oceanumque attingunt, certior factus est omnes eas civitates in deditionem potestatemque populi Romani esse redactas.

1 **35.** His rebus gestis omni Gallia pacata tanta huius belli ad barbaros opinio perlata est, uti ab iis nationibus, quae trans Rhenum incolerent, mitterentur legationes ad Caesarem, quae se obsides daturas, imperata facturas pollicerentur. Quas lega-
2 tiones Caesar, quod in Italiam Illyricumque properabat, inita proxima aestate ad se reverti iussit. Ipse in Carnŭtes, Andes,
3 Turŏnos, quaeque civitates propinquae his locis erant, ubi bellum gesserat, legionibus in hiberna deductis in Italiam pro-
4 fectus est. Ob easque res ex litteris Caesaris dierum quindecim supplicatio decreta est, quod ante id tempus accidit nulli.

C. 34. 1. *quæ sunt ... civitates:* od relat. rečenice učini parentezu. — *in dicionem potestatemque redigere* pod vlast i gospodstvo podvrći.

C. 35. 1. *his rebus gestis* poslije toga. — *tanta opinio perfertur ad* dopire tolik glas k. — *ab iis* i oni (takvi). — *quæ incolerent* konjunktiv stoji, jer se izjednačio s prijašnjom rečenicom. — *quæ pollicerentur* neka obećaju (namjerno). — 2. *inita æstate* početkom ljeta (*proximus* drugi). — 3. *quæque civitates* = *et in eas civitates, quæ.* — 4. *res* djela, uspjesi. — *ex litteris* na izvještaj. — *supplicationem decernere* odrediti molitvu zahvalnicu. — *quod* a to. — *ante* do. — *accidit* = *obvenit* dopasti koga.

C. IULII CAESARIS

DE BELLO GALLICO

COMMENTARIUS TERTIUS (GOD. 57.—56.)

1. Cum in Italiam proficisceretur, Caesar Servium Galbam 1
cum legione XII. et parte equitatus in Nantuātes, Verăgros Sedunosque misit, qui ab finibus Allobrogum et lacu Lemanno et flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent. Causa mittendi 2
fuit, quod iter per Alpes, quo magno cum periculo magnisque cum portoriis mercatores ire consuerant, patefieri volebat. Huic permisit, si opus esse arbitraretur, uti in his locis legionem 3
hiemandi causa collocaret. Galba secundis aliquot proeliis factis 4
castellisque compluribus eorum expugnatis, missis ad eum undique legatis obsidibusque datis et pace facta constituit cohortes duas in Nantuatibus collocare et ipse cum reliquis eius legionis cohortibus in vico Veragrorum, qui appellatur Octodūrus, hiemare; qui vicus positus in valle, non magna adiecta 5
planitie, altissimis montibus undique continetur. Cum hic in 6
duas partes flumine divideretur, alteram partem eius vici Gallis concessit, alteram vacuam ab iis relictam cohortibus attribuit. Eum locum vallo fossaque munivit.

C. 1. 1. *summas Alpes* = *culmina Alpium* visine Alpa ili visoke Alpe. — 2. *iter per Al.* misli put preko velikog sv. Bernarda. — *quo (itinere).* — *consuerant* prevedi adverbom: obično. — 3. *huic (Galbæ).* — *opus esse* prevedi pridjevom. — *hiemandi causa* = *in hibernis.* — 4. *secundis* (povoljan, sretan) *aliquot prœliis factis* prevedi zgodnim prijedložnim izrazom. — *expugnatis* razriješi zavis. rečenicom. — *eorum* planinskih plemena. — 5. *non magna adiecta planitie* do njega se stere nevelika ravnica. — *continere* zatvoriti. 6. *hic (vicus).* — *ab iis* od stanovnika. — *attribuere* dodijeliti. — *eum locum* onu polovicu mjesta, u kojoj su bili Rimljani.

1 **2.** Cum dies hibernorum complures transissent, frumentumque eo comportari iussisset, subito per exploratores certior factus est ex ea parte vici, quam Gallis concesserat, omnes noctu discessisse, montesque, qui impendērent, a maxima multitudine Sedunorum ac Veragrorum teneri. Id aliquot de causis 2 acciderat, ut subito Galli belli renovandi legionisque oppri- 3 mendae consilium caperent; primum quod legionem neque eam plenissimam detractis cohortibus duabus et compluribus singillatim, qui commeatus petendi causa missi erant, absentibus, 4 propter paucitatem despiciebant; tum etiam, quod propter iniquitatem loci, cum ipsi ex montibus in vallem decurrerent et tela conicerent, ne primum quidem posse impetum suum sustineri existimabant. Accedebat, quod suos ab se liberos abstractos obsidum nomine dolebant et Romanos non solum itinerum causa, sed etiam perpetuae possessionis culmina Alpium occupare conari et ea loca finitimae provinciae adiungere sibi persuasum habebant.

1 **3.** His nuntiis acceptis Galba, cum neque opus hibernorum munitionesque plane essent perfectae, neque de frumento reliquoque commeatu satis esset provisum, quod deditione facta obsidibusque acceptis nihil de bello timendum existimaverat, 2 consilio celeriter convocato sententias exquirere coepit. Quo in consilio, cum tantum repentini periculi praeter opinionem

---

C. 2. 1. *hibernorum* = *in hibernis*. — *impendere* v. I. 6. 1. — *tenere* v. I. 22. 1. — 2. *ut . . . caperent* tumači *id; renovandi, opprimendi* u hrv. infinitivi. Nabrajaju se *aliquot causæ: primum quod, tum etiam quod, accedebat quod*. — 3. *neque eam plenissimam* pa još k tomu nepotpunu. — *detractis* i *absentibus* su kauzalne zavis. rečenice. — *singillatim* pojedinačno. — *paucitas* malen broj. — 4. *iniquitas loci* nezgodno mjesto. — *accedebat quod* k tomu. — *abstractos (esse)*. — *obsidum nomine (= loco)* kao. — *dolere* boljeti. — Poredaj: *et (quod) persuasum habebant conari Romanos occupare culmina non solum . . . sed etiam . . . et adiungere sibi ea loca finitimæ provinciæ*. — *adiungere alicui* združiti s kim.

C. 3. 1. *His nuntiis acceptis* dobivši takve glasove. — Poredaj: *cum . . . esset provisum, quod Galba... existimaverat, a consilio celeriter convocato* i t. d. metni pred *cum*. — *opus* gradnja. — *plane* sasvim. — *providere de* pobrinuti se za što. — *nihil* (akuz. adverb.) *timere de* nimalo se ne bojati čega. — *sententias exquirere* pitati za mnijenje. — 2. *quo in consilio* metni straga rečenicu s *cum*. — *tantum repentini periculi* = *tantum periculum repente*. — *præter opinionem* preko očekivanja. — *conspicerentur* prevedi aktivno. — *superiora loca* visine. — *complere* pokriti (aktivno). — *interclusis itineribus* abl. puta: zakrčenim putovima.

accidisset, ac iam omnia fere superiora loca multitudine armatorum completa conspicerentur, neque subsidio veniri neque commeatus supportari interclusis itineribus possent, prope iam desperata salute nonnullae eiusmodi sententiae dicebantur, ut 3 impedimentis relictis eruptione facta isdem itineribus, quibus eo pervenissent, ad salutem contenderent. Maiori tamen parti 4 placuit, hoc reservato ad extremum consilio, interim rei eventum experiri et castra defendere.

4. Brevi spatio interiecto, vix ut iis rebus, quas constituis- 1 sent, collocandis atque administrandis tempus daretur, hostes ex omnibus partibus signo dato decurrere, lapides gaesaque in vallum conicere. Nostri primo integris viribus fortiter pro- 2 pugnare neque ullum frustra telum ex loco superiore mittere, ut quaeque pars castrorum nudata defensoribus premi videbatur, eo occurrere et auxilium ferre; sed hoc superari, quod 3 diuturnitate pugnae hostes defessi proelio excedebant, alii integris viribus succedebant; quarum rerum a nostris propter paucitatem fieri nihil poterat, ac non modo defesso ex pugna excedendi, sed ne saucio quidem eius loci, ubi constiterat, relinquendi ac sui recipiendi facultas dabatur.

5. Cum iam amplius horis sex continenter pugnaretur, ac 1 non solum vires, sed etiam tela nostros deficerent, atque hostes acrius instarent languidioribusque nostris vallum scindere et

---

3. *desperata salute* kauzalno razriješi (jer su već bili gotovo izgubili nadu na spas). — *nonnullæ sent. dicebantur* neki su bili toga mišljenja. — *relictis* i *facta* prevedi usporednim rečenicama s *contenderent*. — *ad salutem contendere* potražiti spas. — 4. *maior pars* većina. — *placuit* v. I. 34. 1. — *reservato* (ostaviti) *consilio* razriješi usporedno s *experiri*. — *ad extremum* za krajnju nuždu. — *rei eventum experiri* čekati, kako će se to svršiti.

C. 4. 1. *Brevi spatio interiecto* za tako kratko vrijeme: tako se mora dodati zaradi *ut*, što slijedi. — *collocare* narediti, *administrare* izvršiti. — *decurrere* sletjeti se. — 2. *primo* = *initio*. — *integris viribus:* u potpunoj snazi. — *mittere* slati, bacati. — *l. superiore*, jer su stajali na nasipu. — *ut quæque pars* kako bi vidjeli, da je koja strana. — *nudatus* lišen, bez. — *premi* u stisci biti. — *occurrere* priteći. — 3. *hoc superari quod* bili su slabiji po tom, što. — *diuturnitas pugnæ* dug boj. — *quarum rerum nihil* tako što. — *non modo . . . sed ne . . . quidem* i ne . . ., što više ni. — *constiti* = *sto*. — *facultas mihi datur* imam priliku. — *sui recipiendi: se recipiendi*, t. j. *in castra*.

C. 5. 1. *deficit aliquem aliquid* ponestaje komu što. — *acrius* prežestoko. — *languidioribus nostris* abl. abs.: jer su naši bili odviše umorni. — *scindere* kidati. — *res ad extremum casum perducitur* dolazi do krajnje nevolje. — 2. *consilii magni et virtutis* veoma razborit i hrabar. — *docere* kazati. — *auxilium* (pomoćno) sredstvo.

fossas complere coepissent, resque esset iam ad extremum perducta casum, P. Sextius Baculus, primi pili centurio, quem Nervico proelio compluribus confectum vulneribus diximus, et
2 item C. Volusēnus, tribunus militum, vir et consilii magni et virtutis, ad Galbam accurrunt atque unam esse spem salutis docent, si eruptione facta extremum auxilium experirentur.
3 Itaque convocatis centurionibus celeriter milites certiores facit, paulisper intermitterent proelium ac tantummodo tela missa exciperent seque ex labore reficerent, post dato signo ex castris erumperent atque omnem spem salutis in virtute ponerent.

1 **6.** Quod iussi sunt, faciunt, ac subito omnibus portis eruptione facta neque cognoscendi, quid fieret, neque sui colligendi
2 hostibus facultatem relinquunt. Ita commutata fortuna eos, qui in spem potiundorum castrorum venerant, undique circumventos interficiunt et ex hominum milibus amplius XXX, quem numerum barbarorum ad castra venisse constabat, plus tertia parte interfecta reliquos perterritos in fugam coniciunt ac ne in locis
3 quidem superioribus consistere patiuntur. Sic omnibus hostium copiis fusis armisque exūtis se intra munitiones suas recipiunt.
4 Quo proelio facto, quod saepius fortunam temptare Galba nolebat atque viderat, maxime frumenti commeatusque inopia permotus postero die omnibus eius vici aedificiis incensis in provinciam reverti contendit, ac nullo hoste prohibente aut iter demorante incolumem legionem in Nantuates, inde in Allobroges perduxit ibique hiemavit.

---

3. *certiores facit* upozoriti koga. — *intermittere* prekinuti. — *tela missa exciperent* t. j. *tela, quæ ab hostibus missa essent, exciperent* (dočekivati). — *se reficere ex* oporaviti se od. — *spem in virtute ponere* v. II. 11. 5.: svu nadu spasa staviti u hrabrost.

C. 6. 1. *omnibus portis* abl. puta: na sva vrata. — *facultatem relinquere* dati. — 2. *ita* spoji s *interficiunt*. — *in spem venire* v. I. 18. 9. — *circumventos* prev. usporedno s *interficiunt*. — *(et) ex* počni novu rečenicu. — *ex milibus* mj. genit. partit. — *consistere* stati. — 3. *sic* pripada k *fusis . . . exutis*. — *exuere armis* oteti oružje, razoružati. — 4. *quo proel. facto* prevedi zgodnim prijedložnim izrazom, a metni ga iza *postero die*. — *rebus occurrere* namjeriti se na prilike. — *incensis* razriješi: *incendit et*. — *reverti contendit* stane se vraćati. — *demorari iter:* zaustavljati. — *incolumem* bez gubitka.

7. His rebus gestis cum omnibus de causis Caesar pacatam 1
Galliam existimaret [superatis Belgis, expulsis Germanis, victis in Alpibus Sedunis], atque ita inita hieme in Illyricum profectus esset, quod eas quoque nationes adire et regiones co- 2
gnoscere volebat, subitum bellum in Gallia coortum est. Eius belli haec fuit causa. P. Crassus adulescens cum legione septima proximus mare Oceanum in Andibus hiemabat. Is, quod in his locis inopia frumenti erat, praefectos tribunosque militum com- 3
plures in finitimas civitates frumenti causa dimisit; quo in 4
numero est T. Terrasidius missus in Esuvios, M. Trebius Gallus in Coriosolītas, Q. Velanius cum T. Silio in Venētos.

8. Huius est civitatis longe amplissima auctoritas omnis 1
orae maritimae regionum earum, quod et naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consuerunt, et scientia atque usu rerum nauticarum ceteros antecedunt et in magno impetu maris vasti atque aperti, paucis portibus interiectis, quos tenent ipsi, omnes fere, qui eo mari uti consuerunt, habent vectigāles. Ab his fit initium retinendi Silii atque Velanii, quod 2
per eos suos se obsides, quos Crasso dedissent, recuperaturos existimabant. Horum auctoritate finitimi adducti (ut sunt 3
Gallorum subita et repentīna consilia) eādem de causa Trebium Terrasidiumque retinent, et celeriter missis legatis per suos principes inter se coniūrant nihil nisi communi consilio sese acturos eundemque omnes fortunae exitum laturos, reliquasque 4
civitates sollicitant, ut in ea libertate, quam a maioribus acce-

---

C. 7. 1. *His rebus gestis* v. II. 35. 1. — *omnibus de causis* po svemu, -- *ita* tako (u takim prilikama). — *inita hieme* v. II. 2. 1. — *adire* zaći, pohoditi. — *subitum* prev. adverbijalno. — *hæc* u hrv. ovo. — *proximus mare Oceanum* sasvim blizu. — 3. *præfectos (equitum)*. — *causa* zaradi, po. — 4. *quo in numero = quorum in numero = in his = inter hos*.

C. 8. 1. *Huius civitatis (Venetorum)*. — *omnis oræ mar.* po svem primorju, gen. part. zavisan od *amplissima*, a od toga zavisno *regionum earum*, čim se kaže *omnis*, dakle po svem primorju u onim krajevima *(= omnium oræ maritimæ civitatum regionum earum)*. — *quibus* abl. instrum. — *consuerunt* prevedi adverbom. — *usus* vještina u. — *res nauticæ* pomorstvo. — *in magno impetu maris* poradi velike žestine. — *paucis port. interiectis* jer ima malo luka. — *mari uti* morem ploviti. — *vectigalem aliquem habeo* plaća mi tko carinu, danak. — 2. *ab his fit initium* s gen. ger.: oni prvi zadrže. — 3. *inter se coniurare* zavjeriti se. — *nihil nisi* sve samo. — *eundem fort. exitum ferre* dijeliti i zlo i dobro. — 4. *que* ne treba prevesti, nego počni ovdje novu rečenicu. — *acceperint* (baštiniti).

perint, permanere quam Romanorum servitutem perferre ma-
5 lint. Omni ora maritima celeriter ad suam sententiam perducta communem legationem ad P. Crassum mittunt: si velit suos reciperare, obsides sibi remittat.

1 **9.** Quibus de rebus Caesar a Crasso certior factus, quod ipse aberat longius, naves interim longas aedificari in flumine Ligĕri, quod influit in Oceanum, remĭges ex provincia institui, nautas gubernatoresque comparari iubet. His rebus celeriter
2 administratis ipse, cum primum per anni tempus potuit, ad
3 exercitum contendit. Veneti reliquaeque item civitates cognito Caesaris adventu, simul quod, quantum in se facinus admisissent, intellegebant, (legatos, quod nomen ad omnes nationes sanctum inviolatumque semper fuisset, retentos ab se et in vincula coniectos) pro magnitudine periculi bellum parare et maxime ea, quae ad usum navium pertinent, providere instituunt, hoc maiore spe, quod multum natura loci confidebant.
4 Pedestria esse itinera concisa aestuariis, navigationem impeditam propter inscientiam locorum paucitatemque portuum
5 sciebant, neque nostros exercitus propter frumenti inopiam
6 diutius apud se morari posse confidebant; ac iam ut omnia contra opinionem acciderent, tamen se quam plurimum navibus posse, Romanos neque ullam facultatem habere navium neque eorum locorum, ubi bellum gesturi essent, vada, portus, insulas
7 novisse; ac longe aliam esse navigationem in concluso mari
8 atque in vastissimo atque apertissimo Oceano perspiciebant. His initis consiliis oppida muniunt, frumenta ex agris in oppida

---

5. *ad suam sententiam perducere* za svoju misao predobiti. — Poredaj: *mittunt: remittat sibi obsides, si ... velit.* Pazi na *suos, sibi.*

C. 9. 1. Poredaj: *Cæsar de his rebus a Crasso certior factus iubet, quod ... aberat, ædificari naves.* — *longius* odveć daleko, pa sam nije mogao upravljati: a bio je u Iliriku. — *instituere* namjestiti. — 2. *per anni tempus* v. II. 16. 4. — 3. Metni glagol *instituunt* poslije *civitates*, a *cognito adventu* metni naprijed i razriješi. — *simul* ujedno. — *admittere in se* krivicu učiniti. — akuz. s inf. *legatos ... coniectos* tumači *facinus*, u hrv.: naime, što. — *quod nomen = quorum nomen.* — *ad = apud.* — *pro magnitudine* s obzirom na. — *maxime — in primis.* — *ad usum navium pertinet* treba za lađe. — *hoc = eo.* — 4. *pedestre iter* kopnen put. — *concisus* ispresijecati. — *impeditus* težak. — 5. *neque:* negaciju ne spajaj s *confidebant*, nego s *posse*. — 6. *ac iam ut = atque ut iam* pa da se i. — *facultatem habeo rei* imam dovoljno čega. — 7. *longe = multo.* — *alius* drukčiji, *atque* nego. — *mare conclusum (terris)* je Sredozemno more.

comportant, naves in Venetiam, ubi Caesarem primum esse 9
bellum gesturum constabat, quam plurimas possunt, cogunt. Socios sibi ad id bellum Osismos, Lexovios, Namnĕtes, Ambiliātos, Morĭnos, Diablintes, Menapĭos adsciscunt; auxilia ex Britannia, quae contra eas regiones posita est, arcessunt. 10

10. Erant hae difficultates belli gerendi, quas supra osten- 1
dimus, sed multa Caesarem tamen ad id bellum incitabant: iniuria retentorum equitum Romanorum, rebellio facta post deditionem, defectio datis obsidibus, tot civitatum coniuratio, imprimis, ne hac parte neglecta reliquae nationes sibi idem licere arbitrarentur. Itaque cum intellegeret omnes fere Gallos novis 2
rebus studere et ad bellum mobiliter celeriterque excitari, omnes 3
autem homines natura libertati studere et condicionem servitutis odisse, priusquam plures civitates conspirarent, partiendum sibi ac latius distribuendum exercitum putavit.

11. Itaque T. Labienum legatum in Trevĕros, qui proximi 1
flumini Rheno sunt, cum equitatu mittit. Huic mandat, Remos 2
reliquosque Belgas adeat atque in officio contineat Germanosque, qui auxilio a Belgis arcessiti dicebantur, si per vim navibus flumen transire conentur, prohibeat. P. Crassum cum cohortibus 3
legionariis XII et magno numero equitatus in Aquitaniam proficisci iubet, ne ex his nationibus auxilia in Galliam mittantur ac tantae nationes coniungantur. Q. Titurium Sabinum 4
legatum cum legionibus tribus in Venellos, Coriosolitas Lexoviosque mittit, qui eam manum distinendam curet. D. Brutum 5
adulescentem classi Gallicisque navibus, quas ex Pictonibus et

---

9. *primum* najprije. — *constabat* metni ispred *ubi ...: nam constabat ibi ...* — *cogere in Venetiam*, hrv. koji padež? — 10. *contra ... posita est* leži nasuprot.

C. 10. 1. *retentorum* prevedi aktivno: što su ... — *facta* ne treba prevesti. — *hac parte neglecta* razriješi hipotetski; *neglegere = inultum esse pati* ako ne bi kaznio ovoga kraja. — 2. *intellegere = scire.* — *novis rebus studeo*, I. 9. 3. — *mobiliter* naglo, lako. — *natura* abl. causæ. — *liber. studere* čeznuti za slobodom. — *condicio servitutis = servitus.* — *putavit (= statuit)* prevedi prije nego *priusquam.* — *conspirare* (zajedno puhati) složiti se.

C. 11. 1. *mandat ... adeat* bez *ut.* — *in officio continere* držati u pokornosti. — *qui ... arcessiti dicebantur:* koje su Bel., kako se govorilo, pozvali. — 2. *coniungi* refleksivno: združiti se. — 3. *qui ... curet:* neka gleda. Uz *curo* gerundiv, hrv. infinit. ili rečenica s da — *eam manum = m. earum civitatum.* — 4. *cum primum possit — quam primum.*

Santŏnis reliquisque pacatis regionibus convenire iusserat, praeficit et, cum primum possit, in Venetos proficisci iubet. Ipse eodem pedestribus copiis contendit.

1 **12.** Erant eiusmodi fere situs oppidorum, ut posita in extremis lingulis promunturiisque neque pedibus aditum haberent, cum ex alto se aestus incitavisset, quod accidit semper horarum duodenarum spatio, neque navibus, quod rursus minuente aestu naves in vadis afflictarentur. Ita utraque re oppidorum oppugnatio impediebatur; ac si quando magnitudine 2 operis forte superati, extruso mari aggere ac molibus atque his 3 oppidi moenibus adaequatis, suis fortunis desperare coeperant, magno numero navium appulso, cuius rei summam facultatem habebant, sua deportabant omnia seque in proxima oppida re- 4 cipiebant; ibi se rursus īsdem opportunitatibus loci defendebant. Haec eo facilius magnam partem aestatis faciebant, quod 5 nostrae naves tempestatibus detinebantur, summaque erat vasto atque aperto mari, magnis aestibus, raris ac prope nullis portibus, difficultas navigandi.

1 **13.** Namque ipsorum naves ad hunc modum factae armataeque erant: carīnae aliquanto planiores quam nostrarum navium, quo facilius vada ac decessum aestus excipere possent; 2 prorae admodum erectae atque item puppes, ad magnitudinem fluctuum tempestatumque accommodatae; naves totae factae 3 ex robore ad quamvis vim et contŭmeliam perferendam; 4 transtra ex pedalibus in altitudinem trabibus confixa clavis 5 ferreis digiti pollĭcis crassitudine; ancorae pro funibus ferreis

C. 12. 1. *situs* u hrv. sing. — *in extremis* (na kraju). — *pedibus ... navibus = terra ... mari.* — *aditum habere = adiri posse.* — *cum* iterativno: kad. — *ex alto* s pučine. — *æstus se incitat* plima navali (i poplavi pristup). — *quod accidit = et id acc.* — *minuente æstu* za osjeke. — *afflictari* stradati. — 2. *aggere et molibus* je abl. instr. glagolu *extruso* (ako bi more bilo potisnuto čim ...). — 3. *his (aggere ac molibus).* — *adæquatis alicui* sezati do vrha. — *cuius rei = quarum (navium).* — 4. *opportunitates loci* zgodna mjesta. — 5. *detinere* uslavljati. — *summa* spoji s *difficultas*, a ovo prevedi pridjevom. — *vasto ... mari ... portibus* su abl. aps., treba ih razriješiti: gdje je ... — *prope nullis* gotovo nikakve (luke).

C. 13. 1. *ipsorum* opreka od *nostræ.* — *quam (carinæ) nostrarum navium.* — *decessus æstus* osjeka. — *excipere = sustinere.* — *admodum* vrlo. — 3. *contumelia* nezgoda, strahota. — 4. *transtra* priječnice na palubi. — *in altitudinem (crassitudo).* — *ex pedalibus in alt. trabibus* od balvana stopu de-

catenis revinctae; pelles pro velis alutaeque tenuiter confectae, sive propter lini inopiam atque eius usus inscientiam, sive eo, quod est magis verisimile, quod tantas tempestates Oceani 6 tantosque impetus ventorum sustineri ac tanta onera navium rĕgi velis non satis commode posse arbitrabantur. Cum his navibus nostrae classi eiusmodi congressus erat, ut una cele- 7 ritate et pulsu remorum praestaret, reliqua pro loci natura, pro vi tempestatum illis essent aptiora et accommodatiora. Neque enim iis nostrae rostro nocere poterant (tanta in iis erat firmitudo), neque propter altitudinem facile telum adigebatur, 8 et eadem de causa minus commode copulis continebantur. Accedebat, ut, cum saevire ventus coepisset et se vento dedis- 9 sent, et tempestatem ferrent facilius et in vadis consisterent tutius et ab aestu reiectae nihil saxa et cautes timerent: quarum rerum omnium nostris navibus casus erant extimescendi.

14. Compluribus expugnatis oppidis Caesar, ubi intellexit frustra tantum laborem sumi, neque hostium fugam captis 1 oppidis reprimi neque iis noceri posse, statuit exspectandam classem. Quae ubi convēnit ac primum ab hostibus visa est, 2 circiter CCXX naves eorum paratissimae atque omni genere armorum ornatissimae profectae ex portu nostris adversae constiterunt; neque satis Bruto, qui classi praeerat, vel tribunis 3 militum centurionibusque, quibus singulae naves erant attributae, constabat, quid agerent aut quam rationem pugnae

belih. *digitus pollex = palac.* — 5. *pro funibus* = mjesto užeta. — *confectus* strojen (tanko).

6. *quod est — id quod est.* — *velis (platnena jedra) non satis commode posse* spoji takodjer sa *sustineri.* — *tanta onera navium = naves tanti oneris = tam graves naves* (prevedi pridjevom). — 7. *una* jedino. — *pulsus remorum* veslanje. — *præstare = superare* natkriljivati. — *reliqua* sr. rod pl. — *pro* prema, s obzirom na. — 8. *adigebatur = adigi poterat.* — *minus commode = non facile.* — *copulis contineri* zahvatiti kukama. — 9. *accedebat ut* pored toga. — *se vento dare* predati se vjetru. — *tutius = minore cum periculo.* — *quarum rerum omnium casus erant extim.* svega toga morale su se bojati. (naše lađe).

C. 14. 1. *laborem sumere* mučiti se. — *host. fugam reprimi* zapriječiti neprijateljima bijeg (jer po 12. 2. *se in proxima oppida recipiebant*); *captis oppidis* razriješi: kad ... — *statuit exspectandum* uz *statuo* gerundiv. — 2. *primum* dodaj *ubi*; *ubi primum = cum primum.* — *ornatus* opremljen. — *adversæ* proliv. — 3. *neque* ali ni. — *vel* pa ni. — *non satis mihi constat* ne znam pravo. — *quid agerent*, upravno: *quid agamus.* — *quam rationem pugnæ insisterent* kojim bi putem u borbi udarili, slobodnije: kako bi se pobili.

4 insisterent. Rostro enim noceri non posse cognoverant; turribus
autem excitatis tamen has altitudo puppium ex barbaris na-
vibus superabat, ut neque ex inferiore loco satis commode tela
adĭgi possent et missa a Gallis gravius acciderent. Una erat
5 magno usui res praeparata a nostris, falces praeacutae inser-
tae affixaeque longuriis, non absimili forma muralium falcium.
6 His cum funes, qui antemnas ad malos destinabant, compre-
hensi adductique erant, navigio remis incitato praerumpe-
bantur. Quibus abscisis antemnae necessario concidebant, ut,
cum omnis Gallicis navibus spes in velis armamentisque con-
7 sisteret, his ereptis omnis usus navium uno tempore eriperetur.
8 Reliquum erat certamen positum in virtute, qua nostri milites
facile superabant, atque eo magis, quod in conspectu Caesaris
atque omnis exercitus res gerebatur, ut nullum paulo fortius
factum latēre posset; omnes enim colles ac loca superiora, unde
erat propinquus despectus in mare, ab exercitu tenebantur.

1 **15.** Deiectis, ut diximus, antemnis cum singulas binae ac
ternae naves circumsteterant, milites summa vi transcendere in
2 hostium naves contendebant. Quod postquam barbari fieri
animadverterunt, expugnatis compluribus navibus, cum ei rei
nullum reperiretur auxilium, fuga salutem petere contende-
3 runt. Ac iam conversis in eam partem navibus, quo ventus

4. *noceri (= se iis nocere)* nauditi, jer su to otprije znali, kad su se pobili s pojedinim ladama — *cognoverant = experti erant*. — *excitatis tamen* je krepčije nego *excitatas tamen turres; tamen* pokazuje, da se *excitatis* ima koncesivno razriješiti. — *neque — et* u jednu ruku ne — u drugu. — *ex inferiore loco = ex puppibus nostrarum navium*. — *tela adigere* kao 13. 8. — *telum accidit* strijela pada, udara. — 5. *res* uredba, stvar. — *magno usui* zavisno od *erat*. — k *falces* dodaj: naime. — *insertæ affixæque* nasadene i pričvršćene. — *non absimilis = consimilis*. — 6. *cum ... erant* iterativno. — *destinare* vezati. — *aaducere* pritegnuti. — *navigio incitato* razriješi samostalnom rečenicom aktivnom, a tako i *prærumpebantur*. — 7. *uno tempore* u jedan čas. — *eripi* = nestati. — 8. *in virtute positum est* stoji do junaštva. — *superabant = superiores erant*. — *res gerebatur = pugnabatur*. — *paulo fortius factum* i malo junačko djelo. — *unde = ex quibus*. — *despectus est = despici potest*, a *propinquus onda = ex propinquo*. — *ab exercitu (Romano)*. — *tenebantur = occupabantur*.

C. 15. 1. *deiectis autem* razriješi rečenicom s *cum*, a pred *cum singulas* metni *et*. — *circumsteterant* od *circumsistere*. — 2. *fieri* izostavi. — *expugnatis navibus* spoji s prijašnjom rečenicom s *et*. — 3. *ventus ferebat*, glagol je upotrijebljen apsolutno, bez objekta *naves*, nosio je, duvao je. — *malacia (venti)* i *tranquillitas (maris)* treba razlikovati. Drugo je posljedica prvoga i vezano s njim s *ac*, obadvoje sačinjava cjelinu, stoga je i predikat u singularu.

ferebat, tanta subito malacia ac tranquillitas exstitit, ut se ex
loco movere non posent. Quae quidem res ad negotium confi- 4
ciendum maximae fuit opportunitati: nam singulas nostri
consectati expugnaverunt, ut perpaucae ex omni numero noctis 5
interventu ad terram pervenerint, cum ab hora fere quarta
usque ad solis occasum pugnaretur.

16. Quo proelio bellum Venetorum totiusque orae mari- 1
timae confectum est. Nam cum omnis iuventus, omnes etiam
gravioris aetatis, in quibus aliquid consilii aut dignitatis fuit, 2
eo convenerant, tum, navium quod ibique fuerat, in unum lo-
cum coëgerant; quibus amissis reliqui neque, quo se reciperent,
neque, quemadmodum oppida defenderent, habebant. Itaque se 3
suaque omnia Caesari dediderunt. In quos eo gravius Caesar
vindicandum statuit, quo diligentius in reliquum tempus a bar- 4
baris ius legatorum conservaretur. Itaque omni senatu necato
reliquos sub corona vendidit.

17. Dum haec in Venetis geruntur, Q. Titurius Sabinus 1
cum iis copiis, quas a Caesare acceperat, in fines Venellorum
pervēnit. His praeerat Viridŏvix ac summam imperii tenebat 2
earum omnium civitatum, quae defecerant, ex quibus exercitum
magnasque copias coëgerat; atque his paucis diebus Aulerci, 3
Eburovīces Lexoviique senatu suo interfecto, quod auctores
belli esse nolebant, portas clauserunt seque cum Viridovīce
coniunxerunt; magnaque praeterea multitudo undique ex Gallia
perditorum hominum latronumque convenerat, quos spes prae-
dandi studiumque bellandi ab agricultura et cotidiano labore 4

4. *quæ quidem res* a to. — 5. *noctis interventu* abl. causæ: jer je nastala noć. — *cum* koncesivno.

C. 16. 1. *Za bellum Venetorum* v. l. 30. 1. — 2. *dignitas = auctoritas*. — 3. *non habeo* ne znam. — 4. *vindicare in aliquem = animadvertere in aliquem* l. 19. 1. — *statuit vindicandum* gerundiv uz *statuo*. — *quo = ut*. — *in reliquum tempus* unaprijed. — *sub corona vendere* prodati u roblje. Robovi, što su se prodavali, imali bi u starije vrijeme vijenac na glavi.

C. 17. 1. *in Venetis* v. l. 1. 2. — 2. *summam imperii tenere* imati vrhovno zapovjedništvo. — 3. *his* u ovo t. j. *od dolaska Sabinova*. — *nolebant* treba dodati subjekt iz *senatu*. — *perditus homo* propalica. — 4. *bellandi* i *prædandi* prevedi imenicama. — 5. *omnibus rebus* abl. limit. u svemu. — *cum* adverzativno. — *contra* mjesno. — *spatio* u razmaku. — *potestatem pug. fac.* l. 50. 1. — *in contemptionem venio alicui* prezire me tko. — *nonnihil* jače nego *aliquid*. — *vocibus carpere aliquem* ružiti koga, prevedi rečenicu aktivno sa subjektom *milites*.

sevocabat. Sabinus idoneo omnibus rebus loco castris sese tenebat, cum Viridovix contra eum duorum milium spatio consedisset cotidieque productis copiis pugnandi potestatem faceret, ut iam non solum hostibus in contemptionem Sabinus veniret, sed etiam nostrorum militum vocibus nonnihil carperetur; tantamque opinionem timoris praebuit, ut iam ad vallum castrorum hostes accedere auderent. Id ea de causa faciebat, quod cum tanta multitudine hostium, praesertim eo absente, qui summam imperii teneret, nisi aequo loco aut opportunitate aliqua data legato dimicandum non existimabat.

18. Hac confirmata opinione timoris idoneum quendam hominem et callidum delegit, Gallum, ex iis, quos auxilii causa secum habebat. Huic magnis praemiis pollicitationibusque persuadet, uti ad hostes transeat, et, quid fieri velit, edŏcet. Qui ubi pro perfuga ad eos venit, timorem Romanorum proponit; quibus angustiis ipse Caesar a Venetis prematur, docet, neque longius abesse, quin proxima nocte Sabinus clam ex castris exercitum educat et ad Caesarem auxilii ferendi causa proficiscatur. Quod ubi auditum est, conclamant omnes occasionem negotii bene gerendi amittendam non esse: ad castra iri oportere. Multae res ad hoc consilium Gallos hortabantur: superiorum dierum Sabini cunctatio, perfugae confirmatio, inopia cibariorum, cui rei parum diligenter ab iis erat provisum, spes Venetici belli et quod fere libenter homines id, quod volunt, credunt. His rebus adducti non prius Viridovīcem reliquosque duces ex concilio dimittunt, quam ab iis sit concessum, arma uti capiant et ad castra contendant. Qua re concessa laeti, ut explorata victoria, sarmentis virgultisque collectis, quibus fossas Romanorum compleant, ad castra pergunt.

---

6. *tantam opinionem tim. præb.* = *speciem tim. præbere* tako se pokazao plašljiv. — *ad* = *usque ad.* — 7. *absente eo* u odsutnosti onoga. — *nisi non* samo. — *opportunitate aliqua data* ako mu se nada kakva zgodna prilika.

C. 18. 1. *Hac confirmata opinione timoris* kad je utvrdio ovu vjeru u strah. — 2. *edocere* izvijestiti, kazati. — *quid fieri velit* što želi. — 3. *pro perfuga* kao, jer *perfuga* nije bio. — *angustiis premi* u stisku natjerati. — 4. *neque longius abesse quin proxima nocte educat* najkasnije će još noćas izvesti. — za *quin* v. I. 3. 6. — 6. *superior* prošli. — *confirmatio* uvjeravanje. — *cui rei* = *quibus.* — *parum* = *non satis.* — *spes V. belli* kraće mjesto *spes prosperi eventus V. b.* — 7. *dimittere* pustiti. — 8. *qua re concessa* je abl. cau-

19. Locus erat castrorum editus et paulatim ab imo acclivis circiter passus mille. Huc magno cursu contenderunt, ut quam minimum spatii ad se colligendos armandosque Romanis daretur, exanimatique pervenerunt. Sabinus suos cohortatus cupientibus signum dat. Impeditis hostibus propter ea, quae ferebant, onera subito duabus portis eruptionem fieri iubet. Factum est opportunitate loci, hostium inscientia ac defatigatione, virtute militum et superiorum pugnarum exercitatione, ut ne unum quidem nostrorum impetum ferrent ac statim terga verterent. Quos integris viribus milites nostri consecuti magnum numerum eorum occiderunt; reliquos equites consectati paucos, qui ex fuga evaserant, reliquerunt. Sic uno tempore et de navali pugna Sabinus et de Sabini victoria Caesar certior factus est, civitatesque omnes se statim Titurio dediderunt. Nam ut ad bella suscipienda Gallorum alacer ac promptus est animus, sic mollis ac minime resistens ad calamitates perferendas mens eorum est.

20. Eodem fere tempore P. Crassus, cum in Aquitaniam pervenisset, quae, ut ante dictum est, [et regionum latitudine et multitudine hominum] tertia pars Galliae est [aestimanda], cum intellegeret in iis locis sibi bellum gerendum, ubi paucis ante annis L. Valerius Praeconīnus legatus exercitu pulso interfectus esset, atque unde L. Manlius proconsul impedimentis amissis profugisset, non mediŏcrem sibi diligentiam adhibendam intellegebat. Itaque re frumentaria provisa, auxiliis equitatuque comparato, multis praeterea viris fortibus Tolōsa [Carcasōne] et Narbone, quae sunt civitates Galliae provinciae

---

sæ uz *læti*: veseli, što su im to dopustili. — *ut explorata* (siguran) *victoria* = *tamquam expl. iam esset victoria.* — *pergunt* = *contendunt.*

C. 19. 1. *ab imo* od dna. — *acclivis*, v. *acclivitate* II. 18. 2. — *magno cursu* u silnom trku. — *spatium* vrijeme. — 2. *cupientibus (suis)* sc. *signum pugnæ* po želji. — 3. *super. pug. exercitatio* vještina stečena u prijašnjim bojevima. — 4. *ex fuga evadere* umaći na bijegu. — *relinquere* ostaviti na životu. — 5. *Titurio* radi promjene spominje se gentilno ime mjesto cognomena *Sabinus.* — *animus* srce, srčanost, kad nešto započnu; *mens* duh, ustrajnost. — *minime resistens est* ni malo jak (zapravo: vrstan odolijevati).

C. 20. 1. *cum pervenisset* učini glavnom rečenicom = *pervenerat.* Nova se rečenica onda započinje s *cum intellegeret.* — *non mediocrem* prevedi adverb. — *dilig. adhibere* biti na oprezu. — 2. *Tolosa ... et Narbone* spoji s *evocatis.* — *evocare* pozvati (kao dobrovoljce). — 4. *convallis* kotlina. — *disiectos* = *dispersos.*

finitimae his regionibus, nominatim evocatis in Sotiātium fines exercitum introduxit. Cuius adventu cognito Sotiātes magnis copiis coactis equitatuque, quo plurimum valebant, in itinere agmen nostrum adorti primum equestre proelium commiserunt, deinde equitatu suo pulso atque insequentibus nostris subito pedestres copias, quas in convalle in insidiis collocaverant, ostenderunt. Hi nostros disiectos adorti proelium renovaverunt.

21. Pugnatum est diu atque acriter, cum Sotiates superioribus victoriis freti in sua virtute totius Aquitaniae salutem positam putarent, nostri autem, quid sine imperatore et sine reliquis legionibus adulescentulo duce efficere possent, perspici cuperent: tandem confecti vulneribus hostes terga verterunt. Quorum magno numero interfecto Crassus ex itinere oppidum Sotiatium oppugnare coepit. Quibus fortiter resistentibus vineas turresque egit. Illi alias eruptione temptata, alias cuniculis ad aggerem vineasque actis, (cuius rei sunt longe peritissimi Aquitani, propterea quod multis locis apud eos aerariae secturaeque sunt), ubi diligentia nostrorum nihil his rebus profici posse intellexerunt, legatos ad Crassum mittunt seque in deditionem ut recipiat, petunt. Qua re impetrata, arma tradere iussi, faciunt.

22. Atque in eam rem omnium nostrorum intentis animis alia ex parte oppidi Adiatunnus, qui summam imperii tenebat, cum DC devotis, quos illi soldurios appellant, quorum haec est condicio, ut omnibus in vita commodis una cum iis fruantur

C. 21. 1. *in virtute positam esse* stoji do hrabrosti. — *adulescentulo duce* abl. abs. pod mladanim vodom. — 2. *ex itinere* v. I. 25. 6. — *vineas ... agere* v. II 12. 3. — 3. *alias - alias* v. II. 29. 5. Ablative aps. učini glavnim rečenicama, a pred *ubi* metni točku. — *cuniculos agere* lagume iskopati. — *cuius rei* a tomu. — *aerariae* sc. *fodinae; secturae* = *lapicidinae*. — *ubi* ali čim. — *diligentia* abl. causæ. — *proficere* obaviti, opraviti. — *in deditionem recipere* v. I. 28. 2. — *iussi* na zapovijed.

C. 22. 1. *intentus in rem* (aktiv.) svratiti. — *animus* pozornost. — *in eam rem* na to sc. *in arma tradenda*. — *Adiatunnus*, s tim spoji *eruptionem facere conatus* i prevedi kao glavnu rečenicu. — 2. *devotus* vjeran, pobratim. — *quorum ... condicio* započni novu rečenicu. — *condicio* zadatak. — Poredaj: *ut ... fruantur, ... aut ferant aut ... consciscant*. — *frui* dijeliti (zapravo uživati). — *commodum* dobro. — *amicitiæ alicuius se dare* sprijateljiti se s kim. — *si* a ako. —*si quid per vim accidat his* stigne li ove kakva nevolja po nasilju (tudem). — 3. *hominum memoria*, koliko pamte ljudi. — *se devovere* = *se dedere* § 2. i *devotis* § 1. — 4. *cum his* tu se nastavlja pripovijedanje: s ovakvim dakle junacima. — *clamore sublato* = *cum clamor sublatus esset et ad arma ... esset, repulsus est in oppidum*. — S *tamen* započni novu rečenicu. — *eadem deditionis condicione uti* predati se uz isti uvjet.

C. 23. 2. *commoti (eo), quod*. — *manu* = *arte* ljudskom rukom. — *paucis diebus, quibus* u malo dana, otkako. — *expugnatum (esse)*. — *quoque* (od *quisque*) *versus* = *in omnes partes*. — *coniurare* i *obsides dare* v. II. 1. 1. — 3. *citerioris Hisp.* spoji s *civitates*. — 4. *auctoritas* zamašaj. — 5. *duces* predikat. — *omnes annos* t. j. do smrti Sertorijeve. — 6. *loca capere* (za okol zgodna) mjesta birati i zapremiti, posjesti. — *instituunt* = *incipiunt*. — 7. *quod* tumače akuzativi s inf., od kojih se 1. i 3. proteže na Rim., 2. i 4. na neprijatelje. — *exiguitas* malen broj. — *diduci* rascjepkati. — *et castris* i još. — *minus commode* teže. — *in dies* dan na dan. — *non cunctandum exist. quin* II. 2. 5. — *pugna decertare* v. I. 50. 4. — 7. *ad cons.* pred ratno vijeće. — *idem sentire* biti istoga mišljenja, isto misliti.

quorum se amicitiae dediderint, si quid his per vim accidat, aut eundem casum una ferant aut sibi mortem consciscant (neque adhuc hominum memoria repertus est quisquam, qui eo interfecto, cuius se amicitiae devovisset, mori recusaret): cum his Adiatunnus eruptionem facere conatus, clamore ab ea parte munitionis sublato, cum ad arma milites concurrissent vehementerque ibi pugnatum esset, repulsus in oppidum tamen, uti eādem deditionis condicione uteretur, a Crasso impetravit.

23. Armis obsidibusque acceptis Crassus in fines Vocatium et Tarusatium profectus est. Tum vero barbari commoti, quod oppidum et natura loci et manu munitum paucis diebus, quibus eo ventum erat, expugnatum cognoverant, legatos quoque versus dimittere, coniurare, obsides inter se dare, copias parare coeperunt. Mittuntur etiam ad eas civitates legati, quae sunt citerioris Hispaniae finitimae Aquitaniae: inde auxilia ducesque arcessuntur. Quorum adventu magna cum auctoritate et magna hominum multitudine bellum gerere conantur. Duces vero ii deliguntur, qui una cum Q. Sertorio omnes annos fuerant summamque scientiam rei militaris habere existimabantur. Hi consuetudine populi Romani loca capere, castra munire, commeatibus nostros intercludere instituunt. Quod ubi Crassus animadvertit, suas copias propter exiguitatem non facile diduci, hostem et vagari et vias obsidere et castris satis praesidii relinquere, ob eam causam minus commode frumentum commeatumque sibi supportari, in dies hostium numerum augeri, non cunctandum existimavit, quin pugna decertaret. Hac re ad consilium delata, ubi omnes idem sentire intellexit, posterum diem pugnae constituit.

1 **24.** Prima luce productis omnibus copiis duplici acie instituta, auxiliis in mediam aciem coniectis, quid hostes consilii caperent, exspectabat. Illi, etsi propter multitudinem et veterem
2 belli gloriam paucitatemque nostrorum se tuto dimicaturos existimabant, tamen tutius esse arbitrabantur obsessis viis commeatu intercluso sine ullo vulnere victoria potiri et, si propter inopiam rei frumentariae Romani sese recipere coe-
3 pissent, impeditos in agmine et sub sarcinis adoriri cogitabant.
4 Hoc consilio probato ab ducibus, productis Romanorum copiis,
5 sese castris tenebant. Hac re perspecta Crassus, cum sua cunctatione atque opinione timoris hostes nostros milites alacriores ad pugnandum effecissent, atque omnium voces audirentur, exspectari diutius non oportere, quin ad castra iretur, cohortatus suos omnibus cupientibus ad hostium castra contendit.

1 **25.** Ibi cum alii fossas complerent, alii multis telis coniectis defensores vallo munitionibusque depellerent, auxiliaresque, quibus non multum Crassus confidebat, ad pugnam lapidibus telisque subministrandis et ad aggerem caespitibus comportandis speciem atque opinionem pugnantium praeberent, cum item ab hostibus constanter ac non timide pugnaretur, telaque ex loco superiore missa non frustra acciderent, equites circumĭtis hostium castris Crasso renuntiaverunt, non eādem esse diligentia ab decumana porta castra munita facilemque adi-
2 tum habere.

C. 24. 1. *prima luce* I. 22. 1. — *productis copiis* i *acie instituta* prevedi glavnim rečenicama. — *duplex* u dvije vrste. — *mediam* adverb. po srijedi. — *conicere* smjestiti. — *quid cons. caperent* što će odlučiti. — 2. *tuto* = *sine periculo*. — *obsessis viis, com. intercluso* prevedi kao i *potiri* i spoji ih s *et*. — *vulnus* rana, gubitak. — 3. *impeditos in agmine* (sc. *Romanos*) nepripravne na putu. — *sub sarcinis* pod bremenom. — *cogitare* s infinit. smjerati. — 4. *productis (in aciem) copiis* abl. abs. ima značenje koncesivno. — *sese castr. tenere* v. I. 40. 8. — 5. *hac re perspecta:* kad je to Kras opazio. — *exspectari non oport.* = *cunctandum non esse, quin* kao 23. 7. — *cohortatus* prevedi: *est et.* — *omnibus cupientibus* svima po želji.

C. 25. 1. *multis telis coniectis* sasuvši silu strijela. — *vallum* je nasip, *munitiones* utvrde na njemu (kule i druge sprave). — *non multum* = *parum*. — *lapid. subministrandis* prev. *subministrarent lapides et cæspites comportarent*. — *speciem atque opinionem pugnantium præberent* te bi na pogled mislio da se bore. — *ex loco superiore* t. j. *ex vallo castrorum*. — *non frustra accidere* v. 14. 4. — 2. *aditum habere* v. 12. 1.

26. Crassus equitum praefectos cohortatus, ut magnis 1
praemiis pollicitationibusque suos excitarent, quid fieri vellet, ostendit. Illi, ut erat imperatum, eductis iis cohortibus, quae praesidio castris relictae intritae ab labore erant, et longiore 2
itinere circumductis, ne ex hostium castris conspici possent, omnium oculis mentibusque ad pugnam intentis celeriter ad eas, quas diximus munitiones pervenerunt atque his prorŭtis prius in hostium castris constiterunt, quam plane ab his videri 3
aut, quid rei gereretur, cognosci posset. Tum vero clamore ab ea parte audito nostri redintegratis viribus, quod plerumque 4
in spe victoriae accidere consuevit, acrius pugnare coeperunt. Hostes undique circumventi desperatis omnibus rebus se per 5
munitiones deicere et fuga salutem petere contenderunt. Quos equitatus apertissimis campis consectatus ex milium L numero, 6
quae ex Aquitania Cantăbrisque convenisse constabat, vix quarta parte relicta, multa nocte se in castra recepit.

27. Hac audita pugna maxima pars Aquitaniae sese Crasso 1
dedidit obsidesque ultro misit; quo in numero fuerunt Tarbelli, Bigerriōnes, Ptianii, Vocātes, Tarusātes, Elusātes, Gates, Ausci, Garummi, Sibusātes, Cocosātes; paucae ultimae nationes anni tempore confisae, quod hiems suberat, hoc facere neglexerunt.

28. Eodem fere tempore Caesar, etsi prope exacta iam ae- 1
stas erat, tamen, quod omni Gallia pacata Morĭni Menapiique supererant, qui in armis essent neque ad eum umquam legatos de pace misissent, arbitratus id bellum celeriter confici posse,

---

C. 26. 1. *cohortari* pozvati. — *quid fieri vellet, ostendit* v. 18. 2. — 2. *eductis (e castris) cohortibus* prevedi glavnom rečenicom. — *relictæ (erant et).* — *intritæ* neoslabljen (jednako po smislu *integris viribus*). — *longiore itinere* (= *circuitu*). — s *omnium oculis* započni novu rečenicu. — *intentis ad pugnas* tumači *celeriter*, abl. abs. razriješi s podredenom rečenicom: dok je svima pogled i misao bila zabavljena bitkom. — 3. *consistere* stati. — *videri (possent).* — 4. *redintegro* iznova skupiti. — *in spe victoriæ* kad se tko ponada pobjedi. — 5. *desperatis omnibus rebus* u posvemašnjem očajanju. — *per* preko. — *se deicere* skakati. — 6. *consectari* poći u potjeru. — *relicta* prevedi aktivno, subjekt *equitatus*. — *multa nocte* kasno u noć. — *se recipere* = *redire*.

C. 27. 1. *maxima pars* prevedi adverb. najvećim dijelom, *Aquitaniæ* učini nominativom. — *ultro* sama. — *quo in numero* među njima. — *paucæ* samo neki. — *ultimæ* najdalji. — *subesse* na domaku biti. — *neglegere* propustiti.

C. 28. 1. *exacta erat* bilo na izmaku. — *tamen Cæsar*. — *quod omnis Gallia pacata erat præter Morinos et Menapios*. — *arbitratus ... posse* (misleći) je zaglavna rečenica. — *alia ratione ac* drukčije nego.

eo exercitum duxit; qui longe alia ratione ac reliqui Galli bellum gerere coeperunt. Nam quod intellegebant maximas
2 nationes, quae proelio contendissent, pulsas superatasque esse, continentesque silvas ac paludes habebant, eo se suaque omnia contulerunt. Ad quarum initium silvarum cum Caesar perve-
3 nisset castraque munire instituisset, neque hostis interim visus esset, dispersis in opere nostris subito ex omnibus partibus silvae evolaverunt et in nostros impetum fecerunt. Nostri celeriter arma ceperunt, eosque in silvas repulerunt et compluribus
4 interfectis longius impeditioribus locis secuti paucos ex suis deperdiderunt.

1 **29.** Reliquis deinceps diebus Caesar silvas caedere instituit, et ne quis inermibus imprudentibusque militibus ab latere impetus fieri posset, omnem eam materiam, quae erat caesa, conversam ad hostem collocabat et pro vallo ad utrumque latus
2 exstruebat. Incredibili celeritate magno spatio paucis diebus confecto, cum iam pecus atque extrema impedimenta ab nostris tenerentur, ipsi densiores silvas peterent, eiusmodi sunt tempestates consecutae, uti opus necessario intermitteretur et continuatione imbrium diutius sub pellibus milites contineri
3 non possent. Itaque vastatis omnibus eorum agris, vicis aedificiisque incensis Caesar exercitum reduxit et in Aulercis Lexoviisque, reliquis item civitatibus, quae proxime bellum fecerant, in hibernis collocavit.

---

2. *prœlio contendere* ogledati se u boju (otvo[illegible]om). — *continens* bez prekida, prostran. — *eo se suaque omnia contulerunt* v. II. 13. 2. — 3. *neque visus esset* učini glavnom rečenicom. — *dispersis nostris* ali čim se naši rastrkali. — *in opere* u poslu *(in castris muniendis)*. — 4. *longius predaleko* (kao prikor rečeno). — *impeditus* neprohodan.

C. 29. 1. *deinceps* redom. — *instituit* stao. — *inermibus ... militibus* je abl. abs. = *in inermes milites*. — *imprudens* nepripravan. — *materia* je ovdje: drveće. — *conversam ad hostem* okrenut protiv neprijatelja. — *exstruere* gomilati. — 2. *magno spatio confecto* prevaliti silan prostor. — ispred *cum* metni: ali. — *tenere* uzeti. — *extrema impedimenta* prtljaga, što bijaše ostraga. — *petere* uzmicati. — *consecutæ sunt* = *coortæ sunt*. — *continuatione imbrium* od neprestanih kiša. — *sub pellibus* pod šatorima, jer su šatori bili kožama pokriveni. — *proxime* nedavno.

C. IULII CAESARIS

DE BELLO GALLICO

COMMENTARIUS QUARTUS (GOD. 55.)

1. Ea, quae secuta est, hieme, qui fuit annus Cn. Pompeio 1
M. Crasso consulibus, Usipětes Germani et item Tenctĕri magna cum multitudine hominum flumen Rhenum transierunt, non longe a mari, quo Rhenus influit. Causa transeundi fuit, quod 2
ab Suebis complures annos exagitati bello premebantur et agricultura prohibebantur. Sueborum gens est longe maxima 3
et bellicosissima Germanorum omnium. Hi centum pagos habere 4
dicuntur, ex quibus quotannis singula milia armatorum bellandi causa ex finibus educunt. Reliqui, qui domi manserunt, se atque illos alunt; hi rursus in vicem anno post in armis sunt, illi domi 5
remănent. Sic neque agricultura nec ratio atque usus belli 6
intermittitur. Sed privati ac separati agri apud eos nihil est, 7
neque longius anno remanere uno in loco colendi causa licet. Neque multum frumento, sed maximam partem lacte atque 8
pecore vivunt, multumque sunt in venationibus; quae res et cibi 9
genere et cotidiana exercitatione et libertate vitae, cum a pueris

---

C. 1. 1. *ea hieme, quæ ...* — *qui fuit* a to je bilo godine 55. — *item* isto tako, s njima. — *quo* = *in quod*. — 2. *transeundi* prevedi kao II. 1. 2. *coniurandi*. — *compl. annos* spoji s *b. premebantur et prohibebantur*, a *exagitati* (v. II. 29. 5.) *ab Suebis* označuje povod glavnoj radnji. — 4. *hi (Suebi)*. — *singula* naime iz svake općine. — *ex finibus* preko granica. — 5. *rursus in vicem* opet naizmjence. — *anno post* do godine. — *illi*, asindetski adverzativno: a oni. — 6. *ratio atque usus belli* ratno umijeće i vježba. — 7. *separatus* odjelit. — *colendi (agri) causa*. — 8. *neque* i ne. — *multum* i *maximam partem* su adverb. akuzativi: mnogo, najviše.

9. *quæ res* to. — *a pueris* od djetinjstva. — *officium* dužnost, poslušnost. — *contra vol.* = *inviti*. — *alit* = *auget*. — *immani corp. magnitudine* predika-

nullo officio aut disciplina assuefacti nihil omnino contra voluntatem faciunt, et vires alit et immani corporum magnitu-
10 dine homines efficit. Atque in eam se consuetudinem adduxerunt, ut locis frigidissimis neque vestītus praeter pelles habeant quicquam, quarum propter exiguitatem magna est corporis pars aperta, et laventur in fluminibus.

1 **2.** Mercatoribus est aditus magis eo, ut, quae bello ceperint, quibus vendant, habeant, quam quo ullam rem ad se importari
2 desiderent. Quin etiam iumentis, quibus maxime Galli delectantur quaeque impenso parant pretio, importatis non utuntur, sed quae sunt apud eos nata, parva atque deformia, haec cotidiana exercitatione, summi ut sint laboris, efficiunt. Equestribus
3 proeliis saepe ex equis desiliunt ac pedibus proeliantur, equosque eodem remanere vestigio assuefecerunt, ad quos se celeriter,
4 cum usus est, recipiunt; neque eorum moribus turpius quicquam
5 aut inertius habetur, quam ephippiis uti. Itaque ad quemvis numerum ephippiatorum equitum quamvis pauci adire audent. Vinum ad se omnino importari non patiuntur, quod ea re ad laborem ferendum remollescere homines atque effeminari arbitrantur.

1 **3.** Publice maximam putant esse laudem, quam latissime a suis finibus vacare agros; hac re significari magnum numerum civitatum suam vim sustinere non posse. Itaque una ex parte a
2 Suebis circiter milia passuum centum agri vacare dicuntur. Ad

---

tivno k *homines*: gorostasima. — 10. *atque* ... i dotjerali su do te ... — *locis frigidissimis* ima koncesivno značenje: i u ... — *neque ... quicquam* nikakvoga ... *præter* do; *vestitus* je genitiv zavisan od *neque ... quicquam* = *et nihil*. — *quarum* = *et propter ex. earum aperta* = *nuda* (odgaljen) — *lavari* = kupati se.

C. 2. 1. Poredaj: *magis eo* (za to), *ut habeant, quibus vendant* (konjunkt., jer je misao njihova), *quæ bello ceperint, quam quo* (= *quam eo, quod*) ... *desiderent*. — *quibus vendant quæ ceperint* kupaca za svoj ratni plijen. — *desiderare* željeti. — 2. *quin etiam* što više. — *iumenta* misli: konje. — *importatus* stran. — *impenso pretio* za skupe novce. — *parare* nabavljati. — *quæ nata* ... domaći. — *efficere* stvoriti. — *summi laboris sum* za najveći sam napor. — 3. *pedibus* pješke. — *eodem vestigio* na istom mjestu. — *ad quos* = *et ad eos*. — *usus est* = *opus est*. — 4. *moribus* v. I. 4. 1. — *aut iners* ili nespretno. — *ephippium* sedlo. — 5. *ad quemvis numerum ephip. eq.* na kakvu god množinu konjanika sa sedlom. — *adire* udariti na. — 6. *ea re* = *eo* (vino). — *ad ferendum* v. III. 19. 6., osobito II. 15. 4.

C. 3. 1. *publice* za državu (= *rei publicæ* dat.) — *vacare agros* prevedi s: ako. — *vacare* pust biti. — *sustinere* odolijevati s akuz. *vim*.

alteram partem succedunt Ubii, quorum fuit civitas ampla 3
atque florens, ut est captus Germanorum; ii paulo, quamquam sunt eiusdem generis, sunt ceteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt multumque ad eos mercatores ventītant, et ipsi propter propinquitatem Gallicis sunt moribus assuefacti. Hos cum Suebi multis saepe bellis experti propter amplitudi- 4
nem gravitatemque civitatis finibus expellere non potuissent, tamen vectigāles sibi fecerunt ac multo humiliores infirmioresque redegerunt.

4. In eadem causa fuerunt Usipetes et Tencteri, quos supra 1
diximus, qui complures annos Sueborum vim sustinuerunt, ad extremum tamen agris expulsi et multis locis Germaniae triennium vagati ad Rhenum pervenerunt. Quas regiones Menapii incolebant et ad utramque ripam fluminis agros, aedificia vicosque habebant, sed tantae multitudinis adventu per- 2
territi ex iis aedificiis, quae trans flumen habuerant, demigra- 3
verunt et sic Rhenum dispositis praesidiis Germanos transire 4
prohibebant. Illi omnia experti, cum neque vi contendere propter inopiam navium neque clam transire propter custodias Menapiorum possent, reverti se in suas sedes regionesque simulaverunt et tridui viam progressi rursus reverterunt atque 5
omni hoc itinere una nocte equitatu confecto inscios inopinantesque Menapios oppresserunt, qui de Germanorum discessu 6
per exploratores certiores facti sine metu trans Rhenum in suos vicos remigraverant. His interfectis navibusque eorum occupatis, priusquam ea pars Menapiorum, quae citra Rhenum 7
erat, certior fieret, flumen transierunt atque omnibus eorum

---

2. *a Suebis* kao §. 1. *a suis finibus*. — 3. *succedere* blizu biti. — *ut captus est Germ.* kako je shvaćanje Ger., po germ. shvaćanju. — *genus* rod, pleme. — *ceteris* je abl. comparationis. — *humanus* ugladen. — *propinquitas* blizina. — 4. *hos* spoji s *expellere*. — *cum ... tamen*, koncesivno. — *experiri bello* ogledati se u boju. — *gravitas* znatnost. — *aliquem vectigalem facere* nametnuti komu danak. — *humilis* neznatan.

C. 4. 1. *causa* = *condicio, in eadem causa fuerunt* isto zadesi. — *s qui* započni novu rečenicu *(qui* = *hi)*. — *ad extremum* = *postremo*, spoji s *pervenerunt*. — *triennium* = *per tres annos*. — 2. *trans flumen* onkraj (t. j. na desnoj obali). — *dispositis præs.* kao I. 8. 2. — *transire* hrv. imenica. — 4. *contendere* ogledati se. — *simulaverunt (reverti)* prevedi adverbijalno: tobože. — 7. *priusquam ... fieret* kazuje misao neprijatelja, stoga konjunktiv. — *copiæ* hrana, imutak.

aedificiis occupatis reliquam partem hiemis se eorum copiis aluerunt.

1 5. His de rebus Caesar certior factus et infirmitatem Gallorum veritus, quod sunt in consiliis capiendis mobiles et novis plerumque rebus student, nihil his committendum existi-
2 mavit. Est enim hoc Gallicae consuetudinis, uti et viatores etiam invitos consistere cogant, et quid quisque eorum de quaque re audierit aut cognoverit, quaerant, et mercatores in oppidis vulgus circumsistat quibusque ex regionibus veniant quasque ibi res cognoverint, pronuntiare cogat. His rebus atque
3 auditionibus permoti de summis saepe rebus consilia ineunt, quorum eos in vestigio paenitere necesse est, cum incertis rumoribus serviant, et plerique ad voluntatem eorum ficta respondeant.

1 6. Qua consuetudine cognita Caesar, ne graviori bello occurreret, maturius, quam consuerat, ad exercitum proficis-
2 citur. Eo cum venisset, ea, quae fore suspicatus erat, facta cognovit: missas legationes ab nonnullis civitatibus ad Germa-
3 nos invitatosque eos, uti ab Rheno discederent, omnia, quae
4 postulassent, ab se fore parata. Qua spe adducti Germani latius iam vagabantur, et in fines Eburonum et Condrusorum,
5 qui sunt Treverorum clientes, pervenerant. Principibus Galliae evocatis Caesar ea, quae cognoverat, dissimulanda sibi existi-

---

C. 5. 1. *infirmitas* nepostojanost. — *committendum his nihil existimavit* držao je, da se ne smije u njih nimalo pouzdavati (jer bi se lako mogli odmetnuti). — 2. *hoc consuetudinis est* pripada običaju, običaj je to. — Poredaj: *et cogat pronuntiare (eos), quibus* i t. d. — 3. *auditio* prazne riječi, pusto naklapanje. — *summus* veoma važan. — *in vestigio* smjesta, odmah. — *servire* povoditi se. — *plerique* (naime: *mercatores et viatores*) — *ad vol.* prema želji, zavisno od *ficta*, part. razriješi relat. rečenicom: što izmisli prema želji njihovoj.

C. 6. 1. Poredaj: *Cæsar maturius ... proficiscitur, ne ...* — *occurrere* naići na. — *gravius bellum* bio bi, kad bi se Gali združili s Germanima. — 2. *factum est* dogodilo se. — *fore* ne treba prevesti. — 3. *ab Rheno*, t. j. u unutrašnjost Galije. — *quæ postulassent* konjunktiv mjesto fut. II. — *fore parata* (inf. fut. II. pas.) zavisno od izraza, što se ima popuniti iz *invitatos:* obećavajući. 4. *qua spe = ea spe.* — 5. *evocatis (in castra)* pozvati k sebi. — *dissimulare* graditi se kao da ne zna, kriti. — *eorum animis = iis.* — *permulcere* utješiti, umiriti (radi provale germanske); *confirmare* ohrabriti, osokoliti. — *imperare* zatražiti.

mavit eorumque animis permulsis et confirmatis equitatuque imperato bellum cum Germanis gerere constituit.

7. Re frumentaria comparata equitibusque delectis iter in 1
ea loca facere coepit, quibus in locis esse Germanos audiebat. A quibus cum paucorum dierum iter abesset, legati ab iis 2
venerunt, quorum haec fuit oratio: Germanos neque priores populo Romano bellum inferre neque tamen recusare, si laces- 3
santur, quin armis contendant, quod Germanorum consuetudo sit a maioribus tradita, quicumque bellum inferant, resistere neque deprecari. Haec tamen dicere: venisse se invitos, eiectos 4
domo; si suam gratiam Romani velint, posse iis utiles esse amicos; vel sibi agros attribuant, vel patiantur eos tenere, quos armis possederint: sese unis Suebis concedere, quibus ne 5
dii quidem immortales pares esse possint; reliquum quidem in terris esse neminem, quem non superare possint.

8. Ad haec, quae visum est, Caesar respondit; sed exitus 1
fuit orationis: sibi nullam cum iis amicitiam esse posse, si in Gallia remanerent; neque verum esse, qui suos fines tueri non 2
potuerint, alienos occupare; neque ullos in Gallia vacare agros, qui dari tantae praesertim multitudini sine iniuria possint; sed licere, si velint, in Ubiorum finibus considĕre, quorum sint 3
legati apud se et de Sueborum iniuriis querantur et a se auxilium petant: hoc se Ubiis imperaturum.

9. Legati haec se ad suos relaturos dixerunt et re deliberata 1
post diem tertium ad Caesarem reversuros: interea ne propius se castra moveret, petierunt. Ne id quidem Caesar ab se impe- 2

C. 7. 1. *iter facere cœpit* krene. — 2. *iter paucorum dierum* nekoliko dana hoda. — 3. *neque tamen* ali i ne. — *recusare* (kratiti se). *quin* (u hrv. infinitiv). — *lacessantur* prevedi aktivno. — *quicumque = si qui.* — *resistere (iis).* — *deprecari* moliti. — 4. *dicere (se).* — *gratiam = amicitiam.* — *posse (se).* — *attribuant (Romani):* upravno: *attribuite.* — *tenere* zadržati. — *possederint* od *possidere (= potiri)* osvojiti. — 5. *concedere alicui* kao i *cedere* znači: prednost dati. — *reliquum quidem esse* a inače nema na svijetu nikoga.

C. 8. 1. *quæ visum est* što mu se činilo zgodno. — 2. *verum est* nije u redu, pravo, od toga zavisi: *occupare (eos) alienos fines, qui suos tueri non potuerint.* — *vacare* kao 3. 1. — *sine iniuria* dosadašnjim stanovnicima. — 3. *considere* nastaniti se. — *hoc* t. j. *ut considere Germanis in suis finibus permitterent.*

C. 9. 1. *re* (to) *deliberata* razriješi sa: kad. — 2. Poredaj: *petierunt, ne interea ... moveret.* — *a me impetratur* aktiv. uslišiti.

trari posse dixit. Cognoverat enim magnam partem equitatus ab iis aliquot diebus ante praedandi frumentandique causa ad
3 Ambivaritos trans Mosam missam: hos exspectari equites atque eius rei causa moram interponi arbitrabatur.

10. Mosa profluit ex monte Vosego, qui est in finibus Lin-
1 gŏnum, et parte quadam ex Rheno recepta, quae appellatur Vacălus, insulam efficit Batavorum, neque longius ab eo loco milibus passuum LXXX in Oceanum influit. Rhenus autem
2 oritur ex Lepontiis, qui Alpes incolunt, et longo spatio per fines Nantuatium, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatrico-
3 rum, Tribocorum, Treverorum citatus fertur et, ubi Oceano
4 appropinquavit, in plures diffluit partes multis ingentibusque insulis effectis, quarum pars magna a feris barbarisque natio-
5 nibus incolitur (ex quibus sunt, qui piscibus atque ovis avium vivere existimantur), multisque capitibus Oceanum influit.

11. Caesar cum ab hoste non amplius passuum XII milibus
1 abesset, ut erat constitutum, ad eum legati revertuntur; qui in itinere congressi magnopere, ne longius progrederetur, orabant. Cum id non impetrassent, petebant, uti ad eos equites, qui
2 agmen antecessissent, praemitteret eosque pugna prohiberet,
3 sibique ut potestatem faceret in Ubios legatos mittendi; quorum si principes ac senatus sibi iure iurando fidem fecisset, ea condicione, quae a Caesare ferretur, se usuros ostendebant; ad has res conficiendas sibi tridui spatium daret. Haec omnia
4 Caesar eodem illo pertinere arbitrabatur, ut tridui mora inter-

---

3. *exspectari (eos).* — *moram interponi* zatezati.

C. 10. 1. *pars quædam (aquæ)* rukav. — *parte ... recepta* prevedi aktivno: *eam recipit pars ... Rheni.* — *ab eo loco*, t. j. gdje prima Vacalus. — 2. *ex Lepontiis* v. I. 1. 2. — *citatus fertur* brzo teče. — 4. *ingentibus effectis* abl. abs. učini samostalnom rečenicom. — *ingentibusque, que* izostavi u hrv. — 5. *ex quibus* a među njima. — *caput* ušće.

C. 11. 1. *in itinere congressi (cum eo)* v. I. 27. 2. — 2. *agmen antecedere:* bili su dakle *primum agmen.* — *potestatem facere* v. I. 48. 3. — 3. s *quorum* započni novu rečenicu. — *iure iur. fidem facere* pod zakletvu zadati vjeru, t. j. da će im dati zemlje. — *conditio* prijedlog. — *uti* primiti. — *ferre* predlagati. — *ostendere = docere* izjaviti. — 4. *eodem illo pertinere* smjerati upravo na to. — *ut* tumači *eodem illo.* — *ut ... reverterentur* zapravo: *ut tridui mora interponeretur, dum ... reverterentur* da se zategne tri dana, dok ... — *aquationis causa* zaradi vode (t. j. da se opskrbi vodom).

posita equites eorum, qui abessent, reverterentur; tamen sese non longius milibus passuum quattuor aquationis causa processurum eo die dixit; huc postero die quam frequentissimi 5
convenirent, ut de eorum postulatis cognosceret. Interim ad praefectos, qui cum omni equitatu antecesserant, mittit qui nuntiarent, ne hostes proelio lacesserent et, si ipsi lacesse- 6
rentur, sustinerent, quoad ipse cum exercitu propius accessisset.

12. At hostes, ubi primum nostros equites conspexerunt, quorum erat V milium numerus, cum ipsi non amplius octin- 1
gentos equites haberent, quod ii, qui frumentandi causa erant trans Mosam profecti, nondum redierant, nihil timentibus nostris, quod legati eorum paulo ante a Caesare discesserant atque is dies indutiis erat ab his petitus, impetu facto celeriter nostros perturbaverunt; rursus iis resistentibus consuetudine 2
sua ad pedes desiluerunt, suffossis equis compluribusque nostris deiectis reliquos in fugam coniecerunt atque ita perterritos egerunt, ut non prius fuga desisterent, quam in conspectum 3
agminis nostri venissent. In eo proelio ex equitibus nostris interficiuntur quattuor et septuaginta, in his vir fortissimus Piso Aquitanus, amplissimo genere natus, cuius avus in 4
civitate sua regnum obtinuerat amicus a senatu nostro appellatus. Hic cum fratri intercluso ab hostibus auxilium ferret, 5
illum ex periculo eripuit, ipse equo vulnerato diectus, quoad potuit, fortissime restitit; cum circumventus multis vulneribus acceptis cecidisset, atque id frater, qui iam proelio excesserat, procul animadvertisset, incitato equo se hostibus obtulit atque 6
interfectus est.

---

5. *huc* t. j. kamo će poći zaradi vode. — *cognoscere de* odlučiti o. — 6. *prœlio lacessere* kao I. 15. 3. — *sustinere* apsolutno: svladati se, suzdržati se. — *quoad = dum.*

C. 12. 1. *cum* adverzativno. — *nihil timentibus ... nostros perturbaverunt* poredaj: *perturbaverunt impetu celeriter facto nostros nihil timentes, quod...* 2. *iis resistentibus* (t. j. *nostris*). — *ad pedes* na tle. — *suffodere* odozgo probosti. — abl. abs. *suffossis* i *deiectis* prevedi usporedno s *desiluerunt.* — *deicere (ex equis)* oboriti. — *agere = propulsare.* — *fuga desisterent (nostri)* prestati bježati. — 4. *amplissimo genere natus* veoma ugledna roda. — 5. *ferret* je impf. *de conatu.* — *illum ... ipse* doduše ... ali. — 6. *procul* izdaleka. — *se offerre* zaletjeti se među.

1 **13.** Hoc facto proelio Caesar neque iam sibi legatos audiendos neque condiciones accipiendas arbitrabatur ab iis, qui per dolum atque insidias petita pace ultro bellum intulissent; exspectare vero, dum hostium copiae augerentur equitatusque 2 reverteretur, summae dementiae esse iudicabat, et cognita 3 Gallorum infirmitate, quantum iam apud eos hostes uno proelio auctoritatis essent consecuti, sentiebat; quibus ad consilia capienda nihil spatii dandum existimabat. His constitutis rebus 4 et consilio cum legatis et quaestore communicato, ne quem diem pugnae praetermitteret, opportunissima res accidit, quod postridie eius diei mane eādem et perfidia et simulatione usi Germani frequentes omnibus principibus maioribusque natu 5 adhibitis ad eum in castra venerunt, simul, ut dicebatur, sui purgandi causa, quod contra, atque esset dictum et ipsi petīssent, proelium pridie commisissent, simul ut, si quid possent, de indutiis fallendo impetrarent. Quos sibi Caesar oblatos 6 gavisus illos retineri iussit; ipse omnes copias castris eduxit equitatumque, quod recenti proelio perterritum esse existimabat, agmen subsequi iussit.

1 **14.** Acie triplici instituta et celeriter octo milium itinere confecto prius ad hostium castra pervenit, quam, quid ageretur, Germani sentire possent. Qui omnibus rebus subito perterriti, 2 et celeritate adventus nostri et discessu suorum, neque consilii habendi neque arma capiendi spatio dato perturbantur, copiasne adversus hostem ducere, an castra defendere, an fugā 3 salutem petere praestaret. Quorum timor cum fremitu et concursu significaretur, milites nostri pristini diei perfidia incitati

---

C. 13. 2. *summæ dementiæ est:* bila bi najveća ludost. — 3. *infirmitate* nestalnost. — Poredaj: *sentiebat, quantum auctoritatis hostes iam consecuti essent apud eos uno prœlio.* — *quibus* = *et eis.* — *nihil spatii* ni časak vremena. — 4. *communicare cum aliquo aliquid* saopćiti komu što. — *eadem ... usi* s jednakom nevjerom i himbom. — *adhibitis* ... a uzmu sa sobom. — 5. *simul — simul* = *et — et.* — *ut dicebatur* možeš prevesti ili: kako se pogovaralo, ili kraće: tobože. — *contra atque* mimo ono, što ... — *impetrare de indutiis* ishoditi primirje. — *fallendo* = *fraude, per fraudem.* — 6. *Cæsar gavisus oblatos sibi* ... učini dvije rečenice: u prvoj glagol *gavisus est (eos) sibi oblatos (esse) et iussit* ... — *offerri alicui* dopasti komu ruku. — *recens* nedavan, ovdje: jučerašnji.

C. 14. 2. *discessus* izbivanje, odsutnost. — iza *perturbantur* dodaj: ne znajući. — *præstat:* bolje je.

in castra irruperunt. Quo loco qui celeriter arma capere potuerunt, paulisper nostris restiterunt atque inter carros impedimentaque proelium commiserunt; at reliqua multitudo puerorum mulierumque (nam cum omnibus suis domo excesse- 4 rant Rhenumque transierant) passim fugere coepit; ad quos consectandos Caesar equitatum misit.

15. Germani post tergum clamore audito, cum suos inter- 1 fici viderent, armis abiectis signisque militaribus relictis se ex castris eiecerunt, et cum ad confluentem Mosae et Rheni 2 pervenissent, reliquā fugā desperatā, magno numero interfecto, reliqui se in flumen praecipitaverunt, atque ibi timore, lassitudine, vi fluminis oppressi perierunt. Nostri ad unum omnes incolumes perpaucis vulneratis ex tanti belli timore, cum ho- 3 stium numerus capitum CCCXXX milium fuisset, se in castra receperunt. Caesar iis, quos in castris retinuerat, discedendi po- 4 testatem fecit. Illi supplicia cruciatusque Gallorum veriti, quorum agros vexaverant, remanere se apud eum velle dixerunt. His Caesar libertatem concessit.

16. Germanico bello confecto multis de causis Caesar 1 statuit sibi Rhenum esse transeundum; quarum illa fuit iustissima, quod, cum videret Germanos tam facile impelli, ut in Galliam venirent, suis quoque rebus eos timere voluit, cum intellegerent et posse et audere populi Romani exercitum Rhenum transire. Accessit etiam, quod illa pars equitatus 2 Usipētum et Tencterorum, quam supra commemoravi, praedandi frumentandique causa Mosam transisse neque proelio interfuisse, post fugam suorum se trans Rhenum in fines Sugambrorum receperat seque cum iis coniunxerat. Ad quos cum Caesar nuntios misisset, qui postularent, eos, qui sibi 3 Galliaeque bellum intulissent, sibi dederent, responderunt; po-

---

3. *quorum ... significaretur* prevedi aktivno. — 4. *suis* je muškoga roda. — *passim* na sve strane. — *ad quos consectandos* namjerno.

C. 15. 1. *Germani,* t. j. u okolu. — *armis ... relictis* abl. aps. učini glavnim rečenicama. — *se eicere* nagrnuti. — 2. *confluens* utok. — *reliqua fuga desperata* učini glavnom rečenicom: nema nade u bijeg. — 3. *ex ... timore* nakon. — *cum ... fuisset* tumači *tanti belli.* — 4. *potestatem fecit* = *permisit.*

C. 16. 1. Uz *statuit* gerundiv, u hrv. infinitiv. — *iustissimus* glavni. — *impelli* dati se skloniti. — *suis rebus* (dat.) *timere* = *suæ saluti t.* bojati se za svoju sigurnost. — 2. *accedit quod* k tomu.

puli Romani imperium Rhenum finire; si se invito Germanos in Galliam transire non aequum existimaret, cur sui quicquam esse imperii aut potestatis trans Rhenum postularet? Ubii autem, qui uni ex Transrhenanis ad Caesarem legatos miserant, amicitiam fecerant, obsides dederant, magnopere orabant, ut sibi auxilium ferret, quod graviter ab Suebis premerentur; vel, si id facere occupationibus rei publicae prohiberetur, exercitum modo Rhenum transportaret: id sibi ad praesens auxilium spemque reliqui temporis satis futurum. Tantum esse nomen atque opinionem eius exercitus Ariovisto pulso et hoc novissimo proelio facto etiam ad ultimas Germanorum nationes, uti oponione et amicitia populi Romani tuti esse possent. Navium magnam copiam ad transportandum exercitum pollicebantur.

17. Caesar his de causis, quas commemoravi, Rhenum transire decreverat; sed navibus transire neque satis tutum esse arbitrabatur, neque suae neque populi Romani dignitatis esse statuebat. Itaque, etsi summa difficultas faciendi pontis proponebatur propter latitudinem, rapiditatem altitudinemque fluminis, tamen id sibi contendendum aut aliter non traducendum exercitum existimabat. Rationem pontis hanc instituit. Tigna bina sesquipedalia, paulum ab imo praeacuta, dimensa ad altitudinem fluminis intervallo pedum duorum inter se iungebat. Haec cum machinationibus immissa in flumen defixerat festucisque adegerat, non sublicae modo derecte ad perpendiculum, sed prone ac fastigate, ut secundum naturam

---

3. *(ut) eos ... sibi dederent* ovdje je bez *ut* i zavisno od *postularent*. — 4. *finire* granica je. — *se (Cæsare) invito*. — *postulare* tražiti. — *mei est imperii aut potestatis* pripada mojoj vlasti i moći. — 5. *graviter* nemilo. — *premere* gnjesti. — 6. *occupationes rei pub.* državni poslovi; *prohibere* ne dati. — *modo* barem. — *reliquum tempus* budućnost. — 7. *opinio* glas. — *novissimus* posljednji.

C. 17. 1. *statuebat* = *existimabat*. — *meæ est dignitatis* dolikuje mi. — 2. *proponebatur sum. diff.* aktiv. pomišljao je, da je veoma teško. — *id* (= *ut pontem faceret*). — *contendere* upeti se. — *aliter* drukčije. — 3. *rationem p. hanc inst.* osnovu je mosta ovako uredio, t. j. most je ovako sagradio. — *sesquipedalia* podrug stope debela. — *ab imo* v. III. 19. 1. — *dimensa* stoji pasivno. *ad* prema. — *intervallum* razmak. — 4. *immittere* spustiti, spoji s tim *in flumen*. — *defigere* zabosti, *adigere* zabiti. — *non subl. modo* ali ne kao. — *derecte ad perpendiculum* okomice. — *fastigate* poput krova. — *secundum naturam flum.*

fluminis procumberent; his item contraria duo ad eundem modum iuncta intervallo pedum quadragēnum ab inferiore parte contra vim atque impetum fluminis conversa statuebat. Haec utrăque insuper bipedalibus trabibus immissis, quantum eorum tignorum iunctura distabat, binis utrimque fibŭlis ab extrema parte distinebantur; quibus disclusis atque in contrariam partem revinctis tanta erat operis firmitudo atque ea rerum natura, ut, quo maior vis aquae se incitavisset, hoc artius illigata tenerentur. Haec derectā materiā iniectā contexebantur ac longuriis cratibusque consternebantur; ac nihilo setius sublicae et ad inferiorem partem fluminis oblique agebantur, quae pro ariēte subiectae et cum omni opere coniunctae vim fluminis exciperent, et aliae item supra pontem mediocri spatio, ut, si arborum trunci sive naves disiciendi operis causa essent a barbaris immissae, his defensoribus earum rerum vis minueretur, neu ponti nocerent.

18. Diebus decem, quibus materia coepta erat comportari, omni opere effecto exercitus traducitur. Caesar ad utramque partem pontis firmo praesidio relicto in fines Sugambrorum contendit. In itinere a compluribus civitatibus ad eum legati veniunt; quibus pacem atque amicitiam petentibus liberaliter respondet obsidesque ad se adduci iubet. At Sugambri ex eo tempore, quo pons institui coeptus est, fuga comparata hortantibus iis, quos ex Tencteris atque Usipetibus apud se habebant, finibus suis excesserant, suaque omnia exportaverant seque in solitudinem ac silvas abdiderant.

---

niz vodu (zapravo: prema tijeku rijeke). — 5. *contraria* nasuprot. — *ab inferiore parte* niže dolje. — *vis atque impetus* jaka struja. — 6. *hæc utraque* suprotni parovi balvana. — *trabibus:* ovi balvani bijahu na krajevima tako otesani, da su sasvim ispunjavali razmak od dvije stope između *bina tigna*. — 7. *quibus* misli *hæc utraque*. — *discludere* razmaknuti, *revincire* učvrstiti. — *natura rerum* čitavo djelo tako udešeno. — *illigata tenerentur* = *illigarentur et tenerentur*. — 8. *derecta materia iniecta*, t. j. ravno po duljini mosta. — *contexere* vezati, *consternere* pokrivati. — 9. *nihilo setius* = *nihilo minus*, premda je već most bio čvrst. — *oblique agere* koso zabiti. — *excipere* lomiti. — *disicere* razvaliti. — *his defensoribus* učini rečenicom usporednom s *ut minueretur*, a ovu prevedi aktivno.

C. 18. 1. *diebus decem* pripada k *effecto*. — *quibus* otkako. — 3. *liberaliter* prijazno. — 4. *fuga comparata* prevedi samostalnom akt. rečenicom (spremili su se na bijeg), a *hortantibus iis* po nagovoru onih. — *in solitudinem ac silvas* = *in s. silvarum*.

19. Caesar paucos dies in eorum finibus moratus omnibus vicis aedificiisque incensis frumentisque succisis se in fines Ubiorum recepit atque his auxilium suum pollicitus, si ab Suebis premerentur, haec ab iis cognovit: Suebos, posteaquam per exploratores pontem fieri comperissent, more suo concilio habito nuntios in omnes partes dimisisse, uti de oppidis demigrarent, liberos, uxores suaque omnia in silvis deponerent atque omnes, qui arma ferre possent, unum in locum convenirent; hunc esse delectum medium fere regionum earum, quas Suebi obtinerent; hic Romanorum adventum exspectare atque ibi decertare constituisse. Quod ubi Caesar comperit, omnibus iis rebus confectis, quarum rerum causa exercitum traducere constituerat, ut Germanis metum iniceret, ut Sugambros ulcisceretur, ut Ubios obsidione liberaret, diebus omnino decem et octo trans Rhenum consumptis, satis et ad laudem et ad utilitatem profectum arbitratus, se in Galliam recepit pontemque rescidit.

20. Exigua parte aestatis reliquā Caesar, etsi in his locis, quod omnis Gallia ad septentriones vergit, maturae sunt hiemes, tamen in Britanniam proficisci contendit, quod omnibus fere Gallicis bellis hostibus nostris inde subministrata auxilia intellegebat et, si tempus ad bellum gerendum deficeret, tamen magno sibi usui fore arbitrabatur, si modo insulam adisset et genus hominum perspexisset, loca, portus, aditus cognovisset; quae omnia fere Gallis erant incognita. Neque enim temere praeter mercatores illo adit quisquam, neque his ipsis quicquam

C. 19. 2. *concilio habito* prevedi glav. reč. — *uti demigrarent*: izriče se poziv, stoga konjunktiv i *ut*. — *deponere* zakloniti. — 3. *hunc esse delectum* a za to su odabrali, *medium* u hrv. imenica. — *obtinere* = *tenere* zapremati. — *hic* i *ibi* to je *locus medius*. — 4. Poredaj: *ubi Cæsar id comperit se in Galliam recepit diebus ... consumptis pontemque rescidit arbitratus satis profectum (esse) et ad laudem et ad utilitatem omnibus iis rebus confectis, quarum ... constituerat, ut ... ut ... ut ... liberaret.* — *diebus consumptis* pošto je proveo. — *omnino* u svemu. — *arbitratus* jer je mislio. — *proficere* učiniti, postići. — *confectis*, kad je ... obavio. — Tri namjerne rečenice kazuju, koje su to *omnes res*, u hrv. prevedi uporedo sa: obavio ... natjerao ... osvetio se ...

C. 20. 1. *Exigua parte ... reliqua* abl. abs. s koncesivnim značenjem, spoji s *etsi ... sunt*. — *maturus* rano. — *contendit prof.* digao se da ide. — *subministrare* pružati. — 2. *si* = *etsi*. — *tempus deficit* nema vremena. — 3. *temere* = *facile*. — *his (mercatoribus)*. — *oram maritimam* primorje. — *contra* mjesno: nasuprot, naprama.

praeter oram maritimam atque eas regiones, quae sunt contra Gallias, notum est. Itaque evocatis ad se undique mercatoribus neque quanta esset insulae magnitudo, neque quae aut quantae nationes incolerent, neque quem usum belli haberent aut quibus institutis uterentur, neque qui essent ad maiorem navium multitudinem idonei portus, reperire poterat.

21. Ad haec cognoscenda, priusquam periculum faceret, idoneum esse arbitratus C. Volusēnum cum navi longa praemittit. Huic mandat, ut exploratis omnibus rebus ad se quam primum revertatur. Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat brevissimus in Britanniam traiectus. Huc naves undique ex finitimis regionibus et, quam superiore aestate ad Veneticum bellum effecerat, classem iubet convenire. Interim consilio eius cognito et per mercatores perlato ad Britannos a compluribus insulae civitatibus ad eum legati veniunt, qui polliceantur obsides dare atque imperio populi Romani obtemperare. Quibus auditis liberaliter pollicitus hortatusque, ut in ea sententia permanerent, eos domum remittit et cum iis una Commium, quem ipse Atrebatibus superatis regem ibi constituerat, cuius et virtutem et consilium probabat et quem sibi fidelem esse arbitrabatur, mittit. Huic imperat, quas possit, adeat civitates horteturque, ut populi Romani fidem sequantur, seque celeriter eo venturum nuntiet. Volusenus perspectis regionibus omnibus, quantum ei facultatis dari potuit, qui navi egrĕdi ac se barbaris committere non auderet, quinto die ad Caesarem revertitur quaeque ibi perspexisset, renuntiat.

4. od *reperire* (= *cognoscere*) zavisna su neupravna pitanja. — *usus* vještina. — *institutis* = *moribus, utor* imam.

C. 21. 1. *periculum facere* pokušati. — Poredaj: *arbitratus C. Vol. idoneum esse ad hæc cognos. priusquam ..., cum navi longa (eum) præmittit.* — 4. *et quam ... classem* = *et eam classem, quam ...* — 5. *eius (Cæsaris).* — *qui (ut) polliceantur*, uza nj neobično: *dare ... obtemperare ...* redovno je n. pr. I. 33. 1. — 6. *audire aliquem* saslušati koga. — *liberaliter* prijazno. — *pollicitus* i *cohortatus* učini usporednim rečenicama s *auditis*, a abl. abs. razriješi sa: pošto — *in ea sent.* kod te odluke. — 7. *ibi* = *in Atrebatibus*. — *cuius* jer je njegovu. — *consilium* razboritost. — *probare*. — cijeniti. — *quem* = *eum*. — *magni habetur* (gen. *pretii*) mnogo vrijedi. — 8. *adire* obaći. — *fidem alicuius sequi* dati se pod čije okrilje. — *se* (on sam, Cezar). — 9. *facultatem dare* = *potestatem facere*. — *qui* = jer (*cum*). — *quæque* = *et, quæ*.

1 **22.** Dum in his locis Caesar navium parandarum causa moratur, ex magna parte Morinorum ad eum legati venerunt, qui se de superioris temporis consilio excusarent, quod homines barbari et nostrae consuetudinis imperiti bellum populo Romano fecissent, seque ea, quae imperasset, facturos pollice-
2 rentur. Hoc sibi Caesar satis opportune accidisse arbitratus, quod neque post tergum hostem relinquere volebat neque belli
3 gerendi propter anni tempus facultatem habebat neque has tantularum rerum occupationes Britanniae anteponendas iudicabat, magnum iis numerum obsidum imperat. Quibus adductis eos in fidem recepit. Navibus circiter LXXX onerariis coactis, quod satis esse ad duas transportandas legiones existimabat, quod praeterea navium longarum habebat, quaestori, legatis
4 praefectisque distribuit. Huc accedebant XVIII onerariae naves, quae ex eo loco a milibus passuum octo vento tenebantur, quo minus in eundem portum venire possent: has equitibus distribuit. Reliquum exercitum Q. Titurio Sabino et L. Aurunculeio Cottae legatis in Menapios atque in eos pagos Mori-
5 norum, a quibus ad eum legati non venerant, ducendum dedit; P. Sulpicium Rufum legatum cum eo praesidio, quod satis esse
6 arbitrabatur, portum tenere iussit.

1 **23.** His constitutis rebus nactus idoneam ad navigandum tempestatem tertia fere vigilia solvit equitesque in ulteriorem portum progredi et naves conscendere et se sequi iussit. A
2 quibus cum paulo tardius esset administratum, ipse hora diei circiter quarta cum primis navibus Britanniam attigit atque

---

C. 22. 1. *se excusare de* opravdati se. — *homines ... imperiti* je popunbeni predikat: kao. — *imperasset* konjunk. mj. fut. II. — Poredaj: *et (qui) pollicerentur se facturos ea, quæ imperasset.* — 2. *accidit opportune* desi se u dobar čas. — *facultatem habere* moći. — *occupationes tantularum rerum* zanimanje oko tako neznatnih stvari. — *Britanniæ* kraće mj. *occupationi Britanniæ.* — *in fidem recipere* v. II. 15. 1. — 3. *quod = quantum habebat* je objekt gl. *distribuit* (sc. *ducendas*). — 4. *Huc accedebant* osim toga je bilo. — *ex eo loco = inde.* — *tenebantur = retinebantur* u značenju *impediebantur*, zato *quominus.* — *distribuit* sc. *conscendendas.* — 5. *ducendum dedit* dade, da je vode. — *a quibus* = odakle. — 6. *tenere* zaposjesti.

C. 23. 1. *nactus ... tempestatem* uhvativši. — *solvere* (sc. *naves ancoris*) otisnuti se, otploviti. — *in ulteriorem p.* u dalju, t. j. koja je prema sjeveru bila udaljenija od one, iz koje je krenuo Cezar. — 2. *cum* adverzativno. — *administratur* ide se na posao. — *attingere* pristati. — *expositas*, običnije *dispositas*

ibi in omnibus collibus expositas hostium copias armatas conspexit. Cuius loci haec erat natura, atque ita montibus anguste mare continebatur, uti ex locis superioribus in litus 3
telum adĭgi posset. Hunc ad egrediendum nequaquam idoneum locum arbitratus, dum reliquae naves eo convenirent, ad horam nonam in ancoris exspectavit. Interim legatis tribunis- 4
que militum convocatis et quae ex Voluseno cognovisset, et quae fieri vellet, ostendit monuitque, ut rei militaris ratio, 5
maximeque ut maritimae res postularent, ut quae celerem atque instabilem motum haberent, ad nutum et ad tempus omnes res ab iis administrarentur. His dimissis et ventum et aestum uno 6
tempore nactus secundum dato signo et sublatis ancoris circiter milia passuum septem ab eo loco progressus aperto ac plano litore naves constituit.

24. At barbari, consilio Romanorum cognito, praemisso 1
equitatu et essedariis, quo plerumque genere in proeliis uti consuērunt, reliquis copiis subsecuti nostros navibus egredi prohibebant. Erat ob has causas summa difficultas, quod 2
naves propter magnitudinem nisi in alto constitui non poterant, militibus autem ignotis locis, impeditis manibus, magno et gravi onere armorum oppressis simul et de navibus desiliendum et in fluctibus consistendum et cum hostibus erat pugnandum, 3
cum illi aut ex arido aut paulum in aquam progressi omnibus membris expeditis, notissimis locis audacter tela conicerent et equos insuefactos incitarent. Quibus rebus nostri perterriti atque huius omnino generis pugnae imperiti non eadem alacri-

---

razmještene. — 3. *mare continetur anguste montibus* strme gore su suzivale more, t. j. strme gore tako se blizu hvatale mora; za *continere* v. III. 1. 5. — 4. *egredi (navibus)* iskrcati se. — *in ancoris* usidren. — 5. Poredaj: *ostendit et quæ ... cognovisset et quæ ... vellet, monuitque, ut administrarentur ab iis omnes res ad nutum et ad tempus, ut* (kako) *ratio rei militaris et maxime maritimæ res postularent, quæ ... haberent.* — *ad tempus* u zgodan čas. — *ratio rei mil.* vojnički propisi. — *maxime* ponajviše. — *maritimæ res* prilike na moru. — *ut quæ = quippe* (kauzalno). — 6. *æstus* struja. — *ancoras tollere* dignuti sidra.

C. 24. 1. *consilium cognoscere* razabrati nakanu. — *essedarii* momčad na bojnim kolima. — *navibus egredi* v. 23. 4. — 2. *difficultas* neprilika. — *nisi ... non* samo. — *in alto (mari)* na pučini. — *oppressis* spoji s *militibus.* — *ignotis locis* i *impeditis manibus* su ablativi, dok je *militibus* dativ, koji je u vezi s glagolima *desiliendum ... erat.* — *simul* u isti mah. — 3. *cum* adverzat. —

4 tate ac studio, quo in pedestribus uti proeliis consuerant, utebantur.

1 **25.** Quod ubi Caesar animadvertit, naves longas, quarum et species erat barbaris inusitatior et motus ad usum expeditior, paulum removeri ab onerariis navibus et remis incitari et ad latus apertum hostium constitui atque inde fundis, sagittis, tormentis hostes propelli ac submoveri iussit; quae res magno 2 usui nostris fuit. Nam et navium figura et remorum motu et inusitato genere tormentorum permoti barbari constiterunt ac paulum modo pedem rettulerunt. At nostris militibus cunctan- 3 tibus, maxime propter altitudinem maris, qui decimae legionis aquilam ferebat, obtestatus deos, ut ea res legioni feliciter eveniret, 'desilīte', inquit, 'commilitones, nisi vultis aquilam hostibus prodere: ego certe meum rei publicae atque imperato- 4 tori officium praestitero.' Hoc cum voce magna dixisset, se ex navi proiecit atque in hostes aquilam ferre coepit. Tum nostri 5 cohortati inter se, ne tantum dedecus admitteretur, universi ex 6 navi desiluerunt. Hos item ex proximis navibus cum conspexissent, subsecuti hostibus appropinquarunt.

1 **26.** Pugnatum est ab utrisque acriter. Nostri tamen, quod neque ordines servare neque firmiter insistere neque signa subsequi poterant, atque alius alia ex navi, quibuscumque signis occurrerat, se aggregabat, magnopere perturbabantur; 2 hostes vero notis omnibus vadis, ubi ex litore aliquos singu- 3 lares ex navi egredientes conspexerant, incitatis equis impe-

---

ex arido s kopna. — *insuefactos* (sc. *aqua*) priučen, navikao. — 4. *alacritas ac studium* oduševljenje i spremnost. — *pedestria prœlia* na kopnu, opr. *maritima pr.*

C. 25. 1. *inusitatior (quam onerariarum navium).* — *ad usum* = *ad navigandum.* — *remis incitare* v. III. 14. 6. — *latus* bok. — 2. *permovere* smutiti. — *pedem referre* I. 25. 5. — 3. *cunctantibus,* t. j. da skoče u more i navale na neprijatelje. — *qui aq. ferebat* = *aquilifer.* — *obtestor* zvati za svjedoka, zazvati. — *evenire* poći za rukom. — *officium alicui præstare* ispuniti dužnost prema. — 4. *voce magna* u sav glas. — 5. *admitteretur* aktivno *(ne admitterent).* — 6. *hos item* proteže se i na *conspexissent* i na *subsecuti.*

C. 26. 1. *ordines servare* u redovima ostati. — *firmiter insistere* čvrsto stati (u vodi). — *signa subsequi* ići za bojnim znacima (zastavama); ostati kod svojih odjela. — *quibuscumque ... signis: signa* metni u glavnu rečenicu. — *alius ex alia* v. I. 39. 3. — *magn. perturbabantur* spoji s *nostri.* — 2. *notis omn. vadis* abl. abs., u hrv. aktiv. relat. rečenica zavisna o riječi *hostes.* — *ubi conspexerant* = *quotiescumque consp.* — *incitatis equis* v. 12. 6. — *plures* predikativno: u većem broju. — 4. *laborantes* gdje stradaju. — 5. *simul* = *simulatque.* — *in arido* v. 24. 3. — *suis consecutis* abl. abs. od deponen. *consequi* = *subsequi.* — *neque ... potuerunt* ali ne. — *cursum tenere* držati se pravca. — *capere* stići.

C. 27. 1. *se ex fuga recipere* v. II. 12. 1. — 3. *egressum* učini sporednom rečenicom s *cum deferret.* — *oratoris modo* kao poslanik. — 4. *tum* sada. — *prœlio facto* poslije bitke. — *in petenda pace* moleći mir. — *eius rei,* t. j. *quod C. in vincula coniecerant.* — *culpam conferre* svaliti krivnju. — 5. *cum* koncesivno. — *ultro* I. 42. 3 .— 6. *quorum partem* nešto ih. — *arcessitam ex ... daturos;* particip razriješi tempor. rečenicom: kad. — 7. *in agros* = *domum.*

C. 28. 1. *pacem confirmare* v. I. 3. 1. — *post diem quartum quam* =

datos adoriebantur, plures paucos circumsistebant, alii ab latere aperto in universos tela coniciebant. Quod cum animadvertisset Caesar, scaphas longarum navium, item speculatoria navigia militibus compleri iussit et, quos laborantes conspe- 4 xerat, his subsidia submittebat. Nostri simul in arido consti- 5 terunt, suis omnibus consecutis in hostes impetum fecerunt atque eos in fugam dederunt, neque longius prosequi potuerunt, quod aquites cursum tenere atque insulam capere non potuerant. Hoc unum ad pristinam fortunam Caesari defuit.

27. Hostes proelio superati, simul atque se ex fuga recepe- 1 runt, statim ad Caesarem legatos de pace miserunt; obsides sese daturos quaeque imperasset facturos polliciti sunt. Una 2 cum his legatis Commius Atrēbas venit, quem supra demonstraveram a Caesare in Britanniam praemissum. Hunc illi e navi egressum, cum ad eos oratoris modo Caesaris mandata 3 deferret, comprehenderant atque in vincula coniecerant; tum proelio facto remiserunt et in petenda pace eius rei culpam in 4 multitudinem contulerunt et propter imprudentiam ut ignosceretur, petiverunt. Caesar questus, quod, cum ultro in conti- 5 nentem legatis missis pacem ab se petissent, bellum sine causa intulissent, ignoscere se imprudentiae dixit obsidesque imperavit; quorum illi partem statim dederunt, partem ex longin- 6 quioribus locis arcessitam paucis diebus sese daturos dixerunt. Interea suos remigrare in agros iusserunt, principesque un- 7 dique convenire et se civitatesque suas Caesari commendare coeperunt.

28. His rebus pace confirmata post diem quartum, quam 1 est in Britanniam ventum, naves XVIII, de quibus supra de-

monstratum est, quae equites sustulerant, ex superiore portu leni vento solverunt. Quae cum appropinquarent Britanniae et ex castris viderentur, tanta tempestas subito coorta est, ut
2 nulla earum cursum tenere posset, sed aliae eodem, unde erant profectae, referrentur, aliae ad inferiorem partem insulae, quae est propius solis occasum, magno suo cum periculo
3 deicerentur; quae tamen ancoris iactis cum fluctibus complerentur, necessario adversa nocte in altum provectae continentem petierunt.

1 **29.** Eadem nocte accidit, ut esset luna plena, qui dies maritimos aestus maximos in Oceano efficere consuevit, nostrisque id erat incognitum. Ita uno tempore et longas naves,
2 quas Caesar in aridum subduxerat, aestus complebat, et onerarias, quae ad ancoras erant deligatae, tempestas afflictabat, neque ulla nostris facultas aut administrandi aut auxiliandi
3 dabatur. Compluribus navibus fractis reliquae cum essent funibus, ancoris reliquisque armamentis amissis ad navigandum inutiles, magna, id quod necesse erat accidere, totius exercitus
4 perturbatio facta est. Neque enim naves erant aliae, quibus reportari possent, et omnia deerant, quae ad reficiendas naves erant usui, et, quod omnibus constabat hiemari in Gallia oportere, frumentum his in locis in hiemem provisum non erat.

1 **30.** Quibus rebus cognitis principes Britanniae, qui post proelium ad Caesarem convenerant, inter se collocuti, cum equites et naves et frumentum Romanis deesse intellegerent et paucitatem militum ex castrorum exiguitate cognoscerent, quae

---

quarto die, postquam. — *sustulerant: tollo* zapravo: primiti, uzeti (na ladu) prevedi slobodnije: u koje su se bili ukrcali. — *leni vento* abl. abs. uz tihi vjetar. — *solvere* odjedriti. — 2. *cursum tenere* v. 26. 5. — *referre* = *repellere.* — 3. *quae tamen ... cum* ove su ipak spustile sidra, ali kad ... — *necessario* od nevolje. — *adversa nocte* pod noć. — *altum* pučina. — *continentem petere* krenuti kopnu.

C. 29. 1. *maritimos æstus maximos* najjača morska plima. — 2. *in aridum subducere* povući na suho. — *ad ancoras deligatus* usidren. — *facultas dabatur* v. I. 32. 5. — *administrare* vršiti službu. — 3. *compluribus ... fractis* združi s rečenicom s *cum.* — *armamentis* oprema. — *amissis* razriješi i učini usporedno s *inutiles essent.* — 4. *omnibus constabat* v. III. 14. 3. — *in hiemem* za zimu. — *providere aliquid* pobrinuti se za što.

C. 30. 1. *collocuti* učini određenim glagolom i započni novu rečenicu. — *cognoscere ex* razabirati po ... *exiguitas castrorum* = *exigua castra.* — *paucitatem m.* = *paucos esse milites.* — *quæ (castra).* — 2. *factu,* ne prevedi. — *ducere* = *putare.* — *reb. facere* pobuniti se, razriješi abl. abs. usporedno s *prohibere.* — *res* rat. — *in hiem. producere* zategnuti u zimu. — *his superatis aut... interclusis* razriješi pogodbeno. — 3. *coniurationem fac.* zavjeriti se.

hoc erant etiam angustiora, quod sine impedimentis Caesar legiones transportaverat, optimum factu esse duxerunt, rebel- 2
lione facta frumento commeatuque nostros prohibere et rem in hiemem producere, quod his superatis aut reditu interclusis neminem postea belli inferendi causa in Britanniam transiturum confidebant. Itaque rursus coniuratione facta paulatim 3
ex castris discedere et suos clam ex agris deducere coeperunt.

31. At Caesar, etsi nondum eorum consilia cognoverat, 1
tamen et ex eventu navium suarum et ex eo, quod obsides dare intermiserant, fore id, quod accidit, suspicabatur. Itaque ad omnes casus subsidia comparabat. Nam et frumentum ex 2
agris cotidie in castra conferebat et quae gravissime afflictae erant naves, earum materia atque aere ad reliquas reficiendas utebatur et quae ad eas res erant usui, ex continenti comportari iubebat. Itaque, cum summo studio a militibus administra- 3
retur, XII navibus amissis, reliquis ut navigari commode posset, effecit.

32. Dum ea geruntur, legione ex consuetudine una frumen- 1
tatum missa, quae appellabatur septima, neque ulla ad id tempus belli suspicione interposita, cum pars hominum in agris remaneret, pars etiam in castra ventitaret, ii, qui pro portis castrorum in statione erant, Caesari nuntiaverunt pulverem maiorem, quam consuetudo ferret, in ea parte videri, quam in partem legio iter fecisset. Caesar id, quod erat. 2
suspicatus, aliquid novi a barbaris initum consilii, cohortes, quae in stationibus erant, secum in eam partem proficisci, ex

---

C. 31. 1. *eventus* nezgoda. — 2. *ad omnes casus* za svaki slučaj. — *subsidia comparare* osigurati se. — *afflictæ* oštećene. — *materia* drvo, *æs* mjed. — *ad reficiendas* za popravak. — *ad eas res* t. j. za popravak lađa. — *continenti* i. e. *Gallia.* — 3. *administrare* raditi.

C. 32. 1. *leg. missa* i *neque ulla ... interposita* pretvori u glavne rečenice. — *frumentatum* supin. — *ad id tempus* do onoga časa, — *belli suspicio interposita est* ima sumnje o ratu. — s *ii* započni novu glavnu rečenicu: sad ... *consuetudo fert* običaj donosi, dakle *maior quam c. fert* neobično velik, veći nego obično biva. — *in ea parte quam in partem* v. I. 12. 1. — *videri* vidjeti se. — 2. *id* tumači se akuz. s. inf. *aliquid novi consilii initum (esse) a barbaris.*

reliquis duas in stationem cohortes succedere, reliquas armari et confestim sese subsequi iussit. Cum paulo longius a castris 3 processisset, suos ab hostibus premi atque aegre sustinere et, conferta legione, ex omnibus partibus tela conici animadvertit. Nam quod omni ex reliquis partibus demesso frumento pars una erat reliqua, suspicati hostes, huc nostros esse venturos, noctu in silvis delituerant; tum dispersos depositis armis in 4 metendo occupatos subito adorti, paucis interfectis, reliquos incertis ordinibus perturbaverant, simul equitatu atque essĕdis circumdederant.

1 **33.** Genus hoc est ex essedis pugnae. Primo per omnes partes perequitant et tela coniciunt atque ipso terrore equorum et strepitu rotarum ordines plerumque perturbant, et cum se inter equitum turmas insinuaverunt, ex essedis desiliunt et pedibus proeliantur. Aurīgae interim paulatim ex proelio 2 excedunt atque ita currus collocant, ut, si illi a multitudine hostium premantur, expeditum ad suos receptum habeant. Ita 3 mobilitatem equitum, stabilitatem peditum in proeliis praestant, ac tantum usu cotidiano et exercitatione efficiunt, uti in declivi ac praecĭpiti loco incitatos equos sustinere et brevi moderari ac flectere et per temōnem percurrere et in iugo insistere et se inde in currus citissime recipere consuerint.

1 **34.** Quibus rebus perturbatis nostris [novitate pugnae] tempore opportunissimo Caesar auxilium tulit: namque eius adventu hostes constiterunt, nostri se ex timore receperunt.

— *in stationem succedere* stati na stražu. — 3. *sustinere* odolijevati. — *conferta legione* abl. abs. razriješi usporedno s *tela conici;* razumije se, da su strijele padale na legiju. — *ex reliquis partibus* drugdje. — *demesso* od *demetere* požeti. — *delituerant* od *delitescere* sakriti se... — *in metendo (frumento).* — *dispersos* (sc. *nostros)* i *depositis... occupatos* učini usporednim rečenicama. — *interfectis* učini glav. rečenicom. — *incertis ordinibus* abl. abs. uzročno: jer (= *ordinibus non servatis,* a *ordines servare* v. 26. 1.). — *circumdare* = *circumvenire.*

C. 33. 1. *hoc* ovakav. — *ex essedis* spoji atributivno s *pugnæ.* — *perequitare* ovdje o kolima: naokolo se voziti. — *equorum* je gen. objekt. — *se insinuare* ušisnuti se... — *pedibus* pješke. — 2. *illi (essedarii).* — *expeditum receptum... habeant* = *facile se recipere possint.* — 3. *præstare* pokazivati (pokazuju se i kao brzi konjanici i stalni pješaci). — *in declivi ac præc. loco* na strmu i na prestrmu mjestu. — *sustinere* ustaviti. — *incitatos* u hrv. adverb. u trku. — *brevi* za čas. — *moderari* obuzdati. — *per temonem* po rudi.

C. 34. 1. *quibus rebus* je abl. instrum., *perturb. nostris* dativ. — *se recipere ex* v. II. 12. 1. — 2. *quo facto* nato. — *alienus* nezgodan. — *brevi temp. intermisso* za kratko vrijeme. — 3. *occupatis* abl. abs. prevedi usporedno s *dum geruntur;* čim su bili *occupati,* pokazuje 31. 2. — *qui erant reliqui,* koji su to, kazuje se 32. 1. — 4. *continuos* v. I. 48. 3. — *quæ* s konjunkt., jer se ima dodati: takve, te (posljedična relat. rečenica). — 5. *prædicare* obavijestiti. — *quanta... facultas* kolika im se prilika pruža. — *in perpetuum* zauvijek. — *his rebus* tako, spoji s *coacta.*

Quo facto ad lacessendum hostem et ad committendum proe- 2 lium alienum esse tempus arbitratus suo se loco continuit et brevi tempore intermisso in castra legiones reduxit. Dum haec geruntur, nostris omnibus occupatis, qui erant in agris reliqui, 3 discesserunt. Secutae sunt continuos complures dies tempesta- 4 tes, quae et nostros in castris continerent et hostem a pugna prohiberent. Interim barbari nuntios in omnes partes dimiserunt paucitatemque nostrorum militum suis praedicaverunt, 5 et, quanta praedae faciendae atque in perpetuum sui liberandi facultas daretur, si Romanos castris expulissent, demonstraverunt. His rebus celeriter magna multitudine peditatus equitatusque coacta ad castra venerunt.

35. Caesar, etsi idem, quod superiobus diebus acciderat, 1 fore videbat, ut, si essent hostes pulsi, celeritate periculum effugerent, tamen nactus equites circiter XXX, quos Commius Atrebas, de quo ante dictum est, secum transportaverat, legiones in acie pro castris constituit. Commisso proelio diutius nostrorum militum impetum hostes ferre non potuerunt ac 2 terga verterunt. Quos tanto spatio secuti, quantum cursu et 3 viribus efficere potuerunt, complures ex iis occiderunt, deinde omnibus longe lateque aedificiis incensis se in castra receperunt.

36. Eodem die legati ab hostibus missi ad Caesarem de 1 pace venerunt. His Caesar numerum obsidum, quem ante imperaverat, duplicavit eosque in continentem adduci iussit, quod propinqua die aequinoctii infirmis navibus hiemi navigationem subiciendam non existimabat. Ipse idoneam tempesta- 2 tem nactus paulo post mediam noctem naves solvit; quae 3

C. 35. 1. *ut effugerent* tumači *idem.* — *fore* (fut. od *fieri).* — *nactus* koncesivno. — 2. *ac* već. — 3. *tanto spatio* tako daleko. — *quantum* (ne *spatium).* — *cursu* (= *pedibus).*

C. 36. 2. *propinqua die æq.* abl. abs. kako je bilo na domaku vrijeme, kad su dan i noć jednaki. — *subicere alicui* izvrći, *hiemi* = *tempestati.* — 3. *nactus...* kao 23. 1. — *naves solvit,* v. 23. 1. — 4. *capere* v. 26. 5. — *delatæ sunt* = *deiectæ sunt.*

omnes incolumes ad continentem pervenerunt; sed ex iis one-
4 rariae duae eosdem, quos reliquae, portus capere non potuerunt et paulo infra delatae sunt.

1 **37.** Quibus ex navibus cum essent expositi milites circiter trecenti atque in castra contenderent, Morĭni, quos Caesar in Britanniam proficiscens pacatos reliquerat, spe praedae adducti primo non ita magno suorum numero circumsteterunt ac, si sese interfici nollent, arma ponere iusserunt. Cum illi
2 orbe facto sese defenderent, celeriter ad clamorem hominum circiter milia sex convenerunt. Qua re nuntiata Caesar omnem ex castris equitatum suis auxilio misit. Interim nostri milites impetum hostium sustinuerunt atque amplius horis quattuor
3 fortissime pugnaverunt et paucis vulneribus acceptis complures ex his occiderunt. Postea vero quam equitatus noster in conspectum venit, hostes abiectis armis terga verterunt magnusque eorum numerus est occisus.

1 **38.** Caesar postero die T. Labienum legatum cum iis legionibus, quas ex Britannia reduxerat, in Morinos, qui rebellionem
2 fecerant, misit. Qui cum propter siccitates paludum, quo se reciperent, non haberent, quo perfugio superiore anno erant usi, omnes fere in potestatem Labieni venerunt. At Q. Titurius et L. Cotta legati, qui in Menapiorum fines legiones duxerant,
3 omnibus eorum agris vastatis, frumentis succisis, aedificiis incensis, quod Menapii se omnes in densissimas silvas abdide-
4 rant, se ad Caesarem receperunt. Caesar in Belgis omnium legionum hiberna constituit. Eo duae omnino civitates ex Britannia obsides miserunt, reliquae neglexerunt. His rebus gestis
5 ex litteris Caesaris dierum viginti supplicatio a senatu decreta est.

C. 37. 1. *primo* = *initio*. — *non ita magnus* ne baš velik. — *circumsteterunt (eos)*, od *circumsistere* = *circumvenire*. — *ponere* položiti. — 2. *orbe facto* abl. aps. učini usporedno sa *se defenderent*. — *ad clamorem (hostium)*. — 3. *paucis vuln. acceptis* učini glav. rečenicom.

C. 38. 2. *siccitates* plur. apstraktnoga pojma pokazuje, da je to bilo na više mjesta: imenicu prevedi pridjevski: presahle močvare. — *se recipere* zakloniti se. — *quo perfugio* učini uklopljenom rečenicom: a to ... — *in potestatem pervenire* v. II. 13. 2. — 3. *vastatis ... succisis ... incensis* učini glavnim rečenicama s »doduše«, a s tim je u opreci *se receperunt* »ali«, na to se nadovezuje uzročna rečenica s *quod*. — *succisis* v. 19. 1. — *neglegere (facere)* propustiti. — 5. *his rebus gestis* itd. v. II. 35. 1. i 4.

C. IULII CAESARIS

DE BELLO GALLICO

COMMENTARIUS QUINTUS (GOD. 54.)

1. L. Domitio Ap. Claudio consulibus discedens ab hibernis 1
Caesar in Italiam, ut quotannis facere consuerat, legatis imperat, quos legionibus praefecerat, uti, quam plurimas possent, hieme naves aedificandas veteresque reficiendas curarent. Earum modum formamque demonstrat. Ad celeritatem onerandi subductionisque paulo facit humiliores, quam quibus in 2
nostro mari uti consuevimus, atque id eo magis, quod propter crebras commutationes aestuum minus magnos ibi fluctus fieri cognoverat; ad onera ac multitudinem iumentorum transportandam paulo latiores, quam quibus in reliquis utimur maribus. Has omnes actuarias imperat fieri, quam ad rem multum 3
humilitas adiŭvat. Ea, quae sunt usui ad armandas naves, ex 4
Hispania apportari iubet. Ipse conventibus Galliae citerioris 5
peractis in Illyricum proficiscitur, quod a Pirustis finitimam partem provinciae incursionibus vastari audiebat. Eo cum venisset, civitatibus milites imperat certumque in locum con- 6
venire iubet. Qua re nuntiata Pirustae legatos ad eum mittunt, qui doceant nihil earum rerum publico factum consilio, seseque 7

C. 1. 1. *in Italiam*: misli se *in citeriorem Galliam*. — *curare* s gerundivom dati; u hrv. infinitiv. — *modus* mjera, veličina. — 2. *ad celer. onerandi subductionisque* = *ut celeriter onerari subducique possent*. Za *subducere* v. IV. 29. 2. — *quam quibus* = *quam eæ sunt, quibus*. — *in nostro mari*: koje more može Rimljanin tako zvati? — *crebræ commutationes æstuum* česte promjene plime i osjeke. — *latiores (naves facit)*. — 3. *actuaria* (od *agere*) *navis* lađa hitroplovka. — 4. *armare* opremiti. — 5. *conventus peragere* v. I. 54. 3. — *finitimus* najbliži.

7. *earum rerum* = *incursionum* ... — *publico consilio* po narodnom zaključku. — *omnibus rationibus* = *omni modo*. — *satisfacere de* I. 14. 6. —

paratos esse demonstrent omnibus rationibus de iniuriis sa-
8 tisfacere. Percepta oratione eorum Caesar obsides imperat eosque ad certam diem adduci iubet; nisi ita fecerint, sese bello civitatem persecuturum demonstrat. Iis ad diem adductis, ut
9 imperaverat, arbĭtros inter civitates dat, qui litem aestiment poenamque constituant.

1 **2.** His confectis rebus conventibusque peractis in citeriorem Galliam revertitur atque inde ad exercitum proficiscitur. Eo
2 cum venisset, circumĭtis omnibus hibernis singulari militum studio in summa omnium rerum inopia circiter sescentas eius generis, cuius supra demonstravimus, naves et longas XXVIII invĕnit instructas neque multum abesse ab eo, quin paucis
3 diebus deduci possint. Collaudatis militibus atque iis, qui negotio praefuerant, quid fieri velit, ostendit atque omnes ad portum Itium convenire iubet, quo ex portu commodissimum in Britanniam traiectum esse cognoverat, circiter milium [passuum] XXX a continenti: huic rei quod satis esse visum
4 est militum relinquit. Ipse cum legionibus expeditis IIII et equitibus DCCC in fines Treverorum proficiscitur, quod hi neque ad concilia veniebant neque imperio parebant Germanosque Transrhenanos sollicitare dicebantur.

1 **3.** Haec civitas longe plurimum totius Galliae equitatu valet magnasque habet copias peditum Rhenumque, ut supra
2 demonstravimus, tangit. In ea civitate duo de principatu inter se contendebant, Indutiomārus et Cingetŏrix; e quibus alter, simulatque de Caesaris legionumque adventu cognitum est,
3 ad eum venit, se suosque omnes in officio futuros neque ab amicitia populi Romani defecturos confirmavit, quaeque in Treveris gererentur, ostendit. At Indutiomarus equitatum

---

8. *percipere* saslušati, razabrati. — *bello persequi* zavojštiti na. — 9. *arbitros dat* = *arb. constituit; lis, litis* kvar, *poena* naknada.

C. 2. 1. *his confec. rebus* abl. abs.: poslije toga. — *conventibus peractis*, v. 1. 5. — 2. *circumire* obići. — *cuius (generis naves)*. — *deducere* porinuti u more. — 3. *huic rei* za to (za zaštitu brodovlja, koje ima skupiti). — 4. *expeditus* bez prtljage. — *concilia* koja bi Cezar sazivao. — *imperio parere* običnije *imperata facere*. — *dicebantur* učini uklopljenom rečenicom.

C. 3. 1. *hæc civ.* = *Treveri*. — *equitatu* vidi o konjaništvu II. 24. 4. — *supra* v. III. 11. 1. — 2. *de principatu inter se contendere* otimati se o prvenstvo. — *alter* je Cingetoriks (§ 4). — 3. *in officio esse* pokoravati se.

peditatumque cogere iisque, qui per aetatem in armis esse non 4
poterant, in silvam Arduennam abditis, quae ingenti magnitudine per medios fines Treverorum a flumine Rheno ad initium Remorum pertinet, bellum parare instituit. Sed posteaquam nonnulli principes ex ea civitate et auctoritate Cingetorigis adducti et adventu nostri exercitus perterriti ad Caesarem venerunt et de suis privatim rebus ab eo petere coe- 5
perunt, quoniam civitati consulere non possent, Indutiomarus veritus, ne ab omnibus desereretur, legatos ad Caesarem mittit: sese idcirco ab suis discedere atque ad eum venire noluisse, 6
quo facilius civitatem in officio contineret, ne omnis nobilitatis discessu plebs propter imprudentiam laberetur; itaque esse civitatem in sua potestate, seseque, si Caesar permitteret, ad eum in castra venturum, suas civitatisque fortunas eius fidei 7
permissurum.

4. Caesar, etsi intellegebat, qua de causa ea dicerentur, 1
quaeque eum res ab instituto consilio deterreret, tamen, ne aestatem in Treveris consumere cogeretur omnibus ad Britannicum bellum rebus comparatis, Indutiomarum ad se cum CC obsidibus venire iussit. His adductis, in iis filio propinquis- 2
que eius omnibus, quos nominatim evocaverat, consolatus Indutiomarum hortatusque est, uti in officio maneret; nihilo 3
tamen setius principibus Treverorum ad se convocatis hos singillatim Cingetorigi conciliavit, quod cum merito eius ab se fieri intellegebat, tum magni interesse arbitrabatur eius auctoritatem inter suos quam plurimum valere, cuius tam

---

4. *per ætatem* v. II. 16. 4. — *in armis esse* = *arma ferre*. — *per medios* u hrv. adverb., III. 24. 1. — 5. *de suis privatim rebus* svaki za sebe. — *consulere alicui* pomoći. — 6. *noluisse* pripada i k *discedere*. — *in officio continere* III. 11. 2., Ind. se pretvara i laže. — *laberetur* posrnuti, t. j. ogriješiti se protiv Rimljana. — 7. *fortunæ* ovdje sudbina, sreća. — *fidei alicuius perm.* predati pod okrilje.

C. 4. 1. *dicerentur* (sc. *a legatis*). — *instituto consilio* zasnovana misao. — *comparatis omn. rebus* kad je već. — 2. *in iis* = *in his* v. I. 16. 5. — *nominatim evocare* v. III. 20. 2. — 3. *nihilo setius* v. I. 49. 4. sa svim tim. — *principibus convocatis hos* = *convocavit et eos*. — *singillatim* jednoga po jednoga. — *conciliare alicui* predobiti za koga. — *cum — tum* ovamo — onamo. — *merito eius fit* zaslužuje to (on). — *magni interest* v. Golik Lat. gr. §. 163. 2 c). — *eius (viri)* onakoga čovjeka. — *voluntas* odanost.

egregiam in se voluntatem perspexisset. Id factum graviter tulit Indutiomarus, suam gratiam inter suos minui, et, qui iam ante inimico in nos animo fuisset, multo gravius hoc dolore exarsit.

5. His rebus constitutis Caesar ad portum Itium cum legionibus pervenit. Ibi cognoscit LX naves, quae in Meldis factae erant, tempestate reiectas cursum tenere non potuisse atque eodem, unde erant profectae, revertisse; reliquas paratas ad navigandum atque omnibus rebus instructas invenit. Eodem equitatus totius Galliae convenit numero milium quattuor principesque ex omnibus civitatibus; ex quibus perpaucos, quorum in se fidem perspexerat, relinquere in Gallia, reliquos obsidum loco secum ducere decreverat, quod, cum ipse abesset, motum Galliae verebatur.

6. Erat una cum ceteris Dumnŏrix Haeduus, de quo ante a nobis dictum est. Hunc secum habere in primis constituerat, quod eum cupidum rerum novarum, cupidum imperii, magni animi, magnae inter Gallos auctoritatis cognoverat. Accedebat huc, quod in consilio Haeduorum Dumnorix dixerat sibi a Caesare regnum civitatis deferri; quod dictum Haedui graviter ferebant neque recusandi aut deprecandi causa legatos ad Caesarem mittere audebant. Id factum ex suis hospitibus Caesar cognoverat. Ille omnibus primo precibus petere contendit, ut in Gallia relinqueretur, partim, quod insuetus navigandi mare timeret, partim, quod religionibus impediri sese diceret. Posteaquam id obstinate sibi negari vidit, omni spe impetrandi adempta principes Galliae sollicitare, metu territare, sevocare singulos hortarique coepit, ut in continenti remanerent, non

4. *graviter ferō* žao mi je, ljuti me. — *qui* kako; uzročno. — *dolor* uvreda, srdžba; *hoc dolore* mj. *huius rei* dolore.

C. 5. 1. *cursum tenere* v. IV. 28. 2. — 4. *ex quibus* = *et perpaucos eorum*. — *loco obsidum* = *obsides* (predikativno). — *cum ipse abesset* za odsutnosti svoje. — *motus* = *rebellio, seditio*.

C. 6. 1. *in primis* u prvom redu. — *magni animi* častohlepan. — *magnæ auctoritatis* prevedi pridjevom. — 2. *accedebat huc, quod* v. III. 2. 5. — *deferre* nuditi. — *dictum graviter ferebant* v. 4. 4. — *recusare* prigovarati, prosvjedovati. — *deprecari* moliti neka to ne čini. — *hospitibus* t. j. između Heduanaca. — 3. *petere contendit* pokuša svakojakim molbama tražili, da bi ga ostavio. — *religiones* vjera (vjerski razlozi). — *diceret* je konjunk. atrakcijom: *quod, ut dicebat, religionibus impediretur*. — 4. *obstinate* postojano. — *spe adempta* prevedi usporedno s *vidit*. — *sollicitare* buniti. — *sevocare* na samo zvati.

sine causa fieri, ut Gallia omni nobilitate spoliaretur; id esse consilium Caesaris, ut, quos in conspectu Galliae interficere vereretur, hos omnes in Britanniam traductos necaret; fidem reliquis interponere, ius iurandum poscere, ut, quod esse ex usu Galliae intellexissent, communi consilio administrarent. Haec a compluribus ad Caesarem deferebantur.

7. Qua re cognita Caesar, quod tantum civitati Haeduae dignitatis tribuebat, coërcendum atque deterrendum, quibuscumque rebus posset, Dumnorigem statuebat; quod longius eius amentiam progredi videbat, prospiciendum, ne quid sibi ac rei publicae nocere posset. Itaque dies circiter XXV in eo loco commoratus, quod Corus ventus navigationem impediebat, qui magnam partem omnis temporis in his locis flare consuevit, dabat operam, ut in officio Dumnorigem contineret, nihilo tamen setius omnia eius consilia cognosceret; tandem idoneam nactus tempestatem milites equitesque conscendere naves iubet. At omnium animis impeditis Dumnorix cum equitibus Haeduorum a castris insciente Caesare domum discedere coepit. Qua re nuntiata Caesar intermissa profectione atque omnibus rebus postpositis magnam partem equitatus ad eum insequendum mittit retrahique imperat; si vim faciat neque pareat, interfici iubet, nihil hunc se absente pro sano facturum arbitratus, qui praesentis imperium neglexisset. Ille vero revocatus resistere ac se manu defendere suorumque fidem implorare coepit saepe clamitans liberum se liberaeque esse civi-

5. *quos ... hos* premetni rečenice. — *in conspectu* na očigled. — *traductos* = *traduceret et*. — 6. *fid. interponere* zadavati vjeru. — *ex usu esse* v. I. 30. 2. — *intellexissent* konjunk. mj. fut. II. — *com. consilio* po zajedničkoj osnovi.

C. 7. 1. *tantum dignitatis tribuere* toliko cijeniti. — *statuere* s gerund. naumiti s infinit. — *quibuscumque r. posset* = *omni ratione*. — 2. *quod* ali jer. — *longius progredi* predaleko ići. — *prospiciendum (statuebat)*. — 3. *commoratus* dok je boravio. *Corus* (Caurus) suhi sjeverozapadnjak. — *omnis temporis* = *totius anni*. — *in officio* pokornost. — *nihilo tamen setius* v. 4. 3. — 4. *idon. nac. tempest* v. IV. 23. 1. — 5. *omnium animis* prevedi prema I. 1. 3. — *impeditus* zabavljen v. IV. 34. 3. — *insciente Cæsare* v. I. 19. 1. — 6. *intermissa* i *postpositis* učini glavnim rečenicama. — *retrahi (eum)*. — 7. *vim facere* oprijeti se. — *hunc ... qui* čovjek, koji. — *pro sano* kao razuman čovjek. — *neglexisset* konjunkt., jer je posljedična relat. rečenica. — 8. *manu* = *armis*. — *fidem alicuius implorare* koga zaklinjati vjerom. — *liberæ sum civ.* pripadam slobodnoj državi, iz slobodne sam države. — 9. *illi* = *equites* iz *equitatus*.

tatis. Illi, ut erat imperatum, circumsistunt hominem atque interficiunt; at equites Haedui ad Caesarem omnes revertuntur.

1 **8.** His rebus gestis Labieno in continenti cum tribus legionibus et equitum milibus duobus relicto, ut portus tueretur et rem frumentariam provideret, quaeque in Gallia gererentur, cognosceret consiliumque pro tempore et pro re caperet, ipse cum quinque legionibus et pari numero equitum, quem in con-
2 tinenti reliquerat, ad solis occasum naves solvit et leni Africo provectus media circiter nocte vento intermisso cursum non tenuit et longius delatus aestu orta luce sub sinistra Britan-
3 niam relictam conspexit. Tum rursus aestūs commutationem secutus remis contendit, ut eam partem insulae caperet, qua optimum esse egressum superiore aestate cognoverat. Qua in
4 re admŏdum fuit militum virtus laudanda, qui vectoriis gravibusque navigiis non intermisso remigandi labore longarum
5 navium cursum adaequaverunt. Accessum est ad Britanniam omnibus navibus meridiano fere tempore, neque in eo loco hostis est visus; sed, ut postea Caesar ex captivis cognovit,
6 cum magnae manus eo convenissent, multitudine navium perterritae, quae cum annotĭnis privatisque, quas sui quisque commodi causa fecerat, amplius octingentae uno erant visae tempore, a litore discesserant ac se in superiora loca abdiderant.

1 **9.** Caesar exposito exercitu et loco castris idoneo capto, ubi ex captivis cognovit, quo in loco hostium copiae consedissent, cohortibus decem ad mare relictis et equitibus trecentis, qui praesidio navibus essent, de tertia vigilia ad hostes
2 contendit, eo minus veritus navibus, quod in litore molli atque

C. 8. 1. *His rebus gestis* poslije toga. — *Labieno relicto* učini glav. rečenicom. — *pro tempore et re* prema vremenu i prilikama. — 2. *naves solvit* v. IV. 23. 1. *Africus (ventus)* južnjak. — *vento intermisso* kad je vjetar prestao. — *cursum non tenuit*, v. IV. 26. 5. — *relictam conspexit* opazi, da mu je Br. ostala na lijevo. — 3. *æstus* struja. — *remis contendere* upeti se veslima. — *capere* kao IV. 26. 5. — *egressus* pristanište. — 4. *vectoriis gravibusque nav.* na teškim prevoznim lađama. — *non intermisso remigandi labore* ne prestajući mučno veslati. — *cursum adæquare* v. I. 48. 6. — 5. *accessum est navibus* = *naves appulsæ sunt*. — *cum ... convenissent, ... discesserunt* upotrijebi: doduše ... ali. — *annotinus* lanjski. — *commodum* potreba. — *quisque* razumije se, da su samo imućniji. — *causa:* za.

C. 9. 1. *exposito* abl. aps. učini glavnom rečenicom. — *capto* = *delecto*. — *qui ... essent*, namjerno. — *de tertia vig.* v. I. 12. 2. — *veritus navibus*

aperto deligatas ad ancoras relinquebat. Ei praesidio navibusque Q. Atrium praefecit. Ipse noctu progressus milia passuum [circiter] XII hostium copias conspicatus est. Illi equitatu atque essedis ad flumen progressi ex loco superiore nostros prohibere 3
et proelium committere coeperunt. Repulsi ab equitatu se in silvas abdiderunt locum nacti egregie et natura et opere mu- 4
nitum, quem domestici belli causa, ut videbatur, iam ante praeparaverant; nam crebris arboribus succisis omnes introitus 5
erant praeclusi. Ipsi ex silvis rari propugnabant nostrosque 6
intra munitiones ingredi prohibebant. At milites legionis septimae testudine facta et aggere ad munitiones adiecto locum 7
ceperunt eosque ex silvis expulerunt paucis vulneribus acceptis. Sed eos fugientes longius Caesar prosequi vetuit, et quod 8
loci naturam ignorabat, et quod magna parte diei consumpta munitioni castrorum tempus relinqui volebat.

10. Postridie eius diei mane tripertito milites equitesque 1
in expeditionem misit, ut eos, qui fugerant, persequerentur. His aliquantum itineris progressis, cum iam extremi essent in 2
prospectu, equites a Q. Atrio ad Caesarem venerunt, qui nuntiarent, superiore nocte maxima coorta tempestate prope omnes naves afflictas atque in litus eiectas esse, quod neque ancorae funesque subsisterent, neque nautae gubernatoresque vim tempestatis pati possent; itaque ex eo concursu navium 3
magnum esse incommodum acceptum.

11. His rebus cognitis Caesar legiones equitatumque re- 1
vocari [atque in itinere resistere] iubet, ipse ad naves revertitur; eadem fere, quae ex nuntiis litterisque cognoverat, coram perspicit, sic ut amissis circiter XL navibus reliquae refici 2
posse magno tamen negotio viderentur. Itaque ex legionibus

vereri s dativom = bojati se za što, ali uz *vereri* nije dativ baš običan, u tom značenju obično je *metuere* ili *timere*. — mollis nizak. — 3. *prohibere* t. j. *itinere* = *morari* zaustavljati. — 4. *locum nacti* uhvativši, našavši. — 5. *succido* posjeći. — 7. *testudine facta* v. II. 6. 2. — *ag. adicere ad* nanijeti zemlje k. — *paucis vuln. acceptis* s malo gubitka. — 8. *fugientes* na bijegu. — *loci natura*, kraj, okolica. — *munitioni* dat. svrhe (za) zavisan od *tempus relinqui*.

C. 10. 1. *postridie eius diei mane* sjutradan ujutru. — *tripertito* u tri odjela. — *expeditio* vojna. — 2. *aliquantum itineris* nešto puta. — *cum ... essent* prevedi usporedno s *afflictas*. — *subsistere* držati. — *pati* odolijevati. — 3. *concursus* sukob, sraz. — *acceptum esse* snašla ih je.

C. 11. 1. *in itinere resistere* putem natrag braniti se. — 2. *coram* =

3 fabros deligit et ex continenti alios arcessi iubet; Labieno scri-
4 bit, ut, quam plurimas possit, iis legionibus, quae sint apud
5 eum, naves instituat. Ipse, etsi res erat multae operae ac la-
boris, tamen commodissimum esse statuit omnes nāves sub-
6 duci et cum castris una munitione coniungi. In his rebus cir-
citer dies X consumit ne nocturnis quidem temporibus ad la-
7 borem militum intermissis. Subductis navibus castrisque
egregie munitis easdem copias, quas ante, praesidio navibus
relinquit, ipse eodem, unde redierat, proficiscitur. Eo cum
venisset, maiores iam undique in eum locum copiae Britanno-
8 rum convenerant summa imperii bellique administrandi com-
muni consilio permissa Cassivellauno; cuius fines a maritimis
civitatibus flumen dividit, quod appellatur Tamēsis, a mari
9 circiter milia passuum LXXX. Huic superiore tempore cum re-
liquis civitatibus continentia bella intercesserant; sed nostro
adventu permoti Britanni hunc toti bello imperioque praefe-
cerant.

1 **12.** Britanniae pars interior ab iis incolitur, quos natos in
2 insula ipsa memoria proditum dicunt, maritima pars ab iis, qui
praedae ac belli inferendi causa ex Belgio transierunt (qui
omnes fere isdem nominibus civitatum appellantur, quibus orti
3 ex civitatibus eo pervenerunt) et bello illato ibi permanserunt
atque agros colere coeperunt. Hominum est infinīta multitudo
creberrimaque aedificia fere Gallicis consimilia, pecoris ma-

suis oculis. — *magno negotio* s teškom mukom. — 3. *fabros,* kod svake legije bijaše zanatnika pod zapovjedništvom *præfectus fabrum,* ali ovi zanatnici ne dostajahu. da poprave lađe, pa je Cezar uzeo još i drugih ljudi iz legija, koji su razumjeli taj posao.

4. *quam plurimas* sc. *naves.* — *iis legionibus* je abl. instrum. — *instituere* = *instruere* sagraditi. — 5. *res est multæ operæ ac (multi) laboris* (gen. qualit.) posao je silno mučan i naporan. — *statuit* = *putavit.* — *subduci* v. IV. 29. 2. — 6. *in his rebus* na to. — *ne nocturnis ... intermissis* a vojnici nisu ni u noćno doba prekinuli rada. — 8. *permittere* povjeriti: a vrhovno zapovjedništvo u ratu ... (zapravo: vrhovno zapovjedništvo i vrhovna uprava u ratu. — 9. *continens b. mihi intercedit cum aliquo* bez prestanka ratujem s kim: *continentia* = *continua, perpetua.* — *præficere aliquem toti bello imperioque* predati komu zapovjedništvo u cijelom ratu.

C. 12. 1. *interior pars* unutrašnji dio. — *quos natos (esse) ... memoria proditum (esse) dicunt:* tu je u relat. rečenici akuz. s. inf., a njegov je subjekt opet akuz. s. inf. *(quos natos esse in ipsa insula):* koji su — to sami kažu po usmenoj predaji — starosjedioci na ostrvu. — 2. *maritima pars* primorje. — *prædæ (faciendae) causa,* kraće: *praedandi causa.* — *isdem nominibus civitatum* = *nominibus earundem civitatum.* — *civitatibus* ne treba prevesti: *ex quibus orti sunt* (poteći) *et eo pervenerunt.* — *bello illato:* nakon rata. — 3.

gnus numerus. Utuntur aut nummo aureo aut talēis ferreis ad 4
certum pondus examinatis pro nummo. Nascitur ibi plumbum 5
album in mediterraneis regionibus, in maritimis ferrum, sed
eius exigua est copia; aere utuntur importato. Materia cuiusque
generis ut in Gallia est praeter fagum atque abietem. Lepŏrem
et gallinam et anserem gustare fās non putant; haec tamen 6
alunt animi voluptatisque causa. Loca sunt temperatiora
quam in Gallia, remissioribus frigoribus.

13. Insula nātūrā triquĕtra, cuius unum latus est contra 1
Galliam. Huius lateris alter angulus, qui est ad Cantium, quo
fere omnes ex Gallia naves appelluntur, ad orientem solem, in-
ferior ad meridiem spectat. Hoc pertinet circiter milia passuum
quingenta. Alterum vergit ad Hispaniam atque occidentem so-
lem; qua ex parte est Hibernia, dimidio minor, ut existimatur,
quam Britannia, sed pari spatio transmissus atque ex Gallia 2
est in Britanniam. In hoc medio cursu est insula, quae appella- 3
tur Mona; complures praeterea minores obiectae insulae exi-
stimantur; de quibus insulis nonnulli scripserunt dies continuos
triginta sub brumam esse noctem. Nos nihil de eo percontatio- 4
nibus reperiebamus, nisi certis ex aqua mensuris breviores esse
quam in continenti noctes videbamus. Huius est longitudo la-
teris, ut fert illorum opinio, septingentorum milium. Tertium 5
est contra septentriones; cui parti nulla est obiecta terra, sed 6
eius angulus lateris maxime ad Germaniam spectat. Hoc milia
passuum octingenta in longitudinem esse existimatur. Ita 7
omnis insula est in circuitu vicies centum milium passuum.

hominum = *incolarum.* — 4. *pro nummo* mjesto novca. — *ad certum pondus examinatus* zapravo: odmjeren na neku određenu težinu. t. j. određene težine. — 5. *nasci* izraz za svaku stvar, ne samo za živo: ima. — *plumbum album* kositer. — *materia* drvlje. — 6. *fas non putant* drže za grijeh. — *hæc* ove životinje. — *animi voluptatisque causa* za zabavu i veselje. — *loca sunt temper.* zemlja ima blaže podneblje. — *remissioribus frigoribus* je abl. causæ, načini uzročnu rečenicu.

C. 13. 1. *est* ad leži prema. — *quo* = *ad quem.* — *appelluntur* pristaju. — *pertinet* pruža se. — *Cantium* = Kentska grofovija kod Pas de Calais. — *Hibernia* = Irska. — 2. *pari spatio transmissus* abl. qualit. uz *Hibernia:* jednake udaljenosti prijelaza, t. j. prijelaz je jednako dalek; *atque* poslije izraza *par:* kao. — 3. *in hoc medio* c. na po puta. — *obiectæ existimantur* drži se. da ima tamo; *obiectæ* = *ante positæ,* t. j. ispred Mone. — *continuos* v. I. 48. 3. — 4. *de eo* = *de ea re.* — *nisi* samo što. — *ex aqua* na vodenoj uri. — *mensura* mjera. — 5. *ut fert ... opinio* kako oni misle; *ili* su oni u §. 3. spomenuti *nonnulli.* — 6. *tertium (latus).* — *obiecta est* leži pred kim.

1 **14.** Ex his omnibus longe sunt humanissimi, qui Cantium incolunt, quae regio est maritima omnis, neque multum a 2 Gallica differunt consuetudine. Interiores plerique frumenta non serunt, sed lacte et carne vivunt pellibusque sunt vestiti. Omnes vero se Britanni vitro inficiunt, quod caeruleum efficit 3 colorem, atque hoc horridiores sunt in pugna aspectu; capilloque sunt promisso atque omni parte corporis rasa praeter caput et labrum superius. Uxores habent deni duodenique inter 4 se communes et maxime fratres cum fratribus parentesque 5 cum liberis; sed qui sunt ex iis nati, eorum habentur liberi, quo primum virgo quaeque deducta est.

1 **15.** Equites hostium essedariique acriter proelio cum equitatu nostro in itinere conflixerunt, ita tamen ut nostri omnibus partibus superiores fuerint atque eos in silvas collesque com- 2 pulerint; sed compluribus interfectis cupidius insecuti non- 3 nullos ex suis amiserunt. At illi intermisso spatio imprudentibus nostris atque occupatis in munitione castrorum subito se ex silvis eiecerunt impetuque in eos facto, qui erant in statione pro castris collocati, acriter pugnaverunt, duabusque 4 missis subsidio cohortibus a Caesare atque iis primis legionum duarum, cum hae perexiguo, intermisso loci spatio inter se constitissent, novo genere pugnae perterritis nostris per medios audacissime perruperunt seque inde incolumes receperunt. 5 Eo die Q. Laberius Durus, tribunus militum, interficitur. Illi pluribus submissis cohortibus repelluntur.

C. 14. 1. *ex his* proteže se na stanovnike. — *humanus* v. IV. 3. 3. — *quæ* taj. — *consuetudine (vitæ)* = *moribus.* — 2. *interiores* stanovnici u unutrašnjosti zemlje. — *hoc* = *eo.* — *aspectu* abl. limit. — 3. *sunt* imaju. — *rasa* prevedi aktivno: briju. — 4. *communes* spoji s *uxores.* — 5. *eorum ... quo* = *eorum ... ad quos.* — *quæque* koja. — *deducere* dovesti: mladenku bi svečano pratili u kuću mladoženje.

C. 15. 1. *prœlio* spoji s *conflixerunt* (u bitci se pobiti). — *ita tamen* ipak tako, da. — *omn. partibus* svuda. — *superiores esse* biti jači. — 2. *compl. interf.* kazuje razlog za *insecuti cup.* — *cupid. insecuti* kao I. 15. 2. — 3. *interm. spatio (temporis)* za neko vrijeme. — *imprudens* v. III. 29. 1.; *imp. nostris* abl. aps. razriješi s: kad. — *impetu facto* razriješi: *imp. fecerunt.* — 4. *atque iis* i to. — *primis* jer su prve bile najhrabrije. — *cum* ne treba prevesti nego nadovezati uporedo s razriješenim abl. aps. *missis.* — *perexiguo intermisso loci spatio inter se consistunt* postave se u veoma malom razmaku jedan do drugoga. — *perterritis nostris* učini uzročnom rečenicom. — *per medios (nostros).* — *incolumis* bez gubitka. — 5. *illi* = *hostes.* — *pluribus* još više. — *submissis* = *subsidio missis.*

16. Toto hoc in genere pugnae, cum sub oculis omnium ac 1 pro castris dimicaretur, intellectum est nostros propter gravitatem armorum, quod neque insequi cedentes possent neque ab signis discedere auderent, minus aptos esse ad huius generis hostem; equites autem magno cum periculo proelio dimicare, 2 propterea quod illi etiam consulto plerumque cederent et, cum paulum ab legionibus nostros removissent, ex essedis desilirent et pedibus dispări proelio contenderent. Accedebat huc, ut 3 numquam conferti, sed rari magnisque intervallis proeliarentur stationesque dispositas haberent, atque alios alii deinceps exciperent, integrique et recentes defatigatis succederent.

17. Postero die procul a castris hostes in collibus consti- 1 terunt rarique se ostendere et lenius quam pridie nostros equites proelio lacessere coeperunt. Sed meridie, cum Caesar pabulandi causa tres legiones atque omnem equitatum cum C. 2 Trebonio legato misisset, repente ex omnibus partibus ad pabulatores advolaverunt, sic uti ab signis legionibusque non absisterent. Nostri acriter in eos impetu facto reppulerunt 3 neque finem sequendi fecerunt, quoad subsidio confisi equites, cum post se legiones viderent, praecipites hostes egerunt, magnoque eorum numero interfecto neque sui colligendi neque 4 consistendi aut ex essedis desiliendi facultatem dederunt. Ex hac fuga protĭnus, quae undique convenerant, auxilia discesse- 5

C. 16. 1. *nostros (pedites).* — *gravitas arm.* mj. *gravia arma:* imenica mj. pridjeva ističe svojstvo. — *ab signis decedere* maknuti se od bojnih znakova. — *ad ... hostem* za takva neprijatelja: *aptus* prikladan. — 2. *dimicare* zavisno od *intellectum est.* — *consulto* hotimice. — *removere* odvući, ovdje. odmamiti. — *pedibus* pješke. — *dispari prœl.* u nejednakom boju, jer rimski konjanici nijesu bili vješti pješačkom boju. — 3. *accedit huc, ut* osim toga. — *conferti* u rpi, *rari nariječko* t. j. u manjim odjelima, *mag. interv.* u velikim razmacima. — *dispositas* razmješten. — *excipere* izmjenjivati. — *alius alium* jedan drugoga. — *succedere* stupati na čije mjesto. — *integri* bi bilo u opreci sa *saucii,* a *recentes* (čili) sa *defatigatis.*

C. 17. 1. *lenius* = *minus acriter.* — *prœlio lacessere* v. I. 15. 3. — 2. *pabulandi causa* po krmu. — *non absistere ab signis legionibusque* ne ostati daleko od t. j. usudili su se primaknuti im se sasvim blizu. — 3. *reppulerunt* obj. *eos.* — *sequendi* = *insequendi.* — *neque ... quoad* = *neque prius ... quam.* — *post* mjesno. — *præcipitem agere* na vrat na nos tjerati. — 4. *neque facult. dederunt sui colligendi ...* — 5. *ex hac fuga* v. 12. 4. — *summis copiis* sa svim svojim silama.

runt, neque post id tempus umquam summis nobiscum copiis hostes contenderunt.

1 **18.** Caesar cognito consilio eorum ad flumen Tamesim in fines Cassivellauni exercitum duxit; quod flumen uno omnino 2 loco pedibus, atque hoc aegre, transiri potest. Eo cum venisset, animadvertit ad alteram fluminis ripam magnas esse copias 3 hostium instructas. Ripa autem erat acutis sudibus praefixisque munita, eiusdemque generis sub aqua defixae sudes flumine tegebantur. His rebus cognitis a captivis perfugisque Caesar 4 praemisso equitatu confestim legiones subsequi iussit. Sed ea 5 celeritate atque eo impetu milites ierunt, cum capite solo ex aqua exstarent, ut hostes impetum legionum atque equitum sustinere non possent ripasque dimitterent ac se fugae mandarent.

1 **19.** Cassivellaunus, ut supra demonstravimus, omni deposita spe contentionis, dimissis amplioribus copiis, milibus circiter quattuor essedariorum relictis, itinera nostra servabat paulumque ex via excedebat locisque impeditis ac silvestribus sese occultabat atque homines ex agris in silvas compellebat 2 et, cum equitatus noster liberius praedandi vastandique causa se in agros eiecerat, omnibus viis semitisque essedarios ex silvis emittebat et magno cum periculo nostrorum equitum cum iis confligebat atque hoc metu latius vagari prohibebat. Re- 3 linquebatur, ut tantum longius ab agmine legionum discedi Caesar pateretur, et tantum agris vastandis incendiisque fa-

---

C. 18. 1. *consilium* nakana (v. 17. 5.) — *atque hoc* v. 1. 2. i 15. 4. — *ægre* s teškom mukom. — 3. *præfixis* pozabijan. — *eiusdem generis sudes* upravo takvo kolje. — 4. *præmisso* učini glav. rečenicom. — *sed:* ne bijaše to doduše lako, ali. — *cum* koncesivno. — *solo* adverb. samo. — *ex aqua exstare* viriti iz vode. — *ripasque: que* ovdje: nego. — *dimittere* ostaviti. — *se mandare fugæ* v. I. 12. 3.

C. 19. 1. *ut supra dem.* naime 17. 5. — *contentio* uspješna borba. — *deponere spem* okaniti se nade; abl. aps. učini glav. rečenicom i spoji s *Cassivellaunus*, a tako i ostale abl. aps. — *ampliores* veći dio četa. — *relinquere* kod sebe ostaviti, zadržati. — *servare* = *observare*. — *ex via excedere* zamaknuti s puta. — *impeditus* v. III. 28. 4. — 2. *cum ... eiecerat* iterativno. — *omnibus viis semitisque* abl. puta. — *hoc metu* ovako strahom. — *prohibebat* objekt dopuni iz *cum iis*. — 3. *relinquebatur ut* nije bilo druge (preostalo je da), nego da. — *tantum ... quantum* onoliko ... koliko. — *agris vastandis (faciendis* ne treba prevesti) prevedi imenicama. — *labore atque itinere* = *molestis itineribus* v. l. 2. 5. *belli atque fortitudinis.*

ciendis hostibus noceretur, quantum labore atque itinere legionarii milites efficere poterant.

20. Interim Trinovantes, prope firmissima earum regionum 1 civitas, ex qua Mandubracius adulescens Caesaris fidem secutus ad eum in continentem venerat, cuius pater in ea civitate regnum obtinuerat interfectusque erat a Cassivellauno, ipse fuga mortem vitaverat, legatos ad Caesarem mittunt pollicen- 2 turque sese ei dedituros atque imperata facturos; petunt, ut Mandubracium ab iniuria Cassivellauni defendat atque in 3 civitatem mittat, qui praesit imperiumque obtineat. His Caesar imperat obsides quadraginta frumentumque exercitui. Mandubraciumque ad eos mittit. Illi imperata celeriter fecerunt, 4 obsides ad numerum frumentumque miserunt.

21. Trinovantibus defensis atque ab omni militum iniuria 1 prohibitis Cenimagni, Segontiāci, Ancalites, Bibrōci, Cassi legationibus missis sese Caesari dedunt. Ab his cognoscit non longe ex eo loco oppidum Cassivellauni abesse silvis paludi- 2 busque munitum, quo satis magnus hominum pecorisque numerus convenerit. Oppidum autem Britanni vocant, cum silvas impeditas vallo atque fossa munierunt, quo incursionis hostium 3 vitandae causa convenire consuērunt. Eo proficiscitur cum legionibus; locum reperit egregie natura atque opere muni- 4 tum; tamen hunc duabus ex partibus oppugnare contendit. Hostes paulisper morati militum nostrorum impetum non tu- 5 lerunt seseque alia ex parte oppidi eiecerunt. Magnus ibi numerus pecoris repertus, multique in fuga sunt comprehensi atque interfecti.

C. 20. 1. *Trinovantes* odmah dodaj: *legatos ad Cæs. mittunt.* — *fidem alicuius sequi* v. IV. 21. 8. — *secutus* učini relativ. rečenicom. — s *cuius pater* započni novu rečenicu: Njegov otac ...

2. *dedituros sese:* uz refleksiv vrlo se često izostavlja subjekt *se.* — 3. *iniuria* v. I. 31. 16. (nasilje). — *qui præsit* glagol stoji apsolutno, ali se dativ lako dade dopuniti iz *civitatem.* — 4. *imperare* zaiskati. — *exercitui* dat. commodi. — *ad numerum* na broj.

C. 21. 1. *Tr. defensis* prevedi aktivno, subj. Cezar. — *defensis* = uzeti pod zaštitu. — *prohibere ab* = *defendere ab.* — 2. *ex eo loco,* dodaj: *ubi tum erat.* — 3. *cum ... munierunt* je objekt glag. *vocant,* a *oppidum* je popumbeni predikat: a gradom zovu B., kad ... — *impeditus* kao 19. 1. — *vitare* zakloniti se od. — 4. *opere* = *manibus.* — *oppugnare contendit* v. I. 53. 2. — 5. *morati* = *cum restitissent.*

1 **22.** Dum haec in his locis geruntur, Cassivellaunus ad Cantium, quod esse ad mare supra demonstravimus, quibus regionibus quattuor reges praeerant, Cingetŏrix, Carvilius, Taximagŭlus, Segŏvax, nuntios mittit atque his imperat, uti coactis omnibus copiis castra navalia de improviso adoriantur atque 2 oppugnent. Hi cum ad castra venissent, nostri eruptione facta, multis eorum interfectis, capto etiam nobili duce Lugotorīge 3 suos incolumes reduxerunt. Cassivellaunus hoc proelio nuntiato, tot detrimentis acceptis, vastatis finibus, maxime etiam permotus defectione civitatum, legatos per Atrebatem Commium de deditione ad Caesarem mittit. Caesar, cum constituisset hiemare in continenti propter repentinos Galliae motus, neque multum aestatis superesset, atque id facile extrăhi posse intellegeret, obsides imperat et, quid in annos singulos vecti- 5 galis populo Romano Britannia pendĕret, constituit; interdicit atque imperat Cassivellauno, ne Mandubracio neu Trinovantibus noceat.

1 **23.** Obsidibus acceptis exercitum reducit ad mare, naves 2 invĕnit refectas. His deductis, quod et captivorum magnum numerum habebat et nonnullae tempestate deperierant naves, duobus commeatibus exercitum reportare instituit. Ac sic 3 accidit, uti ex tanto navium numero tot navigationibus neque hoc neque superiore anno ulla omnino navis, quae milites portaret, desideraretur: at ex iis, quae inanes ex continenti ad 4 eum remitterentur prioris commeatus expositis militibus et quas postea Labienus faciendas curaverat, numero sexaginta, perpaucae locum caperent, reliquae fere omnes reicerentur. Quas cum aliquamdiu Caesar frustra exspectasset, ne anni

---

C. 22. 1. *supra* v. 14. 1. — *quibus regionibus* a u tim. — *coactis copiis* = *ut cogerent copias et.* — *castra navalia* v. 11. 5.

2. *eruptione facta, multis interfectis, capto duce* učini glavnim usporednim rečenicama. — *suos reduxerunt* mj. *se receperunt.* — 3. *prœlio nuntiato* razriješi sa: kad, zatim prevedi glavnu rečenicu: *Cas. leg. per Atr. Com.... mittit,* a onda: *tot ... civitatum* i to kauzalno. — *de deditione* v. I. 27. 1. — 4. *motus G.* v. 5. 4. — *extrahi* potratiti. — *quid* spoji s *vectigalis.* — *in sing. annos* = *quotannis.* — 5. *interdicit atque imperat* oštro naložiti.

C. 23. 2. *deducere* v. 2. 2. — ispred *quod* metni *duobus ... instituit.* — *duobus commeatibus* u dva prijevoda, ovdje: maha. — 3. *tot navigationibus* kod tolikih putovanja. — *desiderari* izgubiti se. — 4. *expositis m. prioris* (prvi)

tempore a navigatione excluderetur, quod aequinoctium suberat, necessario angustius milites collocavit ac summa tranquilli- 5 tate consecuta, secundā initā cum solvisset vigiliā, prima luce terram attigit omnesque incolumes naves perduxit.

24. Subductis navibus concilioque Gallorum Samarobrīvae 1 peracto, quod eo anno frumentum in Gallia propter siccitates angustius provenerat, coactus est aliter ac superioribus annis 2 exercitum in hibernis collocare legionesque in plures civitates distribuere. Ex quibus unam in Morĭnos ducendam C. Fabio legato dedit, alteram in Nervios Q. Ciceroni, tertiam in Esuvios 3 L. Roscio; quartam in Remis cum T. Labieno in confinio Treverorum hiemare iussit; tres in Bellovacis collocavit: his M. Crassum quaestorem et L. Munatium Plancum et C. Trebonium legatos praefecit. Unam legionem, quam proxime trans 4 Padum conscripserat, et cohortes v in Eburones, quorum pars maxima est inter Mosam ac Rhenum, qui sub imperio Ambio- 5 rīgis et Catuvolci erant, misit. His militibus Q. Titurium Sabinum et L. Aurunculeium Cottam legatos praeesse iussit. Ad 6 hunc modum distributis legionibus facillime inopiae rei frumentariae sese mederi posse existimavit. Atque harum tamen 7 omnium legionum hiberna praeter eam, quam L. Roscio in pacatissimam et quietissimam partem ducendam dederat, milibus passuum centum continebantur. Ipse interea, quoad le- 8 giones collocatas munitaque hiberna cognovisset, in Gallia morari constituit.

25. Erat in Carnutibus summo loco natus Tasgetius, cuius 1 maiores in sua civitate regnum obtinuerant. Huic Caesar pro eius virtute atque in se benevolentia, quod in omnibus bellis 2

---

commeatus kad su se iskrcali. — *locum capere* stići na mjesto. — 5. *excludere a re* = *prohibere re:* aktivno. — *æquinoctium* v. IV. 36. 2. — *suberat* v. I. 25. 5. — *collocare* strpati. — *summa tranq. consecuta* prevedi sa: kad ... i usporedno s ovom rečenicom: *cum solvisset (naves)* v. IV. 23. 1. — *inita* v. II. 2. 1. — *terram* = *continentem.* — *perducere* prevesti.

C. 24. 1. *siccitates* o plur. v. IV. 38. 2. i *frigora* I. 16. 2. — *provenire* uroditi, *angustius* slabije. — 2. *dedit ducendum* uz *do* stoji gerundiv predikativno, da označi svrhu: u hrv. obično infinitiv. — 4. *proxime* v. I. 24. 3. i II. 2. 1. — *quorum pars maxima,* koji ponajviše, *qui* se proteže na *pars maxima,* pa nadoveži sa: i. — 6. *mederi rei* liječiti, ovdje: doskočiti. — 7. *atque tamen* a ipak. — *præter eam* kraće mj. *præter hiberna eius legionis.* — *pars* = *regio.* — *continebantur* (= *iungebantur*) bijahu u prostoru od. — 8. *quoad* dok ne čuje.

C. 25. 1. *summo loco natus* veoma plemenita roda. — 2. *in se* (*Cæsa-*

singulari eius opera fuerat usus, maiorum locum restituerat.
3 Tertium iam hunc annum regnantem inimici, palam multis ex civitate auctoribus, interfecerunt. Defertur ea res ad Caesarem.
4 Ille veritus, quod ad plures pertinebat, ne civitas eorum impulsu deficeret, L. Plancum cum legione ex Belgio celeriter in Carnŭtes proficisci iubet ibique hiemare, quorumque opera co-
5 gnoverat Tasgetium interfectum, hos comprehensos ad se mittere. Interim ab omnibus legatis quaestoribusque, quibus legiones tradĭderat, certior factus est in hiberna perventum locumque [hibernis] esse munitum.

1 **26.** Diebus circiter XV, quibus in hiberna ventum est, initium repentini tumultus ac defectionis ortum est ab Ambiorige et Catuvolco; qui, cum ad fines regni sui Sabino Cottaeque
2 praesto fuissent frumentumque in hiberna comportavissent, Indutiomari Treveri nuntiis impulsi suos concitaverunt subitoque oppressis lignatoribus magna manu ad castra oppugnanda venerunt. Cum celeriter nostri arma cepissent vallumque
3 ascendissent atque una ex parte Hispanis equitibus emissis equestri proelio superiores fuissent, desperata re hostes suos ab oppugnatione reduxerunt. Tum suo more conclamaverunt,
4 uti aliquis ex nostris ad colloquium prodiret: habere sese, quae de re communi dicere vellent, quibus rebus controversias minui posse sperarent.

1 **27.** Mittitur ad eos colloquendi causa A. Arpineius, eques Romanus, familiaris Q. Titurii, et Q. Iunius ex Hispania quidam, qui iam ante missu Caesaris ad Ambiorigem ventitare

---

rem) je atribut za *benevolentia* (odanost, privrženost). — *opera uti* upoznati zasluge. — *restituere locum m.* vratiti čast pređâ. — 3. *hunc* = *Tasgetium*. — *multis auctoribus* a poticali ih na to. — *ex civitate* = *ex civibus*. — 4. *ille (Cæsar)*. — *ad plures pertinet* tiče se više njih. — *eorum impulsu* na njihovo poticanje. — 5. *quorum opera ... interfectum:* za koje je doznao, da su T. dali ubiti. — *comprehensos* prevedi usporedno s *mittere*.

C. 26. 1. *quibus* otkako v. III. 23. 2. — *initium ortum est* pleonastički mj. *init. factum est*. — *tumultus* buna. — 2. *præsto esse alicui* = *convenire aliquem* izići pred koga; *cum* je koncesivno. — *opprimere* oboriti se na — 3. *una ex parte* spoji s *emissis*. — *superiorem esse* kao 15. 1. — *suos reduxerunt* v. 22. 2. — 4. *uti prodiret* poziv, a na nj se nadovezuje *oratio obliqua*. — *habeo ouæ dicere vellm* rad sam govoriti. — *communi*. koja je važna i za njih i za Rimljane. — *quibus rebus* a tim. — *sperarent* učini uklopljenom rečenicom ili: a nadaju se, da će s tim. — *controversias minuere* razmirice poravnati.

C. 27. 1. *ex Hisp. quidam* = *Hispanus quidam*. — *missu Cæsaris* poslan

consuerat; apud quos Ambiŏrix ad hunc modum locutus est: 2
sese pro Caesaris in se beneficiis plurimum ei confiteri debere, quod eius opera stipendio liberatus esset, quod Atuatucis, finitimis suis, pendĕre consuesset, quodque ei et filius et fratris filius a Caesare remissi essent, quos Atuatuci obsidum numero missos apud se in servitute et catenis tenuissent; neque id, quod fecerit de oppugnatione castrorum, aut iudicio aut 3
voluntate sua fecisse, sed coactu civitatis; suaque esse eiusmodi imperia, ut non minus haberet iuris in se multitudo, quam ipse in multitudinem. Civitati porro hanc fuisse belli causam, quod repentinae Gallorum coniurationi resistere non 4
potuerit. Id se facile ex humilitate sua probare posse, quod non adeo sit imperitus rerum, ut suis copiis populum Romanum superari posse confidat. Sed esse Galliae commune con- 5
silium: omnibus hibernis Caesaris oppugnandis hunc esse dictum diem, ne qua legio alterae legioni subsidio venire posset. Non facile Gallos Gallis negare potuisse, praesertim cum de 6
recuperanda communi libertate consilium initum videretur. Quibus quoniam pro pietate satisfecerit, habere nunc se ratio- 7
nem officii pro beneficiis Caesaris: monere, orare Titurium pro hospitio, ut suae ac militum saluti consulat. Magnam manum Germanorum conductam Rhenum transisse; hanc affŏre biduo. 8
Ipsorum esse consilium, velintne prius, quam finitimi sentiant, 9
eductos ex hibernis milites aut ad Ciceronem aut ad Labienum deducere, quorum alter milia passuum circiter quinquaginta, alter paulo amplius ab iis absit. Illud se polliceri et iure iurando 10

---

od Cezara: poslom Cezarovim. — 2. *apud quos* pred njima. — *plurimum* spoji s *debere*, a *sese* pripada i k *confiteri* i k *debere*. — *eius opera* v. 25. 4. — *quod ... consuesset* pripada k *stipendio* = *tributo*. — *obsidum numero* v. 5. 4.: *loco* kao taoce. — 3. *facere de oppugnatione* = *oppugnare castra*. — *neque aut ... aut* ni ... ni. — *iudicio* po odluci. — *coactu* kao *impulsu* 25. 4., prevedi participom. — *imperia* vlast. — *ius habeo in aliquem* imam vlast nad kim — 4. *resistere* odolijevati, oteti se. — *probare ex* dokazati čim. — *humilitas* slaba moć. — *rerum prilike*. — 5. *esse* s dat. imati. — *diem dicere oppugnandis* (sc. *ab iis*) prevedi akt.: odredili su ovaj dan za ... — 6. *Gallos Gallis* kao Gali. — *nego alicui* odbiti koga. — *videretur* učini uklopljenom rečenicom. — 7. *pro pietate* koliko zahtijeva ljubav prema domovini. — *rationem habere rei* uzeti na um. — *officium* dužna zahvalnost. — *pro hospitio* gostinstvom. — *consulere alicui* pobrinuti se za što. — 8. *conductam* v. II. 1. 4. — 9. *ipsorum (Romanorum)*. — *consilium meum est* do mene stoji odluka. — *eductos* prevedi usporedno s *deducere* i spoji s *et*. — 10. *illud* se tumači s akuz. s. inf. *se iter ... daturum*. —

confirmare tutum se iter per fines daturum. Quod cum faciat, et civitati sese consulere, quod hibernis levetur, et Caesari pro eius meritis gratiam referre. Hac oratione habita discedit Ambiorix.

28. Arpineius et Iunius, quae audierant, ad legatos deferunt. Illi repentina re perturbati, etsi ab hoste ea dicebantur, tamen non neglegenda existimabant maximeque hac re permovebantur, quod civitatem ignobilem atque humilem Eburonum sua sponte populo Romano bellum facere ausam vix erat credendum. Itaque ad consilium rem deferunt, magnaque inter eos exsistit controversia. L. Aurunculeius compluresque tribuni militum et primorum ordinum centuriones nihil temere agendum neque ex hibernis iniussu Caesaris discedendum existimabant; quantasvis copias etiam Germanorum sustineri posse munitis hibernis docebant: rem esse testimonio, quod primum hostium impetum multis ultro vulneribus illatis fortissime sustinuerint; re frumentaria non premi; interea et ex proximis hibernis et a Caesare conventura subsidia; postremo quid esse levius aut turpius, quam auctore hoste de summis rebus capere consilium?

29. Contra ea Titurius sero facturos clamitabat, cum maiores manus hostium adiunctis Germanis convenissent, aut cum aliquid calamitatis in proximis hibernis esset acceptum. Brevem consulendi esse occasionem. Caesarem se arbitrari profectum in Italiam; neque aliter Carnŭtes interficiendi Tasgetii consilium fuisse capturos, neque Eburones, si ille adesset,

---

iter dare dati prolaz. — 11. *quod cum* dok to ... — *levari re* riješiti se, osloboditi se, subj. *civitas*. — *gratia* ljubav, v. I. 35. 2.

C. 28. 1. *res* događaj. — *neglegere* zabaciti. — *permovere* uznemirivati. — *ignobilis* neugledan, *humilis* slab. — *ausam (esse)*. — *vix credendum erat* jedva se moglo pomisliti. — 2. *rem deferre ad* iznijeti to pred. — *inter eos* t. j. među članovima bojnoga vijeća. — 3. *primorum ordinum* v. I. 41. 3. — 4. *quantusvis* kako mu drago jak. — *sustinere* suzbiti. — *etiam* makar i ... — *munitis hibernis*, kauzalno. — *rem* to. — *ultro* i što više. — *vulnera inferre* v. I. 50. 3. — 5. *re frumentaria = inopia rei frumentariæ*. — 6. *quid esse* retorično pitanje: *quid est*. — *levis* lakouman. — *auctore hoste* na savjet neprijatelja. — *de summis rebus cons. cap.* v. IV. 5. 3.

C. 29. 1. *contra ea = contra* nasuprot. — *sero facturos (se esse)* bit će prekasno. — *adiunctis Germanis* prev. usporedno s *convenissent* i spoji s *et*. — *aliquid* nešto: kakav. — *calamitatem accipere* v. I. 31. 6. — 2. *consulendi = deliberandi, consultandi*. — *occasio = tempus*. — *nostri* je gen. objekt. — *ad*

tanta contemptione nostri ad castra venturos. Sese non hostem auctorem, sed rem spectare: subesse Rhenum; magno esse Germanis dolori Ariovisti mortem et superiores nostras victorias; ardere Galliam tot contumeliis acceptis sub populi Romani imperium redactam, superiore gloria rei militaris exstincta. Postremo quis hoc sibi persuaderet sine certa spe Ambiorīgem ad eiusmodi consilium descendisse? Suam sententiam in utramque partem esse tutam: si nihil esset durius, nullo cum periculo ad proximam legionem perventuros; si Gallia omnis cum Germanis consentiret, unam esse in celeritate positam salutem. Cottae quidem atque eorum, qui dissentirent, consilium quem habere exitum? in quo si non praesens periculum, at certe longinqua obsidione fames esset timenda.

30. Hac in utramque partem disputatione habitā, cum a Cotta primisque ordinibus acriter resisteretur: 'vincite', inquit, 'si ita vultis', Sabinus, et id clariore voce, ut magna pars militum exaudiret; 'neque is sum', inquit, 'qui gravissime ex vobis mortis periculo terrear: hi sapient; si gravius quid acciderit, abs te rationem reposcent; qui, si per te liceat, perendīno die cum proximis hibernis coniuncti communem cum reliquis belli casum sustineant, non reiecti et relegati longe a ceteris aut ferro aut fame intereant.'

31. Consurgitur ex consilio; comprehendunt utrumque et orant, ne sua dissensione et pertinacia rem in summum periculum deducant: facilem esse rem, seu maneant, seu proficis-

---

= usque ad. — 3. *spectare aliquid* obazirati se na što. — *magno est dolori mihi* jako me boli.

4. *tot contumeliis acceptis* prevedi usporedno s *redactam ... exstincta*. — 5. *hoc mihi persuadeo* uvjeriti se, vjerovati. — *descendere ad* doći do. — 6. *in utramque partem* u obadva slučaja, ovako i onako. — *si nihil esset durius* v. I. 48. 6. — *perventuros (se esse)*. — 7. *quem habere exitum* kakvim će svršetkom uroditi. — *dissentire* ne slagati se, drukčije misliti. — *in quo (consilio)* po njemu. — *periculum (timendum est)*. — *præsens* zasad. — *longinqua obsidione* je abl. causæ.

C. 30. 1. *hac ... habita = hæc cum ... disputavissent et a C.* — *primisque ordinibus = primorum ordinum centurionibus* v. 28. 3. — *vincite* budite pobjednici, neka vam bude! — *et id = atque id* v. 1. 2. — 2. *ex vobis = inter vos*. — *hi (milites)*. — *si quid grav. acciderit* v. I. 20. 4. — *abs te ration. reposcent* tražiti od tebe račun, ti ćeš im odgovarati. — 3. *per me licet* dopuštam, nemam ništa protiv toga. — *qui sustineant* konjunk. potencijalni. — *reicere* odvrći.

2 cantur, si modo unum omnes sentiant ac probent; contra in
3 dissensione nullam se salutem perspicere. Res disputatione ad
mediam noctem perducitur. Tandem dat Cotta permotus ma-
nus: superat sententia Sabini. Pronuntiatur prima luce ituros.
4 Consumitur vigiliis reliqua pars noctis, cum sua quisque miles
circumspiceret, quid secum portare posset, quid ex instrumento
5 hibernorum relinquere cogeretur. Omnia excogitantur, quare
nec sine periculo maneatur, et languore militum ex vigiliis
periculum augeatur. Prima luce sic ex castris proficiscuntur,
6 ut quibus esset persuasum non ab hoste, sed ab homine ami-
cissimo consilium datum, longissimo agmine maximisque im-
pedimentis.

1 **32.** At hostes, posteaquam ex nocturno fremitu vigiliisque
de profectione eorum senserunt, collocatis insidiis bipertito in
silvis opportuno atque occulto loco a milibus passuum circiter
duobus Romanorum adventum exspectabant, et cum se maior
2 pars agminis in magnam convallem demisisset, ex utraque
parte eius vallis subito se ostenderunt novissimosque premere
et primos prohibere ascensu atque iniquissimo nostris loco
proelium committere coeperunt.

1 **33.** Tum demum Titurius, qui nihil ante providisset, trepi-
dare et concursare cohortesque disponere, haec tamen ipsa
timide atque ut eum omnia deficere viderentur; quod plerum-
que iis accidere consuevit, qui in ipso negotio consilium capere

C. 31. 1. *utrumque* t. j. obadva protivnika. — *comprehendere* uhvatiti za ruku. — *res* cjelina, svi. — 2. *unum = idem.* — *contra = at.*

3. *res disputatione perducitur = disputatio* (raspra) se zategla do. — *ituros (eos esse) = profecturos.* — 4. *vigiliis* abl. modi: *per vigilias* u hrv. pridjev. — *circumspicere* naokolo gledati, ogledati. — *instrumentum* oruđe. — 5. *omnia* sve, t. j. svakojaki razlozi, zbog kojih bi bilo opasno ostati u okolu, a opasnost bi se još povećala zbog umora i bdjenja vojnika. — 6. *ut quibus = ut ii, quibus* kao ljudi, koji. — *homo amicissimus* najbolji, najveći prijatelj. — *longissimo ... impedimentis:* abl. modi razjašnjuju *sic.*

C. 32. 1. *sentire ex* razabirati po; o *sentire de* v. 27. 3. *fecerit de oppugnatione* i I. 44. 4. *de stipendio recusare* mj. akuzativa. — *bipertito* v. I. 25. 7. — *a milibus* v .II. 7. 3. — 2. *convallis* v. III. 20. 4. — *novissimos* v. I. 25. 6. i 23. 3. opreka: *primos.* — *ascensu prohibere* ne dati, da se uspinju. — *iniquissimo nostris* za naše (dat. incom.).

C. 33. 1. *nihil providere* ništa se ne pobrinuti. — *trepidare ...* inf. histor. — *trepidare atque concursare* žurno i plašljivo amo tamo trčati. — *hæc tamen ipsa* pa baš i to. — *atque (sic) ut.* — *omnia me deficiunt* sve me ostavlja, ovdje: izgubiti glavu. — *in ipso negotio* za samoga rada.

coguntur. At Cotta, qui cogitasset haec posse in itinere acci-
dere atque ob eam causam profectionis auctor non fuisset, 2
nulla in re communi saluti deerat et in appellandis cohortan-
disque militibus imperatoris et in pugna militis officia prae-
stabat. Cum propter longitudinem agminis minus facile omnia
per se obīre et, quid quoque loco faciendum esset, providere 3
possent, iusserunt pronuntiari, ut impedimenta relinquerent
atque in orbem consisterent. Quod consilium, etsi in eiusmodi 4
casu reprehendendum non est, tamen incommode accidit; nam
et nostris militibus spem minuit et hostes ad pugnam alacrio- 5
res effecit, quod non sine summo timore et desperatione id
factum videbatur. Praeterea accidit, quod fieri necesse erat, ut 6
vulgo milites ab signis discederent, quaeque quisque eorum
carissima haberet, ab impedimentis petere atque arripere pro-
peraret, et clamore et fletu omnia complerentur.

34. At barbaris consilium non defuit. Nam duces eorum 1
tota acie pronuntiari iusserunt, ne quis ab loco discederet: illo-
rum esse praedam atque illis reservari, quaecumque Romani
reliquissent; proinde omnia in victoria posita existimarent.
Erant et virtute et studio pugnandi pares. Nostri tametsi ab 2
duce et a fortuna deserebantur, tamen omnem spem salutis in
virtute ponebant, et quotiens quaeque cohors procurrerat, ab
ea parte magnus numerus hostium cadebat. Qua re animad-
versa Ambiorix pronuntiari iubet ut procul tela coniciant neu 3
propius accedant et, quam in partem Romani impetum fece-
rint, cedant (levitate armorum et cotidiana exercitatione nihil
iis noceri posse), rursus se ad signa recipientes insequantur.

2. *auctor rei non sum = rem dissuadeo* nisam za stvar, odvraćam od. — *nulla in re* ni u čem: svuda; *desum rei* otimati se čemu, s negac. staram se za. — *præstare officia* v. IV. 25. 3. — što znači *militis* vidi se iz opreke *imperatoris.* — 3. *per se = soli.* — *obire rem* obaći, obavljati. — *providere* v. II. 22. 1. — 4. *consilium* odredba. — *incommode accidit* bila je nezgodna. — 5. *alacer* srčan. — *non sine summo timore = summo cum timore.* — 6. od *accidit* zavisi *ut.* — *vulgo* posvuda. — *ab signis discedere* v. 16. 1. — Poredaj: *et ut eorum quisque properaret ... (ea) petere atque arripere, quæ carissima haberet.* — *carissimum habeo = mihi carissimum est.* — *clamore et fletu omnia complentur* svuda stade vika i plač.

C. 34. 1. *ab loco discedere* maknuti se s mjesta. — *positum est in* stoji do. 2. *pares* sc. *hostes et Romani.* — 3. *procul = eminus* izdaleka. — *et = sed.* — *in quam partem = ab* (na) *ea parte, in quam.* — *levitate* i *exercitatione* su abl. causæ. — *se ... recipientes (Romanos).* — *rursus* spoji s *insequantur.*

1 **35.** Quo praecepto ab iis diligentissime observato, cum quaepiam cohors ex orbe excesserat atque impetum fecerat, 2 hostes velocissime refugiebant. Interim eam partem nudari 3 necesse erat et ab latere aperto tela recipere. Rursus, cum in eum locum, unde erant progressi, reverti coeperant, et ab iis, qui cesserant, et ab iis, qui proximi steterant, circumveniebantur; sin autem locum tenere vellent, nec virtuti locus relinquebatur, neque ab tanta multitudine coniecta tela conferti vitare 5 poterant. Tamen tot incommodis conflictati, multis vulneribus acceptis resistebant et magna parte diei consumpta, cum a prima luce ad horam octavam pugnaretur, nihil, quod ipsis esset indignum, committebant. Tum T. Balventio, qui superiore 6 anno primum pilum duxerat, viro forti et magnae auctoritatis, 7 utrumque femur tragula traicitur; Q. Lucanius, eiusdem ordinis, fortissime pugnans, dum circumvento filio subvĕnit, 8 interficitur; L. Cotta legatus omnes cohortes ordinesque adhortans in adversum os funda vulneratur.

1 **36.** His rebus permotus Q. Titurius, cum procul Ambiorigem suos cohortantem conspexisset, interpretem suum Gn. Pompeium ad eum mittit rogatum, ut sibi militibusque parcat. 2 Ille appellatus respondit: si velit secum colloqui, licere; sperare se a multitudine impetrari posse, quod ad militum salutem pertineat; ipsi vero nihil nocitum iri, inque eam rem se suam fi- 3 dem interponere. Ille cum Cotta saucio communicat, si videatur, pugna ut excedant et cum Ambiorige una colloquantur; sperare se ab eo de sua ac militum salute impetrari posse.

C. 35. 1. *quo ... observato* prevedi glavnom aktiv. rečenicom i spoji s *et*. — *præceptum observare* držati se zapovijedi. — 2. *eam partem* (sc. *aciei Romanæ*). — *nudari* odgaliti se, ostati nezaštićena. — *tela recipere* izvrći se strijelama. — 4. *locum tenere* ostati na mjestu. — *locus rei relinquitur* imam gdje što pokazati. — *conferti* = *ut erant conferti*. — 5. *conflictati* (biti) i *acceptis* koncesivno: usporedno ih spoji s *et*. — *committere* počiniti. — 6. *primum pilum ducere* = *primipilus fuerat*, v. III. 5. 2. *primi pili centurio* i predgovor str. XIII. — *magnæ auctoritatis* u hrv. pridjev. — 7. *eiusdem ordinis* istoga čina, dakle *primi pili centurio*. — *ordines* = *centurias*. — *adhortans* razriješi temporalno. — *in adversum os* upravo u lice.

C. 36. 1. *rogatum* supin. — *sibi* na subjekt glav. rečenice. — 2. *appellatus* = *rogatus*. — *velit (Titurius)*. — *licere* apsolutno. — *quod ... pertineat* koliko treba za ... — *ipsi (Titurio)*. — *in eam rem fid. interponere* za to zadati riječ. — 3. *communicare c. aliquo* posavjetovati se s kim. — *si videatur* sc. *Cottæ* v. IV. 8. 1. — *una* zajedno. — *impetrare de* isprositi što.

Cotta se ad armatum hostem iturum negat atque in eo per- 4 severat.

37. Sabinus, quos in praesentia tribunos militum circum 1 se habebat et primorum ordinum centuriones se sequi iubet et, cum propius Ambiorigem accessisset, iussus arma abicere imperatum facit suisque, ut idem faciant, imperat. Interim, dum de condicionibus inter se agunt longiorque consulto ab 2 Ambiorige instituitur sermo, paulatim circumventus interficitur. Tum vero suo more victoriam conclamant atque ululatum tollunt impetuque in nostros facto ordines perturbant. Ibi 3 L. Cotta pugnans interficitur cum maxima parte militum. 4 Reliqui se in castra recipiunt, unde erant egressi. Ex quibus L. Petrosidius aquilifer, cum magna multitudine hostium premeretur, aquilam intra vallum proicit, ipse pro castris for- 5 tissime pugnans occiditur. Illi aegre ad noctem oppugnationem 6 sustinent; nocte ad unum omnes desperata salute se ipsi interficiunt. Pauci ex proelio elapsi incertis itineribus per silvas 7 ad T. Labienum legatum in hiberna perveniunt atque eum de rebus gestis certiorem faciunt.

38. Hac victoria sublatus Ambiorix statim cum equitatu in 1 Atuatucos, qui erant eius regno finitimi, proficiscitur; neque noctem neque diem intermittit peditatumque sese subsequi iubet. Re demonstrata Atuatucisque concitatis postero die in 2 Nervios pervenit hortaturque, ne sui in perpetuum liberandi atque ulciscendi Romanos pro iis, quas acceperint, iniuriis

---

4. *armatum* istaknuto = *dum in armis esset*. — *negare* reći da ... ne. — *in eo* (= *in ea sententia*) pri tom.

C. 37. 1. *quos ... tribunos ... habebat* = *eos tribunos, quos habebat*. — *in præsentia* kao I. 15. 4. — *iussus* pozvan. — 2. *de condicionibus (deditionis)*. — *inter se (Ambiorix et Sabinus)*. — *consulto* v. 16. 2. — *circumventus (Titurius)*. — *victoriam conclamare* klicati: pobjeda! — *ululatum tollere* zaurlikati. — 5. *intra vallum* preko nasipa (u okol), da ne padne neprijateljima u ruke. — 6. *ægre* s teškom mukom. — *ad noctem* do noći. — *ad unum omnes* v. IV. 15. 3. — *desperata salute* = *desperantes de salute* v. III. 3. 3. — 7. *elabor* umaknuti. — *incertis* nepoznat.

C. 38. 1. *sublatus* v. I. 15. 3. — *intermittit noctem ...* ne ustavi se ni noću ni danju, v. 11. 6. — 2. *re demonstrata* razriješi sa: kad je to ispripovijedao: a *Atuatucisque concitatis* je posljedica onoga, učini usporednom rečenicom, samo pred nju metni: pa tim ... — *hortatur (eos)*. — *ne dimittant occas. sui ...* — *sui liberandi* (kao IV. 34. 5.) v. III. 4. 3. — *ulciscor aliquem pro* osvetim se nekomu za. — *accipere* pretrpjeti, prepatiti.

occasionem dimittant: interfectos esse legatos duos magnam-
3 que partem exercitus interisse demonstrat; nihil esse negotii
4 subito oppressam legionem, quae cum Cicerone hiemet, interfici; se ad eam rem profitetur adiutorem. Facile hac oratione Nerviis persuadet.

1 **39.** Itaque confestim dimissis nuntiis ad Ceutrŏnes, Grudios, Levăcos, Pleumoxios, Geidumnos, qui omnes sub eorum imperio sunt, quam maximas possunt manus cogunt et de improviso ad Ciceronis hiberna advŏlant, nondum ad eum fama de Titurii morte perlata. Huic quoque accidit, quod fuit necesse,
2 ut nonnulli milites, qui lignationis munitionisque causa in silvas discessissent, repentino equitum adventu interciperentur.
3 His circumventis magna manu Eburones, Nervii, Atuatuci atque horum omnium socii et clientes legionem oppugnare incipiunt. Nostri celeriter ad arma concurrunt, vallum conscen-
4 dunt. Aegre is dies sustentatur, quod omnem spem hostes in celeritate ponebant atque hanc adeptos victoriam in perpetuum se fore victores confidebant.

1 **40.** Mittuntur ad Caesarem confestim a Cicerone litterae, magnis propositis praemiis iis, qui pertulissent; obsessis omnibus viis missi intercipiuntur. Noctu ex materia, quam mu-
2 nitionis causa comportaverant, turres admodum CXX excitantur incredibili celeritate; quae deesse operi videbantur, perfi-
3 ciuntur. Hostes postero die multo maioribus coactis copiis castra oppugnant, fossam complent. A nostris eadem ratione,
4 qua pridie, resistitur. Hoc idem reliquis deinceps fit diebus.
5 Nulla pars nocturni temporis ad laborem intermittitur; non aegris, non vulneratis facultas quietis datur. Quaecumque ad

---

3. *nihil est negotii* v. II. 17. 2. — *subito oppressam* prevedi aktivno i usporedno s *interfici*.

C. 39. 1. *eorum (Nerviorum)*. — *manus cogunt* v. II. 2. 4. — *perlata* razriješi temporalno. — 2. *munitiones* grada za utvrde. — 4. *ægre is dies sustentatur* v. II. 6. 1. *ægre eo die sustentatum est*. — *adeptos* = *si adepti essent*. — *in perpetuum* v. IV. 34. 5.

C. 40. 1. *proponere præmia* obećati ... abl. aps. učini glav. reč. i spoji s predašnjom adverzativno: a. — *obsessis* kauzalno. — *missi* u hrv. imenica: odaslanici. — 2. *excitare* podignuti. — *admodum* uz broj: najmanje. — *opus* utvrda. — 4. *reliquis* (t. j. do dolaska Cezarova). — *deinceps diebus* v. III. 29. 1. — 5. *ad laborem intermittitur* v. 11. 6. — *proximi diei* drugi dan kao adverb.

proximi diei oppugnationem opus sunt, noctu comparantur; 6
multae praeustae sudes, magnus muralium pilorum numerus instituitur; turres contabulantur, pinnae loricaeque ex cratibus attexuntur. Ipse Cicero, cum tenuissima valetudine esset, ne 7
nocturnum quidem sibi tempus ad quietem relinquebat, ut ultro militum concursu ac vocibus sibi parcere cogeretur.

41. Tunc duces principesque Nerviorum, qui aliquem ser- 1
monis aditum causamque amicitiae cum Cicerone habebant, colloqui sese velle dicunt. Facta potestate eădem, quae Am- 2
biorix cum Titurio egerat, commemŏrant: omnem esse in ar- 3
mis Galliam; Germanos Rhenum transīsse; Caesaris reliquorumque hiberna oppugnari. Addunt etiam de Sabini morte; Ambiorigem ostentant fidei faciendae causa. Errare eos dicunt, si 4
quicquam ab his praesidii sperent, qui suis rebus diffidant; 5
sese tamen hoc esse in Ciceronem populumque Romanum animo, ut nihil nisi hiberna recusent atque hanc inveterascere consuetudinem nolint; licere illis incolumibus per se ex hiber- 6
nis discedere et, quascumque in partes velint, sine metu proficisci. Cicero ad haec unum modo respondit: non esse consue- 7
tudinem populi Romani accipere ab hoste armato condicionem; si ab armis discedere velint, se adiutore utantur legatosque ad 8
Caesarem mittant; sperare se pro eius iustitia, quae petierint, impetraturos.

42. Ab hac spe repulsi Nervii vallo pedum X et fossa pe- 1

---

temp. — 6. *præustus* nagorio. — *pila muralia* su bila teža od običnih kopalja, na putu ih nisu nosili vojnici. — *instituere* prirediti. — *contabulare* popoditi daskama. — 7. *cum* koncesivno. — *tenuis* slab. — *relinquere (tempus)* dati. — *ut* posljedično: te. — *ultro* tek, sam. — *sibi parcere* čuvati se.

C. 41. 1. *aliquem aditum sermonis habere* smjeti nekako na razgovor (sc. *ad Ciceronem*). — *causa amicitiæ* prijateljska veza. — 2. *potestatem facere* dopustiti. — 4. *ostentare aliquem* hvastavo na koga pokazivati (jer Ambioriksa ne bi bilo ovdje, da nije prije uništio Rimljane u svojoj zemlji. — *fidem facere* potvrditi, uvjeriti, osvjedočiti, *fid. faciendæ causa* za potvrdu. — 5. *qui diffidant* koji očajavaju za svoje stanje (za sebe), t. j. Rimljani u drugim zimovnicima. — *hoc esse animo* tako sklon biti. — *recusare aliquid* prigovarati čemu. — *consuetudinem (hibernandi)*, za stvar v. II. 1. 3. — 6. *per se* koliko je do njih. — *incolumibus* je predikativni dativ: bez uvrede, mirno. — 8. *ab armis discedere* položiti oružje. — *se adiutore utantur* (konj. adhortat.) neka ga uzmu za pomoćnika. — *pro iustitia* prema njegovoj pravednosti, t. j. kolike je u Cezara pravednost.

C. 42. 1. *ab hac spe* (t. j. da Cicerona izmame iz okola) *repulsi* v. I. 8. 4.

dum XV hiberna cingunt. Haec et superiorum annorum consuetudine a nobis cognoverant et quosdam de exercitu nacti captivos, ab his docebantur; sed nullā ferramentorum copiā, quae essent ad hunc usum idonea, gladiis caespites circumcidere, manibus sagulisque terram exhaurire cogebantur. Qua quidem ex re hominum multitudo cognosci potuit; nam minus horis tribus milium [passuum] III in circuitu munitionem perfecerunt. Reliquis diebus turres ad altitudinem valli, falces testudinesque, quas idem captivi docuerant, parare ac facere coeperunt.

43. Septimo oppugnationis die maximo coorto vento ferventes fusĭles ex argilla glandes fundis et fervefacta iacula in casas, quae more Gallico stramentis erant tectae, iacere coeperunt. Hae celeriter ignem comprehenderunt et venti magnitudine in omnem locum castrorum distulerunt. Hostes maximo clamore sicuti parta iam atque explorata victoria turres testudinesque agere et scalis vallum ascendere coeperunt. At tanta militum virtus atque ea praesentia animi fuit, ut, cum undique flamma torrerentur maximaque telorum multitudine premerentur suaque omnia impedimenta atque omnes fortunas conflagrare intellegerent, non modo demigrandi causa de vallo decederat nemo, sed paene ne respiceret quidem quisquam, ac tum omnes acerrime fortissimeque pugnarent. Hic dies nostris longe gravissimus fuit; sed tamen hunc habuit eventum, ut eo die maximus numerus hostium vulneraretur atque interficeretur, ita ut se sub ipso vallo constipaverant recessumque primis ultimi non dabant. Paulum quidem intermissa flamma et

ea spe deiecti. — 2. *hæc (opera).* — *consuetudo* drugovanje (s Rimljanima). — *de exercitu (nostro) nacti captivos ab his = a captivis, quos nacti erant; nancisci* ovdje: uloviti.

3. *nulla . . . copia* je abl. abs. s kauzalnim značenjem. — *exhaurire* crpsti, vaditi. — 5. *ad altitudinem* prema visini. — *quas idem* a i to.

C. 43. 1. *maximus* silan, abl. abs. učini glav. reč. — *ferventes:* ražaren. — *fusilis* mek. — *casa* daščara. — 2. *ignem comprehendere* upaliti se. — *distulerunt* t. j. *casæ,* u hrv.: *magnus ventus ignem in . . . distulit.* — 3. *sicuti parta... victoria = velut si parta esset . . . victoria,* v. III. 18. 7. *ut explorata victoria.* — *agere (ad castra)* primicati. — 4. *ea = talis.* — *cum* koncesivno. — *torrere* paliti. — *fortunas* v. I. 11. 6. — *intellegerent = viderent, scirent.* — *demigrandi causa* ako se je tko i udaljio, to nije učinio zato, da ostavi svoje mjesto. — *ac tum* već baš tada. — 5. *eventum* prema *exitum* 29. 7. — *recessus* uzmak, u hrv. infinitiv. — 6. *intermitti* popustiti. — *adacta* sc. *ad vallum castrorum.* — *re-*

quodam loco turri adacta et contingente vallum tertiae cohortis centuriones ex eo, quo stabant, loco recesserunt suosque omnes removerunt, nutu vocibusque hostes, si introire vellent, vocare coeperunt; quorum progredi ausus est nemo. Tum ex omni parte lapidibus coniectis deturbati, turrisque succensa est.

44. Erant in ea legione fortissimi viri, centuriones, qui primis ordinibus appropinquarent, T. Pullo et L. Vorēnus. Hi perpetuas inter se controversias habebant, uter alteri anteferretur, omnibusque annis de loco summis simultatibus contendebant. Ex his Pullo, cum acerrime ad munitiones pugnaretur, 'quid dubitas', inquit, 'Vorene? aut que locum tuae probandae virtutis exspectas? Hic dies de nostris controversiis iudicabit'. Haec cum dixisset, procedit extra munitiones, quaeque pars hostium confertissima est visa, in eam irrumpit. Ne Vorenus quidem sese tum vallo continet, sed omnium veritus existimationem subsequitur. Mediŏcri spatio relicto Pullo pilum in hostes immittit atque unum ex multitudine procurrentem traĭcit; quo percusso et exanimato hunc scutis protĕgunt hostes, in illum universi tela coniciunt neque dant progrediendi facultatem. Transfigitur scutum Pulloni et verūtum in balteo defigitur. Avertit hic casus vaginam, et gladium educere conanti dextram moratur manum, impeditumque hostes circumsistunt. Succurrit inimicus illi Vorenus et laboranti subvenit. Ad hunc se confestim a Pullone omnis multitudo convertit; illum veruto transfixum arbitrantur. Vorenus gladio

movere = reducere intra vallum. — *vocare = invitare* sc. *ad ingrediendum.* — *quorum = sed eorum.* — 7. *deturbati (sunt).*

C. 44. 1. *appropinquaret* konjunkt. u konsekutivnoj relat. rečenici. — *primis ordinibus appropinquare* primicati se prvoj časti, t. j. biti su blizu, da postanu prvi centurioni. — 2. *perpetuas* prevedi adverb. — *controversias habere* pravdati se. — *uter anteferretur* tko je bolji, izvrsniji. — *omnibus annis* t. j. otkako su bili u vojsci. — *locus* čin. — *simultas* natjecanje, ljubomornost. — *contendere* takmiti se, natjecati se. — 3. *locus* zgoda. — *probare* dokazati. — *iudicare de* presuditi. — *controversia* razmirica. — 4. *quæque pars . . . in eam = in eam partem quæ . . .* — *se continere* ostati. — 5. *existimatio* sud, t. j. kako će ljudi to prosuditi. — 6. *mediocri spatio relicto* iz nevelike daljine. — *quo percusso et exanimato . . . hunc = quem percussum et exanimatum.* — *illum (Pullonem).* — *facultat. non dare* ne dati. — 8. *casus* nezgoda. — *avertere* odmaknuti. — *morari* spriječiti (jer nije mogao odmah naći drška). — *impeditus* bez obrane, bez oružja. — 9. *laboranti* v. I. 52. 7. — 10. *illum (Pullonem).* —

commĭnus rem gerit atque uno interfecto reliquos paulum propellit; dum cupidius instat, in locum deiectus inferiorem concĭdit. Huic rursus circumvento fert subsidium Pullo, atque ambo incolumes compluribus interfectis summa cum laude sese intra munitiones recipiunt. Sic fortuna in contentione et certamine utrumque versavit, ut alter alteri inimicus auxilio salutique esset, neque diiudicari posset, uter utri virtute anteferendus videretur.

45. Quanto erat in dies gravior atque asperior oppugnatio, et maxime quod magna parte militum confecta vulneribus res ad paucitatem defensorum pervenerat, tanto crebriores litterae nuntiique ad Caesarem mittebantur; quorum pars deprehensa in conspectu nostrorum militum cum cruciatu necabatur. Erat unus intus Nervius nomine Vertico, loco natus honesto, qui a prima obsidione ad Ciceronem perfugerat suamque ei fidem praestiterat. Hic servo spe libertatis magnisque persuadet praemiis, ut litteras ad Caesarem deferat. Has ille in iaculo illigatas effert et Gallus inter Gallos sine ulla suspicione versatus ad Caesarem pervenit. Ab eo de periculis Ciceronis legionisque cognoscitur.

46. Caesar acceptis litteris hora circiter XI. diei statim nuntium in Bellovacos ad M. Crassum quaestorem mittit, cuius hiberna aberant ab eo milia passuum XXV; iubet media nocte legionem proficisci celeriterque ad se venire. Exit cum nuntio Crassus. Alterum ad C. Fabium legatum mittit, ut in Atrebatium fines legionem adducat, qua sibi iter faciendum sciebat.

---

11. *rem gerit* = *pugnat*. — *cupidius instare* kao I. 15. 2. *cupidius insecuti* — 12. *deici in locum inferiorem* oskliznuti se u jamu; particip prevedi usporedno s *concidit* i spoji s *et*.

13. *rursus* spoji sa *subsidium fert*. — 14. *fortuna me versat* sreća se titra sa mnom. — *posset* zavisno o *ut*. — *virtute* abl. limit. po junaštvu.

C. 45. 1. *quanto — tanto* = *quo ... eo*. — *asper* žestok, strašan. — *et maxime quod* pogotovu kad ... — *magna parte ... confecta* razriješi usporedno s *pervenerat*. — *res ad pauc. def. pervenerat* broj braniča postao je malen (se umanjio). — *crebriores* adverbijalno. — *cum cruciatu* u mukama. — 2. *intus* — *in castris*. — *loco natus honesto* ugledna roda. — *a prima obs. odmah* početkom ... — *fidem praestare* pokazati vjernost. — 4. *in iaculo illigatus* svezan na koplju, t. j. sakriven u (šupljem) koplju. — *versari* vrsti se, proći. — *cognoscitur* = *is (Caesar) cognoscit*.

C. 46. 1. *hora ... undecima* od prilike oko 5 sati poslije podne. — 3. *exit (ex hibernis)* krene. — *cum nuntio* = *simulatque advenit nuntius*. — *qua sibi ...*

Scribit Labieno, si rei publicae commodo facere possit, cum legione ad fines Nerviorum veniat. Reliquam partem exercitus, quod paulo aberat longius, non putat exspectandam; equites circiter quadringentos ex proximis hibernis cogit.

47. Hora circiter tertia ab antecursoribus de Crassi adventu certior factus eo die milia passuum XX procedit. Crassum Samarobrivae praeficit legionemque ei attribuit, quod ibi impedimenta exercitus, obsides civitatum, litteras publicas frumentumque omne, quod eo tolerandae hiemis causa devexerat, relinquebat. Fabius, ut imperatum erat, non ita multum moratus in itinere cum legione occurrit. Labienus interitu Sabini et caede cohortium cognita, cum omnes ad eum Treverorum copiae venissent, veritus, ne, si ex hibernis fugae similem profectionem fecisset, hostium impetum sustinere non posset, praesertim quos recenti victoria efferri sciret, litteras Caesari remittit, quanto cum periculo legionem ex hibernis educturus esset; rem gestam in Eburonibus perscribit; docet omnes equitatus peditatusque copias Treverorum tria milia passuum longe ab suis castris consedisse.

48. Caesar consilio eius probato, etsi opinione trium legionum deiectus ad duas reciderat, tamen unum communis salutis auxilium in celeritate ponebat. Venit magnis itineribus in Nerviorum fines. Ibi ex captivis cognoscit, quae apud Ciceronem gerantur, quantoque in periculo res sit. Tum cuidam ex equitibus Gallis magnis praemiis persuadet, uti ad Ciceronem epistulam deferat. Hanc Graecis conscriptam litteris mittit, ne

---

sciebat kuda mu bijaše, kako je znao, proći. — 4. *commodo* v. I. 35. 4. — *longius* podalje. — U čitavoj je ovoj glavi upotrebljen asindeton, da se označi brzina.

C. 47. 1. *ab antecursoribus (Crassi)* prethodnica četa. — *procedere* prevaliti. — 2. *litteras publicas* državna pisma, arhiv. — *tolerandæ hiemis causa* da proživi zimu = za zimu. — 3. *non ita* v. IV. 37. 1. ne baš. — *in itinere* spoji s *occurrit*, dodaj *Cæsari*. — 4. *ad eum* protiv njega. — *fugæ similem profect. facere* krenuti na put kao da bježi. — *sustinere* odoljeti. — *præsertim quos* = *præs. cum eos*. — 5. *victoria efferri* I. 15. 3. *prœlio sublati*. — *lit. remittere* otpisati. — *res gesta* dogadaj. — *equitatus* i *peditatus* su genitivi apozitivni, u hrv. kao apozicija ili pridjev.

C. 48. 1. *etsi opinione tr. leg. diectus ad duas reciderat* ako ga i jest prevarila nada (jer se nadao 3 legijama) i od tri legije spao na dvije (t. j. morao se zadovoljiti s 2). — *communis salutis* t. j. svih zimovnika. — *auxilium ponere in* vidio je pomoć u ... — *magnis itineribus* s velikom hitnjom. — 2. *quanto ...*

intercepta epistula nostra ab hostibus consilia cognoscantur. Si adire non possit, monet, ut tragulam cum epistulā ad amentum deligatā intra munitiones castrorum abiciat. In litteris scribit se cum legionibus profectum celeriter affore; hortatur, ut pristinam virtutem retineat. Gallus periculum veritus, ut erat praeceptum, tragulam mittit. Haec casu ad turrim adhaesit neque ab nostris biduo animadversa tertio die a quodam milite conspicitur, dempta ad Ciceronem defertur. Ille perlectam in conventu militum recitat maximaque omnes laetitia afficit. Tum fumi incendiorum procul videbantur; quae res omnem dubitationem adventus legionum expulit.

49. Galli re cognita per exploratores obsidionem relinquunt, ad Caesarem omnibus copiis contendunt. Hae erant armatae circiter milia LX. Cicero data facultate Gallum ab eodem Verticone, quem supra demonstravimus, repetit, qui litteras ad Caesarem deferat; hunc admonet, iter caute diligenterque faciat; perscribit in litteris hostes ab se discessisse omnemque ad eum multitudinem convertisse. Quibus litteris circiter media nocte Caesar allatis suos facit certiores eosque ad dimicandum animo confirmat. Postero die luce prima movet castra et circiter milia passuum quattuor progressus trans vallem et rivum multitudinem hostium conspicatur. Erat magni periculi res tantulis copiis iniquo loco dimicare; tum, quoniam obsidione liberatum Ciceronem sciebat, aequo animo remittendum de celeritate existimabat: consīdit, et, quam aequissimo loco potest, castra communit atque haec, etsi

---

periculo res sit u kolikoj je pogibli (sc. Ciceron). — 4. *litteræ* pismo, ovdje jezik; Cezar upotrebljava uvijek *litteræ*, da izreče pismo, list, jedino je u ovoj glavi za to upotrijebio riječ *epistula*, po svoj prilici zato, što mu je bila potrebna riječ *litteræ* u značenju: pismo, slova. — *intercepta epistula* razriješi kondicionalno: *si intercepta esset.*

5. *adire (ad castra Ciceronis).* — *profectum* razriješi: *esse et affore.* — 6. *retinere* sačuvati. — 8. *casu* = *forte.* — *adhærescere* zapeti. — *animadversa* spoji s *et* sa *conspicitur.* — *demere* skinuti. — 9. *perlectam* sam za sebe: *cum perlegisset.* — 10. *expulit* (jak izraz) rastjerati, razbiti; *adventus* genitiv zavisan od *dubitationem:* o dolasku.

C. 49. 1. *relinquere* napustiti. — 2. *data facult.* tom prilikom. — *repetere* opet zaiskati. — 4. *allatis* prevedi aktivno. — *animo confirmare* ohrabriti. — 5. *castra movere* krenuti dalje. — *trans vallem* ... spoji s *conspicatur.* — 6. *erat res mag. periculi* = *erat periculosissima res,* gen. qualit. — *tantulis copiis* abl. instrum. — *æquo animo* mirne duše. — *remittere de* popustiti u. — 7. *consīdit*

erant exigua per se, vix hominum milium septem, praesertim nullis cum impedimentis, tamen angustiis viarum, quam maxime potest, contrăhit eo consilio, ut in summam contemptionem hostibus veniat. Interim speculatoribus in omnes partes dimissis explorat, quo commodissime itinere vallem transire possit.

50. Eo die parvulis equestribus proeliis ad aquam factis utrique se suo loco continent: Galli, quod ampliores copias, quae nondum convenerant, exspectabant; Caesar, si forte timoris simulatione hostes in suum locum elicere posset, ut citra vallem pro castris proelio contenderet; si id efficere non posset, ut exploratis itineribus minore cum periculo vallem rivumque transiret. Prima luce hostium equitatus ad castra accedit proeliumque cum nostris equitibus committit. Caesar consulto equites cedere seque in castra recipere iubet; simul ex omnibus partibus castra altiore vallo muniri portasque obstrui atque in his administrandis rebus quam maxime concursari et cum simulatione timoris agi iubet.

51. Quibus omnibus rebus hostes invitati copias traducunt aciemque iniquo loco constituunt, nostris vero etiam de vallo deductis propius accedunt et tela intra munitionem ex omnibus partibus coniciunt praeconibusque circummissis pronuntiari iubent, seu quis Gallus seu Romanus velit ante horam tertiam ad se transire, sine periculo licere; post id tempus non fore potestatem; ac sic nostros contempserunt, ut obstructis

---

dodaj: zato stane. — *vix hom. milium septem* genit. qual., tumači *exigua per se:* jedva za 7000 momaka. — *præsertim* pa još k tomu. — *angustiis viarum* tim, što je putove (u okolu) učinio uske. — 8. *in contemptionem alicui venire* kao III. 17. 5.

C. 50. 1. *parvulus* neznatan, lak. — *prœliis factis* učini glav. rečenicom. — *utrique* obje stranke. — *continent se* v. IV. 34. 2. zadržati se, ostati. *suus* — zgodan, opreka *alienus.* — 2. *ampliores* = *maiores.* — *ut contenderet* metni ispred *si forte* ... — *timoris simulatione* = *simulato timore,* tobožnjim strahom ili *eo, quod timorem simulabat.* — *prœlio contendere* v. I. 48. 3. — 5. *consulto* spoji s *iubet.* — *ex omnibus partibus* (svuda) spoji s *muniri.* — *in his ... rebus* kod toga posla.

C. 51. 1. *invitati* = *inducti* zavesti, premamiti. — *vero etiam* dapače — 2. *nostris deductis* abl. abs. razriješi temporalno. — *circummissis (circum castra).* — 3. *non fore potestatem* ne će biti prilike, ne će moći. — 4. Poredaj: *sic ... contempserunt, ut alii ... alii inciperent, quod per portas* (mj. toga stoji *ea* = *ea parte) non posse introrumpere videbantur obstructis in speciem iis (portis) singulis ordinibus cæspitum.* — *singulis ordinibus* jednim redom. —

in speciem portis singulis ordinibus caespitum, quod ea non
5 posse introrumpere videbantur, alii vallum manu scindere, alii fossas complere inciperent. Tum Caesar omnibus portis eruptione facta equitatuque emisso celeriter hostes in fugam dat, sic uti omnino pugnandi causa resisteret nemo, magnumque ex iis numerum occidit atque omnes armis exuit.

1 **52.** Longius prosequi veritus, quod silvae paludesque intercedebant [neque etiam parvulo detrimento illorum locum relinqui videbat], omnibus suis incolumibus copiis eodem die ad
2 Ciceronem pervenit. Institutas turres, testudines munitionesque hostium admiratur; legione producta cognoscit non deci-
3 mum quemque esse reliquum militem sine vulnere: ex his omnibus iudicat rebus, quanto cum periculo et quanta cum
4 virtute res sint administratae. Ciceronem pro eius merito legionemque collaudat: centuriones singillatim tribunosque militum appellat, quorum egregiam fuisse virtutem testimonio Ciceronis cognoverat. De casu Sabini et Cottae certius ex captivis
5 cognoscit. Postero die contione habita rem gestam proponit,
6 milites consolatur et confirmat: quod detrimentum culpa et temeritate legati sit acceptum, hoc aequiore animo ferendum docet, quod beneficio deorum immortalium et virtute eorum expiato incommodo neque hostibus diutĭna laetitia neque ipsis longior dolor relinquatur.

1 **53.** Interim ad Labienum per Remos incredibili celeritate de victoria Caesaris fama perfertur, ut, cum ab hibernis Ciceronis milia passuum abesset circiter LX, eoque post horam nonam diei Caesar pervenisset, ante mediam noctem ad portas

in speciem na oko. — *vidēbantur (sibi)* = *putabant*. — 5. *scindere* v. III. 5. 1. — *resisteret* zaustaviti se, stati. — *armis exuit* v. III. 6. 3. znači: prisili ih da bace oružje.

C. 52. 1. *intercedebant* v. I. 39. 6. po srijedi biti. — *parvulo detrimento* (dativ) *illorum locum relinqui* da im ne može nanijeti nimalo štete. — *incolumibus* bez gubitka v. IV. 15. 3. — 2. *institŭo* podignuti. — *producere* izvesti (da je pregleda). — 3. *ex his . . . rebus* po svemu tomu. — *res sint administratæ* radilo se, borilo se. — 4. *pro merito* po zasluzi. — *appellare* spomenuti (s pohvalom). — *casus* nesreća. — 5. *rem gestam* v. 47. 5. — 6. *quod detrimentum* pogubitak, što ih je zadesio. — *legati (Sabini)*. — *æquiore animo* v. 49. 6. — *quod* se proteže na *hoc*. — *expiato* (osvetiti) *incommodo* (poraz) abl. abs. razriješi s kad i metni na kraj rečenice *quod neque . . . neque relinquatur*.

C. 53. 1. *per Remos* zemljom remskom. — *ut . . . oreretur* tumači *incredibili celer.*, a pritom se lako pomišlja: *tanta*. — *cum* je koncesivno. — *quo*

castrorum clamor oreretur, quo clamore significatio victoriae gratulatioque ab Remis Labieno fieret. Hac fama ad Treveros 2
perlata Indutiomarus, qui postero die castra Labieni oppugnare decreverat, noctu profŭgit copiasque omnes in Treveros reducit. Caesar Fabium cum sua legione remittit in hiberna, ipse cum tribus legionibus circum Samarobrivam trinis hibernis hiemare constituit et, quod tanti motus Galliae exstiterant, 3
totam hiemem ipse ad exercitum manere decrevit. Nam illo incommodo de Sabini morte perlato omnes fere Galliae civitates 4
de bello consultabant, nuntios legationesque in omnes partes dimittebant et, quid reliqui consilii caperent atque unde initium belli fieret, explorabant nocturnaque in locis desertis concilia habebant. Neque ullum fere totius hiemis tempus sine sollici- 5
tudine Caesaris intercessit, quin aliquem de consiliis ac motu Gallorum nuntium acciperet. In his ab L. Roscio, quem legioni 6
tertiae decimae praefecerat, certior factus est magnas copias earum civitatum, quae Aremoricae appellantur, oppugnandi sui causa convenisse neque longius milia passuum octo ab hibernis suis afuisse, sed nuntio allato de victoria Caesaris dis- 7
cessisse, adeo ut fugae similis discessus videretur.

54. At Caesar principibus cuiusque civitatis ad se evocatis 1
alios territando, cum se scire, quae fierent, denuntiaret, alios cohortando magnam partem Galliae in officio tenuit. Tamen Senŏnes, quae est civitas imprimis firma et magnae inter Gallos 2
auctoritatis, Cavarīnum, quem Caesar apud eos regem constituerat, (cuius frater Moritasgus adventu in Galliam Caesaris cuiusque maiores regnum obtinuerant), interficere publico consilio conati, cum ille praesensisset ac profugisset, usque ad fines

clamore je namjerna rečenica, ali je učini aktivnom sa subjektom *Remi* i neka bude samostalna: tom su vikom Remi doglasili . . . i čestitali. — 3. *motus* nemir.

4. *incommodo perlato* kraće mj.: *fama de incommodo perlata; incommodum calamitas*. — *de morte S.* tumači *incommodo*: naime o . . . — *quid* spoji s *consilii* (v. III. 24. 1.); *reliqui* je subjekt. — *unde* = *a quibus* (prevedi aktivno). — 5. *intercedere* proći. — *nuntius* glas. — 6. *in his (nuntiis)* — *quæ appellantur* dodatak piščev, zato u indik. — *nuntio allato* razriješi temporalno: kad.

C. 54. 1. *cum denuntiaret* = *denuntians*. — *quæ fierent* je objekt inf. *scire*. — *in officio* v. III. 11. 2. — 2. *quæ* = *quorum imprimis* (osobito). — *adventu* abl. tempor. — *regnum obtinuerant*: glagol spoji s *Moritasgus*, a ono *cuiusque* izrazi: a prije toga predi njegovi. — *publico consilio* 1. 7. — *conati* učini glavnim glagolom i s njim završi rečenicu, a s *cum ille* započni novu. —

3 insecuti regno domoque expulerunt et missis ad Caesarem satisfaciendi causa legatis, cum is omnem ad se senatum venire iussisset, dicto audientes non fuerunt. Ac tantum apud homi-
4 nes barbaros valuit esse aliquos repertos principes belli inferendi, tantamque omnibus voluntatum commutationem attulit, ut praeter Haeduos et Remos, quos praecipuo semper in honore Caesar habuit, alteros pro vetere ac perpetua erga populum Romanum fide, alteros pro recentibus Gallici belli officiis,
5 nulla fere civitas fuerit non suspecta nobis. Idque adeo haud scio mirandumne sit, cum compluribus aliis de causis, tum maxime, quod ii, qui virtute belli omnibus gentibus praeferebantur, tantum se eius opinionis deperdidisse, ut populi Romani imperia perferrent, gravissime dolebant.

1 **55.** Treveri vero atque Indutiomarus totius hiemis nullum tempus intermiserunt, quin trans Rhenum legatos mitterent, civitates sollicitarent, pecunias pollicerentur, magna parte exercitus nostri interfecta multo minorem superesse dicerent
2 partem. Neque tamen ulli civitati Germanorum persuaderi potuit, ut Rhenum transiret, cum se bis expertos dicerent, Ariovisti bello et Tencterorum transitu: non esse amplius
3 fortunam temptaturos. Hac spe lapsus Indutiomarus nihilo minus copias cogere, exercere, a finitimis equos parare, exules damnatosque tota Gallia magnis praemiis ad se allicere coepit. Ac tantam sibi iam his rebus in Gallia auctoritatem compa-
4 raverat, ut undique ad eum legationes concurrerent, gratiam atque amicitiam publice privatimque peterent.

---

3. s *missis legatis* započni novu rečenicu, a abl. abs. učini glavnom rečenicom. — *satisfaciendi causa = sui purgandi causa*, v. I. 41. 3. — *dicto audientem esse* v. I. 39. 7.

4. *esse aliquos repertos pr. b. inf.*; taj acc. c. inf. je subjekt glagolima *valuit* i *attulit*. — *principes b. inferendi = qui initium belli facerent* v. 53. 4. — *tantam omnibus ... attulit* to je tako pokrenulo voljom sviju. — *præcipuo* postaje u hrv. adverb.: osobito. — *officiis* usluge u g. ratu. — *nulla ... non* svaka. — 5. Poredaj: *et haud scio mirandumne sit id adeo*. — *adeo* jako. — *cum ... tum* kako ... tako. — *virtute belli = virtute bellica*. — *præferri* isticati se. — *tantum* spoji s *eius opinionis, opinio* slava, dobar glas v. II. 8. 1. — *perferrent* morali trpjeti. — *gravissime dolebant* silno ih je boljelo, žao im bilo.

C. 55. 1. *intermittere* propustili. — 2. *neque ... ulli = tamen nulli*. — *dicerent* sc. *Germani*. — *Ariovisti ... transitu* su abl. temp., koji tumače *bis expertos*. — 3. *hac spe lapsus* (oskliznuvši se s te nade) izgubivši nadu (konc. sivno). — *exules* koji su bili od politič. protivnika od kuće izagnani. — 4. *gratia* ljubav. — *publice privatimque* za državu i za sebe.

56. Ubi intellexit ultro ad se veniri, altera ex parte Seno- 1
nes Carnutesque conscientia facinoris instigari, altera Nervios Atuatucosque bellum Romanis parare, neque sibi voluntariorum copias defore, si ex finibus suis progredi coepisset, armatum concilium indicit. Hoc more Gallorum est initium belli: 2
quo lege communi omnes puberes armati convenire coguntur, qui ex iis novissimus convenit, in conspectu multitudinis omnibus cruciatibus affectus necatur. In eo concilio Cingetorīgem, 3
alterius principem factionis, generum suum, quem supra demonstravimus Caesaris secutum fidem ab eo non discessisse, hostem iudicat bonaque eius publicat. His rebus confectis in concilio pronuntiat arcessitum se a Senonibus et Carnutibus aliisque compluribus Galliae civitatibus; huc iturum per fines 4
Remorum eorumque agros populaturum ac, priusquam id fa- 5
ciat, castra Labieni oppugnaturum. Quae fieri velit, praecipit.

57. Labienus, cum et loci natura et manu munitissimis ca- 1
stris sese teneret, de suo ac legionis periculo nihil timebat; ne quam occasionem rei bene gerendae dimitteret, cogitabat. Itaque a Cingetorige atque eius propinquis oratione Indutio- 2
mari cognita, quam in concilio habuerat, nuntios mittit ad finitimas civitates equitesque undique evocat; his certam diem conveniendi dicit. Interim prope cotidie cum omni equitatu 3
Indutiomarus sub castris eius vagabatur, alias ut situm castrorum cognosceret, alias colloquendi aut territandi causa; equites plerumque omnes tela intra vallum coniciebant. La-

---

C. 56. 1. *intellexit* sc. *Indutiomarus*. — *ultro = sua sponte*. — *instigare = sollicitare* poticati. — *conscientia facinoris* savjest zbog zločina, v. 54. 2. o. Senonima, a 25. 1.—4. o Karnutima. — *armatum concilium* skupština pod oružjem.

2. *hoc se* proteže na *concilium*. — *quo = in concilium*. — *armati* je popumbeni predikat. — *omnibus ... affectus* njega udare na sve muke i ubiju. — *secutum fidem* v. IV. 21. 8. — *discedere ab* ostaviti koga, iznevjeriti se komu. — *iudicare* proglasiti. — *publicare bona* dobra zaplijeniti (za državu).
— 4. *huc* onamo t. j. *in fines Senonum*.

C. 57. 1. *manu* III. 23. 2. — *de suo ac. l. periculo n. tim.* nije se bojao nikakve pogibli ni za sebe ni za legiju. — *cogitare ne* paziti, da ne. — *occasio rei bene ger.* dobra zgoda. — 2. *a ... propinquis* zavisno od *oratione Ind. cognita*, prevedi aktivno i razriješi temporalno. — *conveniendi = ad conveniendum*. — *diem dicere* odrediti dan. — *vagari* vrsti se. — *alias ... alias* sad ... sad. — *colloquendi (cum Romanis)*. — *intra v. conicere* v. 48. 5. preko nasipa. — 4. *timoris opinionem* v. III. 17. 6.

bienus suos intra munitionem continebat timorisque opinionem, quibuscumque poterat rebus, augebat.

58. Cum maiore in dies contemptione Indutiomarus ad castra accederet, nocte una intromissis equitibus omnium finitimarum civitatum, quos arcessendos curaverat, tanta diligentia omnes suos custodiis intra castra continuit, ut nulla ratione ea res enuntiari aut ad Treveros perferri posset. Interim ex consuetudine cotidiana Indutiomarus ad castra accedit atque ibi magnam partem diei consūmit; equites tela coniciunt et magna cum contumelia verborum nostros ad pugnam evocant. Nullo ab nostris dato responso, ubi visum est, sub vesperum dispersi ac dissipati discedunt. Subito Labienus duabus portis omnem equitatum emittit; praecipit atque interdīcit, perterritis hostibus atque in fugam coniectis (quod fore, sicut accidit, videbat) unum omnes peterent Indutiomarum, neu quis quem prius vulneret, quam illum interfectum viderit, quod mora reliquorum spatium nactum illum effugere nolebat; magna proponit iis, qui occiderint, praemia; submittit cohortes equitibus subsidio. Comprobat hominis consilium fortuna, et cum unum omnes peterent, in ipso fluminis vado deprehensus Indutiomarus interficitur, caputque eius refertur in castra; redeuntes equites, quos possunt, consectantur atque occīdunt. Hac re cognita omnes Eburonum et Nerviorum, quae convenerant, copiae discedunt, pauloque habuit post id factum Caesar quietiorem Galliam.

C. 58. 1. *intromissis equitibus* učini glavnom rečenicom (subjekt je *Labienus*). — *arcessendos curaverat*, konstr. v. 1. 1. i 23. 4. — *custodiis* ablat. instrum. spoji s *continuit* (po stražama). — *ea res* to (što je primio u okol konjanike). — *enuntiare* odati, *perferre* doglasiti.

2. *magna c. contumelia verborum* sa svom silom pogrdnih riječi. — 3. *ubi visum est (discedere)* kad im se svidjelo. — *dispersi ac dissipati* v. II. 24. 4. — 4. *petere aliquem* udariti na. — *mora reliquorum* (genit. subj.) da se ne zadrže s drugima, a on uvreba zgodu i uteče. — 6. *comprobat hominis consilium fortuna* uspjeh potvrdi njegovu osnovu. — *in ipso ... vado* upravo na prijelazu preko rijeke. — *redeuntes* predikativno: na povratku. — 7. *paulo* (nešto) spoji s *quietiorem*. — *habere G. quietam* imati mir u Galiji.

C. IULII CAESARIS

DE BELLO GALLICO

COMMENTARIUS SEXTUS (God. 53.)

---

1. Multis de causis Caesar maiorem Galliae motum exspectans per M. Silanum, C. Antistium Regīnum, T. Sextium legatos dilectum habere instituit; simul a Cn. Pompeio proconsule petiit, quoniam ipse ad urbem cum imperio rei publicae causa remaneret, quos ex Cisalpina Gallia consul sacramento rogavisset, ad signa convenire et ad se proficisci iuberet, magni interesse etiam in reliquum tempus ad opinionem Galliae existimans tantas videri Italiae facultates, ut, si quid esset in bello detrimenti acceptum, non modo id brevi tempore sarciri, sed etiam maioribus augeri copiis posset. Quod cum Pompeius et rei publicae et amicitiae tribuisset, celeriter confecto per suos dilectu tribus ante exactam hiemem et constitutis et adductis legionibus duplicatoque earum cohortium numero, quas cum Q. Titurio amiserat, et celeritate et copiis docuit, quid populi Romani disciplina atque opes possent.

C. 1. 1. *dilectum habere* novačiti. — 2. od *petiit* zavisno *iuberet*. — *ipse (Pompeius)*. — *ad urbem (Romam)*. Dok je tko imao vojnički imperium, nije smio ući u grad. — *cum imperio* sa zapovjedničkom vlašću. — *quos ... rogavisset* je subjekt glagola *convenire* i *proficisci*. — *sacramento aliquem rogare* zaprisegi. — *consul* predikativno: kao. — *ad signa convenire* skupiti se pod bojne znakove, doći k svojim četama. — *ad se (Cæsarem)*. — 3. *existimans* (subj. *Cæsar*) učini glavnom rečenicom i dodaj: a. — *magni interesse* v. V. 4. 3. — *in reliquum tempus* v. I. 20. 6. — *ad opinionem G.* da bi G. mislili (za mišljenje G. o moći rimskoj) v. II. 35. 1. — *tantas ... videri ... (esse) fac.* je subjekt izrazu *mag. interesse; facultas* snaga, moć, sredstva. — *si quid... detrim. acceptum ... id* ukratko: gubitak u ratu. — *sarcire* pokrpati, nadoknaditi. — *augeri* ne pristaje uz riječ »gubitak«, nego se u drugom slučaju pod *detrimentum* misli: vojska umanjena porazom.

4. *tribuere rem alicui* učiniti što za volju komu. — *confecto ... dilectu*

1 **2.** Interfecto Indutiomaro, ut docuimus, ad eius propinquos
a Treveris imperium defertur. Illi finitimos Germanos sollicitare
2 et pecuniam polliceri non desistunt. Cum a proximis impetrare
non possent, ulteriores temptant. Inventis nonnullis civitatibus
iure iurando inter se confirmant obsidibusque de pecunia ca-
vent; Ambiorigem sibi societate et foedere adiungunt. Quibus
rebus cognitis Caesar, cum undique bellum parari videret, Ner-
3 vios Atuatucos, Menapios adiunctis Cisrhenanis omnibus Ger-
manis esse in armis, Senŏnes ad imperatum non venire et cum
Carnutibus finitimisque civitatibus consilia communicare, a
Treveris Germanos crebris legationibus sollicitari, maturius
sibi de bello cogitandum putavit.

1 **3.** Itaque nondum hieme confecta proximis quattuor coac-
2 tis legionibus de improviso in fines Nerviorum contendit et,
priusquam illi aut convenire aut profugere possent, magno pe-
coris atque hominum numero capto atque ea praeda militibus
concessa vastatisque agris in deditionem venire atque obsides
3 sibi dare coëgit. Eo celeriter confecto negotio rursus in hi-
4 berna legiones reduxit. Concilio Galliae primo vere, ut insti-
tuerat, indicto, cum reliqui praeter Senones, Carnŭtes Treve-
rosque venissent, initium belli ac defectionis hoc esse arbitra-
tus, ut omnia postponere videretur, concilium Lutetiam Pari-
5 siorum transfert. Confines erant hi Senonibus civitatemque
patrum memoria coniunxerant, sed ab hoc consilio afuisse exi-

---

spoji s *et* s *cum ... tribuisset; constitutis* (sastaviti), *adductis* i *duplicato numero učini* glavnim glagolima u aktivu (subj. *Cæsar).* — *ante exactam h.* prije svršetka zime. — *et celeritate* počni novu rečenicu. a *et* zamijeni s: tako. — *copiis* broj četa. — *docuit* pokaže. — *disciplina* red, zapt.

C. 2. 1. *a Trev. defertur* prevedi aktivno. — 2. *a proximis* t. j. od Ubijaca, koji su bili skloni Rimljanima. — *ulteriores = remotiores* v. IV. 23. 1. — *temptare aliquem* uhvatiti se koga. — *inventis* naći, t. j. predobiti. — *iure iurando ... confirmare* uhvatiti među sobom vjeru. — *cavere de* osigurati što (subjekt. *Treveri).* — *adiungere sibi* predobiti. — 3. *adiunctis* v. V. 29. 1. = *quibus adiuncti erant Germani.* — *cons. communicare* zajednički vijećati; *maturius (quam fieri solebat),* a tumači se to s 3. 1. *nondum hieme confecta.*

C. 3. 1. *confecta* razriješi koncesivno. — 4. *primo vere* kao I. 22. 1. *prima luce* i I. 27. 4. *prima nocte.* — *ut instituerat* kao I. 50. 1. *instituto suo.* — *hoc* t. j. što nisu došli. — *transfert* premjesti. — *ut omnia postponere (ei rei) videretur* da bi se činilo, da za sve drugo manje mari. — 5. *civitatem coniungere* u jednu se državu združiti. — *patrum memoria ab hoc cons.*

stimabantur. Hac re pro suggestu pronuntiata eodem die cum 6
legionibus in Senones proficiscitur magnisque itineribus eo
pervenit.

4. Cognito eius adventu Acco, qui princeps eius consilii 1
fuerat, iubet in oppida multitudinem convenire. Conantibus,
priusquam id effici posset, adesse Romanos nuntiatur. Neces- 2
sario sententia desistunt legatosque deprecandi causa ad Cae-
sarem mittunt; adeunt per Haeduos, quorum antiquitus erat
in fide civitas. Libenter Caesar petentibus Haeduis dat veniam 3
excusationemque accipit, quod aestivum tempus instantis belli,
non quaestionis esse arbitrabatur. Obsidibus imperatis centum 4
hos Haeduis custodiendos tradit. Eodem Carnŭtes legatos
obsidesque mittunt usi deprecatoribus Remis, quorum erant 5
in clientēla: eadem ferunt responsa. Perăgit concilium Caesar 6
equitesque imperat civitatibus.

5. Hac parte Galliae pacata totus et mente et animo in 1
bellum Treverorum et Ambiorigis insistit. Cavarinum cum
equitatu Senonum secum proficisci iubet, ne quis aut ex huius 2
iracundia aut ex eo, quod meruerat, odio civitatis motus ex-
sistat. His rebus constitutis, quod pro explorato habebat Am- 3
biorigem proelio non esse contenturum, reliqua eius consilia
animo circumspiciebat. Erant Menapii propinqui Eburonum
finibus, perpetuis paludibus silvisque muniti, qui uni ex Gallia 4
de pace ad Caesarem legatos numquam miserant. Cum his esse
hospitium Ambiorigi sciebat; item per Treveros venisse Ger-

---

afuisse da se u ovu osnovu nisu upleli. — 6. *hac re* t. j. premještenje skupštine. — *pro suggestu* s govornice (zapravo: nasipana zemlja).

C. 4. 1. *eius consilii* v. 3. 5. — *princeps* v. II. 14. 4. — *conantibus* (dat.) sc. *id efficere.* — *adesse = iam advenisse.* — 2. *necessario* v. IV. 28. 3. — *sententia desistere* kao I. 8. 4. — *deprecandi causa* da mole oproštenje. — *adeunt (ad Cæsarem)* doći pred. — *per Hæduos,* t. j. Heduanci su bili njihovi posrednici. — *quorum* spoji s *in fide* v. II. 14. 2. — 3. *petentibus Hæduis* abl. aps. — *æst. tempus esse instantis belli* za rat, što prijeti. — *quæstio* istraga. — 4. uz *tradere* gerundiv s namjern. značenjem. — 5. *usi deprecatoribus* (predikativno) *Remis* v. I. 9. 2. — *respon. ferre* (zapravo: nositi) dobiti odgovor.

C. 5. 1. *in bellum ... insistere* prihvatiti se rata. — 2. Poredaj: *ne quis* (pridjevski) *motus civitatis exsistat ex ...* — *iracundia* ogorčenje, o stvari v. V. 54. 2. — *merere odium* navući na se mržnju. —

3. *pro explorato habere* pouzdano znati. — *contenturum* od *contendo.* — *circumspicere animo* u sebi ispitivati. — 4. *perpetuis* o mjestu: neprekinut. —

5 manis in amicitiam cognoverat. Haec prius illi detrahenda
auxilia existimabat, quam ipsum bello lacesseret, ne desperata
salute aut se in Menapios abderet aut cum Transrhenanis con-
6 gredi cogeretur. Hoc inito consilio totius exercitus impedi-
menta ad Labienum in Treveros mittit duasque legiones ad
eum proficisci iubet; ipse cum legionibus expeditis quinque in
7 Menapios proficiscitur. Illi nulla coacta manu loci praesidio
freti in silvas paludesque confugiunt suaque eodem conferunt.

1 **6.** Caesar partitis copiis cum C. Fabio legato et M. Crasso
quaestore celeriterque effectis pontibus adit tripertito, aedifi-
cia vicosque incendit, magno pecoris atque hominum numero
2 potitur. Quibus rebus coacti Menapii legatos ad eum pacis
3 petendae causa mittunt. Ille obsidibus acceptis hostium se nu-
mero habiturum confirmat, si aut Ambiorigem aut eius lega-
4 tos finibus suis recepissent. His confirmatis rebus Commium
Atrebatem cum equitatu custodis loco in Menapiis relinquit;
ipse in Treveros proficiscitur.

1 **7.** Dum haec a Caesare geruntur, Treveri magnis coactis
peditatus equitatusque copiis Labienum cum una legione, quae
in eorum finibus hiemaverat, adoriri parabant, iamque ab eo
2 non longius bidui viā aberant, cum duas venisse legiones missu
3 Caesaris cognoscunt. Positis castris a milibus passuum XV
auxilia Germanorum exspectare constituunt. Labienus hostium
4 cognito consilio, sperans temeritate eorum fore aliquam dimi-
candi facultatem, praesidio quinque cohortium impedimentis
relicto cum viginti quinque cohortibus magnoque equitatu con-
tra hostem proficiscitur et mille passuum intermisso spatio
castra communit. Erat inter Labienum atque hostem difficili

---

ex Gallia = *ex Gallis*. — *cum aliquo mihi hospitium est* v. I. 47. 4. i I. 31. 7. — *per Trev.* spoji s *venisse* (po). — *in amic. venire* sprijateljiti se. — 5. *bello lacessere* v. I. 15. 3. — *desperata salute* v. III. 3. 3. i V. 37. 6. — *se abdere* v. I. 12. 3. — *congredi* u prijatelj. smislu = *se coniungere*. — 6. *inire cons.* smisliti. — 7. *manus* četa. — *loci præsidio* zaklon, što im ga daje njihov kraj.

C. 6. 1. *partiri cum* podijeliti s kim, *partitus* ovdje pasivno. — *adit* = *procedit*. — 3. *hostium numero habere* držati za neprijatelje. — *finibus recipere* v. II. 3. 3. *oppidis rec.* — 4. *confirmatis* je jače nego *constitutis* v. 5. 3. — *custodis loco* = *tamquam custodem*, v. V. 5. 4. *obsidum loco*.

C. 7. 2. *via* abl. udaljenosti: dva dana hoda. — *missu* kao V. 27. 1. — 3. *a milibus* v. II. 7. 3. — 4. *fore . . . facult.* = *facult. . . . datum iri* da će se pružiti. — *impedimentis* dativ. — *præsidio . . . relicto* učini glav. rečenicom i

transitu flumen ripisque praeruptis. Hoc neque ipse transire 5
in animo habebat neque hostes transituros existimabat. Auge-
batur auxiliorum cotidie spes. Loquitur palam, quoniam Ger-
mani appropinquare dicantur, sese suas exercitusque fortunas 6
in dubium non devocaturum et postero die prima luce castra
moturum. Celeriter haec ad hostes deferuntur, ut ex magno 7
Gallorum equitum numero nonnullos Gallicis rebus favere
natura cogebat. Labienus nocte tribunis militum primisque 8
ordinibus convocatis, quid sui sit consilii, proponit et, quo faci-
lius hostibus timoris det suspicionem, maiore strepitu et tu-
multu, quam populi Romani fert consuetudo, castra moveri
iubet. His rebus fugae similem profectionem effecit. Haec
quoque per exploratores ante lucem in tanta propinquitate ca- 9
strorum ad hostes deferuntur.

8. Vix agmen novissimum extra munitiones processerat, 1
cum Galli cohortati inter se, ne speratam praedam ex manibus
dimitterent — longum esse perterritis Romanis Germanorum
auxilium exspectare, neque suam pati dignitatem, ut tantis
copiis tam exiguam manum praesertim fugientem atque impe-
ditam adoriri non audeant — flumen transire et iniquo loco
committere proelium non dubitant. Quae fore suspicatus La-
bienus, ut omnes citra flumen eliceret, eadem usus simulatione 2
itineris placide progrediebatur. Tum praemissis paulum impe- 3
dimentis atque in tumulo quodam collocatis, 'habetis', inquit,
'milites, quam petistis, facultatem: hostem impedito atque ini-
quo loco tenetis; praestate eandem nobis ducibus virtutem, 4
quam saepenumero imperatori praestitistis, atque illum adesse
et haec coram cernere existimate'. Simul signa ad hostem con- 5

---

spoji (*et*) s *proficiscitur*. — *spatio intermisso* u razmaku. — 5. *flumen* ima atribute u abl. qualit., razriješi ih relativ. rečenicom. — 6. *fortunas in dubium devocare* sreću izvrći pogibli. — 7. *ut* kauzalno: jer. — *Gallicis reb. favere* biti sklon Galima. — *natura* (priroda) srce. — 8. *primis ordinibus* v. V. 30. 1. — *quid consilii* v. I. 21. 2. — *alicui timoris do suspicionem* potičem u koga mišljenje, da se bojim. — *consuetudo fert* v. IV. 32. 1. — 9. *ante lucem* prije dana. — *in tanta propinq.* kod tolike blizine.

C. 8. 1. *cohortati* učini glav. rečenicom. — *longum esse . . .* akuz. s. inf. zavisan o glagolu *dicendi*, koji treba pomisliti. — 2. *usus eadem simul. itineris* jednako se gradi, da ide. — 3. *præmissis* i *collocatis* učini glav. rečenicama. — *tenere* imati. — *impeditus* zao (nepovoljan). — 4. *nobis ducibus* meni vođi, pod mojim vodstvom. — 5. *signa ad hostem convertere* okrenuti se protiv ne-

verti aciemque derĭgi iubet et paucis turmis praesidio ad impedimenta missis reliquos equites ad latera disponit. Celeriter
6 nostri clamore sublato pila in hostes immittunt. Illi, ubi praeter spem, quos fugere credebant, infestis signis ad se ire viderunt, impetum nostrorum ferre non potuerunt ac primo concursu in fugam coniecti proximas silvas petierunt. Quos Labienus equi-
7 tatu consectatus magno numero interfecto, compluribus captis paucis post diebus civitatem recepit. Nam Germani, qui auxilio veniebant, percepta Treverorum fuga sese domum contulerunt.
8 Cum his propinqui Indutiomari, qui defectionis auctores fuerant, comitati eos ex civitate excesserunt. Cingetorigi, quem
9 ab initio permansisse in officio demonstravimus, principatus atque imperium est traditum.

1 **9.** Caesar, postquam ex Menapiis in Treveros venit, duabus de causis Rhenum transire constituit; quarum una erat, quod
2 auxilia contra se Treveris miserant, altera, ne ad eos Ambiorix
3 receptum haberet. His constitutis rebus paulo supra eum locum, quo ante exercitum traduxerat, facere pontem instituit.
4 Nota atque instituta ratione magno militum studio paucis
5 diebus opus efficitur. Firmo in Treveris ad pontem praesidio relicto, ne quis ab his subito motus oreretur, reliquas copias
6 equitatumque traducit. Ubii, qui ante obsides dederant atque in deditionem venerant, purgandi sui causa ad eum legatos mittunt, qui doceant neque auxilia ex sua civitate in Treveros missa, neque ab se fidem laesam; petunt atque orant, ut sibi
7 parcat, ne communi odio Germanorum innocentes pro nocentibus poenas pendant; si amplius obsidum velit dari, pollicen-
8 tur. Cognitā Caesar causā repperit ab Suebis auxilia missa

---

prijatelja, v. I. 25. 7. — *aciem derigere* obično *instituere* ili *instruere*. — *latus* krilo. — 6. *præter spem* preko očekivanja. — *infestis signis* (s protivnim bojnim znacima) spremni na navalu. — 7. *interfecto ... captis* abl. aps. učini glav. rečenicama. — *civitatem recipere* opet dobiti u ruke. — 8. *cum his ... comitati eos* = ... *comitati sunt et cum iis ... excesserunt*. — *auctores* duša, začetnici. — 9. *in officio permanere* ostati vjeran. — *demonstravimus* v. V. 3. 3; 56. 3. — *principatus atque imperium* gospodstvo i vlast (t. j. u miru i u ratu).

C. 9. 2. *miserant*, subjekt valja pomisliti *Germani Transrhenani*. — *receptum habere* imati zaklon, zakloniti se. — 3. *paulo supra* malo više. — *ante* = *antea*. — 4. *instituta ratio* običajan način v. IV. 17. 2. — 6. *qui doceant* namjerno. 7. *communi odio* abl. causae: zbog opće mržnje, *Germanorum* (na G.) gen. obiect. — *pœnas pendere* trpjeti kazan. — 8. *cognita causa* (is-

esse; Ubiorum satisfactionem accipit, aditus viasque in Suebos perquīrit.

10. Interim paucis post diebus fit ab Ubiis certior Suebos 1
omnes in unum locum copias cogere atque iis nationibus, quae sub eorum sint imperio, denuntiare, ut auxilia peditatus equi-
tatusque mittant. His cognitis rebus rem frumentariam pro- 2
vĭdet, castris idoneum locum deligit; Ubiis imperat, ut pecora deducant suaque omnia ex agris in oppida conferant, sperans barbaros atque imperitos homines inopia cibariorum adductos ad iniquam pugnandi condicionem posse deduci; mandat, ut cre-
bros exploratores in Suebos mittant quaeque apud eos geran- 3
tur, cognoscant. Illi imperata faciunt et paucis diebus intermissis referunt: Suebos omnes, posteaquam certiores nuntii de exercitu Romanorum venerint, cum omnibus suis sociorumque copiis, quas coëgissent, penĭtus ad extremos fines se recepisse; 4
silvam ibi esse infinita magnitudine, quae appellatur Bacēnis; hanc longe introrsus pertinere et pro nativo muro obiectam 5
Cheruscos ab Suebis Suebosque a Cheruscorum iniuriis incursionibusque prohibere; ad eius silvae initium Suebos adventum Romanorum exspectare constituisse.

11. Quoniam ad hunc locum perventum est, non alienum 1
esse vidētur de Galliae Germaniaeque moribus et, quo differant hae nationes inter sese, proponere. In Gallia non solum in om- 2
nibus civitatibus atque in omnibus pagis partibusque, sed paene etiam in singulis domibus factiones sunt, earumque factionum 3
principes sunt, qui summam auctoritatem eorum iudicio habere existimantur, quorum ad arbitrium iudiciumque summa om-

---

pitavši stvar) istragom. — *aditus viasque in S.* putove, što vode. — *perquirere* propitati se za.

C. 10. 1. *denuntiare alicui* naredivati. — *peditatus equitatusque* u hrv. adjektivi. — 2. *deducere* otjerati, odagnati (s pašnjaka). — *imperitos* (sc. *belli gerendi*). — *adductos* uz abl. causæ ne treba prevesti: *inopia* zbog nestatka. — *deducere* zavesti, prisiliti. — *ad iniquam pugnandi condicionem* da se biju uz nepovoljne prilike. — 4. *intermissis dieb. p.* za malo dana. — *ad extrem. fines* tumači: *penitus:* sasvim na kraj zemlje. — 5. *longe introrsus* daleko unutra. *pro nativo muro obiectam* kao zid od prirode stoji i. — *prohibere ab* braniti od.

C. 11. 1. *quoniam (cum iam)*. — *alienus* nezgodan. — *proponere de* progovoriti o. — 2. *pars* mjesto. — *quorum ... redeat (= ita ut eorum* t. j. *principum)* tako te ... stoji do ... — *summa om. rer. consiliorumque* posljednja

nium rerum consiliorumque redeat. Itaque eius rei causa antiquitus institutum videtur, ne quis ex plebe contra potentiorem auxilii egeret: suos enim quisque opprimi et circumveniri non patitur, neque, aliter si faciat, ullam inter suos habet auctoritatem. Haec eadem ratio est in summa totius Galliae; namque omnes civitates in partes divisae sunt duas.

12. Cum Caesar in Galliam vēnit, alterius factionis principes erant Haedui, alterius Sequani. Hi cum per se minus valerent, quod summa auctoritas antiquitus erat in Haeduis magnaeque eorum erant clientelae, Germanos atque Ariovistum sibi adiunxerant eosque ad se magnis iacturis pollicitationibusque perduxerant. Proeliis vero compluribus factis secundis atque omni nobilitate Haeduorum interfecta tantum potentia antecesserant, ut magnam partem clientium ab Haeduis ad se traducerent obsidesque ab iis principum filios acciperent et publice iurare cogerent nihil se contra Sequanos consilii inituros, et partem finitimi agri per vim occupatam possiderent, Galliaeque totius prncipatum obtinerent. Qua necessitate adductus Diviciacus auxilii petendi causa Romam ad senatum profectus imperfecta re redierat. Adventu Caesaris facta commutatione rerum, obsidibus Haeduis redditis, veteribus clientelis restitutis, novis per Caesarem comparatis, quod ii, qui se ad eorum amicitiam aggregaverant, meliore condicione atque aequiore imperio se uti videbant, reliquis rebus eorum gratia dignitateque amplificata, Sequani principatum dimiserant. In eorum locum Remi successerant, quos quod adaequare apud Caesarem gratia intellegebatur, ii, qui propter veteres ini-

odluka u zboru i tvoru. — 4. *egere* biti bez. — *quisque ... non* = *nemo*. — *circumvenire (dolo)* varati. — 5. *ratio* uredenje. — *in summa* u velikom, u glavnom. — *totius Galliæ* zavisno od *ratio*.

C. 12. 2. *per se* sami po sebi. — *minus valere* = *infirmiores esse*. — *clientelæ* v. I. 31. 6. — *sibi adiungere* kao 2. 2. — *iactura* (izbacivanje tovara iz broda) žrtva. — 3. *factis*: s prijedlogom poslije. — *antecesserant (Hæduos)* nadvisiti. — *publice* javno v. I. 16. 1. — 4. *nihil ... consilii inire* ništa ne snovati. — *occupatam* razriješi relativ. reč. — *obtinere* princip. imati prvenstvo nad, v. I. 17. 3. — 5. *necessitas* nevolja. — *profectus: est sed*. — *imperfecta re* ne opravivši ništa. — 6. *facta commutatione* i ostale abl. aps. učini glavnim rečenicama. — *meliore condicione uti* imati bolji položaj. — *æquus* pravedan. — s *reliquis rebus* započni novu rečenicu: Kad se Eduancima *(eorum)* i inače. — *dimittere* pustiti. — 7. *quos (Remos)* je subjekt glag. *adæquare*, a objekt

micitias nullo modo cum Haeduis coniungi poterant, se Remis in clientelam dicabant. Hos illi diligenter tuebantur: ita et novam et repente collectam auctoritatem tenebant. Eo tum statu res erat, ut longe principes haberentur Haedui, secundum locum dignitatis Remi obtinerent.

13. In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt numero atque honore, genera sunt duo. Nam plebes paene servorum habetur loco, quae nihil audet per se, nulli adhibetur consilio. Plerique, cum aut aere alieno aut magnitudine tributorum aut iniuria potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant nobilibus, quibus in hos eadem omnia sunt iura, quae dominis in servos. Sed de his duobus generibus alterum est druĭdum, alterum equitum. Illi rebus divinis intersunt, sacrificia publica ac privata procūrant, religiones interpretantur; ad eos magnus adulescentium numerus disciplinae causa concurrit, magnoque hi sunt apud eos honore. Nam fere de omnibus controversiis publicis privatisque constituunt, et, si quod est facinus admissum, si caedes facta, si de hereditate, de finibus controversia est, idem decernunt, praemia poenasque constituunt; si qui aut privatus aut populus eorum decreto non stetit, sacrificiis interdicunt. Haec poena apud eos est gravissima. Quibus ita est interdictum, hi numero impiorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt, aditum eorum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque his petentibus ius redditur neque honos ullus communicatur. His autem omnibus druidibus praeest unus, qui summam inter eos habet aucto-

Hæduos treba pomisliti. — *gratia adæquare aliquem* ugledom biti ravan komu. — s *quod* započni novu rečenicu. — *dicare* dati se. — 8. *illi* = *Remi*. — *collectam* = *comparatam*. — *tenere* čuvati. — 9. *eo statu res est* takve su prilike. — *longe* kud i kamo uz superlativ, ovdje *principes* = *primi*.

C. 13. 1. *in numero esse* u cijeni biti. — *plebes* = *plebs*. — *loco habere* v. I. 26. 6. — *adhibere* v. I. 20. 6. *consilio* dat. nije baš običan, v. I. 40. 1. — 2. *dicare se* dati se. — 3. *de his* mj. genit. partit. — *druides* = svećenici, imali su veliku moć. — 4. *interesse* s dat. biti kod čega. — *res divinæ* služba božja. — *religiones interpretari* odlučivati u vjerskim pitanjima (t. j. biti tumači u vj. pit.) — *disciplina* nauka. — 5. *constituere de* odlučivati. — *facinus* = *maleficium*. — 6. *decreto stare* (kod odredbe ostati) pokoriti se odredbi. — *sacrificiis interdicere* isključiti iz bogoslužja, izopćiti. — 7. *decedere (de via)* ugibati se. — *aditus* saobraćaj, sastanak. — *contagio* doticaj. — *ne quid incom. accipiant* da ih se ne primi kakvo zlo. — *ius reddere* pravo dati. — *communicatur* sc. *cum iis* dijeliti što s kim. — 9. *si qui ... succedit* = *is ei succedit*,

ritatem. Hoc mortuo aut, si qui ex reliquis excellit dignitate, succedit, aut, si sunt plures pares, suffragio druidum, nonnumquam etiam armis de principatu contendunt. Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quae regio totius Galliae media habetur, consĭdunt in loco consecrato. Huc omnes undique, qui controversias habent, conveniunt eorumque decretis iudiciisque parent. Disciplina in Britannia reperta atque inde in Galliam translata esse existimatur, et nunc, qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumque illo discendi causa proficiscuntur.

14. Druides a bello abesse consuerunt neque tributa una cum reliquis pendunt. Tantis excitati praemiis et sua sponte multi in disciplinam conveniunt et a parentibus propinquisque mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaque annos nonnulli vicenos in disciplina permănent. Neque fas esse existimant ea litteris mandare, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus Graecis litteris utantur. Id mihi duabus de causis instituisse videntur, quod neque in vulgus disciplinam efferri velint neque eos, qui discunt, litteris confisos minus memoriae studere; quod fere plerisque accidit, ut praesidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. Imprimis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios, atque hoc maxime ad virtutem excitari putant metu mortis neglecto. Multa praeterea de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate dispŭtant et iuventuti tradunt.

15. Alterum genus est equitum. Hi, cum est usus atque aliquod bellum incidit (quod fere ante Caesaris adventum quotannis accidere solebat, uti aut ipsi iniurias inferrent aut illatas propulsarent), omnes in bello versantur, atque eorum ut quisque est genere copiisque amplissimus, ita plurimos circum se ambactos clientesque habet. Hanc unam gratiam potentiamque noverunt.

16. Natio est omnis Gallorum admodum dedita religionibus, atque ob eam causam, qui sunt affecti gravioribus morbis quique in proeliis periculisque versantur, aut pro victimis homines immŏlant aut se immolaturos vovent, administrisque ad ea sacrificia druidibus utuntur, quod, pro vita hominis nisi hominis vita reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur, publiceque eiusdem generis habent instituta sacrificia. Alii immani magnitudine simulacra habent: quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent; quibus succensis circumventi flamma exanimantur homines. Supplicia eorum, qui in furto aut in latrocinio aut aliqua noxia sint comprehensi, gratiora dis immortalibus esse arbitrantur; sed, cum eius generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia descendunt.

17. Deorum maxime Mercurium colunt: huius sunt plurima simulacra; hunc omnium inventorem artium ferunt, hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quaestus pecuniae mercaturasque habere vim maximam arbitrantur. Post hunc Apollinem et Martem et Iovem et Minervam. De his eandem fere, quam reliquae gentes, habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Minervam operum atque artificiorum initia tradere, Iovem imperium caelestium tenere, Martem bella regere. Huic,

---

qui. — *excellit* = *antecedit.* — *pares* sc. *dignitate.* — 10. *hi (druides).* — *regio media* središte. — *considere* posjedati, imati sjednicu. — 11. *disciplina (druidum)* v. 13. 4. — *eam rem* sc. *disciplinam.* — *illo* = *in Britanniam.*

C. 14. 1. *a bello abesse* ne ići u vojsku. — 2. *excitati,* v. I. 2. 1: *inductus.* — *præmium* odlikovanje. — *ediscere* učiti naizust. — 3. *ea,* sc. *quæ discunt.* — *litteris mandare* napisati. — *cum* adverzativno. — *ratio* popis. — 4. *instituere* uvesti. — *efferre* iznositi. — *confisos* razriješi usporedno sa *studere* i spoji s *et.* — *memoriæ studere* vježbati pamćenje. — *præsidio litterarum* = *confisi litteris.* — *remittere* (= *neglegere, minuere*) popuštati u, zanemarivati. — 5. *hoc* tumači se s akuz. s inf. — *atque hoc* abl. — *neglecto* abl. abs., kauzalno.

C. 15. 1. *cum est usus* v. IV. 2. 3. — *in bello versari* opreka od *a bello abesse* v. 14. 1. — *ut quisque est ... amplissimus, ita plurimos* = *quo quis est amplior, eo plures.* — *amplus* odličan. — *genus* rod. — *hanc unam gratiam ... noverunt* to je jedini ugled i ..., što ih poznaju: *noverunt* sc. *equites.*

C. 16. 1. *deditus relig.* pobožan. — 2. *affici morbo* oboljeti. — 3. *pro* kao. — *administris* popumbeni predikat riječi *druidibus.* — *reddere* prinesti. — *eiusdem generis* ovakov. — 4. *immani magn.* abl. qual. v. IV. 1. 9. — *contextus viminibus* od pruća spleten. — *quibus* sc. *membris.* — 5. *noxia* krivnja, prestupak. — *supplicium* smaknuće, žrtvovanje. — *eius generis* (= *nocentium*). — *descendere ad* dati se na.

C. 17. 1. *quæstus pecuniæ* stjecanje novca. — *vim habere ad* najviše pomagati u. — 2. *post* = *secundum* za, t. j. *colunt.* — *operum atque artif.* za-

cum proelio dimicare constituerunt, ea, quae bello ceperint, plerumque devŏvent: cum superaverunt, animalia capta immo-
4 lant, reliquas res in unum locum conferunt. Multis in civita-
5 tibus harum rerum exstructos tumulos locis consecratis conspicari licet; neque saepe accidit, ut neglecta quispiam religione aut capta apud se occultare aut posita tollere auderet, gravissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est.

1 **18.** Galli se omnes ab Dite patre prognatos praedĭcant idque
2 ab druidibus proditum dicunt. Ob eam causam spatia omnis temporis non numero dierum, sed noctium finiunt; dies natales et mensium et annorum initia sic observant, ut noctem
3 dies subsequatur. In reliquis vitae institutis hoc fere ab reliquis differunt, quod suos liberos, nisi cum adoleverunt, ut munus militiae sustinere possint, palam ad se adire non patiuntur filiumque puerili aetate in publico in conspectu patris assistere turpe ducunt.

1 **19.** Viri, quantas pecunias ab uxoribus dotis nomine acce-
perunt, tantas ex suis bonis aestimatione facta cum dotibus
2 communicant. Huius omnis pecuniae coniunctim ratio habetur fructusque servantur; uter eorum vitā superavit, ad eum pars utriusque cum fructibus superiorum temporum pervĕnit. Viri
3 in uxores, sicuti in liberos, vitae necisque habent potestatem; et cum pater familiae illustriore loco natus decessit, eius propinqui conveniunt et, de morte si res in suspicionem venit, de uxoribus in servilem modum quaestionem habent et, si compertum est, igni atque omnibus tormentis excruciatas interficiunt.

---

nata i umjetnosti. — *tradere* učiti. — *cælestium* = *deorum*. — 5. *neglegere relig.* pogaziti vjeru. — *posita* sc. *in tumulis*. — *tollere* = *auferre*. — *ei rei* za to.

C. 18. 1. *Dis pater* zove se u Rimljana najveći bog u podzemlju, t. j. Pluton. — *prognatos* v. II. 29. 4. — *prodere (memoria)* pripovijedati. — *spatium omn. temp.* vrijeme svakoga doba. — *finio* = *definio* određivati. — *observare* brojiti. — 3. *ab reliquis* sc. *nationibus*. — *puerili æt.* abl. qualit. — *in publico* javno (opr. *domi*). — *assistere in conspectu* stati na oči. — *ducere* v. I. 3. 2.

C. 19. 1. *nomine* v. III. 2. 5. — *bona* = *fortunæ* v. V. 56. 3. — *æstimatione facta* po procjeni. — *cum dotibus communicare* pridati, priložiti čemu. — 2. *coniunctim* zajednički. — *rationem habere alicuius rei* voditi račun o. — *fructus* kamate. — *vita superare* preživjeti. — *pars utriusque* = *utraque pars*. — *pervenire ad* dopasti koga. — 3. *potestatem vitæ* v. I. 16. 5. — *decessit (de vita)*. — *res in suspicionem venit de* sumnjati o. — *quæstionem habere de* voditi istragu protiv. — *in servilem modum* = *sicut de servis*. — *compertum est* (sc. *quod quærebatur*) dokaže se. — 4. *pro* v. I. 2. 5. — *vivis* za života. — *cordi est* srcu drago. — *paulo supra hanc mem.* malo prije naših vremena. — *iustus* valjano, kako treba; *funera conf.* obaviti sprovod.

C. 20. 1. *commode* zgodno, dobro. — *rem pub. administrare* javan život uređivati. — *leg. sanctum (sancire)*. — *rumore aut fama* naklapanje (nezajamčeno) ili kazivanje (što se posvuda pripovijeda). — *accipio* čuti, doznati. — 2. *cognitum est* poznato je; učini ovaj glagol umetnutom rečenicom. — 3. *quæ visa sunt* što su odredili, zaključili, v. II. 20. 4. — *ex usu est* od koristi je. — *prodere* odati, obznaniti. — *nisi ... non* samo. — *per concilium* u skupštini.

C. 21. 1. *druides* objekt. — *qui præsint* v. 13. 4. — *studere* mariti. — 2. *duco numero alicuius aliquem* brojiti među, ovdje: štovati kao. — *opes* moć — *accipere* čuti, perfekt: poznajem. — 3. *a parvis* = *a pueris* IV. 1. 9. — 4. *impubes* neoženjen. — *hoc* = *hac re*. — 5. *intra* prije. — *notitiam habuisse* u hrv. prez.: znati, što je ženska. — *cuius occultatio* = *neque tamen hæc res (hoc) occultatur*. — *promiscue* zajedno (t. j. muško i žensko). — *renonum tegimentum* krznena haljina. — *parte ... nuda* ablat. aps., razriješi ga adverzativnom rečenicom.

Funera sunt pro cultu Gallorum magnifica et sumptuosa; 4
omniaque, quae vivis cordi fuisse arbitrantur, in ignem inferunt, etiam animalia, ac paulo supra hanc memoriam servi et clientes, quos ab iis dilectos esse constabat, iustis funeribus confectis una cremabantur.

20. Quae civitates commodius suam rem publicam admini- 1
strare existimantur, habent legibus sanctum, si quis quid de republica a finĭtimis rumore aut fama acceperit, uti ad magistratum deferat neve cum quo alio communicet, quod saepe 2
homines temerarios atque imperitos falsis rumoribus terreri et ad facinus impelli et de summis rebus consilium capere cognitum est. Magitratus quae visa sunt, occultant, quaeque esse 3
ex usu iudicaverunt, multitudini produnt. De republica nisi per concilium loqui non conceditur.

21. Germani multum ab hac consuetudine differunt. Nam 1
neque druides habent, qui rebus divinis praesint, neque sacrificiis student. Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt et 2
quorum aperte opibus iuvantur, Solem et Vulcanum et Lunam, reliquos ne fama quidem acceperunt. Vita omnis in venationibus atque in studiis rei militaris consistit; a parvis labori ac du- 3
ritiae student. Qui diutissime impubĕres permanserunt, maxi- 4
mam inter suos ferunt haudem: hoc ali staturam, hoc vires nervosque confirmari putant. Intra annum vero vicesimum femi- 5

nae notitiam habuisse in turpissimis habent rebus; cuius rei nulla est occultatio, quod et promiscue in fluminibus perluuntur et pellibus aut parvis renōnum tegimentis utuntur magna corporis parte nuda.

1 **22.** Agriculturae non student, maiorque pars eorum victus
2 in lacte, caseo, carne consistit. Neque quisquam agri modum certum aut fines habet proprios; sed magistratus ac principes in annos singulos gentibus cognatiōnibusque hominum, quique una coierunt, quantum et quo loco visum est agri, attribuunt
3 atque anno post alio transire cogunt. Eius rei multas afferunt causas: ne assidua consuetudine capti studium belli gerendi agricultura commutent; ne latos fines parare studeant, potentioresque humiliores possessionibus expellant; ne accuratius ad frigora atque aestus vitandos aedificent; ne qua oriatur pecuniae cupiditas, qua ex re factiones dissensionesque nas-
4 cantur; ut animi aequitate plebem contineant, cum suas quisque opes cum potentissimis aequari videat.

1 **23.** Civitatibus maxima laus est quam latissime circum se
2 vastatis finibus solitudines habere. Hoc proprium virtutis existimant, expulsos agris finitimos cedere, neque quemquam prope se audere consistere; simul hoc se fore tutiores arbitran-
3 tur repentinae incursionis timore sublato. Cum bellum civitas aut illatum defendit aut infert, magistratus, qui ei bello praesint, ut vitae necisque habeant potestatem, deliguntur. In
4 pace nullus est communis magistratus, sed principes regionum atque pagorum inter suos ius dicunt controversiasque mi-
5 nuunt. Latrocinia nullam habent infamiam, quae extra fines

C. 22. 1. *studere* v. 21. 1. — *maiorque ... victus: maior pars* prevedi adverbom: većim dijelom, a *victus* učini subjektom (hrana). — 2. *fines* međe, posjed. — *gens* porodica. — *cognatio* svojta. — *coire* ujediniti se. — *quantum* sc. *agri*. — *visum est* v. 20. 3. — *alio* = *in alium locum*. — 3. *capti* = *allecti*. — *consuetudine* sc. *agri colendi*. — *agri cultura* abl. instrum. — *latus* prostran *parare* v. IV. 2. 2. — *qua ex re* = *ex quo* odakle. — 4. *animi æquitas* zadovoljstvo. — *continere* držati u redu. — *opes* imutak. — *cum potentissimis* = *c. opibus potentissimorum*.

C. 23. 1. *vastatis finibus* prevedi usporedno sa *sol. habere* i spoji s *et*: za stvar v. IV. 3. 1. — 2. *proprium* znak. — *expulsos ... consistere* tumači *se hoc*, u hrv. kad. — *cedere* spoji s *agris* seliti se. — *prope se* u blizini njihovoj. — 3. *timore sublato*: kad ... — 4. *ius dicere* krojiti pravdu. — *minuere controv.* v. V. 26. 4. — 5. *nullam hab. infamiam* nijesu nimalo na zlu

cuiusque civitatis fiunt, atque ea iuventutis exercendae ac desidiae minuendae causa fieri praedicant. Atque ubi quis ex 6
principibus in concilio dixit se ducem fore, qui sequi velint, profiteantur, consurgunt ii, qui et causam et hominem probant suumque auxilium pollicentur atque a multitudine collaudantur; qui ex his secuti non sunt, in desertorum ac proditorum 7
numero ducuntur, omniumque his rerum postea fides derogatur. Hospitem violare fas non putant; qui quacumque de 8
causa ad eos venerunt, ab iniuria prohibent, sanctos habent, hisque omnium domus patent victusque communicatur.

24. Ac fuit antea tempus, cum Germanos Galli virtute su- 1
perarent, ultro bella inferrent, propter hominum multitudinem agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Itaque ea, quae fertilissima Germaniae sunt loca circum Hercyniam sil- 2
vam, quam Eratostheni et quibusdam Graecis fama notam esse video, quam illi Orcyniam appellant, Volcae Tectosāges occupaverunt atque ibi consederunt; quae gens ad hoc tempus 3
his sedibus sese continet summamque habet iustitiae et bellicae laudis opinionem. Nunc quod in eadem inopia, egestate, pa- 4
tientia, qua ante, Germani permănent, eodem victu et cultu corporis utuntur, Gallis autem provinciarum propinquitas et transmarinarum rerum notitia multa ad copiam atque usus 5
largitur, paulatim assuefacti superari multisque victi proeliis 6
ne se quidem ipsi cum illis virtute comparant.

---

glasu. — 6. *ubi* = *quotlescumque*. — *profiteantur* neka se jave, *qui sequi v.* — *causam probare* sviđa mi se stvar. — 7. *ex his* t. j. koji su se javili. — *in numero ducere* v. 21. 2. — *fidem derogare alicui* ne vjerovati komu. — 8. *qui quacumque* = *quicumque aliqua*. — *prohibent (eos)* brane se od. — *sanctum habere* držati za nepovrijeđena. — *communicare* v. 13. 7.: *victus* 22. 1.

C. 24. 1. *fuit tempus, cum ... superarent* konjunktiv po Lat. gr. §. 249. 1. bilj. — *ultro* šta više, dapače, v. 42. 3. — 2. *loca* spoji sa *ea*. — *quam video* prevedi, a ova je, kako vidim (t. j. čitava). — *quibusdam* i nekim drugima (jer je i Eratosten Grk). — *fama* po kazivanju. — *illi (Græci)*. — 3. *ad hoc t.* = *adhuc, etiamnunc*. — *sese continere* = *permanere*. — *opinionem habere* biti na glasu zbog čega; kako ćeš onda prevesti *summam?* — 4. *inopia* bijeda. — *patientia* mukotrpnost. — *victu et cultu uti* hraniti se i odijevati. — 5. *transmarinæ res* prekomorska roba. — *ad copiam atque usus* za blagostanje i užitak. — 6. *assuefacti* učini glavnim glagolom i spoji s *et* sa *comparant*. — *superari* podlijegati (= *inferiores esse*). — *se comparare cum* uspoređivati se s kim. — *virtute* abl. limit.

1 **25.** Huius Hercyniae silvae, quae supra demonstrata est,
latitudo novem dierum iter expedito patet; non enim aliter fi-
niri potest, neque mensuras itinerum noverunt. Oritur ab Hel-
2 vetiorum et Nemětum et Rauracorum finibus rectāque flumi-
nis Danuvii regione pertinet ad fines Dacorum et Anartium;
3 hinc se flectit sinistrorsus diversis a flumine regionibus mul-
tarumque gentium fines propter magnitudinem attingit; neque
4 quisquam est huius Germaniae, qui se aut adisse ad initium
eius silvae dicat, cum dierum iter LX processerit, aut, quo ex
loco oriatur, acceperit; multaque in ea genera ferarum nasci
constat, quae reliquis in locis visa non sint; ex quibus quae
5 maxime differant a ceteris et memoriae prodenda videantur,
haec sunt.

1 **26.** Est bos cervi figura, cuius a media fronte inter aures
unum cornu exsistit excelsius magisque derectum his, quae no-
2 bis nota sunt, cornibus; ab eius summo sicut palmae ramique
3 late diffunduntur. Eadem est feminae marisque natura, eadem
forma magnitudoque cornuum.

1 **27.** Sunt item, quae appellantur alces. Harum est consimilis
capris figura et varietas pellium, sed magnitudine paulo ante-
cedunt mutilaeque sunt cornibus et crura sine nodis articulis-
que habent, neque quietis causa procumbunt neque, si quo
2 afflictae casu conciderunt, erigere sese aut sublevare possunt.
3 His sunt arbores pro cubilibus: ad eas se applĭcant atqu. ita

---

C. 25. 1. *novem d. iter* je akuz. protezania: devet d. hoda. — *expedito*, subst.: za laka pješaka. — *finiri* sc. *latitudo*. v. 18. 2. — 2. *recta ... regione* u pravcu (paralelno s rijekom D.). — 3. *diversis ... regionibus* u drugim pravcima nego rijeka. — 4. *huius G.* ovdje u G. — *initium* mi bismo očekivali: *exitum* ili *finem*. — *cum processerit* je koncesivno. — *oriatur* sc. *silva*. — 5. *memoriæ prodenda*, vrijedne, da se napomenu.

C. 26. 1. *bos cervi figura* kao jelen. — *cuius a m. fr.* kojemu po srijedi čela. — *magis derectum* = *derectius* uspravniji. — 2. *summum* supstantivno: vršak. — *palmæ ramique* dlanovi i grane = ogranci poput dlanova, onda *sicut* ne treba napose prevesti. — *diffundi* širiti se.

C. 27. 1. *varietas* različita boja. — *antecedunt (capros)*. — *mutilæ cornibus* abl. limit. šušat. — *quietis causa* zaradi počinka, onda: na počinak; *procumbere* lijegati. — 2. *affligere* srušiti (u pas. refl.), particip razriješi i spoji s *et*. — *sese erigere* ispraviti se. — *sublevare se* pridići se. — 3. *pro* mjesto. — *se applicare* nasloniti se. — *reclinare* nasloniti se. — *quietem capere* počiva-

paulum modo reclinatae quietem capiunt. Quarum ex vestigiis 4
cum est animadversum a venatoribus, quo se recipere consue-
rint, omnes eo loco aut ab radicibus subruunt aut accīdunt
arbores tantum, ut summa species earum stantium relinquatur.
Huc cum se consuetudine reclinaverunt, infirmas arbores pon 5
dere affligunt atque una ipsae concĭdunt.

28. Tertium est genus eorum, qui uri appellantur. Hi sunt 1
magnitudine paulo infra elephantos, specie et colore et figura
tauri. Magna vis eorum est et magna velocitas, neque homini 2
neque ferae, quam conspexerunt, parcunt. Hos studiose foveis
captos interficiunt. Hoc se labore durant adulescentes atque 3
hoc genere venationis exercent, et qui plurimos ex his interfe-
cerunt, relatis in publicum cornibus, quae sint testimonio, ma-
gnam ferunt laudem. Sed assuescere ad homines et mansuefieri
ne parvuli quidem excepti possunt. Amplitudo cornuum et fi- 4
gura et species multum a nostrorum boum cornibus differt. 5
Haec studiose conquisita ab labris argento circumcludunt atque 6
in amplissimis epulis pro poculis utuntur.

29. Caesar, postquam per Ubios exploratores compĕrit 1
Suebos sese in silvas recepisse, inopiam frumenti veritus, quod,
ut supra demonstravimus, minime omnes Germani agriculturae
student, constituit non progredi longius; sed, ne omnino me-
tum reditus sui barbaris tolleret atque ut eorum auxilia tarda- 2
ret, reducto exercitu partem ultimam pontis, quae ripas Ubio-
rum contingebat, in longitudinem pedum ducentorum rescindit
atque in extremo ponte turrim tabulatorum quattuor constituit 3

---

vati. — 4. *quarum ex vestigiis cum = cum venatores ex vest. earum animadverterunt*. — *consuerint* prevedi adverb.: obično. — *se recipere* zaklanjati se. — *ab radicibus* kod korijena. — *subruunt (venatores)* potkopaju ili samo podsijeku. — *ut summa species ... relinquatur* da izgleda upravo tako kao da stoji. 5. *consuetudine (sua)*. — *reclinaverunt (alces)*. — *pondere (corporis sui)*. — *affligo* obarati.

C. 28. 2. *tauri* je genitiv. — *infra* ispod, onda: manji. — 3. *captos = capiunt et*. — *relatis ...* razriješi: kad donesu pred narod. — *laudem ferre* v. 21. 4. — 4. *ne parvuli quidem excepti* makar ih i malene uhvatili. — 6. *conquisita = conquirunt et*. — *ab labris* na rubu. — *circumcludere* okovati. — *utuntur* sc. *his*.

C. 29. 1. *minime* vrlo slabo, malo, spoji sa student *(mariti)*. — 2. *reditus* povratak (u germanske zemlje). — *reducto exercitu* razriješi usporedno s *rescindit*. — *ultimus* krajnji. — 3. *in extremo p.* na kraju mosta. — 4. *Ambio-*

praesidiumque cohortium duodecim pontis tuendi causa ponit magnisque eum locum munitionibus firmat. Ei loco praesidioque C. Volcatium Tullum adulescentem praeficit. Ipse, cum
4 maturescere frumenta inciperent, ad bellum Ambiorigis profectus per Arduennam silvam, quae est totius Galliae maxima atque ab ripis Rheni finibusque Treverorum ad Nervios pertinet milibusque amplius quingentis in longitudinem patet, L. Minucium Basĭlum cum omni equitatu praemittit, si quid celeritate itineris atque opportunitate temporis proficere posset;
5 monet, ut ignes in castris fieri prohibeat, ne qua eius adventus procul significatio fiat; sese confestim subsequi dicit.

1 **30.** Basilus, ut imperatum est, facit. Celeriter contraque omnium opinionem confecto itinere multos in agris inopinantes deprehendit; eorum indicio ad ipsum Ambiorigem contendit, quo in loco cum paucis equitibus esse dicebatur. Multum cum in omnibus rebus tum in re militari potest fortuna. Nam sicut
2 magno accidit casu, ut in ipsum incautum etiam atque imparatum incideret, priusque eius adventus ab omnibus videretur, quam fama ac nuntius afferretur, sic magnae fuit fortunae omni militari instrumento, quod circum se habebat, erepto, raedis equisque comprehensis ipsum effugere mortem. Sed hoc
3 factum est, quod aedificio circumdato silva, ut sunt fere domicilia Gallorum, qui vitandi aestus causa plerumque silvarum atque fluminum petunt propinquitates, comites familiaresque eius angusto in loco paulisper equitum nostrorum vim sustinuerunt. His pugnantibus illum in equum quidam ex suis intulit;
4

---

rigis je genit. objekt. — *præmittit* spoji s *per Ard. silvam*. — *quid ... proficere p.* = *quid ... adsequi p.* postići kakav uspjeh; *opportunitate temporis* prevedi: u zgodan čas. — 5. *monet (eum)*. — *prohibeat* = *vetet*. — *fieri* ložiti. — *ne qua signif. rei fiat* = da se ne bi kako opazio dolazak njegov.

C. 30. 1. *contra opinionem omnium* preko svakoga očekivanja. — *confecto itinere* učini glavnom rečenicom. — *deprehendere* zateći. — *indicio* prema kazivanju. — *dicebatur* učini uklopljenom rečenicom. — 2. *magno casu* po vanrednom slučaju. — *etiam* još. — *incideret* sc. *Basilus*. — *priusque* = *et ut prius* — *afferri* doći, stići. — *magnæ fuit fortunæ* genit. (kao *dementiae est* IV. 13. 2.) velika bijaše sreća — *omni ... erepto equisque comprehensis* učini koncesivnim rečenicama. — *militare instrumentum* bojne sprave. — *ipsum effugere mortem* je subjekt od *magnæ fuit fortunæ*, u hrv. rečenica sa: što. — 3. *hoc factum est quod* zbilo se tako i po tome, što. — *circumdato* razriješi usporedno sa *sustinuerunt*. — *ut sunt* v. III. 8. 3. — 4. *his pugnantibus* = *dum hi pugnant*. — *inferre in equum* dići na konja. — *periculum subire* doći u pogibao. — *valere ad* doprinijeti da.

fugientem silvae texerunt. Sic et ad subeundum periculum et ad vitandum multum fortuna valuit.

31. Ambiorix copias suas iudicione non conduxerit, quod 1
proelio dimicandum non existimaret, an tempore exclusus et repentino equitum adventu prohibitus, cum reliquum exercitum subsequi crederet, dubium est. Sed certe dimissis per agros 2
nuntiis sibi quemque consulere iussit. Quorum pars in Arduennam silvam, pars in continentes paludes profŭgit; qui proximi Oceano fuerunt, hi insulis se occultaverunt, quas aestus effi- 3
cere consuerunt; multi ex suis finibus egressi se suaque omnia alienissimis crediderunt. Catuvolcus, rex dimidiae partis Ebu- 4
ronum, qui una cum Ambiorige consilium inierat, aetate iam 5
confectus, cum laborem aut belli aut fugae ferre non posset, omnibus precibus detestatus Ambiorigem, qui eius consilii auctor fuisset, taxo, cuius magna in Gallia Germaniaque copia est, se exanimavit.

32. Segni Condrusique, ex gente et numero Germanorum, 1
qui sunt inter Eburones Treverosque, legatos ad Caesarem miserunt oratum, ne se in hostium numero duceret neve omnium Germanorum, qui essent citra Rhenum, unam esse causam iudicaret: nihil se de bello cogitavisse, nulla Ambiorigi auxilia misisse. Caesar explorata re quaestione captivorum, si qui ad 2
eos Eburones ex fuga convenissent, ad se ut reducerentur, imperavit; si ita fecissent, fines eorum se violaturum negavit. Tum copiis in tres partes distributis impedimenta omnium le- 3
gionum Atuatŭcam contulit. Id castelli nomen est. Hoc fere est 4

C. 31. 1. Poredaj: *dubium est, iudicione Amb ... non conduxerit ... an ... prohibitus* (sc. *non conduxerit*). *iudicio* = *consulto* naumice. — *conducere* = *cogere*. — *tempore exclusus* = *temporis brevitate impeditus*. — *subsequi* (dodaj kao objekt: *Basilum*). — 2. *certe* stalno jest, opreka od *dubium est*. — *sibi consulere* pobrinuti se za sebe. — *continentes paludes* v. III. 28. 2. — 3. *æstus* plima. — 4. *alienissimis* (sc. *hominibus*) sasvim tud. — *credere* = *permittere*. — 5. *dimidia pars* — *dimidium*. — *una ... consilium* = *idem c.* — *ætate confectus* satrt godinama, veoma star, metni u kauzalnu rečenicu. — *om. precibus* svakojakim kletvama. — *qui* kauzalno. — *taxo* t. j. sokom od tisa.

C. 32. 1. *sunt* = *incoluni*. — *oratum* supin. — *in numero ducere* v. 23. 8. — *una causa est alicuius* jednako je tko kriv. — *cogitare de b.* snovati o. r. — 2. *quæstione* = *quærens captivos*. — Ispred *si qui* metni *imperavit ut ... deducerentur*. — *si qui* = *quicumque*. — *ex fuga* v. II. 12. 4. — *fecissent* mj. fut. II. — 3. *conferre* dopremiti. — 4. *fere* spoji s *in mediis*. — 5. *hunc* pripada

in mediis Eburonum finibus, ubi Titurius atque Aurunculeius hiemandi causa consederant. Hunc cum reliquis rebus locum probabat, tum quod superioris anni munitiones integrae manebant, ut militum laborem sublevaret. Praesidio impedimentis legionem quartam decimam reliquit, unam ex iis tribus, quas proxime conscriptas ex Italia traducerat. Ei legioni castrisque Q. Tullium Ciceronem praefecit ducentosque equites ei attribuit.

1 **33.** Partito exercitu T. Labienum cum legionibus tribus ad Oceanum versus in eas partes, quae Menapios attingunt, pro-
2 ficisci iubet; C. Trebonium cum pari legionum numero ad eam regionem, quae Atuatucis adiăcet, depopulandam mittit; ipse cum reliquis tribus ad flumen Scaldim, quod influit in Mosam,
3 extremasque Arduennae partes ire constituit, quo cum paucis
4 equitibus profectum Ambiorigem audiebat. Discedens post diem septimum sese reversurum confirmat; quam ad diem ei legioni, quae in praesidio relinquebatur, deberi frumentum sciebat. La-
5 bienum Treboniumque hortatur, si rei publicae commodo facere possint, ad eam diem revertantur, ut rursus communicato consilio exploratisque hostium rationibus aliud initium belli capere possint.

1 **34.** Erat, ut supra demonstravimus, manus certa nulla, non oppidum, non praesidium, quod se armis defenderet, sed in
2 omnes partes dispersa multitudo. Ubi cuique aut vallis abdita aut locus silvestris aut palus impedita spem praesidii aut sa-
3 lutis aliquam offerebat, consederat. Haec loca vicinitatibus erant nota, magnamque res diligentiam requirebat non in summa exercitus tuenda (nullum enim poterat universis a per-

---

k *locum.* — *probare* držati zgodnim. — *reliquis rebus* s drugih razloga. — *cum ... tum* kako ... tako. — *ut* je posljedično.

C. 33. 1. *partito* kao 6. 1. — *ad Oceanum versus = ad Oceanum.* — *partes = regiones.* — 3. *extremas Ar. partes* na kraj šume Ar. — 4. *discedens* adverb.: na polasku. — *post diem sept.* v. IV. . 1. — *quam ad diem ... sciebat: sciebat enim hanc ad diem ... deberi* duguje se, t. j. mora se dijeliti. — 5. *r. p. commodo* ƒ. v. I. 35. 4. i V. 46. 4. — *communicare consilium* zajedno se posavjetovati. — *rationibus = consiliis.* — *aliud initium b. capere* nekako drugačije započeti rat.

C. 34. 1. *manus = copiæ.* — *certa* stalna t. j. uređena. — 2. *abditus* zabitan. — *impedita* nepristupan. — *præsidium* zaklon. — *vicinitatibus = vicinis.* — *res* to. — *non in tuenda summa exercitus* ne za sigurnost cijele vojske ... nego za spas, za život. — *ex parte* nekud, donekle; *pertinere ad* v. I. 1. 3. —

territis ac dispersis periculum accidere), sed in singulis militibus conservandis; quae tamen ex parte res ad salutem exer-
4 citus pertinebat. Nam et praedae cupiditas multos longius se-
vocabat, et silvae incertis occultisque itineribus confertos adire
5 prohibebant. Si negotium confici stirpemque hominum scele-
ratorum interfici vellet, dimittendae plures manus diducendique erant milites; si continere ad signa manipulos vellet, ut
6 instituta ratio et consuetudo exercitus Romani postulabat,
locus ipse erat praesidio barbaris, neque ex occulto insidiandi
7 et dispersos circumveniendi singulis deerat audacia. Ut in eius-
modi difficultatibus, quantum diligentiă provideri poterat, providebatur, ut potius in nocendo aliquid praetermitteretur, etsi omnium animi ad ulciscendum ardebant, quam cum aliquo militum detrimento noceretur. Dimittit ad finitimas civitates
8 nuntios Caesar: omnes evocat spe praedae ad diripiendos Ebu-
rones, ut potius in silvis Gallorum vita quam legionarius miles
9 periclitetur, simul ut magna multitudine circumfusa pro tali facinore stirps ac nomen civitatis tollatur. Magnus undique numerus celeriter convenit.

1 **35.** Haec in omnibus Eburonum partibus gerebantur, dies-
2 que appetebat septimus, quem ad diem Caesar ad impedimenta legionemque reverti constituerat. Hic, quantum in bello fortuna
3 possit et quantos afferat casus, cognosci potuit. Dissipatis ac perterritis hostibus, ut demonstravimus, manus erat nulla, quae parvam modo causam timoris afferret. Trans Rhenum ad
4 Germanos pervenit fama, diripi Eburones atque ultro omnes ad

---

4. *sevocare (ab reliquis)* mamiti naprijed. — *confertos (eos)* je predikativno (u četama). — 5. *stirpem interfici* zatrti koljeno. — 6. *instituta ratio* običan red. — *insidiandi* genit. ger. uz imenicu mjesto s *ad*. — 7. *ut in ... difficultatibus (fieri potuit)* u takvim poteškoćama. — *provideri* sigurati se, paziti. — *ut ... prætermitteretur* posljedično. — *in nocendo (hostibus).* — *ad ulcis. ardere* plamtjeti za osvetom. — *quam (ut).* — 8. *diripere* oplijeniti, opljačkati. — *periclitari = in periculum venire.* — *circumfusa:* kad odasvud navali. — *stirpem* (pleme) *ac nomen tollere (= delere).*

C. 35. 1. *quem ad* do kojega. — 2. *hic* tu. — 3. *dissipatis ... hostibus* abl. aps. — *causam tim. afferre* dati povod strahu. — 4. *ultro* što više, v. 28. 4. — *ad prædam = ad prædandum.* — *a quibus ... docuimus* prevedi aktivno *(et) quos ... recepisse ... docuimus,* a *docuimus* učini uklopljenom rečenicom.

praedam evocari. Cogunt equitum duo milia Sugambri, qui sunt proximi Rheno, a quibus receptos ex fuga Tencteros atque Usipetes supra docuimus. Transeunt Rhenum navibus ratibusque triginta milibus passuum infra eum locum, ubi pons erat perfectus praesidiumque a Caesare relictum; primos Eburonum fines adeunt; multos ex fuga dispersos excipiunt, magno pecoris numero, cuius sunt cupidissimi barbari, potiuntur. Invitati praeda longius procedunt. Non hos palus in bello latrociniisque natos, non silvae morantur. Quibus in locis sit Caesar, ex captivis quaerunt; profectum longius reperiunt omnemque exercitum discessisse cognoscunt. Atque unus ex captivis, 'quid vos', inquit, 'hanc miseram ac tenuem sectamini praedam, quibus licet iam esse fortunatissimos? Tribus horis Atuatucam venire potestis: huc omnes suas fortunas exercitus Romanorum contulit; praesidii tantum est, ut ne murus quidem cingi possit, neque quisquam egredi extra munitiones audeat'. Oblata spe Germani, quam nacti erant praedam, in occulto relinquunt; ipsi Atuatucam contendunt usi eodem duce, cuius haec indicio cognoverant.

36. Cicero, qui omnes superiores dies praeceptis Caesaris summā diligentiā milites in castris continuisset ac ne calonem quidem quemquam extra munitionem egredi passus esset, septimo die diffīdens de numero dierum Caesarem fidem servaturum, quod longius progressum audiebat, neque ulla de reditu eius fama afferebatur, simul eorum permotus vocibus, qui illius patientiam paene obsessionem appellabant, siquidem ex castris egredi non liceret, nullum eiusmodi casum exspectans, quo novem oppositis legionibus maximoque equitatu dispersis ac paene deletis hostibus in milibus passuum tribus offendi posset, quinque cohortes frumentatum in proximas segetes mittit, quas inter et castra unus omnino collis intererat. Complures erant ex legionibus aegri relicti; ex quibus qui hoc spatio dierum convaluerant, circiter CCC, sub vexillo una mittuntur; magna praeterea multitudo calonum, magna vis iumentorum, quae in castris subsederant, facta potestate sequitur.

37. Hoc ipso tempore casu Germani equites interveniunt protinusque eodem illo, quo venerant, cursu ab decumana porta in castra irrumpere conantur, nec prius sunt visi obiectis ab ea parte silvis, quam castris appropinquarent, usque eo ut, qui sub vallo tenderent mercatores, recipiendi sui facultatem non haberent. Inopinantes nostri re nova perturbantur, ac vix primum impetum cohors in statione sustinet. Circumfunduntur hostes ex reliquis partibus, si quem aditum reperire possint. Aegre portas nostri tuentur, reliquos aditus locus ipse per se munitioque defendit. Totis trepidatur castris, atque alius ex alio causam tumultus quaerit; neque quo signa ferantur neque quam in partem quisque conveniat, provident. Alius iam castra capta pronuntiat, alius deleto exercitu atque imperatore victores barbaros venisse contendit, plerique novas sibi ex loco religiones fingunt Cottaeque et Titurii calamitatem, qui in eodem occiderint castello, ante oculos ponunt. Tali timore omnibus perterritis confirmatur opinio barbaris, ut ex captivo audierant, nullum esse intus praesidium. Perrumpere nituntur

---

— 6. *primos* adverb. — *invitare* namamiti. — 7. *non ... non = neque ... neque.* — *hos natos bello* ... rođene vojnike i razbojnike. — *profectum (eum esse).* — *reperiunt = comperiunt.* — 8. *iam* sada. — 9. *præsidii tantum est = præsidium tam parvum est.* — *cingere murum* zid (zapravo: bedem na nasipu) naokolo zapremili. — *usi duce* v. II. 7. 1. — *cuius indicio* v. 30. 1. *eorum indicio.*

C. 36. 1. *qui* adverzativno. — *præceptis* abl. causæ, po odredbi. — *diffidens* učini glavnom rečenicom. — *fidem servare de* držati riječ, što se tiče broja. — 2. sa *simul* započni novu rečenicu, a glavnim glagolom učini joj participp *permotus.* — *exspectans* prevedi kauzalnom zavisnom rečenicom. — *quo... posset,* konjunktiv zaradi *eiusmodi.* — *offendor* nastradati. — *oppositis* (naime neprijatelju) *legionibus* i *hostibus dispersis ac* ... razriješi sa: kad je pred njim stajalo 9 legija i veoma jako konjaništvo, a neprijatelji bili raspršeni i gotovo uništeni. — *frumentatum* supin. — *quas inter* anastrofa prijedloga: *inter eas et castra* ... — 3. *hoc spatio dierum = his diebus.* — *una (cum cohortibus).* — *subsidere* sjesti se, zaostati. — *facta potestate* s dopuštenjem. — *sequi* pridružili se, ići za kim.

C. 37. 1. *casu* slučajno. — *ab decumana porta* na stražnja vrata v. II. 24. 2. — 2. *obiectis ... silvis* učini kauzalnom zavisnom rečenicom. — *usque eo = adeo.* — *tendere* taborovati, konakovati. — *recipiendi* sc. *in castra.* — 3. *inopinantes* prevedi kauzalnom zav. reč. — 4. *circumfundi* odasvud nagrnuti. — 5. *ægre* s teškom mukom. — 6. *alius ex alio quærit* jedan drugoga. — *signa ferre:* navaliti, v. I. 39. 7. — *convenire* stati, pristati. — *provident: administrant* određuju. — 7. *deleto* ... učini usporedno s *barb. venisse.* — *contendit* tvrdi. — 8. *sibi ex loco relig. fingunt* pomišljati praznovjerne misli zbog mjesta. — 9. *barbaris* dat. u barbara, za *confirmatur opinio* v. III. 18. 1. — 10. *nituntur = contendunt.* — *se ipsi = alius alium.*

seque ipsi adhortantur, ne tantam fortunam ex manibus dimittant.

1 **38.** Erat aeger in praesidio relictus P. Sextius Baculus, qui primum pilum apud Caesarem duxerat, cuius mentionem superioribus proeliis fecimus, ac diem iam quintum cibo caruerat. 2 Hic diffisus suae atque omnium saluti inermis ex tabernaculo prodit, videt imminere hostes atque in summo esse rem discrimine, capit arma a proximis atque in porta consistit. Conse- 3 quuntur hunc centuriones eius cohortis, quae in statione erat; 4 paulisper una proelium sustinent. Relinquit animus Sextium gravibus acceptis vulneribus; aegre per manus traditus servatur. Hoc spatio interposito reliqui se confirmant tantum, ut in 5 munitionibus consistere audeant speciemque defensorum praebeant.

1 **39.** Interim confecta frumentatione milites nostri clamorem exaudiunt; praecurrunt equites; quanto res sit in periculo, 2 cognoscunt. Hic vero nulla munitio est, quae perterritos recipiat: modo conscripti atque usus militaris imperiti ad tribunum militum centurionesque ora convertunt; quid ab his praecipia- 3 tur, exspectant. Nemo est tam fortis, quin rei novitate perturbetur. Barbari signa procul conspicati oppugnatione desistunt; 4 redisse primo legiones credunt, quas longius discessisse ex captivis cognoverant; postea dispecta paucitate ex omnibus partibus impetum faciunt.

C. 38. 1. *primum pilum ducere* v. V. 35. 6. i II. 25. 1. — *superioribus prœliis* abl. temporis, opisujući prijašnje bitke. (II. 25. 1.; III. 5. 2.) — *cibo carere* ne okusiti jela. — 2. *diffisus ... saluti* v. *suis rebus diffidant* V. 41. 5. — *res est in s. discrimine* krajnja je opasnost. — 3. *consequi* kao *sequi* 36. 4. — 4. *animus* ovdje svijest: onesvijestiti se. — *gravibus ... vulneribus* uzmi kao abl. causæ: od. — *per manus* iz ruke u ruku. — 5. *hoc spatio (temporis) interposito* uto. — *se confirmant* v. II. 19. 6. — *speciem præbere* kao III. 25. 1.

C. 39. 1. *quanto res sit in periculo* kolika pogibao prijeti. — 2. *quæ ... recipiat* pomišljeno: da zakloni. — *modo* = *proxime*. — *ora convertere ad:* uprijeti oči u. — 3. *quin* = *ut non*. — *rei novitate* = *re nova*. — 4. *dispicere* progledati ... razabrati. — *paucitas* malen broj.

40. Calones in proximum tumulum procurrunt. Hinc celeriter deiecti se in signa manipulosque coniciunt; eo magis timi- 2 dos perterrent milites. Alii, cuneo facto ut celeriter perrumpant, censent, quoniam tam propinqua sint castra, etsi pars aliqua circumventa ceciderit, at reliquos servari posse confidunt; alii, ut in iugo consistant atque eundem omnes ferant 3 casum. Hoc veteres non probant milites, quos sub vexillo una 4 profectos docuimus. Itaque inter se cohortati duce C. Trebonio, equite Romano, qui iis erat praepositus, per medios hostes perrumpunt incolumesque ad unum omnes in castra perveniunt. Hos subsecuti calones equitesque eodem impetu militum virtute 5 servantur. At ii, qui in iugo constiterant, nullo etiam nunc usu 6 rei militaris percepto neque in eo, quod probaverant, consilio permanere, ut se loco superiore defenderent, neque eam vim celeritatemque quam prodesse aliis viderant, imitari potuerunt, sed se in castra recipere conati iniquum in locum demiserunt. Centuriones, quorum nonnulli ex inferioribus ordinibus reli- 7 quarum legionum virtutis causa in superiores erant ordines huius legionis traducti, ne ante partam rei militaris laudem amitterent, fortissime pugnantes conciderunt. Militum pars horum virtute submotis hostibus praeter spem incolumis in 8 castra pervenit, pars a barbaris circumventa periit.

41. Germani desperata expugnatione castrorum, quod no- 1 stros iam constitisse in munitionibus videbant, cum ea praeda, quam in silvis deposuerant, trans Rhenum sese receperunt. Ac

---

C. 40. 1. *in signa* među. — *eo magis* spoji s *perterrent*. — 2. *alii censent cuneo facto* razriješi: *ut cuneum faciant et ...* — *censeo ut* predlažem da. — *at* a ono bar. — *alii (censent)*. — *eundem casum ferant* v. III. 22. 2. podnijeti istu kob. — 4. *quos ... docuimus: doc.* učini uklopljenom rečenicom. — 5. *eodem impetu* istom žestinom spoji sa *subsecuti*. — 6. *etiam nunc* = *adhuc*. — *nullum usum percipere* ne steći nikakvo iskustvo, nemati n. is.: abl. abs. učini aktivnom usporednom rel. rečenicom s *qui ... constiterant*. — *ut ... se defenderet* razjašnjuje *consilio*. — *quam prodesse viderant:* koja je, vidjeli su, pomogla. — *conati* razriješi: kako. — *se* pripada i k *recipere* i *demiserunt*. — *se demittere in locum* zaći na mjesto. — 7. *ordo* čin. — *traducere* promaknuti. — *ante* = *antea*. — *laus rei militaris* bojna slava. — 8. Poredaj: *submotis hostibus horum virtute* (abl. aps. razriješi kauzalnom reč.: *cum horum virtute submoti essent hostes*) *militum pars ...* — *præter spem* v. 8. 6.

tantus fuit etiam post discessum hostium terror, ut ea nocte, cum C. Volusenus missus cum equitatu ad castra venisset, fi-
2 dem non faceret adesse cum incolumi Caesarem exercitu. Sic
3 omnium animos timor praeoccupaverat, ut paene alienata mente deletis omnibus copiis equitatum se ex fuga recepisse dicerent, neque incolumi exercitu Germanos castra oppugna-
4 turos fuisse contenderent. Quem timorem Caesaris adventus sustulit.

1 **42.** Reversus ille eventus belli non ignorans unum, quod cohortes ex statione et praesidio essent emissae, questus (ne minimo quidem casu locum relinqui debuisse) multum fortunam
2 in repentino hostium adventu potuisse iudicavit, multo etiam amplius, quod paene ab ipso vallo portisque castrorum bar-
3 baros avertisset. Quarum omnium rerum maxime admirandum videbatur, quod Germani, qui eo consilio Rhenum transierant, ut Ambiorigis fines depopularentur, ad castra Romanorum delati optatissimum Ambiorigi beneficium obtulerant.

1 **43.** Caesar rursus ad vexandos hostes profectus equites, magno coacto numero ex finitimis civitatibus, in omnes partes dimittit. Omnes vici atque omnia aedificia, quae quisque con-
2 spexerat, incendebantur; praeda ex omnibus locis agebatur; frumenta non solum a tanta multitudine iumentorum atque ho-
3 minum consumebantur, sed etiam anni tempore atque imbribus

C. 41. 1. *desperata expugnatione* v. IV. 15. 2. *fuga desperata*. — *cum* prijedlog. — 2. *fidem facere* uvjeriti. — 3. *omnium animos* v. I. 1. 3. — *tim. præoccupaverat* v. I. 39. 1. — *pæne alienata mente* gotovo kao bez pameti (kao da im se razum otudio). — *deletis ... copiis* prevedi usporedno s *equitatum se recepisse*. — *neque:* negacija pripada infinitivu. — *incolumi exercitu* abl. aps. razriješi hipotetski *(si incolumis fuisset exercitus)*.

C. 42. 1. *eventus belli* zgode i nezgode ratne. — *non ignorans* dobro poznavati. — *unum* samo to. — *locus* povod, prilika (nije trebalo dati povoda ni za najmanju nesreću). — 2. *iudico razabrati*. — *amplius (fortunam potuisse)*. — *avertisset (fortuna)*. — 3. *quarum omnium rerum* je genitiv od *quæ omnia*. — *admirandum = admirabile*. — ispred *quod* dodaj *id*. — *delati = casu pervenerunt*. — *optatissimum beneficium offerre* iskazati najdražu uslugu.

C. 43. 2. *agebatur* pokazuje, da je plijen bio najviše marva. — 3. *anni tempore* abl. causæ: od zla vremena. — *procumbere* poleći. — *si qui (Eburones)*. — *in præsentia* v. I. 15. 4. — *his* spoji s *pereundum (esse)*. — *deducto* abl. aps.

procubuerant, ut, si qui etiam in praesentia se occultassent, tamen his deducto exercitu rerum omnium inopia pereundum 4
videretur. Ac saepe in eum locum ventum est tanto in omnes partes diviso equitatu, ut modo visum ab se Ambiorigem in 5
fuga circumspicerent captivi nec plane etiam abisse ex conspectu contenderent, ut spe consequendi illata atque infinito labore suscepto, qui se summam a Caesare gratiam inituros putarent, paene naturam studio vincerent, semperque paulum ad summam felicitatem defuisse videretur, atque ille latebris aut saltibus occultatus se eriperet et noctu alias regiones partesque 6
peteret non maiore equitum praesidio quam quattuor, quibus solis vitam suam committere audebat.

44. Tali modo vastatis regionibus exercitum Caesar dua- 1
rum cohortium damno Durocortŏrum Remorum deduxit, concilioque in eum locum Galliae indicto de coniuratione Senŏnum et Carnŭtum quaestionem habere instituit et de Accone, qui princeps eius consilii fuerat, graviore sententia pronuntiata 2
more maiorum supplicium sumpsit. Nonnulli iudicium veriti profugerunt. Quibus cum aqua atque igni interdixisset, duas

---

razriješi sa: kad. — *videretur* prevedi adverb.: očito, sigurno. — 4. *in eum locum* dotle. — *tanto dimisso equitatu* razriješi kauzalnom rečenicom i metni je ispred *ac sæpe ...* — *circumspicere aliquem* ogledati se za kim. — *in fuga = fugientem*. — *modo visum ab se* učini relativnom rečenicom zavisnom od *Ambiorigem*. — *nec:* negacija pripada infinitivu. — *plane etiam* još sasvim. — *abire ex conspectu* iščeznuti. — 5. *ut ... vincerent (milites)*: učini glavnom rečenicom: tako su se vojnici naprezali ... abl. aps. *spe illata* i *labore suscepto* prevedi glavnim rečenicama i metni ih ispred *vincerent*: stoga svane onima, koji su mislili ..., nada, da će stići Ambioriksa, pa se dali na beskrajnu muku i gotovo se preko snage ljudske naprezali ... — *consequendi*, objekt u hrv. dodati. — *gratiam ab aliquo inire* steći u koga milost. — *naturam studio vincere* naprezati se preko snage svoje (ljudske). — *semperque ... videretur:* u hrvatskom nastavi s: ali. — *atque* ovdje: jer. — 6. *se eripere* umaknuti. — *latebris* i *saltibus:* dodaj u hrv.: u. — *occultatus* adverb. krišom. — *non maiore ... præsidio* abl. aps.: pod zaštitom ili: a čuvala ga samo četiri konjanika ... — *solis* jedino.

C. 44. 1. *duarum c. damno* abl. modi. = *duabus cohortibus amissis*. — *Galliæ* spoji s *concilio* v. I. 30. 4. — *quæstionem habere de* voditi istragu o. — 2. *princeps* kao 4. 1. — *sententiam pronuntiare* izreći osudu. — *more maiorum* t. j. po starom rimskom običaju; osuđenika bi privezali za stup, glavu bi mu turili u »furca« klato, nalik na slovo V, pa bi ga bičevali do smrti, a onda bi

3 legiones ad fines Treverorum, duas in Lingonibus, sex reliquas in Senonum finibus Agedinci in hibernis collocavit frumentoque exercitui proviso, ut instituerat, in Italiam ad conventus agendos profectus est.

---

trupu odrubili glavu. — *supplicium sumere de aliquo* smaknuti koga. — 3. *aqua et igni interdicere alicui* rimska formula za progonstvo: udariti na koga progonstvo. — *ad fines* ne: u zemlju, nego: na granicu. — *frumentum providere = comparare* (s dat. commodi: za koga) v. IV. 29. 4. — *ad conventus agendos* da drži sud.

C. IULII CAESARIS

DE BELLO GALLICO

COMMENTARIUS SEPTIMUS (God. 52.)

---

1. Quieta Gallia Caesar, ut constituerat, in Italiam ad 1
conventus agendos proficiscitur. Ibi cognoscit de Clodii caede,
de senatusque consulto certior factus, ut omnes iuniores Italiae
coniurarent, dilectum tota provincia habere instituit. Eae res
in Galliam Transalpinam celeriter perferuntur. Addunt ipsi et
affingunt rumoribus Galli, quod res poscere videbatur, retineri 2
urbano motu Caesarem neque in tantis dissensionibus ad exer-
citum venire posse. Hac impulsi occasione, qui iam ante se 3
populi Romani imperio subiectos dolerent, liberius atque auda-
cius de bello consilia inire incipiunt. Indictis inter se principes
Galliae conciliis silvestribus ac remotis locis queruntur de Acco- 4
nis morte; posse hunc casum ad ipsos recidere demonstrant;
miserantur communem Galliae fortunam; omnibus pollicitatio- 5
nibus ac praemiis deposcunt, qui belli initium faciant et sui

---

C. 1. 1. *quieta Gallia* abl. aps. — *ad conventus agendos* da drži sud. — *cognoscere de* saznati za. — *ut ... coniurarent* je sadržaj zaključka senatova; *coniurare* zajedno (najedamput) zakleti se, vojničku prisegu položiti. — *iuniores* su ljudi od 17. do 46. godine. — *dilectum habere* v. VI. 1. 1. — 2. *rumoribus* abl. instr., za značenje riječi v. IV. 5. 3. — *affingunt* znači zapravo: izmisliti nešto novo pored onoga, što je već lažno, prevedi naprosto: izmisliti. — *res* prilike. — *urbanus motus* nemir, pobuna u Rimu. — *in tantis diss.* kao I. 27. 4. *in tanta multitudine.* — 3. *occasio* (dobra) prilika. — *qui ... dolerent* kauzalno. — *consilia inire* snovati. — 4. *silvestribus ac ... locis* pripada k *indictis.* — *hic casus ad me recidit* ista me kob snađe. — 5. *omnibus* svakojaki. — *deposcunt, qui ... faciant* stanu tražiti ljude, koji bi. — *sui capitis periculo* abl. modi: vlastitom pogibli. — *vindicare aliquem in liber.* izvojštiti komu slobodu.

capitis periculo Galliam in libertatem vindicent. Imprimis ra-
6 tionem esse habendam dicunt, priusquam eorum clandestīna
7 consilia efferantur, ut Caesar ab exercitu intercludatur. Id esse facile, quod neque legiones audeant absente imperatore ex hibernis egredi, neque imperator sine praesidio ad legiones per-
8 venire possit. Postremo in acie praestare interfici, quam non veterem belli gloriam libertatemque, quam a maioribus acceperint, recuperare.

1 **2.** His rebus agitatis profitentur Carnŭtes se nullum periculum communis salutis causa recusare, principesque ex omni-
2 bus bellum facturos pollicentur et, quoniam in praesentia obsidibus cavere inter se non possint, ne res efferatur, at iure iurando ac fide sanciatur, petunt, collatis militaribus signis, quo more eorum gravissima caerimonia continetur, ne facto
3 initio belli ab reliquis deserantur. Tum collaudatis Carnutibus dato iure iurando ab omnibus, qui aderant, tempore eius rei constituto a concilio disceditur.

1 **3.** Ubi ea dies venit, Carnŭtes Cotuato et Conconnetodumno ducibus, desperatis hominibus, Cenăbum signo dato concurrunt civesque Romanos, qui negotiandi causa ibi constiterant, in his G. Fufium Citam, honestum equitem Romanum, qui rei frumentariae iussu Caesaris praeerat, interficiunt bonaque eorum diripiunt. Celeriter ad omnes Galliae civitates fama perfertur.
2 Nam ubi quae maior atque illustrior incidit res, clamore per

---

6. *rationem habere ut* paziti. da. — *priusquam ... efferantur* prevedi iza *ut ... intercludatur*. — *efferre* iznijeti na javu. — *intercludere ab* rastaviti od. — 8. *non* spoji s *recuperare*.

C. 2. 1. *agitare rem* raspravljati. — *nullum per. recusare* ne otimati se nikakvoj pogibli (= *subire omne periculum*). — *principes ex omnibus* = *omnium primos*. — 2. *in præsentia*. v. I. 15. 4. — *obsid. inter se cavere* taocima se medu sobom osigurati. — Poredaj: *et petunt, quoniam ... cavere non possint, ne res efferatur, at ... sanciatur (collatis ... continetur), ne deserantur*. — *at* (a ono neka se) ... *sanciatur* je objektna rečenica glagolu *petunt*, a *ne deserantur* je subjekt glagolu *sanciatur, coll. mil. sig.* izriče način, kako će se svečano zakleti. — *Za iure iurando ac fide* v. I. 3. 7. — *Za sancire* v. I. 30. 5. — *coll. mil. sig.* pred bojnim znacima na okupu. — *res continetur re* nešto (*grav. cær.*) se sastoji u čem (*quo more eorum*), relat. rečenicu učini parentezom. — 3. *collaudatis, dato* i *constituto* abl. aps., učini glavnim rečenicama. — *eius rei* t. j. kad će započeti rat. — *a concilio disceditur* = *concilium dimittitur*.

C. 3. 1. *consistere* nastaniti se. — *rei frum. præesse* voditi brigu oko hrane. — *bona* v. V. 56. 3. imutak. — 2. *res* događaj. — *significare* dojaviti. —

agros regionesque significant; hunc alii deinceps excipiunt et proximis tradunt, ut tum accidit. Nam quae Cenabi oriente sole gesta essent, ante primam confectam vigiliam in finibus Ar- 3
vernorum audita sunt, quod spatium est milium [passuum] circiter centum LX.

4. Simili ratione ibi Vercingetŏrix, Celtilli filius, Arver- 1
nus, summae potentiae adulescens, cuius pater principatum Galliae totius obtinuerat et ob eam causam, quod regnum appetebat, a civitate erat interfectus, convocatis suis clientibus facile incendit. Cognito eius consilio ad arma concurritur. Pro- 2
hibetur a Gobannitione, patruo suo, reliquisque principibus, qui hanc temptandam fortunam non existimabant; expellitur ex oppido Gergovia; non desistit tamen atque in agris habet 3
dilectum egentium ac perditorum. Hac coacta manu, quos- 4
cumque adit ex civitate, ad suam sententiam perducit; horta-
tur, ut communis libertatis causa arma capiant, magnisque coactis copiis adversarios suos, a quibus paulo ante erat eiectus, expellit ex civitate. Rex ab suis appellatur. Dimittit quoque 5
versus legationes; obtestatur, ut in fide maneant. Celeriter sibi Senŏnes, Parisios, Pictŏnes, Cadurcos, Turŏnos, Aulercos, Le- 6
movīces, Andes reliquosque omnes, qui Oceanum attingunt, adiungit: omnium consensu ad eum defertur imperium. Qua oblata potestate omnibus his civitatibus obsides imperat, 7
certum numerum militum ad se celeriter adduci iubet; armorum quantum quaeque civitas domi quodque ante tempus efficiat, constituit; imprimis equitatui studet. Summae diligentiae 8

---

excipere prihvatiti. — *ut tum accidit*, a tako se i onda zbilo. — 3. *confectam* ili imenicom ili razriješiti rečenicom. — *quod spatium est* a to je udaljenost.

C. 4. 1. *Simili ratione* kao kod Karnućana Kotuat. — *principatum obtinuerat* v. I. 3. 5. — *regnum* v. I. 3. 4. — *convocatis* abl. aps. razriješi usporedno s *incendit*. Objekt glagolu *incendere* (raspaliti) treba dodati iz *clientibus*. — 2. *prohibetur* aktivno izrazi: stati na put. — *temptandam fortunam* v. I. 36. 3. — 3. *desisto* okaniti se. — 4. *adire aliquem* prihvatiti se koga. — *ad sententiam s. perducere* kao III. 8. 5. — 5. *quoque versus* na sve strane. — *in fide manere* ustrajati u vjeri. — 6. *sibi adiungere* predobiti. — *omnium consensu* svi složno v. II. 28. 2. — 7. *potestas* vlast. — *imperare* zaiskati. — 8. Poredaj: *(et) constituit, quantum armorum quæque civitas domi efficiat* (prirediti) *et ante quod*

9 summam imperii severitatem addit; magnitudine supplicii du-
10 bitantes cogit. Nam maiore commisso delicto igni atque omnibus tormentis necat, leviore de causa auribus desectis aut singulis effossis oculis domum remittit, ut sint reliquis documento et magnitudine poenae perterreant alios.

1 **5.** His suppliciis celeriter coacto exercitu Lucterium Cadurcum, summae hominem audaciae, cum parte copiarum in Rutēnos mittit; ipse in Biturīges proficiscitur. Eius adventu
2 Bituriges ad Haeduos, quorum erant in fide, legatos mittunt subsidium rogatum, quo facilius hostium copias sustinere
3 possint. Haedui de consilio legatorum, quos Caesar ad exercitum reliquerat, copias equitatus peditatusque subsidio Biturigibus mittunt. Qui cum ad flumen Ligĕrim venissent, quod Bi-
4 turiges ab Haeduis dividit, paucos dies ibi morati neque flumen transire ausi domum revertuntur legatisque nostris renuntiant
5 se Biturigum perfidiam veritos revertisse, quibus id consilii fuisse cognoverint, ut, si flumen transissent, una ex parte ipsi, altera Arverni se circumsisterent. Id eāne de causa, quam legatis pronuntiarint, an perfidia adducti fecerint, quod nihil
6 nobis constat, non videtur pro certo esse ponendum. Biturigeș eorum discessu statim se cum Arvernis coniungunt.

1 **6.** His rebus in Italiam Caesari nuntiatis, cum iam ille urbanas res virtute Cn. Pompei commodiorem in statum pervenisse intellegeret, in Transalpinam Galliam profectus est. Eo

---

tempus (prije kojega vremena, t. j. do kada). — *equitatui studere* brinuti se za što. — 9. *dubitantes* neodlučne. — 10. *maiore com. d.* = *si qui maius delictum commiserant* to je objekt glagolu *necat*. — *leviore de causa* = *si qui levius quicquam commiserant* za manji grijeh. — *desectis* i *effossis* abl. aps. učini glavnim rečenicama. — *documento* (dat.) opomena.

C. 5. 1. *supplicia* teške kazne. — 2. *in fide alicuius esse* biti pod čijim okriljem. — *subsidium* je objekt supinu *rogatum*. — *sustinere aliquem* odoljeti komu. — 3. *de consilio* po savjetu. — *legatorum* ne znači poslanike. — 5. *quibus* = *cum iis* (kauzalno). — *id consilii* I. 21. 2. — 6. Poredaj: *non videtur ... esse ponendum, eane de causa id ... fecerint, an perfidia adducti*. — *pro certo ponere* za stalno reći. — *non videtur (esse ponendum)* to se, čini se, ne smije ... — *quod* je kauzalno.

C. 6. 1. *ille (Cæsar)*. — *res urb.* prilike u gradu. — *virtus* pregnuće. — *res in commodiorem statum pervenit* prilike kreću na bolje. — 2. *difficultate*

cum venisset, magna difficultate afficiebatur, qua ratione ad 2
exercitum pervenire posset. Nam si legiones in provinciam arcesseret, se absente in itinere proelio dimicaturas intellegebat; 3
si ipse ad exercitum contenderet, ne iis quidem eo tempore, qui 4
quieti viderentur, suam salutem recte committi videbat.

7. Interim Lucterius Cadurcus in Rutenos missus eam ci- 1
vitatem Arvernis conciliat. Progressus in Nitiobrŏges et Gabălos ab utrisque obsides accipit et magna coacta manu in provinciam Narbonem versus eruptionem facere contendit. Qua re 2
nuntiata Caesar omnibus consiliis antevertendum existimavit, 3
ut Narbonem proficisceretur. Eo cum venisset, timentes confir- 4
mat, praesidia in Rutenis provincialibus, Volcis Arecomicis, Tolosatibus circumque Narbonem, quae loca hostibus erant finitima, constituit, partem copiarum ex provincia supplementumque, quod ex Italia adduxerat, in Helvios, qui fines Arver- 5
norum contingunt, convenire iubet.

8. His rebus comparatis, represso iam Lucterio et remoto, 1
quod intrare intra praesidia periculosum putabat, in Helvios proficiscitur. Etsi mons Cebenna, qui Arvernos ab Helviis disclūdit, durissimo tempore anni altissima nive iter impedie- 2
bat, tamen discussa nive in altitudinem pedum sex atque ita viis patefactis summo militum sudore ad fines Arvernorum pervenit. Quibus oppressis inopinantibus, quod se Cebennā ut 3

---

affici biti u neprilici. — 3. *prœlio dimicare* pobiti se. — 4. *eo* takvo. — *recte* pravo, t. j. bez pogibli. — *salutem* v. I. 42. 5. — *committi* povjeriti moći (uzmi subjekt: Cezar).

C. 7. 1. *conciliare aliquem alicui* v. V. 4. 3. — 2. *Narb. versus* v. VI. 33. 1. — *contendit er. facere* krene da provali. — 3. *antevertere aliquid* (ovdje: *ut proficisceretur) alicui rei* prije čega gledati, da — *omnibus* = *omnibus aliis*. — 4. *timentes* supstantivno kao 4. 9. *dubitantes*. — *provincialibus* = *qui provinciam incolebant*. — *constituit* = *collocat*. — 5. *contingunt* obično: *attingere*.

C. 8. 1. *His rebus comparatis* prevedi imenicom: pripreme, a to učini aktivnim subjektom abl. aps. *represso* i *remoto L.*, pa ga razriješi aktivnom rečenicom. — *reprimere* zaustaviti. — *removere* potisnuti. — *intra præsidia* medu posade (rimske). — 2. *discludit* jače nego *dividit*. — *discussa* razriješi sa: pošto je proprtio snijeg. — *in altitudinem pedum sex* gen. qualit. = *alta* (visok) *sex pedes*. — *sudore* (znoj) stoji mj. *labore*. — 3. *quibus oppressis inopinantibus* razriješi glavnom rečenicom, a *inopinantibus* prevedi prilogom: iz-

muro munitos existimabant, ac ne singulari quidem umquam homini eo tempore anni semĭtae patuerant, equitibus imperat, ut quam latissime possint, vagentur et quam maximum hostibus terrorem inferant. Celeriter haec fama ac nuntiis ad Vercingetorigem perferuntur; quem perterriti omnes Arverni circumsistunt atque obsĕcrant, ut suis fortunis consulat, neu se ab hostibus dirĭpi patiatur, praesertim cum videat omne ad se bellum translatum. Quorum ille precibus permotus castra ex Biturigibus movet in Arvernos versus.

9. At Caesar biduum in his locis moratus, quod haec de Vercingetorige usu ventura opinione praeceperat, per causam supplementi equitatusque cogendi ab exercitu discedit, Brutum adulescentem his copiis praeficit; hunc monet, ut in omnes partes equites quam latissime pervagentur: daturum se operam, ne longius triduo a castris absit. His constitutis rebus, suis inopinantibus, quam maximis potest itineribus Viennam pervenit. Ibi nactus recentem equitatum, quem multis ante diebus eo praemiserat, neque diurno neque nocturno itinere intermisso per fines Haeduorum in Lingŏnes contendit, ubi duae legiones hiemabant, ut, si quid etiam de sua salute ab Haeduis iniretur consilii, celeritate praecurreret. Eo cum pervenisset, ad reliquas legiones mittit priusque omnes in unum locum cogit, quam de eius adventu Arvernis nuntiari posset. Hac re cognita Vercingetorix rursus in Bituriges exercitum reducit atque inde profectus Gorgobĭnam, Boiorum oppidum, quos ibi Helvetico proelio victos Caesar collocaverat Haeduisque attribuerat, oppugnare instituit.

---

nenada, *oppressis (= deprehensis)* napasti, navaliti na koga. — *quod ... patuerant* tumači *inopinantibus*. — *singulari homini = singulis hominibus*. — 4. *fama ac nuntiis* abl. — *suis f. consulere* kao V. 27. 7.; *fortunæ = bona; suis*, t. j. Arvernjanâ. — *diripere* v. VI. 34. 8. — *Arvernos versus* v. VI. 33. 1.

C. 9. 1. *de me usu venturum est* sa mnom će se dogoditi; *usu venit = evenit, accidit*. — *opinione præcipere* unaprijed slutiti. — *per causam* pod izlikom. — 2. *triduo* abl. compar. mj. *quam triduum*. — 3. *suis inopinantibus* preko nade svojih ljudi. — 4. *nactus* (naći) prevedi glavnom rečenicom. — *recens* čil. — *neque ... intermisso* i ne prekinuvši. — *nocturno* i *diurno* prevedi prilozima: ni danju ni noću. — *quid iniretur ab Hæduis consilii* prevedi aktivno: raditi što o glavi. — *præcurrere* prestići. — 5. *mittit* t. j. *nuntios*. — 6. *victos = quos vicerat et attribuerat* sc. kao *clientes* v. I. 28. 5.; *quos* se proteže na *Boiorum*. — *instituere* namisliti.

10. Magnam haec res Caesari difficultatem ad consilium capiendum afferebat, si reliquam partem hiemis uno loco legiones contineret, ne stipendiariis Haeduorum expugnatis cuncta Gallia deficeret, quod nullum amicis in eo praesidium videret positum esse; si maturius ex hibernis educeret, ne ab re frumentaria duris subvectionibus laboraret. Praestare visum est tamen omnes difficultates perpĕti, quam tanta contumelia accepta omnium suorum voluntates alienare. Itaque cohortatus Haeduos de supportando commeatu praemittit ad Boios, qui de suo adventu doceant hortenturque, ut in fide maneant atque hostium impetum magno animo sustineant. Duabus Agedinci legionibus atque impedimentis totius exercitus relictis ad Boios proficiscitur.

11. Altero die cum ad oppidum Senŏnum Vellaunodūnum venisset, ne quem post se hostem relinqueret, et quo expeditiore re frumentaria uteretur, oppugnare instituit idque biduo circumvallavit; tertio die missis ex oppido legatis de deditione arma conferri, iumenta produci, sescentos obsides dari iubet. Ea qui conficeret, C. Trebonium legatum relinquit. Ipse [ut quam primum iter faceret] Cenabum Carnŭtum proficiscitur; qui tum primum allato nuntio de oppugnatione Vellaunoduni, cum longius eam rem ductum iri existimarent, praesidium Cenabi tuendi causa, quod eo mitterent, comparabant. Huc biduo pervenit. Castris ante oppidum positis, diei tempore exclusus in posterum oppugnationem differt quaeque ad eam

---

C. 10. 1. *ad cons. capiendum* kod stvaranja odluke. — Rečenice s *ne* zavise o *difficult. afferebat*, jer je njim izrečena zabrinutost, stoga i dodaj u hrv.: ta bojao se. — *stipend. ... expugnatis* abl. aps. razriješi sa: kad, i metni iza *G. deficeret*. — *expugnare aliquem* neobično za lica. — *in eo (Cæsare)*. — *præsidium alicui in me positum est* od mene ima komu pomoći. — *educeret (legiones)*, iza ovoga ponovi: bojao se. — *laborare ab re frumentaria* imati neprilika s hranom. — *duris (difficilibus) subvect.* abl. causæ poradi teška dovoza. — 2. *voluntates* srce. — 3. *de supportando commeatu = ut supportarent commeatum*; v. I. 16. 4. — *docere* obavijestiti. — *magno animo* junački, hrabro.

C. 11. 1. *expeditiore uti* lakše dobivati. — *quo* v. I. 8. 2. — 4. *qui* sc. *Carnutes*. — *tum primum* istom sada. — *res longius ducitur* predugo se oteže. — *præsidium* pomoć (četa). — *Cenabi tuendi causa, quod eo mit. = quod* (namjerno) *Cenabum mitterent eius tuendi causa*. — 5. *exclusus* v. VI. 31. 1. —

rem usui sint, militibus imperat et, quod oppidum Cenabum pons fluminis Ligeris contingebat, veritus, ne noctu ex oppido
6 profugerent, duas legiones in armis excubare iubet. Cenaben-
7 ses paulo ante mediam noctem silentio ex oppido egressi flumen transire coeperunt. Qua re per exploratores nuntiata
8 Caesar legiones, quas expeditas esse iusserat, portis incensis intromittit atque oppido potitur perpaucis ex hostium numero desideratis, quin cuncti caperentur, quod pontis atque itinerum
9 angustiae multitudinis fugam intercluserant. Oppidum diripit atque incendit, praedam militibus donat, exercitum Ligerim traducit atque in Biturigum fines pervenit.

1 **12.** Vercingetorix, ubi de Caesaris adventu cognovit, oppu-
2 gnatione desistit atque obviam Caesari proficiscitur. Ille oppi-
3 dum Biturigum positum in via Noviodunum oppugnare instituerat. Quo ex oppido cum legati ad eum venissent oratum, ut sibi ignosceret suaeque vitae consuleret, ut celeritate reliquas res conficeret, qua plerăque erat consecutus, arma conferri,
4 equos produci, obsides dari iubet. Parte iam obsidum tradita, cum reliqua administrarentur, centurionibus et paucis militibus intromissis, qui arma iumentaque conquirerent, equitatus hostium procul visus est, qui agmen Vercingetorīgis antecesserat. Quem simulatque oppidani conspexerunt atque in spem
5 auxilii venerunt, clamore sublato arma capere, portas claudere,
6 murum complere coeperunt. Centuriones in oppido, cum ex significatione Gallorum novi aliquid ab iis iniri consilii intellexissent, gladiis destrictis portas occupaverunt suosque omnes incolumes receperunt.

---

in posterum (diem). — usui est od potrebe je. — 6. *profugerent* subjekt v. 11. 7. — *in armis excubare* pod oružjem provesti pod vedrim nebom. — 7. *silentio* abl. modi. — *expeditus* pripravan. — 8. *portis incensis* razriješi usporedno s *intromittit (incendit et). — perpaucis ex h. n. desideratis, quin cuncti caperentur* a vrlo je malo neprijatelja umaknulo — gotovo svi su bili uhvaćeni; *quin* iza *desideratus* slično je *quin* iza *non multum abest.*

C. 12. 2. *ille (Cæsar).* — 3. *oratum* supin. — *vitæ consulere* život poštedjeti. — *ut ... conficeret* zavisno od *iubet conferri ... dari.* — 4. *agmen antecesserat* v. IV. 11. 2. — 5. *complere (militibus),* slično VI. 35. 9. *cingere.* — 6. *in oppido* je atribut riječi *centuriones.* — *significatio* vladanje. — *novi* spoji s *consilii:* nešto novo snovati. — *glad. destrictis* v. I. 25. 2. — *recipere aliquem* ovdje: dovesti natrag.

13. Caesar ex castris equitatum educi iubet, proelium 1
equestre committit; laborantibus iam suis Germanos equites circiter CCCC submittit, quos ab initio habere secum instituerat. Eorum impetum Galli sustinere non potuerunt atque in fugam coniecti multis amissis se ad agmen receperunt. Quibus 2
profligatis rursus oppidani perterriti comprehensos eos, quorum opera plebem concitatam existimabant, ad Caesarem perduxerunt seseque ei dediderunt. Quibus rebus confectis Caesar 3
ad oppidum Avarĭcum, quod erat maximum munitissimumque in finibus Biturigum atque agri fertilissima regione, profectus est, quod eo oppido recepto civitatem Biturigum se in potestatem redacturum confidebat.

14. Vercingetorix tot continuis incommodis Vellaunoduni, 1
Cenabi, Novioduni acceptis suos ad concilium convocat. Docet longe alia ratione esse bellum gerendum, atque antea gestum 2
sit. Omnibus modis huic rei studendum, ut pabulatione et commeatu Romani prohibeantur. Id esse facile, quod equitatu ipsi 3
abundent et quod anni tempore subleventur. Pabulum secari 4
non posse; necessario dispersos hostes ex aedificiis petere; hos omnes cotidie ab equitibus deleri posse. Praeterea communis 5
salutis causa rei familiaris commoda neglegenda; vicos atque aedificia incendi oportere hoc spatio quoque versus, quo pabulandi causa adire posse videantur. Harum ipsis rerum copiam 6
suppetere, quod, quorum in finibus bellum geratur, eorum opi- 7
bus subleventur; Romanos aut inopiam non laturos aut magno cum periculo longius a castris processuros; neque interesse, ipsosne interficiant, an impedimentis exuant, quibus amissis 8
bellum geri non possit. Praeterea oppida incendi oportere, quae 9
non munitione et loci natura ab omni sint periculo tuta, ne suis

---

C. 13. 1. *laborantibus ... submittit* kao I. 52. 7. — *ab initio (belli).* — *instituerat* v. VI. 3. 4. — 2. *agmen (peditum)* = *exercitum.* — *comprehensos* = *comprehenderunt ... et.* — *atque ... regione:* dodaj: *in.* — *recepto* = *si recepisset* (jer se bio odmetnuo, stoga *re-*). — *in potestatem redigere* v. II. 34. 1.

C. 14. 1. *continuus* v. I. 48. 3. — *incommodum* = *clades.* — *acceptis* razriješi s rečenicom. — 2. *longe alia:* kud i kamo drugačiji; *alius ... atque* drugačiji ... nego. — *huic rei* tumači se s *ut ... prohibeantur.* — *sublevare* = *adiuvare.* — 4. *secare* kositi. — *dispersos:* neprijatelji se moraju rastrkavati i... — *hos (dispersos).* — 5. *hoc spatio ... quo* na sve strane, dokle. — 8. *non interest* svejedno je. — *quibus amissis* jer kad ... — 9. *detrectare militiam* ukloniti se ratnoj službi. — *proposita (sint)* na ponudu. — *tollendam* v. VI. 17. 5.

sint ad detrectandam militiam receptacula neu Romanis proposita ad copiam commeatus praedamque tollendam. Haec si gravia aut acerba videantur, multo illa gravius aestimari debere, liberos, coniuges in servitutem abstrăhi, ipsos interfici; quae sit necesse accidere victis.

15. Omnium consensu hac sententia probata uno die amplius XX urbes Biturigum incenduntur. Hoc idem fit in reliquis civitatibus; in omnibus partibus incendia conspiciuntur. Quae etsi magno cum dolore omnes ferebant, tamen hoc sibi solacii proponebant, quod se prope explorata victoria celeriter amissa recuperaturos confidebant. Deliberatur de Avarico in communi concilio, incendi placeat an defendi. Procumbunt omnibus Gallis ad pedes Bituriges, ne pulcherrimam prope totius Galliae urbem, quae praesidio et ornamento sit civitati, suis manibus succendere cogantur: facile se loci natura defensuros dicunt, quod prope ex omnibus partibus flumine et palude circumdătă unum habeat et perangustum aditum. Datur petentibus venia, dissuadente primo Vercingetorige, post concedente et precibus ipsorum et misericordia vulgi. Defensores oppido idonei deliguntur.

16. Vercingetorix minoribus Caesarem itineribus subsequitur et locum castris deligit paludibus silvisque munitum ab Avarico longe milia passuum XVI. Ibi per certos exploratores in singula diei tempora, quae ad Avaricum gererentur, cognoscebat et, quid fieri vellet, imperabat. Omnes nostras pabulationes frumentationesque observabat dispersosque, cum longius

— 10. *illa* se tumači sa *liberos ... interfici.* — *victis* razriješi sa: ako *(si victi sint).*

C. 15. 2. *hoc solacii mihi propono* utjeha mi je. — *prope explorata victoria* = *cum* (kao da) *victoria prope explorata esset* v. III. 18. 8. — *amissa* nije u vezi s *victoria*, nego je sr. rod plur. — *recuperare* naknaditi. — 3. *incendi placeat an defendi* = *placeatne* (hoće li) *incendi (Avaricum) an defendi.* — 4. *procumbunt* v. *proiecissent* I. 27. 2. — *ne ... cogantur* neka ih ne sile. — 5. *circumdata (urbs).* — *et (et eum)* i to. — 6. *veniam dare* = *permittere.* — *dissuadente* razriješi s koncesivnom rečenicom: odvraćati, protiviti se. — *concedere* apsolutno: popuštati. — *precibus, misericordia* abl. causæ: u hrv. dodaj: potaknuti. — *vulgi (Gallorum)* je genit. subj. — *oppido* dativ commodi uz *deliguntur.*

C. 16. 1. *minoribus itineribus* s manje hitnje, polaganije. — *longe* daleko od. — 2. *per certos expl.* po stalnim uhodnicama stražama. — *in singula diei tempora* svake ure. — *quid fieri vellet* v. III. 18. 2. — 3. *longius* predaleko, ne

necessario procederent, adoriebatur magnoque incommodo afficiebat, etsi, quantum ratione provideri poterat, ab nostris occurrebatur, ut incertis temporibus diversisque itineribus iretur.

17. Castris ad eam partem oppidi positis Caesar, quae intermissa flumine et palude aditum, ut supra diximus, angustum habebat, aggerem apparare, vineas agere, turres duas constituere coepit; nam circumvallare loci natura prohibebat. De re frumentaria Boios atque Haeduos adhortari non destitit; quorum alteri, quod nullo studio agebant, non multum adiuvabant, alteri non magnis facultatibus, quod civitas erat exigua et infirma, celeriter, quod habuerunt, consumpserunt. Summa difficultate rei frumentariae affecto exercitu tenuitate Boiorum, indiligentia Haeduorum, incendiis aedificiorum, usque eo, ut complures dies frumento milites caruerint et pecore ex longinquioribus vicis adacto extremam famem sustentarint, nulla tamen vox est ab iis audita populi Romani maiestate et superioribus victoriis indigna. Quin etiam Caesar cum in opere singulas legiones appellaret et, si acerbius inopiam ferrent, se dimissurum oppugnationem diceret, universi ab eo, ne id faceret, petebant: sic se complures annos illo imperante meruisse, ut nullam ignominiam acciperent, numquam infecta re discede-

treba spojiti s *necessario.* — *magno incommodo afficere* zadavati teške jade. — *quantum ratione prov. poterat* koliko se moglo proračunati. — *occurrere* predusresti. — *ut ... iretur* tako, da . — *incertis:* neodređen.

C. 17. 1. *intermissa flumine* (prekinut, slobodan): nije bio opkoljen, te je imao. — *aggerem apparare,* drugdje: *iacere, exstruere,* v. II. 12. 5. — *vineas agere* v. II. 12. 3. — 2. *adhortari de* opominjati za. — *adh. non destitit* bez prekida opominjaše. — *nullo studio agere* ništa ne mariti. — *non magnis facultatibus* abl. aps. u kauzalnom značenju: kod nevelikoga imanja. — *affecto* abl. aps. prevedi koncesivno: premda je vojsku pritisla vrlo velika oskudica hrane. — *tenuitate ...* abl. causæ; poradi siromaštva ... nehaja ... požara. — *usque eo* (tako) *ut* zavisi o *affecto.* — *adacto* razriješi relativnom rečenicom. — *extremam f. sustentare* jedva stišati glad. Rimljani nisu rado jeli meso. — *indigna* = *quæ indigna esset.* — 4. *quin etiam* v. I. 17. 6. — *in opere (occupatas)* kod posla. — *dimittere oppug.* ostaviti se opsjedanja. — 5. *illo (Cæsare) imperante* = *illo imperatore* pod njegovim zapovjedništvom. — *merere (stipendia)* služiti.

6 rent; hoc se ignominiae loco laturos, si inceptam oppugnatio-
7 nem reliquissent; praestare omnes perferre acerbitates, quam
non civibus Romanis, qui Cenabi perfidia Gallorum interissent,
parentarent. Haec eadem centurionibus tribunisque militum
8 mandabant, ut per eos ad Caesarem deferrentur.

1 **18.** Cum iam muro turres appropinquassent, ex captivis
Caesar cognovit Vercingetorigem consumpto pabulo castra
movisse propius Avaricum atque ipsum cum equitatu expedi-
tisque, qui inter equites proeliari consuessent, insidiandi causa
2 eo profectum, quo nostros postero die pabulatum venturos ar-
bitraretur. Quibus rebus cognitis media nocte silentio profectus
3 ad hostium castra mane pervenit. Illi celeriter per exploratores
adventu Caesaris cognito carros impedimentaque sua in artio-
res silvas abdiderunt, copias omnes in loco edito atque aperto
4 instruxerunt. Qua re nuntiata Caesar celeriter sarcinas con-
ferri, arma expediri iussit.

1 **19.** Collis erat leniter ab infimo acclivis. Hunc ex omnibus
fere partibus palus difficilis atque impedita cingebat non latior
2 pedibus quinquaginta. Hoc se colle interruptis pontibus Galli
fiducia loci continebant generatimque distributi omnia vada
atque aditus eius paludis obtinebant sic animo parati, ut, si
eam paludem Romani perrumpere conarentur, haesitantes pre-
3 merent ex loco superiore, ut, qui propinquitatem loci videret,
paratos prope aequo Marte ad dimicandum existimaret, qui
iniquitatem condicionis perspiceret, inani simulatione sese
ostentare cognosceret. Indignantes milites Caesar, quod con-

— *infecta re* v. VI. 12. 5. — 6. *loco ignominiæ ferre* držati za sramotu. — 7. *parentare alicui* komu prinijeti mrtvačku žrtvu, osvetiti čiju smrt.

C. 18. 1. *expediti* laki pješaci. — *quo ... arbitraretur* kamo će po njegovu sudu. — 3. *artus* gust. — *editus* povisok. — 4. *sarcinas conferre* v. I. 24. 3. — *arma expedire* udesiti oružje za boj.

C. 19. 1. *leniter ab inf. acclivis* v. III. 19. 1. — *difficilis atque impedita* a bijaše je teško pregaziti. — 2. *colle ... continebant* v. I. 40. 8. *castris se tenere* — *fiducia loci* = *loci natura freti* v. VI. 5. 7. — *generatim* v. I. 51. 2. — *obtinebant* zapremahu. — *animo paratus* spreman. — *perrumpere* = *vi transire*. — *hæsitantes* kad zagreznu. — 3. *ut qui ... videret, existimaret, ... qui perspiceret, ... cognosceret* tako da je čovjek, koji je vidio, mogao pomisliti, ali tko je pregledao, razabrao je. — *ut* = *ita ut; qui* = *si quis*. — *propinquitas loci* kako je mjesto blizu. — *paratos (eos esse)* spoji s *ad dimicandum; æquo Marte dimicare* jednak boj biti. — *iniquitas condicionis* nezgodan položaj (rimski). —

spectum suum hostes ferre possent tantulo spatio interiecto, et 4
signum proelii exposcentes edőcet, quanto detrimento et quot
virorum fortium morte necesse sit constare victoriam; quos
cum sic animo paratos videat, ut nullum pro sua laude pericu- 5
lum recusent, summae se iniquitatis condemnari debere, nisi
eorum vitam sua laude habeat cariorem. Sic milites consolatus
eodem die reducit in castra reliquaque, quae ad oppugnatio- 6
nem pertinebant oppidi, administrare instituit.

20. Vercingetorix, cum ad suos redisset, proditionis insi- 1
mulatus, quod castra propius Romanos movisset, quod cum omni
equitatu discessisset, quod sine imperio tantas copias reliquisset,
quod eius discessu Romani tanta opportunitate et celeritate
venissent — non haec omnia fortuito aut sine consilio accidere 2
potuisse; regnum illum Galliae malle Caesaris concessu quam
ipsorum habere beneficio —: tali modo accusatus [ad] haec re-
spondit: quod castra movisset, factum inopia pabuli etiam ipsis 3
hortantibus; quod propius Romanos accessisset, persuasum loci
opportunitate, qui se ipse sine munitione defenderet; equitum 4
vero operam neque in loco palustri desiderari debuisse et illic
fuisse utilem, quo sint profecti. Summam imperii se consulto 5
nulli discedentem tradidisse, ne is multitudinis studio ad dimi-
candum impelleretur; cui rei propter animi mollitiem studere
omnes videret, quod diutius laborem ferre non possent. Romani
si casu intervenerint, fortunae, si alicuius indicio vocati, huic 6
habendam gratiam, quod et paucitatem eorum ex loco superiore
cognoscere et virtutem despicere potuerint, qui dimicare non

sese ostentare (eos) junačiti se. — 4. *tantulo spatio interiecto* kod tako neznatne daljine. — *constare* platiti. — 5. *periculum recusare* kao 2. 1. — *condemnare* osuditi poradi čega. — *debeo* morao bih. — *cariorem habeo vitam* draži mi je život.

C. 20. 1. *insimulatus* učini glavnom rečenicom aktivnom. — *sine imperio* bez zapovjednika (nije ostavio bio zamjenika). — *tanta opportunitate (temporis)*: u onako zgodan čas i onako brzo. — 2. *sine consilio* bez osnove. — *concessu* s dopuštenjem. — 3. *etiam ipsis hortantibus* abl. aps. a i sami su ga na to poticali. — *persuasum (id sibi esse)* ponukalo ga zgodno mjesto. — 4. *operam desiderari non debuisse* nisu se smjeli nadati pomoći; *neque ... et* u jednu ruku ne, a u drugu ... — 5. *consulto* opreka *sine consilio*: naumice. — *summa imperii* vrhovno zapovjedništvo. — *studio* ima ovdje zlo značenje: slijepa, luda želja. — *impelli* dati se zavesti. — *cui rei* proteže se na *dimicandum*. — *videret* učini uklopljenom rečenicom, a *studere* (čeznuti) učini glagolom finitnim. — *mollities animi* mekoputnost. — 6. *fortunæ (habendam gratiam)*. — *paucitas*

ausi turpiter se in castra receperint. Imperium se a Caesare per
7 proditionem nullum desiderare, quod habere victoriā possit,
quae iam esset sibi atque omnibus Gallis explorata; quin etiam
ipsis remittere, si sibi magis honorem tribuere, quam ab se
8 salutem accipere videantur. 'Haec ut intellegatis', inquit, 'a me
9 sincere pronuntiari, audite Romanos milites'. Producit servos,
quos in pabulatione paucis ante diebus exceperat et fame vin-
10 culisque excruciaverat. Hi iam ante edocti, quae interrogati
pronuntiarent, milites se esse legionarios dicunt; fame et ino-
11 pia adductos clam ex castris exisse, si quid frumenti aut pe-
coris in agris reperire possent; simili omnem exercitum inopia
premi, nec iam vires sufficere cuiusquam nec ferre operis la-
borem posse; itaque statuisse imperatorem, si nihil in oppugna-
tione oppidi profecisset, triduo exercitum deducere. 'Haec',
inquit, 'a me', Vercingetorix, 'beneficia habetis, quem proditio-
12 nis insimulatis; cuius opera sine vestro sanguine tantum exer-
citum victorem fame paene consumptum videtis; quem turpiter
se ex fuga recipientem, ne qua civitas suis finibus recipiat, a
me provisum est'.

1 **21.** Conclamat omnis multitudo et suo more armis con-
crĕpat, quod facere in eo consuerunt, cuius orationem apprŏ-
bant: summum esse Vercingetorigem ducem, nec de eius fide
2 dubitandum, nec maiore ratione bellum administrari posse.
Statuunt, ut X milia hominum delecta ex omnibus copiis in
oppidum submittantur, nec solis Biturigibus communem salu-
3 tem committendam censent, quod paene in eo, si id oppidum
retinuissent, summam victoriae constare intellegebant.

1 **22.** Singulari militum nostrorum virtuti consilia cuiusque
modi Gallorum occurrebant, ut est summae genus sollertiae

---

malen broj. — *non ausi ... receperint* nisu se usudili nego ... — 7. *quod* = *cum id* kauzalno. — *explorata* v. 15. 2. — *quin etiam* v. I. 17. 6. — *remittere (se imperium)* = *reddere*. — 8. *hæc* spoji s *pronuntiari*. — 10. *interrogati* na pitanje. — *inopia* bijeda. — 12. *cuius opera* v. V. 25. 2. — Poredaj: *a me provisum est, ne qua civitas eum turpiter se ex hac fuga recipientem suis finibus recipiat*. — *ex hac fuga* sad na bijegu; *se recipere* uzmicati. — *recipere finibus* pustiti u zemlju.

C. 21. 1. *quod* a to. — *in eo* (kod onoga) onomu. — *ratio* razbor. — 3. *in eo constat* do toga stoji. — *summa victoriæ* sva (odlučna) pobjeda.

C. 22. 1. *cuiusque modi* svakojak. — *consilia* uredba, osnova. — *occur-*

atque ad omnia imitanda et efficienda, quae a quoque traduntur, aptissimum. Nam et laqueis falces avertebant, quas cum 2
destinaverant, tormentis introrsus reducebant, et aggerem cuniculis subtrahebant, eo scientius, quod apud eos magnae sunt ferrariae atque omne genus cuniculorum notum atque usitatum est. Totum autem murum ex omni parte turribus conta- 3
bulaverant atque has coriis intexerant. Tum crebris diurnis nocturnisque eruptionibus aut aggeri ignem inferebant aut 4
milites occupatos in opere adoriebantur et nostrarum turrium altitudinem, quantum has cotidianus agger expresserat, commissis suarum turrium malis adaequabant, et apertos cuniculos praeusta et praeacuta materia et pice fervefacta et maximi ponderis saxis morabantur moenibusque appropinquare prohibebant. 5

23. Muri autem omnes Gallici hac fere forma sunt. Trabes 1
derectae perpetuae in longitudinem paribus intervallis, distantes inter se binos pedes, in solo collocantur. Hae revinciuntur introrsus et multo aggere vestiuntur; ea autem, quae diximus, 2
intervalla grandibus in fronte saxis efferciuntur. His collocatis et coagmentatis alius insuper ordo additur, ut idem illud 3
intervallum servetur, neque inter se contingant trabes, sed paribus intermissis spatiis singulae singulis saxis interiectis artē contineantur. Sic deinceps omne opus contexitur, dum 4
iusta muri altitudo expleatur. Hoc cum in speciem varietatem- 5

---

rere stajati na put. — *ut est ... genus* kako je narod (galski) veoma vješt i vrlo prikladan. — *tradere* učiti. — 2. *cum* je iterativno. — *destinare* zakvačiti. — *tormentum* vitao. — *subtrahere* (ozdo vući) rušiti. — 3. *contabulare* pokriti. — 4. *ignem inferre* bacati vatru na. — *cotidianus agger* svakidašnji rad na nasipu. — *exprimere* podići, uzdići. — 5. *adæquare* dostizati. — *commissis suarum turrium malis* tim, što su svojim kulama nadograđivali stupove. — *cuniculi* lagumi; *apertos* = *cum aperuerant*. — *materia* = *trabes*. — *saxis maximi ponderis* kao II. 29. 3. *magni ponderis saxa*. — *morabantur* = *impediebant*.

C. 23. 1. *derectus* ravan. — *perpetuus* adverb. bez prekida. — *in longitudinem* po dužini zida (tako da daljina greda pokazuje debljinu zida). — *paribus intervallis* u jednakim razmacima (dakle su grede istosmjerno položene). — *distantes inter se* jedna od druge. — 2. *agger* zemlja. — *vestire* nasuti. — *in fronte* sprijeda. — 3. *coagmentare* vezati (s poprečnim gredicama). — *ordo* vrsta red. — *servare* zadržati. — *neque* ali ne. — *contingere* doticati se. — *paribus interm. spatiis* u jednakim razmacima. — *singulis saxis interiectis* kako metnu po jedan kamen između pojedinih greda. — *arte* od *artus* tijesno. — 4. *deinceps* redom, t. j. jedna vrsta za drugom. — *contexere* sastaviti, izgraditi. — *iustus* prav. — *explere* ispuniti, doseći. — 5. *cum ... tum* kako ... tako. — *in speciem*

que opus deforme non est alternis trabibus ac saxis, quae rectis lineis suos ordines servant, tum ad utilitatem et defensionem urbium summam habet opportunitatem, quod et ab incendio lapis et ab ariéte materia defendit, quae perpetuis trabibus pedum quadragenum plerumque introrsus revincta neque perrumpi neque distrahi potest.

1 **24.** His tot rebus impedita oppugnatione milites, cum toto tempore frigore et assiduis imbribus tardarentur, tamen continenti labore omnia haec superaverunt et diebus XXV aggerem latum pedes CCCXXX, altum pedes LXXX exstruxerunt. 2 Cum is murum hostium paene contingeret, et Caesar ad opus consuetudine excubaret militesque hortaretur, ne quod omnino tempus ab opere intermitteretur, paulo ante tertiam vigiliam est animadversum fumare aggerem, quem cuniculo hostes succenderant, eodemque tempore toto muro clamore sublato 3 duabus portis ab utroque latere turrium eruptio fiebat. Alii faces atque aridam materiam de muro in aggerem eminus 4 iaciebant, picem reliquasque res, quibus ignis excitari potest, fundebant, ut, quo primum curreretur aut cui rei ferretur auxi- 5 lium, vix ratio iniri posset. Tamen, quod instituto Caesaris semper duae legiones pro castris excubabant pluresque partitis temporibus erant in opere, celeriter factum est, ut alii eruptio-

---

varietatemque po spoljašnosti i raznolikosti ili po raznolikoj svojoj spoljašnosti. — *alternis saxis* je abl. aps. u kauzalnom značenju: jer se izmjenjuju. — *suos ordines servare* u vrste se nizati. — *opportunitatem habere ad* = *opportunus*. — *utilitas et defensio* (hendiadyoin): uspješna obrana. — *materia* grede. — *revincta* razriješi usporedno s *perrumpi ... potest* i spoji s *et*. — *plerumque* spoji s *pedum quadrag*. — *trabibus introrsus* su priječnice jedna do druge *(perpetuis)*. — *perrumpere* i *distrahere* probiti i razvaliti.

C. 24. 1. *cum* koncesivno, ovu rečenicu spoji s abl. aps. — *tardare* zaustavljati. — 2. *ad opus* kod posla (ne *in castris), excubare* bdjeti. — *nullum tempus ab opere intermittere* ne prekidati rad ni za čas. — *cuniculo* abl. pokazuje indirektno sredstvo: iz prorova. — 3. *duabus portis* na dvoja vrata v. l. 16. 3. — *turrium:* kule stoje na krajevima nasipa. — 4. *excitare* potaknuti. — *ut v. ratio iniri posset* te se jedva moglo razmisliti (bezlično: u hrv. obično u 2. l. sing.). — *quo* = *quam in partem*, — *cui rei:* obično stoji *aux. ferre* s dativom lica, ovdje znači mjesto, kamo se treba žuriti: čemu: gdje. — 5. *instituto* v. l. 50. 1. — *partitis temporibus* po podijeljenom vremenu: naizmjence. — *reducere* odmaknuti (od zidina gradskih). — *interscinderet* razvaliti (nasip pred kulama, da uguše vatru).

nibus resisterent, alii turres reducerent aggeremque interscinderent, omnis vero ex castris multitudo ad restinguendum concurreret.

25. Cum in omnibus locis consumpta iam reliqua parte 1 noctis pugnaretur, semperque hostibus spes victoriae redintegraretur, eo magis, quod deustos pluteos turrium videbant nec facile adire apertos ad auxiliandum animadvertebant, semperque ipsi recentes defessis succederent omnemque Galliae salutem in illo vestigio temporis positam arbitrarentur, accidit inspectantibus nobis, quod dignum memoria visum praetereundum non existimavimus. Quidam ante portam oppidi 2 Gallus per manus sebi ac picis traditas glebas in ignem e regione turris proiciebat; scorpione ab latere dextro traiectus exanimatusque concidit. Hunc ex proximis unus iacentem 3 transgressus eodem illo munere fungebatur; eadem ratione ictu scorpionis exanimato altero successit tertius et tertio quartus, nec prius ille est a propugnatoribus vacuus relictus 4 locus, quam restincto aggere atque omni ex parte submotis hostibus finis est pugnandi factus.

26. Omnia experti Galli, quod res nulla successerat, postero 1 die consilium ceperunt ex oppido profugere hortante et iubente Vercingetorige. Id, silentio noctis conati, non magna iactura 2 suorum sese effecturos sperabant, propterea quod neque longe ab oppido castra Vercingetorigis aberant, et palus, quae per-

---

C. 25. 1. *consumpta* = *exacta*. — *pluteos:* zasloni (koji bijahu na kulama da zaštićuju vojnike u borbi). — *nec facile:* negacija pripada riječi *facile* — *adire* (subj. *nostros*). — *apertos* nezaštićen, nezaklonjen. — *semperque* je adverzativno: a oni su. — *recentes* v. 9. 4. — *succedere* v. III. 4. 3. zamjenjivati. — *positum est in illo vestigio temporis* stoji do onoga trenutka. — *inspectantibus nostris* protiv očekivanja našima. — *dignum memoria visum* razriješi sa: *est et*. — 2. *quidam* spoji sa *Gallus*, a *ante portam oppidi* je atribut subjektu. — *per manus traditas* v. VI. 38. 4. — *e regione* upravo u pravcu: ravno naprama. — *scorpio:* vidi predgovor: Cezarova vojska str. XII. — 3. *iacentem* v. II. 27. 3. — *fungi eodem munere* raditi isti posao. — *exanimato altero* abl. abs., u hrv. temporalna rečenica. — 4. *vacuum relinquere* ispraznit. — *restincto aggere* i *submotis hostibus* razriješi usporedno s *finis factus est* pa spoji s *et; submotis* v. I. 25. 7.

C. 26. 1. *nulla res succedit* polazi za rukom. — 2. *silentio noctis* u gluho doba noći. — *non magna iactura* bez velikoga gubitka. — *conati* = *si conati*

petua intercedebat, Romanos ad insequendum tardabat. Iamque hoc facere noctu apparabant, cum matresfamiliae repente in publicum procurrerunt flentesque proiectae ad pedes suorum omnibus precibus petierunt, ne se et communes liberos hostibus ad supplicium dederent, quos ad capiendam fugam naturae et virium infirmitas impediret. Ubi eos in sententia perstare viderunt, quod plerumque in summo periculo timor misericordiam non recipit, conclamare et significare de fuga Romanis coeperunt. Quo timore perterriti Galli, ne ab equitatu Romanorum viae praeoccuparentur, consilio destiterunt.

27. Postero die Caesar promota turri perfectisque operibus, quae facere instituerat, magno coorto imbri, non inutilem hanc ad capiendum consilium tempestatem arbitratus est, quod paulo incautius custodias in muro dispositas videbat, suosque languidius in opere versari iussit et, quid fieri vellet, ostendit. Legiones [intra vineas in occulto] expeditas cohortatus, ut aliquando pro tantis laboribus fructum victoriae perciperent, iis, qui primi murum ascendissent, praemia proposuit militibusque signum dedit. Illi subito ex omnibus partibus evolaverunt murumque celeriter compleverunt.

28. Hostes re nova perterriti muro turribusque deiecti in foro ac locis patentioribus cuneatim constiterunt hoc animo, ut, si qua ex parte obviam veniretur, acie instructa depugnarent.

---

essent. — *perpetua* v. 23. 1. — *intercedere* po srijedi pružati se. — *tardare ad* ustavljati u. — 3. *in publicum* na ulicu. — *proiectæ* = *proiecerunt se et.* — *quos* se odnosi gramatički samo na *liberos*, ali stvarno pripada i na žene. — *impedire ad* = *tardare ad.* — 4. *in s. perstare* v. IV. 21. 6. . . . *in s. permanere.* — *recipere* primati, dopuštati, ovdje: poznati. — *significare* odavati; *de fuga* = *suos profugere velle.* — 5. *præoccupare* prije zasjesti.

C. 27. 1. *promota* i *perfectis* učini glavnim rečenicama, a s *magno coorto* započni novu rečenicu. — *non inutilis* baš zgodan. — *ad cap. consilium* = *ad rem gerendam* za odlučnu navalu. — sa *suosque* započni opet novu rečenicu. — *in opere versari* = raditi posao. — *quid fieri vellet* v. III. 18. 2. — 2. *in occulto* u potaji (dakle na mjestu, koje se iz grada nije moglo vidjeti). — *expediri* spreman biti. — *aliquando* već jednom. — *ascendissent* mj. fut. II. — *signum (aggrediendi).* — 3. *illi (milites).* — *complere* zauzeti.

C. 28. 1. *novus* nov, ali često: neočekivan, nenadan. — *muro turribusque deiecti:* protjerani sa zida i kula. — *loci patentiores* prostranija mjesta. — *cuneatim* u klin v. VI. 40. 2. — *hoc animo* = *hoc consilio.* — *acie instructa* u

Ubi neminem in aequum locum sese demittere, sed toto undique muro circumfundi viderunt, veriti, ne omnino spes fugae tolleretur, abiectis armis ultimas oppidi partes continenti impetu petiverunt, parsque ibi, cum angusto exitu portarum se ipsi premerent, a militibus, pars iam egressa portis ab equitibus est interfecta. Nec fuit quisquam, qui praedae studeret. Sic et Cenabensi caede et labore operis incitati non aetate confectis, non mulieribus, non infantibus pepercerunt. Denique ex omni numero, qui fuit circiter milium XL, vix DXXX, qui primo clamore audito se ex oppido eiecerant, incolumes ad Vercingetorigem pervenerunt. Quos ille multa iam nocte silentio ex fuga excepit veritus, ne qua in castris ex eorum concursu et misericordia vulgi seditio oreretur, ut procul in via dispositis familiaribus suis principibusque civitatum disparandos deducendosque ad suos curaret, quae cuique civitati pars castrorum ab initio obvenerat.

29. Postero die concilio convocato consolatus cohortatusque est, ne se admodum animo demitterent, neu perturbarentur incommodo. Non virtute neque in acie vicisse Romanos, sed artificio quodam et scientia oppugnationis, cuius rei fuerint ipsi imperiti. Errare, si qui in bello omnes secundos rerum proventus exspectent. Sibi numquam placuisse Avaricum defendi, cuius rei testes ipsos haberet; sed factum imprudentia Biturigum et nimia obsequentia reliquorum, uti hoc incommodum acciperetur. Id tamen se celeriter maioribus commodis sanaturum. Nam quae ab reliquis Gallis civitates dissentirent, has

---

bojnom redu. — *depugnare* odlučan boj biti. — 2. *sese demittere* v. V. 32. 2. — *circumfundi* širiti se (opkoljavati), subj. *Romanos.* — *abiectis . . .* abl. abs.: *abiecerunt et . . .* — *ultimas* v. III. 27. 2. — *continenti impetu* (neprekidnim tijekom) bez oduška. — 3. *studere* mariti za. — 4. *labore operis* = *opere laborioso.* — *ætate confectis* = *senibus.* — 6. Poredaj: *ille veritus, ne . . . oreretur, eos . . . excepit ut . . . curaret.* — *multa nocte* kasno u noć. — *dispositis fam.* po . . ., koje je razmjestio . . . — *familiares* pouzdanici; *curare* s gerundivom: dati s inf. — *disparare* rastaviti. — *quæ . . . pars castrorum* = *in eam partem castrorum, quæ;* v. 19. 2. *generatim distributi.*

C. 29. 1. *se animo demittere* klonuti duhom. — *admodum* v. III. 13. 2. — 2. *in acie* na bojnom polju. — *cuius rei* mj. *cuius.* — 3. *si qui* = *eos, qui.* — *omnes* samo. — 4. *factum (esse), ut . . . acciperetur* opisano mj. *acceptum esse.* — *imprudentia Biturigum* v. 15. 4. — 5. *sanare* popraviti. — 6. *dissentire ab*

sua diligentia adiuncturum atque unum consilium totius Galliae effecturum, cuius consensui ne orbis quidem terrarum posset obsistere; idque se prope iam effectum habere. Interea aequum
7 esse ab iis communis salutis causa impetrari, ut castra munire instituerent, quo facilius repentinos hostium impetus sustinere possent.

1 **30.** Fuit haec oratio non ingrata Gallis, et maxime, quod ipse animo non defecerat tanto accepto incommodo neque se
2 in occultum abdiderat et conspectum multitudinis fugerat; plusque animo providere et praesentire existimabatur, quod re integra primo incendendum Avaricum, post deserendum censuerat. Itaque ut reliquorum imperatorum res adversae auctoritatem minuunt, sic huius ex contrario dignitas incommodo
3 accepto in dies augebatur. Simul in spem veniebant eius affirmatione de reliquis adiungendis civitatibus; primumque eo tempore Galli castra munire instituerunt et sic sunt animo consternati homines insueti laboris, ut omnia, quae imperarentur, sibi patienda et perferenda existimarent.

1 **31.** Nec minus, quam est pollicitus, Vercingetorix animo laborabat, ut reliquas civitates adiungeret, atque earum principes donis pollicitationibusque alliciebat. Huic rei idoneos homines deligebat, quorum quisque aut oratione subdŏla aut ami-
2 citia facillime capere posset. Qui Avarico expugnato refuge-
3 rant, armandos vestiendosque curat; simul, ut deminutae copiae
4 redintegrarentur, imperat certum numerum militum civitati-

---

ne slagati se, ne biti složan. — *unum cons. totius Galliæ efficere* svu Galiju ujediniti. — *effectum habere* jače nego *effecisse*. — 7. *impetratur a me* dajem se skloniti. — *instituo* s inf. v. III. 23. 6.

C. 30. 1. *animo deficere* = *animo se demittere* 29. 1. — *tanto accepto inc.* s tolikoga gubitka. — 2. *plus animo providere* bolje vidjeti unaprijed (nego oni). — *re integra* = *tum cum res etiam integra esset* (kad je još sve dobro bilo) prije nesreće. — *censere* predlagati. — 3. *incommodo accepto* poslije poraza. — *in dies* v. III. 23. 7. — 4. *in spem venire* I. 18. 9. ovdje s prijedlogom *de*. — *affirmatio* uvjeravanje. — *animo consternati homines:* tako se kosnulo ljudi. — *pati et perferre* strpljivo podnijeti. — *imperarentur (ab eo).*

C. 31. 1. *nec minus, quam* baš onako, kako. — *animo laborare* truditi se, *alliciebat* imperf. *de conatu*. — 2. *capere* predobiti. — 3. *qui . . . armandos: eos qui . . .* — *Av. expugnato* po uzeću Av. — 4. *redintegrare* = *explere*. — *quem*

bus, quem et quam ante diem in castra adduci velit, sagittariosque omnes, quorum erat permagnus numerus in Gallia, conquiri et ad se mitti iubet. His rebus celeriter id, quod Avarici deperierat, expletur. Interim Teutomātus, Olloviconis filius, rex Nitiobrŏgum, cuius pater ab senatu nostro amicus erat appellatus, cum magno equitum suorum numero et quos 5
ex Aquitania conduxerat, ad eum pervenit.

32. Caesar Avarici complures dies commoratus summam- 1
que ibi copiam frumenti et reliqui commeatus nactus exercitum ex labore atque inopia reficit. Iam prope hieme confecta, cum 2
ipso anni tempore ad gerendum bellum vocaretur et ad hostem proficisci constituisset, sive eum ex paludibus silvisque elicere sive obsidione premere posset, legati ad eum principes Haeduorum veniunt oratum, ut maxime necessario tempore civitati subveniat: summo esse in periculo rem, quod, cum singuli 3
magistratus antiquitus creari atque regiam potestatem annum obtinere consuessent, duo magistratum gerant et se uterque eorum legibus creatum esse dicat. Horum esse alterum Con- 4
victolitāvem, florentem et illustrem adulescentem, alterum Cotum, antiquissima familia natum atque ipsum hominem summae potentiae et magnae cognationis, cuius frater Valetiācus proximo anno eundem magistratum gesserit. Civitatem esse omnem in armis; divisum senatum, divisum populum, suas cuiusque eorum clientelas. Quod si diutius alatur controversia, fore, uti 5
pars cum parte civitatis conflīgat. Id ne accidat, positum in eius diligentia atque auctoritate.

33. Caesar, etsi a bello atque hoste discedere detrimento- 1
sum esse existimabat, tamen non ignorans, quanta ex dissensio-

---

et quam ante diem koliko i do kada. — *conquirere* sakupiti. — 5. *et quos* = *et cum iis, quos*. — *conducere* v. II. 1. 4.

C. 32. 1. *reficere exercitum ex* dati da se vojska oporavi od. — 2. *hieme confecta* v. VI. 3. 1. — *ipso* već. — *gerendum* u hrv. ne treba prevesti. — *sive . . . sive* ovdje = *ut* (finale) *aut . . . aut*. — *legati* predikativno. — *maxime necessario tempore* u prijekoj nuždi. — 3. *summo esse in peric. rem* prijeti krajnja pogibao. — *cum* adverzativno. — *singuli magistratus* po jedan glavar. — *obtinere* imati. — *annum:* mi dodajemo: dana. — *magistratum gerere* obašati čast. — 4. *florens* ugledan. — *atque ipsum* a on sam (lično). — *cuius* a njegov. — *proximo* = *superiore*. — 5. *clientelas* sc. *esse; suæ cuiusque clientelæ sunt* svaki ima svoje štićenike. — *fore uti . . . confligat* v. 29. 4. — *pars cum parte* jedan dio s drugim. — *positum est in* stoji do.

nibus incommoda oriri consuessent, ne tanta et tam coniuncta populo Romano civitas, quam ipse semper coluisset omnibusque rebus ornasset, ad vim atque arma descenderet, atque ea pars, quae minus confideret, auxilia a Vercingetorige arcesseret, huic
2 rei praevertendum existimavit et, quod legibus Haeduorum iis, qui summum magistratum obtinerent, excedere ex finibus non liceret, ne quid [de iure aut] de legibus eorum deminuisse videretur, ipse in Haeduos proficisci statuit senatumque omnem et quos inter controversia esset, ad se Decetiam evocavit. Cum
3 prope omnis civitas eo convenisset, docereturque paucis clam convocatis alio loco, alio tempore atque oportuerit, fratrem a fratre renuntiatum, cum leges duo ex una familia vivo utroque non solum magistratus creari vetarent, sed etiam in senatu esse
4 prohiberent, Cotum imperium deponere coëgit, Convictolitavem, qui per sacerdotes more civitatis intermissis magistratibus esset creatus, potestatem obtinere iussit.

1 **34.** Hoc decreto interposito cohortatus Haeduos, ut controversiarum ac dissensionis obliviscerentur atque omnibus omissis rebus huic bello servirent eaque, quae meruissent, praemia ab se devicta Gallia exspectarent equitatumque omnem et peditum milia decem sibi celeriter mitterent, quae in praesidiis rei frumentariae causa disponeret, exercitum in duas partes divisit: quattuor legiones in Senones Parisiosque Labieno ducendas
2 dedit, sex ipse in Arvernos ad oppidum Gergoviam secundum

C. 33. 1. *a bello atque hoste discedere* ostaviti bojno polje. — *non ignorans* učini glavnom rečenicom, a iza *consuessent* započni novu rečenicu, ali metni na prvo mjesto: *h. rei prævert. existimavit; prævertendum = occurrendum* I. 33. 4. — *coniunctus* odan. — *ornare* odlikovati. — *ad vim atque arma descendere* prihvatiti se sile i oružja. — *minus (mihi) confido* (slabije se u se uzdam) slabiji sam. — 2. Poredaj: *et quod ... liceret, ipse ... statuit, ne quid... videretur.* — *deminuere aliquid de* nekud okrnjiti što. — *quos inter = et eos, inter quos.* — 3. *paucis clam convocatis* u potajnoj, slabo posjećenoj skupštini. — *atque oportuerit* ne bi smjelo biti. — *renuntiare* proglasiti glavarom. — *cum* adverzativno. — *vivo utroque* dok su još obojica na životu. — *prohibere* zabranjivati, ne dati. — 4. *deponere* odreći se. — *intermissis magistratibus* jer nije tada bilo poglavarstva. — *obtinere* preuzeti.

C. 34. 1. *h. decr. interposito* odredivši to ili kad je tu odredbu dao. — *omissis om. rebus* razriješi: *omnes res omitterent* neka se kane svega i ... — *servire* jače nego *studere* raditi za, nastojati oko. — *ab se* (t. j. *Cæsare*) spoji s *exspectarent.* — *devicta G.* abl. aps.: kad svlada G. — *quæ = ut ea.* — *in præsidiis disponere* porazmještati u posade. — *rei frum. causa* za osiguranje dovoza hrane. — 2. uz *dare* gerundiv: da vodi. — *secundum fl.* v. II. 18. 3. —

flumen Elăver duxit; equitatus partem illi attribuit, partem sibi reliquit. Qua re cognita Vercingetorix omnibus interruptis 3 eius fluminis pontibus ab altera fluminis parte iter facere coepit.

35. Cum uterque utrique esset exercitui in conspectu, 1 fere e regione castrorum castra ponebat dispositis exploratoribus, necubi effecto ponte Romani copias traducerent. Erat in magnis Caesari difficultatibus res, ne maiorem aestatis partem flumine impediretur, quod non fere ante autumnum Elăver vado transiri solet. Itaque, ne id accideret, silvestri loco castris positis e regione unius eorum pontium, quos Vercingetorix rescindendos curaverat, postero die cum duabus legionibus in 2 occulto restitit; reliquas copias cum omnibus impedimentis, ut consueverat, misit distractis quibusdam cohortibus, uti nume- 3 rus legionum constare videretur. His, quam longissime possent, progredi iussis, cum iam ex diei tempore coniecturam ceperat 4 in castra perventum, isdem sublicis, quarum pars inferior integra remanebat, pontem reficere coepit. Celeriter effecto opere legionibusque traductis et loco castris idoneo delecto 5 reliquas copias revocavit. Vercingetorix re cognita, ne contra 6 suam voluntatem dimicare cogeretur, magnis itineribus antecessit.

36. Caesar ex eo loco quintis castris Gergoviam pervenit 1 equestrique eo die proelio levi facto, perspecto urbis situ, quae posita in altissimo monte omnes aditus difficiles habebat, de expugnatione desperavit, de obsessione non prius agendum

---

interruptis (porušiti) *pontibus* ablat. aps. učini glavnom rečenicom i spoji s *et.* — *fluminis* u hrv.: na rijeci. — *iter facere cœpit* krene.

C. 35. 1. *e regione* v. 25. 2. — *dispositis exploratoribus* sc. *a Vercingetorige.* — *necubi = ne alicubi.* — *effecto ponte = efficerent pontem et.* — *res mihi in difficultate est,* u neprilici sam. — *impediretur = tardaretur.* — *vado transire* pregaziti. — 2. *restitit* od *resistere* stati. — 3. *distrahere* razmaknuti (razmaknuo je vrstu, da ne bi neprijatelji opazili, da su odsutne dvije legije). — *numerus constat* broj je potpun. — 4. *coniecturam capere* misliti, računati. — *his iussis* razriješi i spoji s rečenicom *cum ... ceperat.* — *perventum (esse)* u hrv. aktiv. — *isdem sublicis* na istim stupovima. — 5. *castris* dat. commodi. — *antecedere* apsolutno: poći naprijed.

C. 36. 1. *quintis castris* abl. temp. peti dan hoda. — *desperare de ...* izgubiti nadu, da će ga uzeti na juriš. — *expedire = providere.* — 2. dugi

constituit, quam rem frumentariam expedisset. At Vercingetorix castris prope oppidum in monte positis mediocribus circum
2 se intervallis separatim singularum civitatum copias collocaverat atque omnibus eius iugi collibus occupatis, qua dispĭci poterat, horribilem speciem praebebat principesque earum civi-
3 tatum, quos sibi ad consilium capiendum delegerat, prima luce cotidie ad se convenire iubebat, seu quid communicandum, seu quid administrandum videretur, neque ullum fere diem inter-
4 mittebat, quin equestri proelio, interiectis sagittariis, quid in quoque esset animi ac virtutis suorum, periclitaretur. Erat e
5 regione oppidi collis sub ipsis radicibus montis egregie munitus atque ex omni parte circumcisus; quem si tenerent nostri, et aquae magna parte et pabulatione libera prohibituri hostes
6 videbantur. Sed is locus praesidio ab his non infirmo tenebatur.
7 Tamen silentio noctis Caesar ex castris egressus, priusquam subsidio ex oppido veniri posset, deiecto praesidio potitus loco duas ibi legiones collocavit fossamque duplicem duodenum pedum a maioribus castris ad minora perduxit, ut tuto ab repentino hostium incursu etiam singuli commeare possent.

1 **37.** Dum haec ad Gergoviam geruntur, Convictolitavis Haeduus, cui magistratum adiudicatum a Caesare demonstravimus, sollicitatus ab Arvenis pecunia cum quibusdam adulescentibus colloquitur; quorum erat princeps Litaviccus atque eius frater
2 amplissima familia nati adulescentes. Cum his praemium communicat hortaturque, ut se liberos et imperio natos meminerint.

---

period treba rastaviti u više glavnih rečenica: prvu do *collocaverat*, drugu do *præbebat*, treću do *videretur*, četvrtu do kraja. — *speciem præbere* pružati prizor, sliku (t. j. nije Verc. pružao, nego mjesto puno vojske). — 3. *ad consilium capiendum* za bojno vijeće. — *communicandum* t. j. *cum iis* komu što priopćiti, porazgovoriti se s kim o čem. — 4. *intermittebat* (v. V. 55. 1.) *quin periclitaretur, quid.* — *interiectis sagittariis eq. præ. (inter equites)* u bitkama konjanika, među koje bi umiješao strijelce. — *in quoque* spoji sa *suorum*. — 5. *e regione* v. 35. 1. — *circumcisus* = *præceps* strm. — *videbantur* subjekt *nostri*, a *hostes* je objekt. — *magna parte aquæ* = *aquatione magnam partem* (adverb. prilično). — 6. *non infirmo* dosta jakom. — 7. *minora castra* to je okol ovih dviju legija na brežuljku. — *tuto* adverb.; *tutus ab* siguran od. — *commeare* onamo i natrag ići.

C. 37. 1. *cui ... demonstravimus* kojemu je Cez., kako smo rekli. — *adiudicare* dosuditi, v. 33. 4. — *sollicitatus* uznemiren, pobunjen; *pecunia s.* podmićen novcem. — 2. *præmium* (spomenuti novac). — *communicare c. aliquo* podijeliti s kim. — *natos* sc. *esse, liberos* spoji s *natos*. — *imperio* za vladu. —

Unam esse Haeduorum civitatem, quae certissimam Galliae 3
victoriam distineat; eius auctoritate reliquas contineri; qua traducta locum consistendi Romanis in Gallia non fore. Esse nonnullo se Caesaris beneficio affectum, sic tamen, ut iustissi- 4
mam apud eum causam obtinuerit; sed plus communi libertati tribuere. Cur enim potius Haedui de suo iure et de legibus ad Caesarem disceptatorem, quam Romani ad Haeduos veniant? 5
Celeriter adulescentibus et oratione magistratus et praemio deductis, cum se vel principes eius consilii fore profiterentur, 6
ratio perficiendi quaerebatur, quod civitatem temere ad suscipiendum bellum adduci posse non confidebant. Placuit, ut 7
Litaviccus decem illis milibus, quae Caesari ad bellum mitterentur, praeficeretur atque ea adducenda curaret, fratresque eius ad Caesarem praecurrerent. Reliqua qua ratione agi placeat, constituunt.

38. Litaviccus accepto exercitu, cum milia passuum circiter 1
XXX ab Gergovia abesset, convocatis subito militibus lacrimans, 'quo proficiscimur', inquit, 'milites? Omnis noster equitatus, omnis nobilitas interiit; principes civitatis, Eporedŏrix et Viridomārus, insimulati proditionis ab Romanis indicta 2
causa interfecti sunt. Haec ab ipsis cognoscite, qui ex ipsa caede 3
effugerunt; nam ego fratribus atque omnibus meis propinquis interfectis dolore prohibeor, quae gesta sunt, pronuntiare'. 4
Producuntur ii, quos ille edocuerat, quae dici vellet, atque eadem, quae Litaviccus pronuntiaverat, multitudini exponunt: omnes equites Haeduorum interfectos, quod collocuti cum 5
Arvernis dicerentur; ipsos se inter multitudinem militum occultasse atque ex media caede fugisse. Conclamant Haedui et

---

3. *unus* jedini. — *quæ distineat* = *talem, ut dis.*; *distinere* = *morari, tardare.* — *contineri* t. j. *ne ab Romanis deficerent.* — *qua traducta* = *si ea traducta sit (ad rem Gallorum)* prijeći. — *locus consistendi non est mihi* nema mi mjesta. — 4. *beneficio alicuius affectus sum* netko mi je iskazao uslugu. — *causam obtinere* dobiti pravo; *iustissimam c. apud eum obt.* od njega dobiti svoje rođeno pravo. — *tribuere (se).* — 5. *disceptatorem* predikativno: da im presudi (kao presudniku). — 6. *deducere* zavesti. — *cum ... profiterentur* tumači *deductis*; *principes consilii* glave preduzeća, t. j. *deficiendi a Romanis.* — *ratio* put, sredstvo, način. — *temere* onako slijepo. — 7. *placuit* = *decretum est.* — *reliqua qua ... placeat* kako žele da se ostalo uradi.

C. 38. 2. *indicta causa* bez preslušanja. — 3. *ex ipsa cæde* iz samoga krvoprolića. — 4. *quæ dici vellet* prevedi aktivno. — 5. *colloquor* dogovoriti se.

6 Litaviccum obsĕcrant, ut sibi consulat. 'Quasi vero', inquit ille,
7 'consilii sit res, ac non necesse sit nobis Gergoviam contendere
8 et cum Arvernis nosmet coniungere. An dubitamus, quin
nefario facinore admisso Romani iam ad nos interficiendos
concurrant? Proinde, si quid in nobis animi est, persequamur
eorum mortem, qui indignissime interierunt, atque hos latrones
interficiamus'. Ostendit cives Romanos, qui eius praesidii fiducia
una ierant. Continuo magnum numerum frumenti commeatus-
9 que dirĭpit, ipsos crudeliter excruciatos interficit. Nuntios tota
10 civitate Haeduorum dimittit, eodem mendacio de caede equitum
et principum permŏvet; hortatur, ut simili ratione, atque ipse
fecerit, suas iniurias persequantur.

1 **39.** Eporedorix Haeduus, summo loco natus adulescens et
summae domi potentiae, et una Viridomarus, pari aetate et
gratia, sed genere dispari, quem Caesar ab Diviciaco sibi tra-
ditum ex humili loco ad summam dignitatem perduxerat, in
equitum numero convenerant nominatim ab eo evocati. His
2 erat inter se de principatu contentio, et in illa magistratuum
controversia alter pro Convictolitave, alter pro Coto summis
opibus pugnaverat. Ex his Eporedorix cognito Litavicci consilio
media fere nocte rem ad Caesarem defert; orat, ne patiatur
civitatem pravis adulescentium consiliis ab amicitia populi
3 Romani deficere; quod futurum provideat, si se tot hominum
milia cum hostibus coniunxerint, quorum salutem neque pro-
pinqui neglegere, neque civitas levi momento aestimare possit.

— 6. *consulere sibi* svjetovati. — *quasi vero* (govorite tako) kao da se radi o savjetu; *res consilii est* radi se o savjetu, stvar iziskuje savjeta; Lit. naumice shvaća krivo njihovu molbu, *ut sibi consulat* tako, kao da *consulere* = *consultare*. — 7. *ac non* a da ne moramo. — 8. *an* ili može biti (= *non est dubium*). — *admittere* = *committere*. — *persequi* osvetiti, konjunk. adhort. — *fiducia præsidii* uzdajući se u zaštitu. — *excruciatos* = *excruciat et*. — 10. *tota civitate* = *per totam civitatem*. — *permovet (totam civitatem)* = *sollicitat*. — *simili ratione atque* onako, kao što.

C. 39. 1. *una (cum eo)*. — *gratia* ugled. — *traditus: commendatus* preporučen (razriješi rečenicom). — *perducere* podići. — *convenire in numero eq.* doći s konjanicima. — *evocati* v. III. 20. 2. — 2. *mihi est contentio de princ.* otimam se za vlast. — *in illa controv.* za one razmirice. — *summis opibus* svom snagom. — 3. *quod futurum (esse) provideat* a to će se, on vidi, dogoditi. — *quorum* = *cum eorum* (kauzalno). — *levi momento æstimare* malo cijeniti.

40. Magna affectus sollicitudine hoc nuntio Caesar, quod 1
semper Haeduorum civitati praecipue indulserat, nulla inter-
posita dubitatione legiones expeditas quattuor equitatumque
omnem ex castris educit, nec fuit spatium tali tempore ad 2
contrahenda castra, quod res posita in celeritate videbatur;
C. Fabium legatum cum legionibus duabus castris praesidio
relinquit. Fratres Litavicci cum comprehendi iussisset, paulo 3
ante repperit ad hostes profugisse. Adhortatus milites, ne
necessario tempore itineris labore permoverentur, cupidissimis 4
omnibus progressus milia passuum XXV agmen Haeduorum
conspicatur; immisso equitatu iter eorum moratur atque
impedit interdicitque omnibus, ne quemquam interficiant. Epo-
redorigem et Viridomarum, quos illi interfectos existimabant,
inter equites versari suosque appellare iubet. His cognitis et 5
Litavicci fraude perspecta Haedui manus tendere et deditionem 6
significare et proiectis armis mortem deprecari incipiunt.
Litaviccus cum suis clientibus, quibus more Gallorum nefas
est etiam in extrema fortuna deserere patronos, Gergoviam 7
profŭgit.

41. Caesar nuntiis ad civitatem Haeduorum missis, qui 1
suo beneficio conservatos docerent, quos iure belli interficere
potuisset, tribusque horis exercitui ad quietem datis castra ad
Gergoviam movit. Medio fere itinere equites a Fabio missi,
quanto res in periculo fuerit, exponunt. Summis copiis castra 2

C. 40. 1. *magna affectus sollicitudine* učini glavnom rečenicom: na taj glas obuzela je Cezara silna briga. — *præcipue indulgere* v. I. 40. 15. — *nulla interposita dubitatione* bez ikakvoga otezanja. — *expeditas* bez prtljage. — 2. *tali tempore* u takvim prilikama. — *nec est (ei) spatium* nema kad. — *contrahere* suziti, stegnuti (sad su naime okol, načinjen za šest legija, morale braniti samo dvije). — *res posita est in* sve stoji do. — 3. *paulo ante* spoji s *profugisse*. — 4. *necessario tempore* v. 32. 2. — *permoveri* dodijati. — *labor itineris* napor na putu: neka im ne dodija. — *cupidissimis omnibus* abl. aps. razriješi: *cum omnes essent cupidissimi*: a kako je sve želja gonila. — *interdicitque: sed*. — *ne quemquam* je jače nego *ne quem:* neka nikoga. — 5. *versari* = *esse*. — 6. *his:* Epored. i Viridom. — *deditionem significare* pokazivati, da se predaju. — *mortem deprecari* (molbama odvratiti smrt): moliti, da ih ne pogubi. — 7. *in extrema fortuna* u krajnjoj nevolji. — *patronus* zaštitnik.

C. 41. 1. *conservatos (eos esse);* subjekt od *conservatos* je rel. rečenica: *quos ... potuisset*. — 2. *res in periculo est* pogibao prijeti. — *summis copiis* svim silama. — *oppugnata (esse ab hostibus)* prevedi aktivno. — *cum ... suc-*

oppugnata demonstrant, cum crebro intĕgri defessis succederent nostrosque assiduo labore defatigarent, quibus propter magnitudinem castrorum perpetuo esset iisdem in vallo permanendum. Multitudine sagittarum atque omni genere telorum
3 multos vulneratos; ad haec sustinenda magno usui fuisse tor-
4 menta. Fabium discessu eorum duabus relictis portis obstruere ceteras pluteosque vallo addere et se in posterum diem ad
5 similem casum parare. His rebus cognitis Caesar summo studio militum ante ortum solis in castra pervenit.

1 **42.** Dum haec ad Gergoviam geruntur, Haedui primis nuntiis ab Litavicco acceptis nullum sibi ad cognoscendum spatium relinquunt. Impellit alios avaritia, alios iracundia et temeritas, quae maxime illi hominum generi est innata, ut
2 levem auditionem habeant pro re comperta. Bona civium Roma-
3 norum diripiunt, caedes faciunt, in servitutem abstrahunt.
4 Adiuvat rem proclinatam Convictolitavis plebemque ad furorem impellit, ut facinore admisso ad sanitatem reverti pudeat. M. Aristium, tribunum militum, iter ad legionem facientem fide
5 data ex oppido Cavillōno educunt; idem facere cogunt eos, qui
6 negotiandi causa ibi constiterant. Hos continuo in itinere adorti omnibus impedimentis exuunt; repugnantes diem noctemque obsĭdent; multis utrimque interfectis maiorem multitudinem ad arma concitant.

1 **43.** Interim nuntio allato, omnes eorum milites in potestate Caesaris teneri, concurrunt ad Aristium, nihil publico factum

---

cederent v. 25. 1. — 3. *ad hæc (tela et sagittas) sustinenda* a da su odoljeli tomu. — *tormenta* v. predgovor str. XII. — 4. *discessu eorum (hostium)* po odlasku neprijatelja. — *duabus ... relictis* razriješi aktivnom usporednom rečenicom i spoji s *et*. — *addere vallo* na nasip graditi. — *se in posterum diem ad similem casum parare* spremati se za sutradan za sličnu zgodu (navalu). — *summo studio* kao V. 2. 2. *singulari*.

C. 42. 1. *nullum sibi spatium relinquere* ne počekati ni časa. — *ad cognoscendum = ad rem cognoscendam* da to ispitaju. — 2. *levis auditio* pusto naklapanje. — *habere =* držati. — *pro re comperta* za gotovu istinu. — 3. *cædes facere* prolijevati krv, ubijati. — 4. *adiuvare rem proclinatam* (uskoriti stvar, koja već naginje na zlo): uskoriti zlo. — *ut* namjerno. — *facinore admisso = facinus admittat (= committat) et*. — *ad sanitatem reverti* dozvati se k pameti, v. I. 42. 2. — 5. *fide data* a obećaju mu sigurnu pratnju. — *educunt = exire iubent*. — *consistere* nastaniti se. — 6. *continuo* odmah. — *concito* podići, skupiti.

C. 43. 1. *nuntio allato* razriješi sa: kad. — *nihil publico fac. consilio*

consilio demonstrant; quaestionem de bonis direptis decernunt, 2
Litavicci fratrumque bona publicant, legatos ad Caesarem sui purgandi gratia mittunt. Haec faciunt recuperandorum suorum 3
causa; sed contaminati facinore et capti compendio ex direptis bonis, quod ea res ad multos pertinebat, timore poenae exterriti consilia clam de bello inire incipiunt civitatesque reliquas legationibus sollicitant. Quae tametsi Caesar intellegebat, tamen, quam mitissime potest legatos appellat; nihil se propter inscientiam levitatemque vulgi gravius de civitate iudicare neque de sua in Haeduos benevolentia deminuere. Ipse maiorem Galliae motum exspectans, ne ab omnibus civitatibus circumsisteretur, consilia inibat, quemadmodum ab Gergovia discederet ac rursus omnem exercitum contraheret, ne profectio nata a timore defectionis similisque fugae videretur.

44. Haec cogitanti accidere visa est facultas bene rei ge- 1
rendae. Nam cum in minora castra operis perspiciendi causa venisset, animadvertit collem, [qui ab hostibus tenebatur], nudatum hominibus, qui superioribus diebus vix prae multi- 2
tudine cerni poterat. Admiratus quaerit ex perfŭgis causam, 3
quorum magnus ad eum cotidie numerus confluebat. Constabat inter omnes, quod iam ipse Caesar per exploratores cognoverat, dorsum esse eius iugi prope aequum sed silvestre et angustum, qua esset aditus ad alteram partem oppidi; vehementer illos huic loco timere nec iam aliter sentire uno colle ab Romanis 4
occupato, si alterum amisissent, quin paene circumvallati atque omni exitu et pabulatione interclusi viderentur: ad hunc muniendum locum omnes a Vercingetorige evocatos.

---

v. V. 1. 7. — 2. *quæstionem decernere* odrediti istragu. — *direptis* prevedi imenicom. — *bona publicare* v. V. 56. 3. — *sui purgandi causa* da se opravdaju. — 3. *recuperare aliquem* v. III. 8. 2. — *capti* zaslijepljeni. — *compendium* dobitak. — *ea res* t. j. *diripuisse bona; res ad multos pertinet* tiče se mnogih. — 4. *appellare aliquem = alloqui*. — *inscientia = imprudentia*. — *deminuere de* (oduzimati od): niti je odanost njegova manja. — 5. *a Gerg.* jer je bio pred Gerg. — *nata a timore defectionis* komu je uzrok samo strah od odmetništva.

C. 44. 1. *cogitanti* razriješi sa: dok. — *accidere* desiti se. — *facultas ... gerendæ* zgoda za uspješno preduzeće (t. j. zauzeće grada). — *nudatus* bez — *præ multitudine* od ljudi. — 3. *constat inter omnes* svi se slažu. — *hinc = ab hac parte, qua*. — 4. *timere loco* kao IV. 16. 1. — *non aliter sentio, quin* ne mislim drugačije nego da ... = uvjeren sam, ne sumnjam više da. — Poredaj: *quin, si uno colle ... occupato alterum amisissent, pæne ... viderentur*. — *vide-*

45. Hac re cognita Caesar mittit complures equitum turmas eo de media nocte; imperat, ut paulo tumultuosius omnibus locis pervagentur. Prima luce magnum numerum impedimentorum ex castris mulorumque produci deque his stramenta detrahi mulionesque cum cassidibus equitum specie ac simulatione collibus circumvĕhi iubet. His paucos addit equites, qui latius ostentationis causa vagentur. Longo circuitu easdem omnes iubet petere regiones. Haec procul ex oppido videbantur, ut erat a Gergovia despectus in castra, neque tanto spatio, certi quid esset, explorari poterat. Legionem unam eodem iugo mittit et paulum progressam inferiore constituit loco silvisque occultat. Augetur Gallis suspicio, atque omnes illo ad munitionem copiae traducuntur. Vacua castra hostium Caesar conspicatus tectis insignibus suorum occultatisque signis militaribus raros milites, ne ex oppido animadverterentur, ex maioribus castris in minora traducit legatisque, quos singulis legionibus praefecerat, quid fieri velit, ostendit; imprimis monet, ut contineant milites, ne studio pugnandi aut spe praedae longius progrediantur; quid iniquitas loci habeat incommodi, proponit; hoc una celeritate posse vitari; occasionis esse rem, non proelii. His rebus expositis signum dat et ab dextra parte alio ascensu eodem tempore Haeduos mittit.

---

rentur izrazi futurom glagola *circumvallati et interclusi* da će biti gotovo opasani, a svaki im izlaz i nabava hrane presječena.

C. 45. 1. *eo* t. j. na *collis nudatus*. — 2. *impedimentorum* tovarnih konja. — *stramentum* samar (plural, jer označuje pojedine samare). — *equitum specie ac simulatione* kao da su konjanici. — *collibus circumvehi* jašiti naokolo po. — 3. *latius* t. j. bliže gradu. — *ostentationis causa* da se pokažu, onako na oko. — Poredaj: *iubet omnes longo circ. easdem regiones petere.* — 4. *hæc* (ovo gibanje). — *ut erat* v. III. 8. 3. — *neque* ali ne. — *tanto spatio* abl. causæ: u tolikoj daljini. — *quid certi esset* što je zapravo. — 5. *eodem iugo* abl. puta: istom kosom. — *inferiore loco* u uvalici. — 6. *illo* onamo (gdje su mislili, da prijeti pogibao). — *ad munitionem* = *ad hunc muniendum*. — 7. *tectis insignibus* abl. aps. učini glavnom rečenicom (*insigne* znak, v. I. 22. 2). — *raros* pomalo, u malenim odjelima. — 8. *quid fieri velit* v. III. 18. 2. — *longius* predaleko. — *quid incommodi habeat iniquitas loci* koliko neprilike zadaje nezgodno tlo (kraj). — 9. *res est occasionis, non prœlii:* sve stoji do zgode, ne do bitke. — 10. *signum (prœlii)*. — *ascensus* v. II. 32. 2., to je abl. puta.

46. Oppidi murus a planitie atque initio ascensus recta regione, si nullus anfractus intercederet, MCC passus aberat: quicquid huc circuitus ad molliendum clivum accesserat, id spatium itineris augebat. A medio fere colle in longitudinem, ut natura montis ferebat, ex grandibus saxis sex pedum murum, qui nostrorum impetum tardaret, praeduxerant Galli atque inferiore omni spatio vacuo relicto superiorem partem collis usque ad murum oppidi densissimis castris compleverant. Milites dato signo celeriter ad munitionem perveniunt eamque transgressi trinis castris potiuntur; ac tanta fuit in castris capiendis celeritas, ut Teutomātus, rex Nitiobrŏgum, subito in tabernaculo oppressus, ut meridie conquieverat, superiore corporis parte nudata, vulnerato equo vix se ex manibus praedantium militum eriperet.

47. Consecutus id, quod animo proposuerat, Caesar receptui cani iussit legionisque decimae, quacum erat, continuo signa constiterunt. At reliquarum legionum milites non exaudito sono tubae, quod satis magna valles intercedebat, tamen a tribunis militum legatisque, ut erat a Caesare praeceptum, retinebantur. Sed elati spe celeris victoriae et hostium fuga et superiorum temporum secundis proeliis nihil adeo arduum sibi esse existimaverunt, quod non virtute consequi possent, neque finem prius sequendi fecerunt, quam muro oppidi portisque appropinquarent. Tum vero ex omnibus urbis partibus orto clamore, qui longius aberant, repentino tumultu perterriti, cum hostem intra portas esse existimarent, sese ex oppido eiecerunt. Matresfamiliae de muro vestem argentumque iactabant et pectore

---

C. 46. 1. *recta regione* ravnim pravcem. — *anfractus* krivudanje, zavoj. — *intercedere* prevedi kao *esse*. — 2. *quicquid* spoji s *circuitus*. — *huc* t. j. k izravnoj udaljenosti. — *ad molliendum clivum:* da se olakša strmina, t. j. da se lakše uspne, dakle: koliko je čovjek preko toga morao obilaziti, da se lakše popne, toliko mu se daljina puta otegla. — 3. *densissimis* adverb.: na gusto. — 5. *tanta fuit celeritas in capiendis c.* tako su brzo zauzeli okol. — *opprimere* zateći. — *ut ... conquieverat* kako je o podne bio legao na počinak. — *se eripere* izmaći.

C. 47. 1. *animo proponere* namisliti. — *receptui* dat. finalis. — *legionis signa constiterunt* odjeli legije ustave se, stanu; *signa* možeš u prijevodu i izostaviti. — 2. *exaudito* učini aktiv. glavnom rečenicom: *etsi non exaudiverunt sonum ...* — *intercedere* po srijedi se pružati. — 3. *elati* razriješi glavnom rečenicom akt.: zanesti. — *arduus* = *difficilis*. — *sequendi (hostes)*. — 4. *tum vero* ali sad (preokret). — *qui aberant* je subjekt glag. *se eiecerunt*. — *intra*

nudo prominentes passis manibus Romanos obtestabantur, ut sibi parcerent neu, sicut Avarici fecissent, ne a mulieribus quidem atque infantibus abstinerent; nonnullae de muris per manus demissae sese militibus tradebant. L. Fabius, centurio legionis VIII., quem inter suos eo die dixisse constabat excitari se Avaricensibus praemiis neque commissurum, ut prius quisquam murum ascenderet, tres suos nactus manipulares atque ab iis sublevatus murum ascendit; hos ipse rursus singulos exceptans in murum extulit.

48. Interim ii, qui ad alteram partem oppidi, ut supra demonstravimus, munitionis causa convenerant, primo exaudito clamore, inde etiam crebris nuntiis incitati, oppidum a Romanis teneri, praemissis equitibus magno concursu eo contenderunt. Eorum ut quisque primus venerat, sub muro consistebat suorumque pugnantium numerum augebat. Quorum cum magna multitudo convenisset, matresfamiliae, quae paulo ante Romanis de muro manus tendebant, suos obtestari et more Gallico passum capillum ostentare liberosque in conspectum proferre coeperunt. Erat Romanis nec loco nec numero aequa contentio; simul et cursu et spatio pugnae defatigati non facile recentes atque integros sustinebant.

49. Caesar, cum iniquo loco pugnari hostiumque augeri copias videret, praemetuens suis ad T. Sextium legatum, quem minoribus castris praesidio reliquerat, misit, ut cohortes ex castris celeriter educeret et sub infimo colle ab dextro latere

---

portas u gradu. — 5. *prominere* nagnuti se (preko zidina). — *passis manibus* v. I. 51. 3. — *neu* = *et ne*. — *ne ... quidem abstinerent* negacija *non* pripada k *abstinerent; non abstinere ab aliquo* (ne štedjeti koga) pogubiti: i neka bar ne pogube ... — 6. *demittere per manus* za ruke spustiti. — 7. *quem constabat:* koji je, znalo se ... — *Avaricensia praemia* je nagrada obećana pred Av. v. 27. 2. — *committere ut* dopustiti, dati, da. — *ipse rursus* on opet. — *singulos* jednoga po jednoga. — *exceptans* je intenzivno od *excipere:* primati za ruku. — *effero* povući.

C. 48. 1. *munitionis causa* = 45. 6. *ad munitionem.* — *primo* = *initio* — *inde* = *deinde.* — *praemissis eq.* razriješi u glavnu rečenicu i spoji s *et.* — 3. *passum capillum* raspletena kosa (kao znak očaja). — *in conspectum proferre* na oči donositi, dizati. — 4. *simul* = *praeterea.* — *spatium pugnae* (duljina borbe) dugotrajna borba. — *recentes atque integros* čili i krepki (jer još nisu bili u borbi i nisu bili izmučeni).

C. 49. 1. *praemetuens suis* u strahu za svoje ljude. — *sub infimo colle*

hostium constitueret, ut, si nostros loco depulsos vidisset, quo minus libere hostes insequerentur, terreret. Ipse paulum ex eo loco cum legione progressus, ubi constiterat, eventum pugnae exspectabat.

50. Cum acerrime comminus pugnaretur, hostes loco et numero, nostri virtute confiderent, subito sunt Haedui visi ab latere nostris aperto, quos Caesar ab dextra parte alio ascensu manus distinendae causa miserat. Hi similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt, ac tametsi dextris umeris exsertis animadvertebantur, quod insigne pacatorum esse consuerat, tamen id ipsum sui fallendi causa milites ab hostibus factum existimabant. Eodem tempore L. Fabius centurio quique una murum ascenderant circumventi atque interfecti muro praecipitabantur. M. Petronius, eiusdem legionis centurio, cum portam excidere conatus esset, a multitudine oppressus ac sibi desperans multis iam vulneribus acceptis manipularibus suis, qui illum secuti erant, 'quoniam', inquit, 'me una vobiscum servare non possum, vestrae quidem certe vitae prospiciam, quos cupiditate gloriae adductus in periculum deduxi. Vos data facultate vobis consulite'. Simul in medios hostes irrupit duobusque interfectis reliquos a porta paulum submovit. Conantibus auxiliari suis, 'frustra', inquit, 'meae vitae subvenire conamini, quem iam sanguis viresque deficiunt. Proinde abite, dum est facultas, vosque ad legionem recipite'. Ita pugnans post paulum concidit ac suis saluti fuit.

---

podno brežuljka. — 2. *constitueret* = *collocaret.* — Poredaj: *ut* (namjerno) *terreret hostes, quominus l. insequerentur (nostros).* — *terrere* = *deterrere; quominus* = *ne; libere* po miloj volji, bez zapreke. — *ubi constiterat* proteže se na *ex eo loco*, v. 47. 1.

C. 50. 1. *ab latere nostris* (dat. incommodi) *aperto* = *ab l. ap. nostro.* — *similitudine arm. (cum Gallicis)* — *manus (hostium); distinendae* v. II. 5. 2. — 2. *dextris umeris exsertis* (abl. qualit.) *animadvertebantur* pa premda su naši vidjeli, da im je desno rame odgaljeno. — *pacatus* miran, prijatelj. — *id ipsum* upravo to. — *sui* proteže se na *milites.* — 4. *excidere* probiti. — *oppressus* prevedi aktivno. — *sibi desperans* (u očaju) tumači se s abl. aps. *multis ... acceptis:* kad je dopao ... — *prospicere* = *consulere.* — *adductus* uz abl. causae ne treba prevesti. — *data facultate* abl. aps.: upotrijebite priliku i ... — 6. *subvenire vitae alicuius* spasiti čiji život, glavu. — *sanguis me deficit* nestaje mi krvi. — *post paulum* malo zatim.

1 **51.** Nostri, cum undique premerentur, XLVI centurionibus amissis deiecti sunt loco. Sed intolerantius Gallos insequentes legio decima tardavit, quae pro subsidio paulo aequiore loco
2 constiterat. Hanc rursus XIII. legionis cohortes exceperunt, quae ex castris minoribus eductae cum T. Sextio legato ceperant
3 locum superiorem. Legiones, ubi primum planitiem attigerunt,
4 infestis contra hostes signis constiterunt. Vercingetorix ab radicibus collis suos intra munitiones reduxit. Eo die milites sunt paulo minus septingenti desiderati.

1 **52.** Postero die Caesar contione advocata temeritatem cupiditatemque militum reprehendit, quod sibi ipsi iudicavissent, quo procedendum aut quid agendum videretur, neque signo recipiendi dato constitissent neque a tribunis militum legatisque
2 retineri potuissent. Exposuit, quid iniquitas loci posset, quid ipse ad Avaricum sensisset, cum sine duce et sine equitatu deprehensis hostibus exploratam victoriam dimisisset, ne parvum modo detrimentum in contentione propter iniquitatem loci
3 accideret. Quantopere eorum animi magnitudinem admiraretur, quos non castrorum munitiones, non altitudo montis, non murus oppidi tardare potuisset, tantopere licentiam arrogantiamque reprehendere, quod plus se quam imperatorem de victoria atque exitu rerum sentire existimarent; nec minus se
4 a milite modestiam et continentiam quam virtutem atque animi magnitudinem desiderare.

1 **53.** Hac habita contione et ad extremam orationem confirmatis militibus, ne ob hanc causam animo permoverentur neu, quod iniquitas loci attulisset, id virtuti hostium tribuerent,

---

C. 51. 1. *intolerantius* suviše žestoko. — *pro subsidio* kao pomoć, pričuva. — 2. *excipere* izmijeniti. — *attingere* dohvatiti se. — *infestis contra hostes signis constiterunt* okrenu se u bojnom redu protiv nepr. — *desiderari* izginuti.

C. 52. 1. *mihi ipsi iudico* odredujem sam sebi (a ne čekam na zapovijed vojskovođe). — *signo recip. dato* razriješi sa: kad im je dao znak na uzmak. — 2. *iniquitas loci* = *iniquus locus*. — *deprehensis hostibus* razriješi: *cum deprehendisset hostes* ... (zateći) i spoji sa: a opet. — *(ex manibus) dimittere* pustiti iz ruke. — *explorata vic.* sigurna pobjeda. — *parvum modo:* ma samo malen. — *accidere* = *accipi*. — 3. *animi magnitudo* srčanost, junaštvo. — *quos* = *cum eos* (kauzalno). — *plus sentire de* bolje se razumjeti u ... — *exitus rerum* uspjeh. — 4. *modestia* poslušnost; *continentia* usprezanje. — *desiderare* tražiti.

C. 53. 1. *contione* = *oratione (apud milites)*. — *ad extremam or.* na

eădem de profectione cogitans, quae ante senserat, legiones ex castris eduxit aciemque idoneo loco constituit. Cum Vercingetorix nihilo magis in aequum locum descenderet, levi facto 2
equestri proelio atque secundo in castra exercitum reduxit. Cum hoc idem postero die fecisset, satis ad Gallicam ostentationem minuendam militumque animos confirmandos factum 3
existimans in Haeduos movit castra. Ne tum quidem insecutis 4
hostibus tertio die ad flumen Elăver pontem reficit exercitumque traducit.

54. Ibi a Viridomaro atque Eporedorige Haeduis appellatus 1
discit cum omni equitatu Litaviccum ad sollicitandos Haeduos profectum; opus esse ipsos antecedere ad confirmandam civitatem. Etsi multis iam rebus perfidiam Haedorum perspectam 2
habebat atque horum discessu maturari defectionem civitatis existimabat, tamen eos retinendos non censuit, ne aut inferre iniuriam videretur aut dare timoris aliquam suspicionem. Discedentibus his breviter sua in Haeduos merita exposuit, quos 3
et quam humiles accepisset, compulsos in oppida, multatos agris, omnibus ereptis copiis, imposito stipendio, obsidibus summa cum contumelia extortis, et quam in fortunam quamque in amplitudinem deduxisset, ut non solum in pristinum statum redissent, sed omnium temporum dignitatem et gratiam ante- 4
cessisse viderentur. His datis mandatis eos ab se dimisit.

55. Noviodunum erat oppidum Haeduorum ad ripas Ligeris 1
opportuno loco positum. Huc Caesar omnes obsides Galliae, 2
frumentum, pecuniam publicam, [suorum atque exercitus impedimentorum magnam partem] contulerat; huc magnum 3
numerum equorum huius belli causa in Italia atque Hispania

---

kraju govora. — *animo permoveri* = *permoveri* 40. 4. — 2. *nihilo magis (quam antea)* ipak nije — *atque* i to. — 3. *ostentationem minuere* poniziti junačenje. — 4. *ne tum quidem* spoji s *insecutis*, a abl. aps. razriješi.

C. 54. 1. *appellatus a:* nagovoriti. — *confirmandam* = *in officio continendam* v. III. 11. 2. — *perspectam habebat* v. I. 9. 3. *habere obstrictas*. — *non censuit* negacija pripada k *retinendos*. — *dare tim. suspicionem* v. VI. 7. 8. — 3. *discedentibus* na polasku. — *quos et quam humiles:* kakve ih je i kako ponižene našao. — *multare aliqua re* za kazan što oteti. — *extortis:* prisiljeni da dadu. — 4. *omnium* (dodaj: prijašnjih). — *antecedere* = *maiorem dignitatem* ... *quam* ... *habuissent, consecuti esse:* nego su stekli veće dostojanstvo i ugled, no što su ga ikad prije imali.

C. 55. 3. *coëmptum* razriješi relat. rečenicom. — 4. *de statu:* tumači se

coëmtum miserat. Eo cum Eporedorix Viridomarusque venis-
4 sent et de statu civitatis cognovissent, Litaviccum Bibracte ab Haeduis receptum, quod est oppidum apud eos maximae auctoritatis, Convictolitavem magistratum magnamque partem senatus ad eum convenisse, legatos ad Vercingetorigem de pace et amicitia concilianda publice missos, non praetermittendum
5 tantum commodum existimaverunt. Itaque interfectis Novioduni custodibus quique eo negotiandi causa convenerant, pecu-
6 niam atque equos inter se partiti sunt; obsides civitatum
7 Bibracte ad magistratum deducendos curaverunt; oppidum, quod a se teneri non posse iudicabant, ne cui esset usui Roma-
8 nis, incenderunt; frumenti, quod subito potuerunt, navibus avexerunt, reliquum flumine atque incendio corruperunt. Ipsi ex finitimis regionibus copias cogere, praesidia custodiasque ad ripas Ligeris disponere equitatumque omnibus locis iniciendi timoris causa ostentare coeperunt, si ab re frumentaria Ro-
9 manos excludere aut adductos inopia in provinciam expellere
10 possent. Quam ad spem multum eos adiuvabat, quod Liger ex nivibus creverat, ut omnino vado non posse transiri videretur.

1 **56.** Quibus rebus cognitis Caesar maturandum sibi censuit, si esset in perficiendis pontibus periclitandum, ut prius, quam essent maiores eo coactae copiae, dimicaret. Nam ne commutato
2 consilio iter in provinciam converteret, ut non nemo tum quidem necessario faciendum existimabat, cum infamia atque indignitas rei et oppositus mons Cebenna viarumque difficultas impediebat, tum maxime, quod abiuncto Labieno atque iis legionibus, quas una miserat, vehementer timebat. Itaque admodum magnis
3 diurnis nocturnisque itineribus confectis contra omnium opi-

akuzativima s inf. — *quod* a to. — *maximæ auctoritatis* veoma znamenit. — *publice = publico consilio* v. I. 16. 1. — *de concilianda* da uglave. — *commodum = opportunitatem:* tako dobra zgoda. — 5. *quique = iisque, qui.* — 7. *ne cui usui esset* da ne bude od kakve koristi. — 8. *frumenti quod* kao *navium quod* v. III. 16. 2. — *subito* u onaj mah. — *corrumpere fl. atque inc.* (uništili vodom i vatrom) baciti u vodu i vatru. — 9. *adductos inopia =* glađu. — 10. *ad spem adiuvare* u nadi krijepiti. — *ex nivibus crescere* od snijega nabujati. — *vado ... transiri* pregaziti.

C. 56. 1. *si ... periclitandum* umetni u namjernu rečenicu; *periclitari* izvrći se opasnosti t. j. bitke; doći do borbe. — 2. *iter convertere* v. I. 23. 3. — *infamia* ruglo (u očima Gala); *indignitas rei* sramota (jer nije dostojno Rimljanina). — *abiuncto = separato* dativ uz *timere.* — 3. *iter conficere* prevaliti put,

nionem ad Ligerim venit vadoque per equites invento pro rei 4
necessitate opportuno, ut brachia modo atque umeri ad sustinenda arma liberi ab aqua esse possent, disposito equitatu, qui vim fluminis refringeret, atque hostibus primo aspectu perturbatis incolumem exercitum traduxit frumentumque in agris et pecoris copiam nactus repleto his rebus exercitu iter 5
in Senones facere instituit.

57. Dum haec apud Caesarem geruntur, Labienus eo sup- 1
plemento, quod nuper ex Italia venerat, relicto Agedinci, ut esset impedimentis praesidio, cum quattuor legionibus Luteciam proficiscitur. Id est oppidum Parisiorum, quod positum est in insula fluminis Sequănae. Cuius adventu ab hostibus cognito 2
magnae ex finitimis civitatibus copiae convenerunt. Summa imperii traditur Camulogĕno Aulerco, qui prope confectus 3
aetate tamen propter singularem scientiam rei militaris ad eum est honorem evocatus. Is cum animadvertisset perpetuam esse 4
paludem, quae influeret in Sequanam atque illum omnem locum magnopere impediret, hic consēdit nostrosque transitu prohibere instituit.

58. Labienus primo vineas agere, cratibus atque aggere 1
paludem explere atque iter munire conabatur. Postquam id 2
difficilius fieri animadvertit, silentio e castris tertia vigilia egressus eodem, quo venerat, itinere Metiosēdum pervenit. Id 3
est oppidum Senonum in insula Sequanae positum, ut paulo ante de Lutecia diximus. Deprehensis navibus circiter quinquaginta 4
celeriterque coniunctis atque eo militibus impositis et rei novitate perterritis oppidanis, quorum magna pars erat ad bellum evocata, sine contentione oppido potitur. Refecto ponte, quem

razriješi u glavnu rečenicu. — 4. *pro rei necessitate* za nevolju. — *ut = ita tamen ut.* — *sustinere = sublevare.* — *incolumis* bez gubitka, sretno. — 5. *replere* = opskrbiti. — *instituit = cœpit.*

C. 57. 1. *relicto sup.* — *supplementum reliquit et.* — 3. *summa imperii* v. 20. 5. — *prope confectus ætate:* pa premda je već iznemogao od starosti. — *evocare ad* pozvati na što. — 4. *perpetuam esse* sterati se bez prekida. — *impedire* činiti nepristupnim. — *prohibere aliquem aliqua re* braniti kome što.

C. 58. 1. *vineas agere* v. II. 12. 3. — *agger* v. 23. 2. — *explere* zatrpati. — *iter munire* sagraditi put. — 2. *vigilia* v. I. 12. 2. — 4. *deprehensis, coniunctis* i *iniectis* učini glavnim rečenicama. — s abl. aps. .... *perterritis oppidanis* započni novu glavnu rečenicu. — *deprehendere* uhvatiti. — *rei novitate*

superioribus diebus hostes resciderant, exercitum traducit et
5 secundo flumine ad Luteciam iter facere coepit. Hostes re
cognita ab iis, qui Metiosedo profugerant, Luteciam incendi
6 pontesque eius oppidi rescindi iubent; ipsi profecti a palude
in ripa Sequanae e regione Luteciae contra Labieni castra
consĭdunt.

1 **59.** Iam Caesar a Gergovia discessisse audiebatur, iam de
Haeduorum defectione et secundo Galliae motu rumores affe-
rebantur, Gallique in colloquiis interclusum itinere et Ligeri
Caesarem inopia frumenti coactum in provinciam contendisse
confirmabant. Bellovăci autem defectione Haeduorum cognita,
2 qui ante erant per se infideles, manus cogere atque aperte
3 bellum parare coeperunt. Tum Labienus tanta rerum commu-
tatione longe aliud sibi capiendum consilium, atque antea sen-
serat, intellegebat neque iam, ut aliquid acquireret proelioque
hostes lacesseret, sed ut incolumem exercitum Agedincum
4 reduceret, cogitabat. Namque altera ex parte Bellovaci, quae
civitas in Gallia maximam habet opinionem virtutis, instabant,
alteram Camulogenus parato atque instructo exercitu tenebat;
tum legiones a praesidio atque impedimentis interclusas maxi-
mum flumen distinebat. Tantis subito difficultatibus obiectis
ab animi virtute auxilium petendum videbat.

1 **60.** Itaque sub vesperum consilio convocato cohortatus,
ut ea, quae imperasset, diligenter industrieque administrarent,
naves, quas Metiosedo deduxerat, singulas equitibus Romanis
2 attribuit et prima confecta vigilia quattuor milia passuum

---

nov, nenadan događaj. — *eo* = *in eas*. — 5. *secundo flumine* niz rijeku. — *ad* prema. — 6. *ipsi (hostes)*. — *e regione* v. 35. 1. — *contra* nasuprot.

C. **59.** 1. *secundus* uspješan. — *in colloquiis* spoji s *confirmabant*. — *itinere et Ligeri* put preko Ligera. — *interclusum* pretvori u rečenicu zavisnu od *confirmabant*. — 2. *qui* se proteže na *Bellovaci*. — 3. *tanta ... commutatione* kod tolike promjene prilika. — *sentire* smisliti. — *longe aliud ... atque* kud i kamo drugačiju ... nego. — *neque iam ... cogitabat, ut*. — 4. *Bellovaci ... instabant*. — *quae civ.* a ovaj. — *altera ex parte ... alteram (partem fluminis)*. — *tum* pa onda. — *interclusas distinebat* kao *abditi latebant* itd. (pleonazam): rastavljati. — 5. *obiectis* ne treba prevesti: kod tolikih nenadanih neprilika. — *ab virtute animi*: u smionoj odluci, u srčanosti.

C. **60.** 1. *consilio convoc. cohortatus* v. 29. 1. — *quae imperasset* njegove zapovijedi. — 2. *prima confecta vig.* poslije prve noćne straže. — 3. *adverso*

secundo flumine silentio progredi ibique se exspectare iubet.
Quinque cohortes, quas minime firmas ad dimicandum esse
existimabat, castris praesidio relinquit; quinque eiusdem legio-
nis reliquas de media nocte cum omnibus impedimentis adverso 3
flumine magno tumultu proficisci imperat. Conquirit etiam
lintres; has magno sonitu remorum incitatas in eandem partem 4
mittit. Ipse post paulo silentio egressus cum tribus legionibus
eum locum petit, naves appelli iusserat.

61. Eo cum esset ventum, exploratores hostium, ut omni 1
fluminis parte erant dispositi, inopinantes, quod magna subito
erat coorta tempestas, a nostris opprimuntur; exercitus equi-
tatusque equitibus Romanis administrantibus, quos ei negotio 2
praefecerat, celeriter transmittitur. Uno fere tempore sub
lucem hostibus nuntiatur, in castris Romanorum praeter con-
suetudinem tumultuari, et magnum ire agmen adverso flumine 3
sonitumque remorum in eadem parte exaudiri et paulo infra
milites navibus transportari. Quibus rebus auditis, quod existi- 4
mabant tribus locis transire legiones atque omnes perturbatos
defectione Haeduorum fugam parare, suas quoque copias in
tres partes distribuerunt. Nam praesidio e regione castrorum 5
relicto et parva manu Metiosedum versus missa, quae tantum
progrederetur, quantum naves processissent, reliquas copias
contra Labienum duxerunt.

62. Prima luce et nostri omnes erant transportati, et ho- 1
stium acies cernebatur. Labienus milites cohortatus, ut suae 2
pristinae virtutis et secundissimorum proeliorum memoriam
retinerent atque ipsum Caesarem, cuius ductu saepenumero
hostes superassent, praesentem adesse existimarent, dat signum
proelii. Primo concursu ab dextro cornu, ubi septima legio 3

---

flumine uz rijeku. — 4. *magno sonitu rem. incitatas* učini uklopljenom rečenicom ... pa ih — a jurile su uz jako udaranje vesala. — *egressus* razriješi usporedno s *petit* i spoji s *et*. — *quo* t. j. 4000 koraka od tabora.

C. **61.** 1. *omni fl. parte* = svuda uz rijeku. — *opprimere* napasti. — 2. *administrantibus equitibus* — a vršili su to konj. r. — *negotio praeficere* povjeriti posao. — 3. *tumultuari* ovdje pasivno (inače samo kao v. deponens): rogobori se. — 5. *e regione* nasuprot. — *quae* (namjerno).

C. **62.** 2. *ut ... retinerent* v. II. 21. 2. — *cuius ductu* = *quo duce* pod čijim zapovjedništvom. — *praesentem adesse* pleonazam: glavom biti ovdje. —

constiterat, hostes pelluntur atque in fugam coniciuntur; ab sinistro, quem locum duodecima legio tenebat, cum primi ordines hostium transfixi telis concidissent, tamen acerrime reliqui
4 resistebant, nec dabat suspicionem fugae quisquam. Ipse dux
5 hostium Camulogenus suis aderat atque eos cohortabatur. At
6 incerto etiam nunc exitu victoriae, cum septimae legionis tribunis esset nuntiatum, quae in sinistro cornu gererentur, post tergum hostium legionem ostenderunt signaque intulerunt. Ne
7 eo quidem tempore quisquam loco cessit, sed circumventi omnes
8 interfectique sunt. Eandem fortunam tulit Camulogenus. At ii, qui in praesidio contra castra Labieni erant relicti, cum proelium commissum audissent, subsidio suis ierunt collemque ceperunt, neque nostrorum militum victorum impetum sustinere potue-
9 runt. Sic cum suis fugientibus permixti, quos non silvae
10 montesque texerunt, ab equitatu sunt interfecti. Hoc negotio confecto Labienus revertitur Agedincum, ubi impedimenta totius exercitus relicta erant; inde cum omnibus copiis ad Caesarem pervĕnit.

1 **63.** Defectione Haeduorum cognita bellum augetur. Lega-
2 tiones in omnes partes circummittuntur: quantum gratia,
3 auctoritate, pecunia valent, ad sollicitandas civitates utuntur; nacti obsides, quos Caesar apud eos deposuerat, horum supplicio
4 dubitantes territant. Petunt a Vercingetorige [Haedui], ut ad se veniat rationesque belli gerendi communicet. Re impetrata
5 contendunt, ut ipsis summa imperii tradatur, et re in controversiam deducta totius Galliae concilium Bibracte indicitur.
6 Conveniunt undique frequentes. Multitudinis suffragiis res permittitur: ad unum omnes Vercingetorigem probant impe-

---

3. *ab dextro c.* na desnom krilu. — 4. *dare suspicionem fugæ* v. VI. 7. 8. — *adesse alicui* biti uz koga. — 6. *exitu = eventu.* — *ostendere* v. III. 20. 4. — *signa intulerunt* v. I. 25. 7. — 7. *loco cedere* maknuti se s mjesta. — 8. *fortunam ferre* v. III. 8. 3. — 9. *permixti* učini glagolom glavne rečenice i spoji s *et: permixti sunt et quos non (præter eos, quos).*

C. 63. 1. *augeri* = jače planuti. — 2. *quantum ... valent* je objekt od *utuntur.* — 3. *deponere* ostaviti kod. — *supplicio horum* (smaknućem njihovim) t. j. da će ih smaknuti. — *dubitantes* one, koji su se nećkali. — 4. *rationes b. g. communicare* savjetovati se, kako će voditi rat, da s njima stvori osnovu, kako će ... — 5. *contendere = postulare.* — *res in controversiam deducitur* dolazi do svade. — 6. *frequentes* adverb. u velikom broju. — *multit. suffragiis res*

ratorem. Ab hoc concilio Remi, Lingŏnes, Treveri afuerunt: 7
illi, quod amicitiam Romanorum sequebantur; Treveri, quod aberant longius et ab Germanis premebantur, quae fuit causa, quare toto abessent bello et neutris auxilia mitterent. Magno 8
dolore Haedui ferunt se deiectos principatu, queruntur fortunae commutationem et Caesaris indulgentiam in se requirunt, neque tamen suscepto bello suum consilium ab reliquis separare audent. Inviti summae spei adulescentes Eporedorix et Virido- 9
marus Vercingetorigi parent.

64. Ille imperat reliquis civitatibus obsides diemque ei rei 1
constituit sextum decimum; omnes equites, XV milia numero, celeriter convenire iubet. Peditatu, quem antea habuerit, se fore contentum dicit, neque fortunam temptaturum aut acie dimicaturum, sed, quoniam abundet equitatu, perfacile esse 2
factu frumentationibus pabulationibusque Romanos prohibere; aequo modo animo sua ipsi frumenta corrumpant aedificiaque 3
incendant, qua rei familiaris iactura perpetuum imperium libertatemque se consequi videant. His constitutis rebus Haeduis Segusiavisque, qui sunt finitimi provinciae, decem milia peditum 4
imperat; huc addit equites octingentos. His praeficit fratrem Eporedorigis bellumque inferre Allobrogibus iubet. Altera ex 5
parte Gabălos proximosque pagos Arvernorum in Helvis, item 6
Rutēnos Cadurcosque ad fines Volcarum Arecomicorum depopulandos mittit. Nihilo minus clandestīnis nuntiis legationibus- 7
que Allobrŏgas sollicitat, quorum mentes nondum ab superiore bello resedisse sperabat. Horum principibus pecunias, civitati 8
autem imperium totius provinciae pollicetur.

---

permittitur odluku ostave glasovanju naroda. — *probare* s dva akuz. priznati. — 7. *a concilio aberant* nije bilo na skupštini. — *amicitiam sequebantur* prigrliti prijateljstvo. — *quæ fuit* a to je bio. — *toto bello* abl. temporis. — 8. *magno ... ferunt* podnesu veoma bolno. — *delectos:* oteti, lišiti koga čega. — *indulgentiam* dobrostivost, naklonost. — *requirere* opet tražiti, čeznuti za. — *suscepto bello* abl. aps. u kauzalnom značenju. — 9. *summæ spei* genit. qualit. = *summa spe prædilos.*

C. 64. 1. *ei rei,* t. j. za predaju talaca. — 2. *perfacile esse factu* v. I. 3. 6. — 3. *modo* samo neka. — *æquo animo* mirne duše. — 4. *qua = cum* (kauzalno) *ea.* — *perpetuus* trajan. — 7. *nihilo minus* pored toga. — *quorum mentes ... sperabat* a nadao se, da. — *mens mea non resedit* (od *resido*) *ab re* nisam se smirio od.

65. Ad hos omnes casus provisa erant praesidia cohortium duarum et viginti, quae ex ipsa coactă provincia ab L. Caesare legato ad omnes partes opponebantur. Helvii sua sponte cum finitimis proelio congressi pelluntur et C. Valerio Domnotauro, Cabūri filio, principe civitatis, compluribusque aliis interfectis intra oppida ac muros compelluntur. Allobroges crebris ad Rhodanum dispositis praesidiis magna cum cura et diligentia suos fines tuentur. Caesar, quod hostes equitatu superiores esse intellegebat et interclusis omnibus itineribus nulla re ex provincia atque Italia sublevari poterat, trans Rhenum in Germaniam mittit ad eas civitates, quas superiorĭbus annis pacaverat, equitesque ab his arcessit et levis armaturae pedites, qui inter eos proeliari consuerant. Eorum adventu, quod minus idoneis equis utebantur, a tribunis militum reliquisque equitibus Romanis atque evocatis equos sumit Germanisque distribuit.

66. Interea, dum haec geruntur, hostium copiae ex Arvernis equitesque, qui toti Galliae erant imperati, conveniunt. Magno horum coacto numero, cum Caesar in Sequanos per extremos Lingonum fines iter faceret, quo facilius subsidium provinciae ferre posset, circiter milia passuum decem ab Romanis trinis castris Vercingetorix consēdit convocatisque ad concilium praefectis equitum venisse tempus victoriae demonstrat. Fugere in provinciam Romanos Galliaque excedere. Id sibi ad praesentem obtinendam libertatem satis esse; ad reliqui temporis pacem atque otium parum profici; maioribus enim coactis copiis reversuros neque finem bellandi facturos. Proinde in agmine impeditos adoriantur. Si pedites suis auxilium ferant

---

C. 65. 1. *ad* za. — *provisa* prirediti. — *cohortium* genit. apozitivan. — *quæ ... coacta* (razriješi: *coacta erant et ...*) *opponebantur* prevedi aktivno. — 2. *sua sponte* sami za sebe, t. j. bez pomoći Cezarove. — *oppida ac muros* za gradske zidine. — 4. *interclusis ... itineribus* v. III. 3. 2. — *nulla re ... sublevari* nije mogao dobiti nikakve pomoći. — *pacare* pokoriti. — *levis ... consuerant* vidi o tom I. 48. 5. — *arcessit (mercede).* — 5. *adventu* abl. temp. — *utor equo* imam konja. — *evocati* dobrovoljci.

C. 66. 2. *per extremos fines* granicom. — 3. *convocatis* učini glavnom rečenicom. — 4. *præsentem = in præsentia* zasad. — *reliqui temporis = perpetuam, futuram.* — *parum profici* slabo pomaže. — *reversuros* sc. *Romanos.* — 5. *in agmine* na putu; *impeditus* pod bremenom, prtljagom v. III. 24. 3. —

atque in eo morentur, iter facere non posse; si, id quod magis futurum confidat, relictis impedimentis suae saluti consulant, et usu rerum necessariarum et dignitate spoliatum iri. Nam de equitibus hostium, quin nemo eorum progredi modo extra agmen audeat, ne ipsos quidem debere dubitare. Id quo maiore faciant animo, copias se omnes pro castris habiturum et terrori hostibus futurum. Conclamant equites: sanctissimo iure iurando confirmari oportere, ne tecto recipiatur, ne ad liberos, ne ad parentes, ad uxorem aditum habeat, qui non bis per agmen hostium perequitaverit.

67. Probata re atque omnibus iure iurando adactis postero die in tres partes distrĭbuto equitatu duae se acies ab duobus lateribus ostendunt, una a primo agmine iter impedire coepit. Qua re nuntiata Caesar suum quoque equitatum tripertito divisum contra hostem ire iubet. Pugnatur una omnibus in partibus. Consistit agmen; impedimenta inter legiones recipiuntur. Si qua in parte nostri laborare aut gravius premi videbantur, eo signa inferri Caesar aciemque converti iubebat; quae res et hostes ad insequendum tardabat et nostros spe auxilii confirmabat. Tandem Germani ab dextro latere summum iugum nacti hostes loco depellunt; fugientes usque ad flumen, ubi Vercingetorix cum pedestribus copiis consederat, persequuntur compluresque interficiunt. Qua re animadversa reliqui,

---

morari in eo (sc. *in ferendo auxilio*) tim se zadržati, zabaviti. — *id quod ... confidat* a tomu se više nada. — *relictis imp.* razriješi *si relinquant et.* — *saluti consulere* pobrinuti se za svoju glavu, život. — *usus rer. necessariarum* sve, što im treba. — *dignitas* ugled, čast (sramotno je za vojsku ostaviti prtljagu). — 6. *de equitibus hostium* umetni u zavisnu rečenicu: *nemo de equitibus hostium...; quin ... audeat* metni straga rečenice: *ne ipsos ... dubitare ...* — *modo* ma samo; spoji s *progredi* (a kamo li da će zametnuti borbu). — *maiore animo* srčanije — *habere* držati (spremne). — 7. *iure iurando confirmare* zakleti se zakletvom. — *tecto recipere* primiti pod krov. — *aditum habeo* smijem doći pred. — *qui non ... perequitaverit* je subjekt glagolima *recipiatur ... habeat.*

C. 67. 1. *probata re* prijedlog prihvate. — *iure iurando adigi* svi su se morali zakleti. — S *postero die* započni novu rečenicu. — abl. aps. *distributo equitatu* razriješi glavnom rečenicom — *acies = manus.* — *ab duobus lateribus (agminis Romani).* — *a primo agmine* vojsci sprijeda. — 2. *una = simul.* — 3. *recipere inter* uzeti u sredinu (to je bio običan hodni red vojske). — 4. *laborare* stradati. — *nostri = equites.* — 5. *ad insequendum tardare* v. 26. 2. i I. 25. 3. — *nacti summum iugum* dokopaju se vrhunca gore. — *loco depellunt* v. 49. 2. — 7. *proximis comitiis* abl. temp. za posljednjega izbora.

ne circumirentur, veriti se fugae mandant. Omnibus locis fit caedes. Tres nobilissimi Haedui capti ad Caesarem perducuntur: Cotus, praefectus equitum, qui controversiam cum Con-
7 victolitave proximis comitiis habuerat, et Cavarillus, qui post defectionem Litavicci pedestribus copiis praefuerat, et Eporedorīx, quo duce ante adventum Caesaris Haedui cum Sequanis bello contenderant.

1 **68.** Fugato omni equitatu Vercingetorix copias suas, ut pro castris collocaverat, reduxit protinusque Alesiam, quod est oppidum Mandubiorum, iter facere coepit celeriterque impedimenta ex castris educi et se subsequi iussit. Caesar impedi-
2 mentis in proximum collem ductis, duabus legionibus praesidio relictis, secutus hostes, quantum diei tempus est passum, circiter tribus milibus ex novissimo agmine interfectis altero die ad Alesiam castra fecit. Perspecto urbis situ perterritisque
3 hostibus, quod equitatu, qua maxime parte exercitus confidebant, erant pulsi, adhortatus ad laborem milites Alesiam circumvallare instituit.

1 **69.** Ipsum erat oppidum in colle summo admodum edito
2 loco, ut nisi obsidione expugnari non posse videretur; cuius
3 collis radices duo duabus ex partibus flumina subluebant. Ante
4 oppidum planities circiter milia passuum tria in longitudinem patebat; reliquis ex omnibus partibus colles mediocri interiecto spatio pari altitudinis fastigio oppidum cingebant. Sub muro,
5 quae pars collis ad orientem solem spectabat, hunc omnem locum copiae Gallorum compleverant fossamque et maceriam in altitudinem sex pedum praeduxerant. Eius munitionis, quae
6 ab Romanis instituebatur, circuitus XI milia passuum tenebat.

C. 68. 1. *quod* a to. — 2. *ductis* i *relictis* učini glavnim rečenicama, tako i *secutus*. — S *circiter tribus* započni novu rečenicu, ali *interfectis* razriješi u glavnu rečenicu. — *ex novissimo agmine (hostium)* v. I. 15. 2. — 3. *equitatu* (abl. limit.) *pelli* što im je konjaništvo bilo poraženo. — *qua parte exercitus* a u ovaj su se dio vojske. — *labor* posao = *opus* (kod utvrda).

C. 69. 1. *in colle summo* na vrh brijega. — *admodum edito loco* na dosta visokom mjestu. — *nisi ... non* samo. — 3. *mediocri spatio interiecto* u nevelikoj daljini (od grada). — *pari altitudinis fastigio* vršKom jednako visoki. — 5. *quae pars ... hunc omnem locum = omnem eam partem collis, quae*. — *complere* pokriti. — *praeduxerant* v. 46. 3. — 6. *instituere* graditi. — *tenere*

Castra opportunis locis erant posita ibique castella viginti tria 7
facta; quibus in castellis interdiu stationes ponebantur, ne qua subito eruptio fieret; haec eadem noctu excubitoribus ac firmis praesidiis tenebantur.

70. Opere instituto fit equestre proelium in ea planitie, 1
quam intermissam collibus tria milia passuum in longitudinem patere supra demonstravimus. Summa vi ab utrisque contenditur. Laborantibus nostris Caesar Germanos submittit legio- 2
nesque pro castris constituit, ne qua subito irruptio ab hostium peditatu fiat. Praesidio legionum addito nostris animus auge- 3
tur; hostes in fugam coniecti se ipsi multitudine impediunt atque angustioribus portis relictis coartantur. Germani acrius 4
usque ad munitiones persequuntur. Fit magna caedes; nonnulli 5
relictis equis fossam transire et maceriam transcendere conantur. Paulum legiones Caesar, quas pro vallo constituerat, promoveri iubet. Non minus, qui intra munitiones erant Galli, 6
perturbantur; veniri ad se confestim existimantes ad arma conclamant; nonnulli perterriti in oppidum irrumpunt. Vercin- 7
getorix iubet portas claudi, ne castra nudentur. Multis interfectis, compluribus equis captis Germani sese recipiunt.

71. Vercingetorix, priusquam munitiones ab Romanis per- 1
ficiantur, consilium capit omnem ab se equitatum noctu dimittere. Discedentibus mandat, ut suam quisque eorum civi- 2
tatem adeat omnesque, qui per aetatem arma ferre possint, ad bellum cogant. Sua in illos merita proponit obtestaturque, ut suae salutis rationem habeant, neu se optime de communi 3

---

obuhvatati. — *castella* su utvrde: bastije, što vire iz opsadne linije, v. I. 8. 2. — *stationes* v. II. 18. 3. — *tenere* čuvati.

C. 70. 1. *quam supra demonstravimus* za koju smo prije (t. j. 69. 3.) rekli, da. — *intermissam collibus* v. 17. 1. (slobodna od brežulj.) među brežuljcima. — 2. *laborantibus submittit* v. I. 52. 7. — *constituit = collocat*. — 3. *praesidio addito* ta zaštita od legija (*addito* izostavi). — *animum augere* osokoliti. — *angustioribus portis relictis* kako su ostavili vrata (u zidu) pretijesna. — *coartari* zbiti se u rpu. — 5. *promoveri* naprijed se pomaknuti (prema gradu). — 6. *non minus (quam equites)*. — *existimantes veniri ad se:* držeći, da idu na njih. — *ad arma conclamant* poviknu na oružje. — *nudentur* sc. *defensoribus* ne ostane bez braničâ (jer bi vojnici iz okola pobjegli u grad).

C. 71. 2. *discedentibus* v. 54. 3. — *ad bellum cogere* dići na vojsku. — 3. *rationem habere* v. V. 27. 7. — *in cruciatum dedere* predati na muke. —

libertate meritum hostibus in cruciatum dedant. Quod si indiligentiores fuerint, milia hominum delecta octoginta una secum
4 interitura demonstrat. Ratione inita frumentum se exigue
5 dierum XXX habere, sed paulo etiam longius tolerari posse parcendo. His datis mandatis, qua nostrum opus erat intermis-
6 sum, secunda vigilia silentio equitatum dimittit. Frumentum
7 omne ad se referri iubet; capitis poenam iis, qui non paruerint, constituit; pecus, cuius magna erat copia ab Mandubiis com-
8 pulsa, viritim distribuit; frumentum parce et paulatim metiri instituit. Copias omnes, quas pro oppido collocaverat, in oppi-
9 dum recipit. His rationibus auxilia Galliae exspectare et bellum parat administrare.

1 **72.** Quibus rebus cognitis ex perfŭgis et captivis Caesar haec genera munitionis instituit. Fossam pedum XX derectis lateribus duxit, ut eius fossae sŏlum tantundem pateret, quan-
2 tum summa fossae labra distarent. Reliquas omnes munitiones ab ea fossa passus quadringentos reduxit hoc consilio, quoniam tantum spatium esset necessario complexus, nec facile totum opus corona militum cingeretur, ne de improviso aut noctu ad munitiones hostium multitudo advolaret, aut interdiu tela in
3 nostros operi destinatos conicere posset. Hoc intermisso spatio duas fossas quindecim pedes latas, eadem altitudine perduxit; quarum interiorem campestribus ac demissis locis aqua ex
4 flumine derivata complevit. Post eas aggerem ac vallum XII

---

indiligentiores fuerint ne budu marili (za nj). — *delecta hominum* po izbor ljudi. — 4. *ratione inita* po računu. — *exigue* jedva. — *tolerari* izdržati, istrajati. — *parcendo* štedeći. — *dimittit (ea parte) qua* onuda, gdje još nije bilo opkopa. — 9. *his rationibus* na taj način. — *parat* spremiti se.

C. 72. 1. *hæc genera munitionis* ovakve opkope. — *pedum XX:* širok. — *derectis lateribus* abl. qual. s okomitim stranama. — *solum* dno. — *tantundem pateret* išlo u širinu baš toliko. — *summa labra distarent* gornji krajevi bili razdaleko. — 2. *reducere* podići straga, za čim. — *hoc consilio* spoji s *ne aut... advolaret aut ... posset,* a uzročnu rečenicu *quoniam* umetni zgodno u nami jernu. — *tantum spatium complecti* obuhvatiti t. prostor. — *totum opus* = *omnes munitiones* (kao cjelina). — *corona militum* (vijencem vojnika, naokolo s vojnicima). — *operi destinatos* određen za posao. — 3. *h. intermisso spatio* ostavivši ovolik prostor. — *eadem altitudine* abl. qual. — *interior* unutrašnji (bliže gradu). — *locis camp. ac dem.* na mjestima ravnim i niskim. — *derivare* svesti. — 4. *post eas* (zapravo iza vanjskoga jarka). — *vallum bedem* (od palisada *vallus)* stoji na *agger* (nasipu). — *lorica* prsobran (od neprekidnog niza *plutei); pinna* kruna. — *cervus* jelen, rašlje (drva s granama poput jelenovih rogova). — *ad commissuras* gdje zasloni zahvataju u bedem. — abl. aps. *cervis eminentibus* nadoveži na prijašnje: a gdje ..., pomeće rašlje. — *circumdare* naokolo podići. — S *et turres* započni novu rečenicu. — *quæ distarent* konjunk. posljedični.

pedum exstruxit. Huic loricam pinnasque adiecit grandibus cervis eminentibus ad commissuras pluteorum atque aggeris, qui ascensum hostium tardarent, et turres toto opere circumdĕdit, quae passus LXXX inter se distarent.

73. Erat eodem tempore et materiari et frumentari et tantas 1
munitiones fieri necesse deminutis nostris copiis, quae longius a castris progrediebantur; ac nonnumquam opera nostra Galli temptare atque eruptionem ex oppido pluribus portis summa vi facere conabantur. Quare ad haec rursus opera addendum 2
Caesar putavit, quo minore numero militum munitiones defendi possent. Itaque truncis arborum aut admodum firmis ramis abscisis atque horum delibratis ac praeacutis cacuminibus perpetuae fossae quinos pedes altae ducebantur. Huc illi stipites demissi et ab infimo revincti, ne revelli possent, ab ramis 3
eminebant. Quini erant ordines coniuncti inter se atque implicati; quo qui intraverant, se ipsi acutissimis vallis induebant. 4
Hos cippos appellabant. Ante hos obliquis ordinibus in quin- 5
cuncem dispositis scrobes in altitudinem trium pedum fodiebantur paulatim angustiore ad infimum fastigio. Huc terĕtes stipites feminis crassitudine ab summo praeacuti et praeusti 6
demittebantur, ita ut non amplius digitis quattuor ex terra eminerent; simul confirmandi et stabiliendi causa singuli ab 7

C. 73. 1. *erat* spoji s *necesse.* — *materiari* = *materiam comportare.* — *fieri* graditi. — *deminutis ... copiis* učini glavnom rečenicom: tako su se naše čete. — *temptare* udariti na. — 2. *addendum* abs. mj. *addenda alia:* druge dodati. — *truncis ... abscisis* učini glavnom rečenicom: dade posjeći stabla s jako debelim granama; tako i *delibratis* i *præacutis* a vrške im okresati i zaoštriti. — 3. *demittere* spustiti (učini glavnom rečenicom). — *ab infimo* odozdo. — *ab ramis* granama. — 4. *quo* ovamo (= *inter eos).* — *se induere re* zapeti o ... — *cippus* palisad (zašiljeno kolje). — 5. *obliquis ord. ... dispositis* u kosim redovima unakrst. — *in quincuncem disponere:* razmjestiti (ne treba prevesti) unakrst :·: — *paulatim angustiore ... fastigio* koje su prema dnu bivale pomalo sve uže. — 6. *feminis* genit. od *femur:* debele *(crassitudine)* kao stegno. — *ab summo* odozgo; *dimittere* zabijati. — *ex terra em.* viriti iznad zemlje. — *digitis q.* = *quam q. digitos.* — 7. *confirmandi et stabiliendi (stipitis).* — *singuli ab*

infimo solo pedes terra exculcabantur, reliqua pars scrobis ad occultandas insidias viminibus ac virgultis integebatur. Huius
8 generis octoni ordines ducti ternos inter se pedes distabant.
9 Id ex similitudine floris lilium appellabant. Ante haec talĕae pedem longae ferreis hamis infixis totae in terram infodiebantur mediocribusque intermissis spatiis omnibus locis disserebantur; quos stimŭlos nominabant.

1 **74.** His rebus perfectis regiones secutus quam potuit aequissimas pro loci natura quattuordecim milia passuum complexus pares eiusdem generis munitiones, diversas ab his, contra exteriorem hostem perfecit, ut ne magna quidem multitudine [si ita accidat eius discessu] munitionum praesidia circumfundi possent; ne autem cum periculo ex castris egredi
2 cogatur, dierum triginta pabulum frumentumque habere omnes convectum iubet.

1 **75.** Dum haec apud Alesiam geruntur, Galli concilio principum indicto non omnes, qui arma ferre possent, ut censuit Vercingetorix, convocandos statuunt, sed certum numerum cuique civitati imperandum, ne tanta multitudine confusa nec moderari nec discernere suos nec frumentandi rationem habere possent. Imperant Haeduis atque eorum clientibus, Segusiavis, Ambivarĕtis, Aulercis, Brannovicibus, Blannoviis, milia XXXV;
2 parem numerum Arvernis adiunctis Eleutētis, Cadurcis, Gabălis, Vellaviis, qui sub imperio Arvenorum esse consuērunt; Sequanis, Senonibus, Biturigibus, Santŏnis, Rutēnis, Carnutibus

infimo solo pedes po jedna stopa od dna: na dnu po stopu (visoko). — *terra exculcare* nabiti zemljom (jame su bile tri stope duboke, a jednu bi stopu u svakoj nabili zemljom). — *insidiæ* stupica. — 8. *octoni* = *octo*. — *ducti* učini glavnom rečenicom i spoji s *et*, a sve prevedi aktivno. — 9. *talea* kolčić. — *infixis* ſ. *h.* a bile su na njih nasađene željezne kuke. — *totæ* sasvim (no kuke su virile iz zemlje). — *mediocribus spatiis intermissis* u nevelikim razmacima — *omnibus locis* posvuda.

C. 74. 1. *rebus (munitionibus)*. — *sequi* ići za čim: odabrati. — *pro loci natura* spoji s *æquissimas*, kraj što ravniji prema prirodnom položaju. — *pares eiusdem generis* pleonazam: jednake ovakve. — *diversas ab his* na suprotnoj strani. — *præsidia munitionum*. — *circumfundi* = *circumveniri*. — 2. *omnes* (t. j. *omnia præsidia*). — *habere convectum* v. I. 9. 3. *habere obstrictas*.

C. 75. 1. *indicto* učini glav. rečenicom i spoji s: *et statuunt*. — *tanta multitudine confusa* kad nagrne toliki narod. — *rationem habere* v. 71. 3. —

duodena milia; Bellovacis X; totidem Lemovicibus; octona 3
Pictonibus et Turŏnis et Parisiis et Helvetiis; sena Andibus, Ambiānis, Mediomatrĭcis, Petrocoriis, Nerviis, Morĭnis, Nitiobrogibus; V milia Aulercis Cenomānis; totidem Atrebatibus; quattuor Veliocassis; Esuviis et Aulercis Eburovicibus terna; Raurăcis et Bois bina; X universis civitatibus, quae Oceanum attingunt quaeque eorum consuetudine Aremoricae appellantur, quo sunt in numero Coriosolītes, Redŏnes, Ambibarii, Calētes, 4
Osismi, Veneti, Lexovii, Venelli. Ex his Bellovaci suum numerum non contulerunt, quod se suo nomine atque arbitrio cum 5
Romanis bellum gesturos dicerent neque cuiusquam imperio obtemperaturos; rogati tamen ab Commio pro eius hospitio duo milia miserunt.

76. Huius opera Commii, ut antea demonstravimus, fideli 1
atque utili superioribus annis erat usus in Britannia Caesar; quibus ille pro meritis civitatem eius immūnem esse iusserat, iura legesque reddiderat atque ipsi Morinos attribuerat. Tamen tanta universae Galliae consensio fuit libertatis vindicandae et 2
pristinae belli laudis recuperandae, ut neque beneficiis neque amicitiae memoriā moveretur, omnesque et animo et opibus in id bellum incumberent. Coactis equitum VIII milibus et peditum 3
circiter CCL, haec in Haeduorum finibus recensebantur, numerusque inibatur, praefecti constituebantur. Commio Atrebāti, Viridomaro et Eporedorigi Haeduis, Vercassivellauno Arverno, consobrīno Vercingetorigis, summa imperii traditur. His delecti 4
ex civitatibus attribuuntur, quorum consilio bellum administra- 5
retur. Omnes alăcres et fiduciae pleni ad Alesiam proficiscun- 6
tur, neque erat omnium quisquam, qui aspectum modo tantae

2. *adiunctis* = *una cum, atque*. — 4. *quo in numero* ovamo pripadaju. — 5. *conferre* dati. — *suo nomine atque arbitrio* na svoju ruku i po svojoj volji. — *rogati* razriješi sa: kad, i pred to dodaj: ali. — *pro* za volju prijateljstvu njegovu.

C. 76. 1. *opera alicuius uti* v. V. 25. 2. — *demonstravimus* v. IV. 21. 7. — *ille (Cæsar)*. — *immunis* prost od poreza. — *atque* pače. — *attribuere* podvrći. — 2. *consensio libert. vindicandæ* v. I. 30. 2., II. 17. 2. — *vindicare* izvojštiti. — *moveretur (Commius)*. — *animo et opibus in b. incumbere* i dušom i tijelom dati se na rat. — 3. *coactis militibus hæc* konstrukcija kao III. 14. 4. — *rationem inire* brojiti. — 4. *delecti* sc. *viri*. — *quorum* = *ut eorum*. — *alacer* oduševljen. — *modo* v. 66. 6. — *ancipiti prælio* v. I. 26. 1., ovdje se i tumači s *ex oppido* i *foris*. — *ex oppido ... foris* adverzativni asindeton.

multitudinis sustineri posse arbiraretur, praesertim ancipiti proelio, cum ex oppido eruptione pugnaretur, foris tantae copiae equitatus peditatusque cernerentur.

1 **77.** At ii, qui Alesiae obsidebantur, praeterita die, qua auxilia suorum exspectaverant, consumpto omni frumento inscii, quid in Haeduis gereretur, concilio coacto de exitu 2 suarum fortunarum consultabant. Ac variis dictis sententiis, quarum pars deditionem, pars, dum vires suppeterent, eruptionem censebat, non praetereunda oratio Critognāti videtur 3 propter eius singularem et nefariam crudelitatem. Hic summo in Arvernis ortus loco et magnae habitus auctoritatis, 'nihil', inquit, 'de eorum sententia dicturus sum, qui turpissimam 4 servitutem deditionis nomine appellant, neque hos habendos civium loco neque ad concilium adhibendos censeo. Cum his mihi res sit, qui eruptionem probant; quorum in consilio omnium vestrum consensu pristinae residēre virtutis memoria videtur. 5 Animi est ista mollitia, non virtus, paulisper inopiam ferre non posse. Qui se ultro morti offerant, facilius reperiuntur, quam qui dolorem patienter ferant. Atque ego hanc sententiam pro- 6 barem (tantum apud me dignitas potest), si nullam praeterquam 7 vitae nostrae iacturam fieri viderem; sed in consilio capiendo omnem Galliam respiciamus, quam ad nostrum auxilium con- 8 citavimus. Quid hominum milibus LXXX uno loco interfectis propinquis consanguineisque nostris animi fore existimatis, si paene in ipsis cadaveribus proelio decertare cogentur? Nolite hos vestro auxilio exspoliare, qui vestrae salutis causa suum 9 periculum neglexerunt, nec stultitia ac temeritate vestra aut

C. 77. 1. *praeterita die* razriješi s rečenicom: kad ... i metni ispred *ii.* — *concilio coacto* učini glav. rečenicom. — *de exitu fort. suarum* konačna sudbina. — 2. *censere* predlagati, biti za što. — 4. *summo in Ar. loco ortus* Arvernjanin veoma odlična roda. — *habitus* s gen. qualit. (ne treba prevesti = *qui erat).* — *appello* zvati, krstiti. — *loco civium* kao građane. — *adhibere ad cons.* zvati u vijeće. — 4. *res mihi est cum* imam posla s kim, ovdje: govorim komu. — *residet memoria* ostaje (jest) spomen na ... — 5. *animi mollitia* v. 20. 5. — *ultro* svoje volje. — *se morti offerre* srnuti u smrt. — 6. *praeterquam = nisi.* — *nulla ... nisi* samo. — *iacturam rei facere* žrtvovati što. — 7. *in cons. capiendo* stvarajući odluku. — *nostrum* = genit. objekt. — *concitare* pozvati. — 8. *quid animi fore* kako bi bilo pri duši; *existimatis* učini uklopljenom rečenicom. — *milibus ... interfectis* razriješi s: kad bi ...; metni ispred *si paene,* i spoji s njim *et.* — *proelio decertare* v. I. 50. 4. — 9. *nec = et nolite.* — 10. *ad diem*

animi imbecillitate omnem Galliam prosternere et perpetuae servituti subicere. An, quod ad diem non venerunt, de eorum 10 fide constantiaque dubitatis? Quid ergo? Romanos in illis ulterioribus munitionibus animine causa cotidie exerceri putatis? Si illorum nuntiis confirmari non potestis omni aditu praesaepto, 11 his utimini testibus appropinquare eorum adventum; cuius rei timore exterriti diem noctemque in opere versantur. Quid ergo mei consilii est? Facere, quod nostri maiores nequaquam pari 12 bello Cimbrorum Teutŏnumque fecerunt; qui in oppida compulsi ac simili inopia subacti eorum corporibus, qui aetate ad bellum inutiles videbantur, vitam toleraverunt neque se hostibus tradiderunt. Cuius rei si exemplum non haberemus, tamen libertatis 13 causa institui et posteris prodi pulcherrimum iudicarem. Nam quid illi simile bello fuit? Depopulata Gallia Cimbri magnaque 14 illata calamitate finibus quidem nostris aliquando excesserunt atque alias terras petierunt; iura, leges, agros, libtertatem nobis reliquerunt. Romani vero quid petunt aliud aut quid volunt, nisi invidia adducti, quos fama nobiles potentesque bello cognove- 15 runt, horum in agris civitatibusque considēre atque his aeternam iniungere servitutem? Neque enim ulla alia condicione bella gesserunt. Quod si ea, quae in longinquis nationibus geruntur, ignoratis, respicite finitimam Galliam, quae in provinciam 16 redacta, iure et legibus commutatis, securibus subiecta perpetua premitur servitute'.

78. Sententiis dictis constituunt, ut ii, qui valetudine aut 1 aetate inutiles sunt bello, oppido excedant, atque omnia prius

II. 5. 1. — *quid ergo?* pa što? — *ulterior* s onu stranu (t. j. utvrde prema neprijatelju izvana). — *animi causa* v. V. 12. 6. — *exerceri* refleksivno: mučiti se. — 11. *illorum* (njihovih zemljaka), *his* (Rimljani). — *confirmari = certiores fieri.* — *utor teste aliquo* imam koga za svjedoka. — *appropinquo* blizu sam. — *in opere versor* kod posla sam. — 12. *quid consilii est* v. I. 21. 2. — *nequaquam pari* nikako jednakom. — *subacti = oppressi.* — *ætate = per ætatem* v. II. 16. 4. — *vitam tolerare* životariti, hraniti se. — 13. *exemplum instituere* stvoriti primjer. — 14. *depopulata* i *illata* učini glav. rečenicom, kojoj je subjekt *Cimbri,* a glavnu rečenicu započni sa: ali. — 15. *nisi adducti invidia considere in agris civitatibusque horum, quos.* — *nisi ad. invidia* nego u zavisti. — *fama nobiles potentes bello* (hijazam): po glasu slavne, a u ratu jake. — *iniungere æternam servitutem* nametnuti vječno ropstvo. — *condicio* svrha. — 16. *redigere* pretvoriti. — *securibus* rimskoj vlasti (jer su *secures* liktora simbol rimske moći; metonimija).

experiantur, quam ad Critognati sententiam descendant; illo
2 tamen potius utendum consilio, si res cogat atque auxilia mo-
3 rentur, quam aut deditionis aut pacis subeundam condicionem. Mandubii, qui eos oppido receperant, cum liberis atque uxoribus exire coguntur. Hi, cum ad munitiones Romanorum accessis-
4 sent, flentes omnibus precibus orabant, ut se in servitutem
5 receptos cibo iuvarent. At Caesar dispositis in vallo custodiis recipi prohibebat.

1 **79.** Interea Commius reliquique duces, quibus summa imperii permissa erat, cum omnibus copiis ad Alesiam perveniunt et colle exteriore occupato non longius mille passibus a nostris
2 munitionibus consīdunt. Postero die equitatu ex castris educto omnem eam planitiem, quam in longitudinem tria milia passuum patere demonstravimus, complent pedestresque copias paulum ab eo loco abductas in locis superioribus constituunt. Erat ex
3 oppido Alesia despectus in campum. Concurrunt his auxiliis visis; fit gratulatio inter eos, atque omnium animi ad laetitiam excitantur. Itaque productis copiis ante oppidum consistunt et
4 proximam fossam cratibus intĕgunt atque aggere explent seque ad eruptionem atque omnes casus compărant.

1 **80.** Caesar omni exercitu ad utramque partem munitionum disposito, ut, si usus veniat, suum quisque locum teneat et noverit, equitatum ex castris educi et proelium committi iubet.
2 Erat ex omnibus castris, quae summum undique iugum tenebant, despectus, atque omnes milites intenti pugnae proventum
3 exspectabant. Galli inter equites raros sagittarios expeditosque

---

C. 78. 1. *bello = ad bellum.* — *descendere ad sententiam* v. V. 29. 5. i VI. 16. 5. — 2. *res položaj*, nevolja. — *morari* zakasniti. — *subire condicionem rei* prihvatiti prijedlog: predati se ili prihvatiti mir. — 4. *omnibus precibus orare* v. 26. 3. svakojako moliti. — *receptos = reciperent et.* — *in servitutem = servos.* — *cibo iuvare* dati hrane. — 5. *recipi (eos).*

C. 79. 1. *exterior*, jer je bio izvan rimskih utvrda. — 2. *complere* pokriti. — *abductas* razriješi usporedno sa *constituunt* i spoji s *et.* — 3. *concurrunt* (oni u gradu Aleziji). — *fit gratulatio inter eos = gratulantur inter se.* — *animi omnium ad lætitiam excitantur* svima zakuca srce od veselja. — 4. *proxima fossa* v. 72. 1. — *agger* zemlja. — *ad omnes casus* v. 65. 1.

C. 80. 1. *exercitu* pješadija, opreka *equitatum.* — *ad ... partem*, dakle s dvije fronte. — *si usus veniat* ako ustreba. — *tenere* imati. — 2. *summum iugum tenere* zapremati glavice kose. — 3. *raros* adverb. v. 45. 7. — *expediti lev. arm.* lake čete. — *intericere* uvrstiti. — *cedentibus* na uzmaku. — *ab his*

levis armaturae interiecerant, qui suis cedentibus auxilio succurrerent et nostrorum equitum impetus sustinerent. Ab his complures de improviso vulnerati proelio excedebant. Cum suos 4
pugna superiores esse Galli confiderent et nostros multitudine premi viderent, ex omnibus partibus et ii, qui munitionibus continebantur, et ii, qui ad auxilium convenerant, clamore et ululatu suorum animos confirmabant. Quod in conspectu omnium res gerebatur neque recte ac turpiter factum celari 5
poterat, utrosque et laudis cupiditas et timor ignominiae ad virtutem excitabat. Cum a meridie prope ad solis occasum dubia 6
victoria pugnaretur, Germani una in parte confertis turmis in hostes impetum fecerunt eosque propulerunt; quibus in fugam coniectis sagittarii circumventi interfectique sunt. Item ex 7
reliquis partibus nostri cedentes usque ad castra insecuti sui 8
colligendi facultatem non dederunt. At ii, qui ab Alesia pro- 9
cesserant, maesti prope victoria desperata se in oppidum receperunt.

81. Uno die intermisso Galli atque hoc spatio magno 1
cratium, scalarum, harpagōnum numero effecto media nocte silentio ex castris egressi ad campestres munitiones accedunt. Subito clamore sublato, qua significatione, qui in oppido obsi- 2
debantur, de suo adventu cognoscere possent, crates proicere, fundis, sagittis, lapidibus nostros de vallo proturbare reliquaque, quae ad oppugnationem pertinent, parant administrare. Eodem tempore clamore exaudito dat tuba signum suis Vercin- 3
getorix atque ex oppido educit. Nostri, ut superioribus diebus 4
suus cuique erat locus attributus, ad munitiones accedunt;

---

complures (Romani). — 4. *animos confirmare* sokoliti. — 5. *res* boj. — *neque recte neque turpiter factum celatur* ne može se oku oteti ni junačko djelo ni kukavština. — 6. *dubia victoria* abl. modi: a pobjeda bijaše neodlučna. — *confertis turmis* v. V. 16. 3.: u zbijenim odjelima. — 8. *cedentes (hostes)* na uzmaku. — *colligendi sui fac. dare* dati priliku, da se saberu. — *prope victoria desperata* v. II. 24. 4. i III. 3. 3.

C. 81. 1. *uno die intermisso* jedan dan poslije. — *atque hoc spatio* a u to »kratko« (zaradi *uno*) vrijeme. — *effecto m. numero* prevedi glavnom rečenicom: prirede svu silu. — *campestres* = u ravnici (v. 69. 3). — 2. *qua significatione = ut ea sig.* da po tom znaku. — *parant administrare* (v. 71. 9.) stanu spremati. — 3. *clamore exaudito* razriješi vremen. rečenicom. — 4. *ut superioribus d.* (kako) gdje je prošlih dana ... (v. 80. 1). — *funda librilis* praća od funte t. j. kamen od funte. — *opus = munitiones* — *glans* olovno zrno. —

fundis librilibus sudibusque, quas in opere disposuerant, ac
5 glandibus Gallos proterrent. Prospectu tenebris adempto multa
utrimque vulnera accipiuntur. Complura tormentis tela coni-
ciuntur. At M. Antonius et C. Trebonius legati, quibus hae
6 partes ad defendendum obvenerant, qua ex parte nostros premi
intellexerant, his auxilio ex ulterioribus castellis deductos
submittebant.

1 **82.** Dum longius a munitione aberant Galli, plus multitudine
telorum proficiebant; posteaquam propius successerunt, aut se
stimulis inopinantes induebant aut in scrobes delati trans-
fodiebantur aut ex vallo ac turribus traiecti pilis muralibus
2 interibant. Multis undique vulneribus acceptis nulla munitione
perrupta, cum lux appeteret, veriti, ne ab latere aperto ex
superioribus castris eruptione circumvenirentur, se ad suos
3 receperunt. At interiores, dum ea, quae a Vercingetorige ad
eruptionem praeparata erant, proferunt, priores fossas explent,
4 diutius in his rebus administrandis morati prius suos discessisse
cognoverunt quam munitionibus appropinquarent. Ita re infecta
in oppidum reverterunt.

1 **83.** Bis magno cum detrimento repulsi Galli, quid agant,
consulunt; locorum peritos adhĭbent; ex his superiorum castro-
rum situs munitionesque cognoscunt. Erat a septentrionibus
2 collis, quem propter magnitudinem circuitus opere circumplecti
non potuerant nostri; necessario paene iniquo loco et leniter
3 declivi castra fecerant. Haec C. Antistius Regĭnus et C. Caninius
4 Rebĭlus legati cum duabus legionibus obtinebant. Cognitis per
exploratores regionibus duces hostium XL milia ex omni
numero deligunt earum civitatum, quae maximam virtutis

---

5. *prospectu tenebris adempto* razriješi vremen. rečenicom. — *complura* = *non pauca*. — 6. *obvenire* dopasti koga. — *ulterior* udaljeniji.

C. 82. 1. *dum* = *quam diu*. — *Galli* (vojska, koja dolazi Aleziji u pomoć). — *se stimulis induere* v. 73. 4. — *delati* pasti u ... — *transfodio* nabosti. — *pila muralia* v. V. 40. 6. — 2. *multis ... acceptis* i *nulla ... perrupta* abl. aps. razriješi glavnim rečenicama, a drugi nadoveži adverzativno: a. — *eruptione (a Romanis facta)*. — 3. *interiores* oni u gradu. — 4. *diutius in his rebus administrandis morati* zadržavši se predugo kod toga posla.

C. 83. 1. *adhibent* prizvati *(ad concilium)*. — 2. *magnitudinem circuitus* = *magnum circuitum* — *opere* (abl. instr.) *circumplecti* obuhvatiti opkopom. — *necessario* od nevolje. — *leniter declivi* na obronku ponešto strmu. — 4. *co-*

opinionem habebant; quid quoque pacto agi placeat, occulte 5
inter se constituunt; adeundi tempus definiunt, cum meridies
esse videatur. His copiis Vercassivellaunum Arvernum, unum 6
ex quattuor ducibus, propinquum Vercingetorigis, praeficiunt. 7
Ille ex castris prima vigilia egressus prope confecto sub lucem
itinere post montem se occultavit militesque ex nocturno labore
sese reficere iussit. Cum iam meridies appropinquare videretur, 8
ad ea castra, quae supra demonstravimus, contendit; eodemque
tempore equitatus ad campestres munitiones accedere et reli-
quae copiae pro castris sese ostendere coeperunt.

84. Vercingetorix ex arce Alesiae suos conspicatus ex 1
oppido egreditur; crates, longurios, musculos, falces reliquaque,
quae eruptionis causa paraverat, profert. Pugnatur uno tem- 2
pore omnibus locis, atque omnia temptantur; quae minime visa
pars firma est, huc concurritur. Romanorum manus tantis 3
munitionibus distinetur nec facile pluribus locis occurrit. Mul- 4
tum ad terrendos nostros valet clamor, qui post tergum
pugnantibus exstitit, quod suum periculum in aliena vident
salute constare; omnia enim plerumque, quae absunt, vehemen-
tius hominum mentes perturbant.

85. Caesar idoneum locum nactus, quid quaque in parte 1
geratur, cognoscit; laborantibus submittit. Utrisque ad animum 2
occurrit unum esse illud tempus, quo maxime contendi conve- 3
niat: Galli, nisi perfregerint munitiones, de omni salute despē-
rant; Romani, si rem obtinuerint, finem laborum omnium
exspectant. Maxime ad superiores munitiones laboratur, quo 4
Vercassivellaunum missum demonstravimus. Iniquum loci ad

---

gnoscere razgledati. — 5. *quid quoque (= et quo) pacto agi placeat* što i kako treba učiniti. — *adeundi* = *adoriendi castra*. — *cum ... videatur; videatur* prevedi adverbom: od prilike. — 7. *reficere ex* v. 32. 1.

C. 84. 1. *musculus* rovka (bojni stroj kao daščara, pod kojom su vojnici radili). — 3. *tantis munitionibus distinetur* kod onolikih utvrda je pocijepana. — *occurrere* aps. oduprijeti se. — 4. *quod ... constare:* jer su vidjeli, da će odbiti pogibao od sebe, ako se drugi održe (t. j. pogibao, koja im je iza leđa prijetila, mogli su odbiti samo tako, da se njihovi drugovi iza njih održe). — *mens* duša. — *perturbare* smutiti.

C. 85. 1. *submittit* bez objekta: poslati pomoć. — 2. *ad animum occurrere* dolaziti na um. — *convenit* treba, dolikuje se. — 3. *contendi* refleks. upeti se. — *rem obtinere* održati se. — 4. *laboratur* = *(nostri) premuntur*. — *iniquum ...*

5 declivitatem fastigium magnum habet momentum. Alii tela coniciunt, alii testudine facta subeunt; defatigatis in vicem
6 integri succedunt. Agger ab universis in munitionem coniectus et ascensum dat Gallis et ea, quae in terra occultaverant Romani, contĕgit: nec iam arma nostris nec vires suppĕtunt.

1 **86.** His rebus cognitis Caesar Labienum cum cohortibus
2 sex subsidio laborantibus mittit; imperat, si sustinere non possit, deductis cohortibus eruptione pugnet; id nisi necessario
3 ne faciat. Ipse adit reliquos, cohortatur, ne labori succumbant; omnium superiorum dimicationum fructum in eo die atque hora
4 docet consistere. Interiores desperatis campestribus locis propter magnitudinem munitionum loca praerupta ascensu temptant; huc ea, quae paraverant, conferunt. Multitudine telorum ex
5 turribus propugnantes deturbant, aggere et cratibus fossas explent, falcibus vallum ac lorĭcam rescindunt.

1 **87.** Mittit primo Brutum adulescentem cum cohortibus Caesar, post cum aliis C. Fabium legatum; postremo ipse, cum
2 vehementius pugnaretur, integros subsidio adducit. Restituto
3 proelio ac repulsis hostibus eo, quo Labienum miserat, contenit; cohortes quattuor ex proximo castello deducit, equitum
4 partem se sequi, partem circumire exteriores munitiones et a tergo hostes adoriri iubet. Labienus, postquam neque aggeres neque fossae vim hostium sustinere poterant, coactis XI cohor-
5 tibus, quas ex proximis praesidiis deductas fors obtulit, Caesarem per nuntios facit certiorem, quid faciendum existimet. Accelerat Caesar, ut proelio intersit.

---

momentum nepriličan strm obronak mnogo može. — *subire* primicati se. — *in vicem* v. IV. 1. 5. — 6. *agger* zemlja. — *non suppetere = deficere.*

C. 86. 2. *sustinere* odoljeti, održati se. — *deductis coh.* abl. aps. prevedi samostalnom rečenicom: neka drugdje povede i ... — *nisi ... ne:* neka samo. — *necessario* u velikoj nuždi. — 3. *adire* obići. — *labori succumbere* klonuti pod naporom. — *consistere in* stoji do. — 4. *interiores desperatis c. locis:* oni u gradu sumnjaju, da će osvojiti utvrde u nizini. — *ascensu temptare* pokušati popeti se na. — 5. *ex turribus* spoji s *propugnantes.*

C. 87. 2. *integros = recentes* čilu momčad. — 3. *repulsis* (to su *interiores).* — *contendit eo (Cæsar)* pohiti onamo. — 5. *deductas* izostavi. — *fors obtulit* slučaj je nanio. — *interesse* biti u čem.

88. Eius adventu ex colore vestitus cognito, (quo insigni 1
in proeliis uti consuerat), turmisque equitum et cohortibus visis, quas se sequi iusserat, ut de locis superioribus haec declivia et devexa cernebantur, hostes proelium committunt. Utrimque clamore sublato excipit rursus ex vallo atque omnibus muni- 2
tionibus clamor. Nostri omissis pilis gladiis rem gerunt. Repente post tergum equitatus cernitur; cohortes aliae appropinquant. 3
Hostes terga vertunt; fugientibus equites occurrunt. Fit magna caedes. Sedulius, dux et princeps Lemovĭcum, occiditur; Ver- 4
cassivellaunus Arvernus vivus in fuga comprehenditur; signa militaria septuaginta quattuor ad Caesarem referuntur; pauci ex tanto numero se incolumes in castra recipiunt. Conspicati 5
ex oppido caedem et fugam suorum desperata salute copias a munitionibus reducunt. Fit protĭnus hac re audita ex castris Gallorum fuga. Quod nisi crebris subsidiis ac totius diei labore 6
milites essent defessi, omnes hostium copiae deleri potuissent. De media nocte missus equitatus novissimum agmen consequi- 7
tur: magnus numerus capitur atque interficitur; reliqui ex fuga in civitates discedunt.

89. Postero die Vercingetorix concilio convocato id bellum 1
se suscepisse non suarum necessitatum, sed communis libertatis causa demonstrat, et quoniam sit fortunae cedendum, ad 2
utramque rem se illis offerre, seu morte sua Romanis satisfacere seu vivum tradere velint. Mittuntur de his rebus ad Caesarem 3
legati. Iubet arma tradi, principes produci. Ipse in munitione 4
pro castris consĭdit; eo duces producuntur; Vercingetorix deditur, arma proiciuntur. Reservatis Haeduis atque Arvernis, si

---

C. 88. 1. *quo* (sc. *vestitu) insigni uti* a to je kao obilježje obično nosio. — *ut* kako. — *hæc declivia ac devexa:* ovi obronci i doline (t. j. ono, što se na njima dogadalo). — 2. *excipere:* prihvatiti. — 3. *omittere* okaniti se (prevedi glavnom rečenicom), v. I. 52. 4.: *reiectis pilis.* — *rem gerere* tući se, biti se. — 5. *conspicati* razriješi rečenicom sa: kad, subjekt su oni *interiores* 82. 3, 86. 4. — *fit fuga Gallorum* nagnu Gali bježati. — 6. *subsidiis* pritjecanjem u pomoć. — 7. *ex fuga = fugientes.*

C. 89. 1. *convocato concilio* učini glavnom rečenicom. — *suarum necessitatum causa* zaradi svoje potrebe, koristi. — *cedere fortunæ* pokoriti se sudbini. — 2. *satisfacere alicui* podmiriti koga. — 4. *proicere* položiti. — 5. re-

5 per eos civitates recuperare posset, ex reliquis captivis toto exercitui capita singula praedae nomine distribuit.

1 **90.** His rebus confectis in Haeduos proficiscitur; civitatem
2 recipit. Eo legati ab Arvernis missi, quae imperaret, se facturos
3 pollicentur. Imperat magnum numerum obsidum. Legiones in
4 hiberna mittit. Captivorum circiter viginti milia Haeduis Arver-
5 nisque reddit. T. Labienum duabus cum legionibus et equitatu
6 in Sequanos proficisci iubet; huic M. Sempronium Rutilum attribuit. C. Fabium legatum et L. Minucium Basilum cum legionibus duabus in Remis collocat, ne quam a finitimis Bellovacis calamitatem accipiant. C. Antistium Regīnum in Ambivarētos, T. Sextium in Bituriges, C. Caninium Rebilum in
7 Rutenos cum singulis legionibus mittit. Q. Tullium Ciceronem et P. Sulpicium Cavilloni et Matiscone in Haeduis ad Ararim rei
8 frumentariae causa collocat. Ipse Bibracte hiemare constituit.
9 His rebus ex litteris cognitis Romae dierum viginti supplicatio redditur.

---

servare zadržati. — *si posset* VI. 29. 4. ne bi li po njima ... — *toto exercitui = singulis militibus.* — *capita singula* po jednoga čovjeka. — *nomine* kao, za.

C. 90. 1. *recipit* v. VI. 8. 7. — 2. *missi* dodaj *sunt et pollicentur se facturos, quæ imperaret.* — 5. *attribuit* dodijeli (kao zamjenika). — *ne quam calamitatem accipiant* da ih ne zadesi kakva nesreća od (jer nisu ratovali zajedno s Galima). — 7. *cum singulis legionibus* svakoga s jednom legijom. — 9. *supplicatio redditur* prirede svečanu zahvalnicu (*reddere* vratiti kao uzdarje, jer bogovi daju pobjedu, a ljudi im zahvalnicom vraćaju milo za drago).

TISAK: HRVATSKI TISKARSKI ZAVOD D. D., ZAGREB, FRANKOPANSKA UL. 12.

Cijena Kn 70.—

Ova se knjiga ne smije prodavati skuplje ni jeftinije od označene cijene.

560